

Vartan ARACHELIAN

Fiction-Ltd

La capătul nopții

POLIROM

Vartan ARACHELIAN

Fiction-Ltd

La capătul nopții

roman

POLIROM
2015

© 2015 by Editura Polirom

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;

sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-5812-1

ISBN PDF: 978-973-46-5813-8

ISBN print: 978-973-46-5766-7

Coperta: Radu Răileanu

Foto copertă: © iStockphoto.com/imagdepotpro

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

VARTAN ARACHELIAN (n. 1936) este jurnalist și scriitor, realizator de programe pentru radio și televiziune, autor de anchete și reportaje, bine-cunoscut prin emisiunile de la TVR încă dinainte de 1990. După 1990 a fost directorul primului post independent de televiziune din România, SOTI. În 1991 i s-a acordat premiul APTR pentru interviu, pentru dialogul cu Petre Țuțea din cadrul emisiunii „Cuvîntul care zidește“, iar în 1993 premiul APTR pentru anchetă TV. Este scenarist și regizor de film documentar (*Oamenii mării, Oglinzile orașului, Cuvîntul care zidește, Frica și adevărul – Dosarul Căciulați*). A publicat mai multe cărți, dintre care menționăm: *Cum învățăm să trăim* (1977), *Toamna pătimirii noastre* (1980, 2006), *Duminică după Infern* (1983, 2006), *Ediție specială* (1990), *Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian* (1992, 1996, 2014), *Față în față cu Petre Roman* (1996), *În fața dumneavoastră. Revoluția și personajele sale* (1998), *Noaptea bastarzilor* (2000, 2003), *Siruni – Odissea unui proscris* (2012), *Numele și Umbra* (2012), *Istoria și fantomele sale. „Chestiunea armeană“ în arhivele diplomatice românești* (2014). La Editura Polirom a mai publicat *Tranziția. Primii 25 de ani* (2014; în colaborare cu Alina Mungiu-Pippidi).

Aurei

Partea întâi

Flăcăul din oraşul nostru

Observase de mult că oamenii sunt deformați de profesiile lor. Că exercițiul îndelungat al unei îndeletniciri îi marchează nu doar facial, ci și comportamental. Și chiar dacă se zice, îndreptățit, că cizmarul nu prea are cizme, în schimb are experiența cu care-și poate exersa spiritul critic asupra cizmelor duminicale. Asta nu-l face mai bine încălțat, se înțelege, dar mai mulțumit da, văzând lipsa de adecvare a ciubotelor la straiele cu care ieși în târg. Așa cum Georges Cuvier, pornind de la un oscior găsit în straturi geologice, reconstituise cogeamite dinozaurul, tot așa și Valeriu Timișana, observând, de-a lungul unei îndelungate conviețuiri cu trecutul său, constrâns la acest parteneriat cu stânjenitoarea sa origine socială, încercând s-o oculteze în fel și chip, dezvoltă teoria după care mai toți oamenii vor să pară ceea ce nu sunt. Cu timpul, această experiență de viață nemijlocită avea să fie întregită de exemple ilustre. Unul dintre ele avea să fie identificarea măștilor sub care idolul studenției sale se ascundea în literatură, e adevărat, dar și în teoria pe care o dezvoltase în răspăr cu teza omului nou. Această îndrăzneală, savant camuflată, și-o luase mai întâi într-un jurnal de călătorie prin patria de obârșie a acestei inginerii, în lumea lui homo sovieticus. Și, ca orice natură lirică, se deconspiră, până la urmă, într-un frumos volum de poezie, consolidând la emulul său anonim convingerea că oamenii nu sunt ceea ce vor să pară.

Acest gând îi veni în minte acum, când părăsea hotelul unde trăsesese la Constanța. În ajun primise epistolă de la Pillat prin care bătrânul său prieten, retras pe vară la Focșani, îl admonesta că nesocotise una dintre recomandările bibliografice. Nu numai că nu o ignorase, dar era de mult parcursă, memorată și asimilată. Prin grila Profesorului, Valerică, ziarist la origine și dramaturg aflat acum în ajunul primei

premiere, cernise pe mai toți cei care-i trezeau interesul profesional. Mefiența sa demascase în stânga și în dreapta; nimeni nu scăpa de ochiul său vigilent. Numai că vigilența sa era altceva decât aceea de care se făcuse atâta caz și care însângerase, prin atâtea victime nevinovate, deceniul al șaselea. Trebuie să recunoaștem, cam prepuehnic flăcăul din orașul nostru. Nu ne-am ocupa de el dacă nu s-ar afla într-un moment crucial: schimba profesia de ziarist cu cea de scriitor. Ei, ce scofală, veți zice. Ce mi-e Manda, ce mi-e Tanda. Să nu-i spuneți asta lui Timișana, dacă țineți să rămâneți în relații sociale cât de cât rezonabile. Ca să treci dintr-o meserie în alta trebuie să năpârlești chiar și de pielea obrazului, tocmai ca schimbarea să fie esențială. Un ziarist ia de-a gata tot ce i se servește, dacă vine de la cel puțin două surse credibile. El nu trebuie decât să creadă ce-i spun sursele, nu să încerce să vadă ce se ascunde în spatele aparențelor. Fapt rar, de excepție, nu-i așa, să ai de-a face cu astfel de specimene pe malul mării, unde oamenii, despuiați sub arșița verii, n-au cum să se ascundă sub măști de împrumut. Că Profesorul, tolănit pe plaja de la Mamaia, se dădea drept grec e dreptul lui. Un drept câștigat după truda de a ridica o operă monumentală. Dar și așa, el n-a îndrăznit să treacă drept efeb grec; în niciun caz. Știa să-și respecte parametrii volumetrici; se credea grec doar prin puritatea de profil, nu cu excrescențele simptomatice ale bolii care avea să-l răpună.

Sedus de măștile lirice ale Profesorului, Valerică, în cronică publicată în revista literară a Facultății, n-avea să pună frână adeziunii de proaspăt convertit la inteligența vechilor sofiști. Asta, treacă, meargă, dacă în elanul descoperirii sale n-ar fi mărit unghiul de cuprindere într-atât încât să concureze cu serviciile de cadre, până la insinuarea că birocrăția acestora e un balast social. O obrăznicie greu de suportat pentru o colectivitate academică în care mai toți profesorii se refugiaseră din fața ideologiei în plin marș, încă înainte de intervenția lui Stalin în branșa lor, în lumea nevinovată a diftongilor și a triftongilor.

Revenirea Profesorului la catedră, concomitent cu prezența editorială semnificativă, făcu gol în jurul său. Cei câțiva Calibani, care supraviețuiseră la catedrele de literatură, fuseseră reduși la tăcere. O tăcere zgomotoasă, cum se spune. Adică, momentan, le era interzis să-l atace pe Profesor, dar cum mâine alt soare va lumina, erau doar în așteptare, în stand by. Până mâine. Azi era bine să testeze care e raportul de forțe – între ei și El – și cazul studentului ieșit din rânduri era un bun prilej. Mai ales că studentul avusese îndrăzneala să-i atace, răscolind rahatul poeziei teziste ascunse acum în debara. Valerică, student în anul III, cu autobiografia salvată, prin rudimentare figuri stilistice, căutase cu lumânarea necazul ascuns sub valențele poetice ale sofisticii. Cum și cine l-a salvat de la excludere e altă poveste.

Dară să ne întoarcem de unde plecase eroul nostru. De la hotelul Continental. Un hotel bun și el de povestit. Dar nu de ziaristul Timișana – șefii lui știu mai bine decât cititorii lor ce îi interesează și ce nu. Ea poate fi povestită însă de scriitorul Valeriu Timișana, care, dacă vrea, scrie despre orice. Ce dacă riscă să rămână cu povestea în manuscris. (Așa chiar se va și întâmpla cu această carte scrisă acum treizeci de ani și pregătită pentru tipar abia în această vară.) Aflat la crucea schimbării de macaz, Timișana începu noua sa carieră profesională cu o curiozitate din vechea branșă. Porni acum să cutreiere orașul, să vadă unde și cât afișaj are premiera pentru care revenise în orașul natal după ceva timp. Și uitare. Primul drum îl făcu spre agenția teatrală. Deși în plin centru, loc circulat în această după-amiază de august, niciun curios nu se oprea să vadă afișul care-l interesa pe Valeriu Timișana. Poate și pentru că numele dramaturgului era scris și plasat prea modest; numele regizorului stăpânea paginația. Părăsi locul unde teatrul, prin agenția sa, își devorează autorii, ca să testeze măcar popularitatea pe care o mai avea în orașul său natal. E adevărat, ochii care nu se văd se uită. Dar cât de mult?

De ceva vreme, ziaristul își însușise o lecție folositoare mai ales scriitorului: dacă toți poartă măști înseamnă că viața e o ficțiune. Flăcăul din orașul nostru, ca ziarist, balansa între a o trăi ca atare și a o reprima ca profesionist. Dar, pe de altă parte, înclina să creadă că merită trăită, însă numai în măsura în care e povestită. Dilema, credea el, depășea cadrul opțiunii personale. De ceva vreme dăduse năvală în practica jurnalistică aritmetica lui unu și cu unu, în orice împrejurare, fac musai doi. Iar presa nu mai povestește, ci măsoară viața. Atât de tare se matematizase pagina de ziar, încât un geniu comic al epocii, Mircea Crișan, într-o mică sală de spectacole, făcea să hohotească, seară de seară, un public inteligent în spectacolul *Eu și materia moartă*. Ce haz de necaz declanșa detalierea Produsului Intern Brut pe capul sărmanului de român! Începând cu tonele de oțel ce revin pe cap de locuitor. O viață povestită, dacă vreți, sociometric. Sociometric? Asta ce mai e?

Unde aflăm ce are presa cu statistica

Strada mare, Corso, la Constanța e în extrasezon de la Miga la Poștă (la fosta poștă, care înainte de a fi fost fosta era Primăria, acum e un muzeu etnografic, parcă, dacă nu cumva și el e acum fost), iar în sezon tot de la Miga la Ovidiu și, de la caz la caz, după capacitatea de autonomie a bateriilor, până la Cazinou. Pe acest traseu, seară de seară, e nu numai un fluviu uman amenințând cota de inundație, ci și un eșantion drămuț parcă de cei mai versați specialiști în statistică... poetică; dacă nu toate structurile sociale erau fidel reprezentate (pe Corso se circula doar pietonal!), în schimb, exemplarele expresive erau în totalitate prezente. Valeriu prinse a râde, amintindu-și fascinația pe care o exercitase și asupra sa lățirea ca o pată de ulei în bazinul portuar a undei anchetelor sociologice ce cuprinsese mai toată

presa; televiziunea se simțea încă solidară cu cinematografia, punctuală cu jurnalul ei de actualități, înainte de a imita radioul; un născut vorbind încă de la naștere. Avea, n-avea treabă, presa trântea o anchetă cu niște eșantioane fixate arbitrar, în afara oricăror criterii; cele mai diverse acte umane erau procentualizate în casete savant alcătuite. Atunci, să fi fost prin '67 sau '68, orice cititor de gazetă – și cine nu era într-o astfel de postură după ce trecuse starea de greață pe care o producea zilnic presa anilor cincizeci – știa la centimă câți dintre contemporanii lui fac duș zilnic și când anume: dimineata, la prânz, seara sau noaptea..., câți fac doar săptămânal, câți se spală o dată, de două ori sau după fiecare masă principală a zilei pe dinți, câți citesc o carte, două, trei pe săptămână și care sunt telefagii și care nu. Mai mult decât atât! Procentele erau și ele împărțite pe paliere de vârstă, sex sau ocupație... Valeriu Timișana își amintea cu oarece jenă că-l pizmuisse pe M.S. când acesta se lăudase că va publica în *Luceafărul* o anchetă cu caracter fiziologic – o excepție – de un interes social deloc neglijabil. Cum dracu' de nu-i venise lui ideea asta, se necăjise Valeriu, care era și el la curent cu penitența la care fuseseră constrânși la începutul revoluției culturale din miliardara republică mai toți membrii nomenclaturii, puși să-și facă autocritica, nu cu vorba, ci cu fapta, faptă care presupunea ca ei să care zilnic țucalul subalternilor nu la latrina publică, ci pe câmp, căci, nu-i așa, cel mai bun și mai bun îngrășământ tot dejecțiile contemporanilor noștri sunt! Uite, se gândea acuma Timișana, dacă-l văd pe M.S., am să-l întreb ce s-o fi ales din ancheta lui. Nu-l mai văzuse de mult și nici măcar semnătura nu i-o mai întâlnise, dar zău, dacă ancheta nu apucase să apară (probabil că o autoritate intervenise la timp, ca să nu se-mpută opinia publică avidă de limba procentualizată), probabil că manuscrisul zace pe undeva în așteptarea unui autor de istorii comparate. Nu, bineînțeles, Valeriu Timișana nu va fi asta, vă asigurăm cu toată răspunderea, mai ales că acuma

chiar se întreabă cu înțeleaptă maturitate de unde se iscase foamea de bârfă statistică la contemporanii anilor '67 sau '68, când era suficient să te urci într-un tramvai aglomerat – nu doar la orele de vârf se întâmpla ca pasagerii să fie în exces – ca să simți mirosul pătrunzător al mulțimilor. Oricum, asta e o cale totuși rudimentară de cunoaștere, e cu totul altceva, e mai științific când știi câți la sută sunt furnizori de astfel de miasme, imaginea ta despre semenii tăi e mai nuanțată, ca să nu vorbim de faptul că o astfel de anchetă e o mărturie lăsată posterității, un jalon, un punct de referință pentru comparații viitoare. Dacă Valeriu Timișana ar fi fost mai puțin agresat acum de coatele contemporanilor anului '86, ar fi presupus că anchetelor ăloră le datorează lumea urbană apariția spray-urilor, tot așa cum probabil că și scoaterea lor din uz e într-o tainică legătură cu ieșirea din modă a anchetelor sociologice. Într-adevăr, cum veni așa se și duse această epidemie gazetărească, de care nu numai ziariștii se contaminaseră, ci și alte instituții cu mult mai importante; nu era oraș mai răsărit fără un centru specializat în sociologie, nu era minister care să nu beneficieze de serviciile zeloase ale unui grup de sociologi. Oare ce se-ntâmplase cu ei? Probabil că unii se reciclaseră, alții își găsiseră de lucru pe la vreun serviciu de personal și învățământ sau la I.T.B., făcând la început puțină sociologie turistică. Vă mai amintiți, desigur, „fluturașul“ acela pe care vi-l puneau în palmă grupele de anchetatori odată cu biletul; un mic chestionar cu mari întrebări existențiale: de câte ori și la ce oră folosiți tramvaiul, troleibuzul, autobuzul, de unde și până unde, de ajunseseră unii să intre la bănuieli că cei care se vor abate de la traseele mărturisite sau nu le vor respecta în vreuna din zile vor fi sancționați sau puși să plătească despăgubiri pentru mijloacele de transport lăsate să meargă goale de colo colo. Nu era niciun pericol: ele circulau tot timpul doldora cu bucureșteni. Sau, poate, atât de mare o fi fost temerea publicului, încât de atunci circulau toate astea

(tramvaie, autobuze, troleibuze) pline ca pe Bulevardul Marelui Stadion la ora când se termina un derby bucureștean de fotbal. Nu, de metrou nu era vorba (deși avea să circule tot atât de aglomerat, când îi va veni sorocul, probabil ca urmare a aceleiași temeri publice), căci, după ce la crucea anilor cincizeci cu șaizeci proiectul întocmit cu trei decenii înainte eșuase din lipsa mijloacelor de străpungere subterană, se lățise vorba cum că Bucureștiul nu poate avea trenul galben fără cai din cauza solului nisipos. Mult timp, bucureștenii chiar au crezut că România va fi singura capitală europeană fără metrou. Și, poate, rămânând să aspire la a fi în întregime pietonală. Cine și ce făcuse să nu intrăm în cartea negativă a performanțelor e altă poveste; s-a dovedit că se poate și metrou; ce nu putem face noi, când vrem să facem, tot așa cum, când nu vrem să facem ceva, nu facem și pace, nimeni nu poate să ne scoată din asta și basta!

Născut pentru a vinde

Ajuns la această concluzie globală asupra spiritului național, Valeriu privi spre cei ce alcătuiau fluviul uman în care, amețit și stingher, era antrenat. O indiferență maiestuoasă îi definea pe toți. Formidabil, își spuse contrariat, ce le pasă lor de sociometrie, când au tramvai doar de câțiva ani! Nu, se contrazise el imediat, au avut circa trei luni, dar le-au fost luate, deși cei care le pusese ră pe roate, ridicându-le din turteala în care fuseseră găsite – ce Schaffhausen extraplat, să fi văzut vagoanele astea în halul în care veniseră de la Odessa! –, se grăbiseră să le zugrăvească în cele trei culori. Ca un gest de prevedere, poate. Repararea lor necesitase osteneli mai mari chiar decât cele necesare pentru a le concepe și executa românește – voinicește. Tocmai bine, când se terminase făcutul de la un cap la altul și punerea lor pe roate, nici nu apucară localnicii să se

obișnuiască cu traseul ce pornea din centrul orașului până la Mamaia, că li se și schimbase macazul, e adevărat, tot spre mare, dar peste marea cea mare! Ce ți-e și cu sociologia asta, se simți din nou frisonat Valeriu Timișana, hotărât să iasă din scepticismul tradițional și să mizeze pe mintea cea din urmă a românului. Adică să nu se mai lase antrenat de gânduri pernicioase; mai bine face și el la fel ca G.C. la Moscova, și nu ca nu știu care publicist pus să facă sociologia camerei de baie la București! Chiar așa: ce interese mai poate prezenta faptul că acum, să zicem, între Miga și Poștă (fosta poștă și fosta primărie înainte de a fi fost fosta...) umblă opt la sută polonezi, vânzând tot ce se poate vinde – „Totul de vânzare“, proclama cu două decenii în urmă Wajda, celebrul lor cineast –, inclusiv produse românești cumpărate de-a lungul căii rutiere Suceava-Constanța, trei la sută cehi, încercând să-și umple papornițele strălucitoare ca ambalajul bomboanelor fondante cu roșii și alte crudități autohtone, făcând un post călugăresc la marea românească, dar nu cu celebrul ghiveci monahal, ci cu o salată bulgărească, un soi de mizigril vegetal, sau că umblă fără rost douăzeci și opt la sută de familii în care titularii, dacă nu cumva chiar amândoi soții, sunt membri cotizanți la sindicatul lucrătorilor din comerț, alți doisprezece la sută – *ibidem* – la sindicatul muncitorilor sanitari (dacă ne luăm după numele publicației lor, *Muncitorul Sanitar*, și medicul e muncitor, nu? Muncitor, nu proletar, căci el e acum proprietar, producător și mai ales beneficiar), chiar așa, cine mai are nevoie să știe procentual câți sunt fii de muncitori sau de țărani cooperatori dintre studenții la medicină, când toată lumea îi știe pe nume pe cei care sunt! – sau pe cine mai interesează care dintre fiii și fiicele iubiților noștri actori sau regizori de film nu e sau n-a fost student la IATC? Și, la urma-urmei, cine e muncit de o asemenea curiozitate sociologică află și singur pe cale bucală, folclorică, prin creație colectivă trecută din gură în gură, cum e primul ajutor în cazul turiștilor salvați de la înec... Ei, și ce-

o să afle? Că mai sunt excepții, oi negre și ele pe cale de dispariție dintr-o turmă cuprinsă, cum sunt cele din Mărginimea Sibiului. Ce, dumneavoastră mai nutriți curiozitatea să aflați de la Valeriu Timișana că de la Piața Ovidiu și până la Gura portului, adică la poarta unu, numărul marinarilor crește, tot așa cum crește și numărul cuvioaselor milostive ce se preumblă agale și-i privesc cu compătimire pe cei care, prin natura meseriei lor, în ciuda vârstei năbădăioase, se supun unei abstinence mai scurte sau mai lungi, după cum le-a fost cursa și după cum le e punga?

*Moravurile nu sunt nici burgheze,
nici proletare...*

La ce bun să răscolești toate astea, când se știe că printr-un contract social tacit se-nchid ochii, că așa-i la Constanța, ca la orice gură de port comercial: moravurile nu sunt nici burgheze, nici proletare, sunt pur și simplu mai lejere, mai sezoniere, căci vara, când soarele stimulează mai tare bărbăția chiar și decât ciocolata braziliană, atunci mai închide ochii și opinia publică... Și dacă nu-i închide? Se poate întâmpla, sociologic vorbind, cu o mare șansă de probabilitate, ca opinia ta să fie ca un bumerang – țintești moravurile delicate și te trezești pocnit în moalele capului, că așa-i la Constanța vara și mai ales de carnaval. Astea-s riscurile sociometriei grupului primar, așa că, decât sociometrie, și inutilă, și riscantă, mai cu folos e pentru un dramaturg să facă antropologie. Ea îl apropie de obsesia oricărui critic cu parapon, făcându-l complice la tipizarea literaturii supuse examenului critic, și ce poate fi mai tipic decât tipicul realist-sociologist, se întrebă dramaturgul nostru, gata să facă pact și cu dracu' până o trece pragul debutului scenic. Dar nu apucă să-și dea răspuns...

„Valerică“, se auzi dramaturgul strigat într-un fel neobișnuit de-acum pentru el, neprotocolar. Se uită în jur, dar, cum nimeni nu-l fixa, se gândi că apelul avusese loc doar în imaginație, mai ales că în locul ăsta de atâtea ori îi fusese dat să-și audă strigat numele... Aici, în fața prăvăliei cu ziare, Valerică făcea, în fiecare luni la ora nouă și jumătate fix, coadă la *Sportul Popular*. Era epoca în care trenurile mergeau după orar, încă nu se inversase prioritatea la circulație a trenurilor de călători în favoarea trenurilor de marfă, chiar dacă, de multă vreme, chefereu nu mai comanda celebrele ceasuri-deșteptătoare inscripționate. Pe atunci n-aveam televiziune care să transmită meciurile și oricum constanțenii erau mai mult în B decât în A, ca și acum, de altfel. Când Valeriu se auzi strigat, Farul era în A, când citiți această carte o fi iar în B. Sigur, Valerică știa rezultatul din ajun, căci doar constanțenii inventaseră ceea ce avea să fie apoi la radio „fotbal minut cu minut“, adică sistemul transmiterii meciurilor de fotbal de la distanță, dar nu prin radio, ci prin telefonie. Care centralistă din Moldova, căci acolo își măsoară constanțenii forța în fotbal, atunci când se face că le vine rândul, ca Sisif, s-o ia de la capăt, mă rog, de la mijlocul urcușului, cu caznele fotbalistice, care telefonistă de serviciu duminică seara rezistă apelului făcut de colega de la telefoanele din Constanța? Mai ales când știe că, dacă nu va fi detașată pe vară la mare, își va găsi totuși măcar un culcuș, noaptea, în rezerva oficiului telefonic, o săptămână, două, suficient să se-ntoarcă bronzată ca sora lui Rică din Porto Rico la Bârlad sau la Tecuci, la Pașcani sau la Gura Humorului, unde era ea cu slujba... Oficiul telefonic se afla aproape de plaja „Muncitorul“, chiar aici, după colțul prăvăliei cu ziare, în curtea fostei poște și fostei primării, înainte de a fi fost fosta...

Babaroasele sunt ca femeia

„Valerică“, se auzi din nou Timișana strigat, în timp ce un obiect, ca un ou de porumbel, îl lovi în ceafă. Își duse mâna sub gulerul sacoului și descoperi o babaroasă galbenă din cele care, ca și femeia, fie te ridică, fie te coboară...

Înainte de a ridica privirile spre balconul împrejmuț cu fier forjat, având podeaua de lemn dantelată de lucrarea îndelungată a putregaiului, prin care Valeriu putea să vadă cerul, recunoscuse vocea autoritară ce-l strigase. Era a lui Muzafer, campionul la table cu pană de bibliografie. Prin dantela podelei îi văzu acum și capul de gorgonă, în care ochii lui mari, negri îl fulgerau furioși că nu a răspuns de prima dată chemării sale. Aplecat peste balustrada de fier, cu torsul său masiv de fost înotător, îngroșat însă de prea îndelungată atitudine contemplativă asupra vieții, postură disponibilizată de adversarii săi care confundau tablele cu șahul, Turcul îi făcu semn energetic să urce. Scriitorul, Maestrul, redevenit Valerică, n-avea de ales, consolându-se că plătește astfel prețul popularității câștigate; chit că-l recunoscuse doar un individ, el făcea cât o mulțime într-un posibil box-office; un campion al Orientului, un campion după a cărui imagine se aliniază toți outsiderii. Prin culoarul întunecat, care ducea spre o scară de lemn, nu reușea să deslușească decât câteva agate, care, pe măsură ce se apropia de ele, o zbugheau spre tavan. Timișana se simțea teribil de încurcat la gândul că trebuie să se justifice față de Muzafer: de câte ori venise la Constanța se aflase prin preajmă, și totuși... Găsi repede o scuză care-l va flata pe turc: ori de câte ori a fost aici l-a crezut plecat în turneu. Minciuna era parțială sau invers: se întâmplase chiar, fiind la Constanța, să afle că Muzafer e la Istanbul împreună cu ansamblul local „Brăulețul“. Și acolo făcea cât o mulțime cu vocea lui de bas – bariton, interpret de muzică turcească dobrogeană. Solist de muzică, dar și interpret de limbă turcă pentru colegii lui la alișverișuri în bazar. Valeriu Timișana era convins că așa se întâmpla: înjurăturile lui înflorate, ca semnăturile acelea cu linii multe și

îmbârligate, convinseseră pe vânzători să vândă ghiaurilor chiar sub prețul cu care ei cumpăraseră. Scara de lemn gemea acum și sub greutatea lui, dar Timișana urcă temerar, din moment ce zilnic Muzafer îi verifica trăinicia... Ultima treaptă era pragul unui antreu camuflat și el în obscuritate. Dibui scaunele despre care memoria îl avertizase că se află de-o parte și de alta a unei mese rotunde, dar nu le întâlnește. Probabil că fuseseră făcute mutări de mobilier, presupuse Timișana, luând-o de-a dreptul spre o fereastră care reflecta lumina străzii. În sfârșit nimeri în balcon. Muzafer îi făcu semn să se așeze.

Unde găsim linia mediană

Valeriu se uită inutil după vreun scaun; pe două se așezaseră competitorii și unul fără spetează era ocupat de o cutie mare cu inserții de sidef, tablele, o piesă antică, demnă de un campion; câmpul de bătaie al celor doi adversari. Timișana, surprins de liniștea ce însoțea acest joc, crezu o clipă că a nimerit la o lecție teoretică de strategie militară, mai ales că până și zornăitul zarurilor lipsea. Și în timp ce adversarul Turcului se căznea să afle linia mediană în nebuloasa teorie a probabilităților, Muzafer se hlizea la Timișana.

— Adică ăsta e tot atât de prost ca și tine, din moment ce nici el nu găsește soluția să facă poarta-n casă și nici tu să te așezi jos, à la turca.

Valeriu înțelese iute, se lăsă mai întâi pe vine, apoi își asumă riscul ca pantalonul său bej deschis, din stofă de alpaca, să strângă tot praful străzii urcat la etaj, și-și încrucișă picioarele sub el. Adversarul lui Muzafer găsi soluția, luă două puluri negre, le lovi zgomotos, ca pe scoicile unor maracase, și i le puse acestuia în palma mare cât o roată de roabă, întinsă spre el. După zâmbetul turcului, Valeriu înțelese că prostia adversarului era nesfârșită. Muzafer luă

zarurile în mână, le duse spre obrazul său rotund și pufos, ca o pâine bine dospită, se întoarse spre stradă și murmură ceva numai de el știut, apoi făcu vânt zarurilor cu un asemenea elan, de parcă în fața lui s-ar fi aflat o pistă de popice, și nu o cutie nu mai mare decât șezutul unui scaun. Dar nu, zarurile nu depășiră marginile, căci mișcarea largă a tablagiului se frânse la timp pentru a le da oaselor încrustate șansa de a se rostogoli în cutie, dar și de a-și arăta supunerea oarbă față de campion: 4-2.

— Exact atâta avea nevoie, Muzi! nu-și putu abține admirația nou-venitul.

De-acum partida intrase în linie dreaptă, nu trebuia să fii versat în acest joc savant, era suficient să vezi disperarea competitorului care mizase totul pe o probabilitate... infimă. Suferința acestuia se manifesta în tăcere, doar prin semne ciudate și făcute cu mâinile ridicate la nivelul feței sale oacheșe, de parcă ar fi tricotat cu ele. Timișana se uită la Muzafer, iar acesta îi zâmbi complice.

— Iartă-mă, Valerică, dar va trebui să mai aștepți. Îi dau linia, căci altfel face infarct surdo-mutul. Mai am și o obligație pentru ăștia, le sunt instructor de „tavli“, adaugă el în turcește, ca și cum ar fi vrut să păstreze secretul față de surdo-mut.

Dacă poți, așteaptă-mă

Turcul ridică de sub cutie niște cartoane, alese unul și i-l arată lui Timișana. Pe el era scris, cu litere mari de-o șchioapă, următoarea propoziție: „Cel din urmă va fi cel dintâi“. Valeriu înțelese că mai are mult de așteptat și se foi, ștergând și mai bine praful de pe podeaua cariată a balconului. Muzafer strepezi un cuvânt care nu trebuie transcris, mai ales pentru cunoscătorii limbii turce, și apoi aruncă zarurile neglijent, fără să le mai agite. Unul sări de două ori pe table, de parcă era os de cangur, al treilea salt fu un arc de cerc peste balcon.

— Valerică, băiatule, îl rugă turcul, culege tu zarul și-l ia cu tine la Cazinou.

Timișana se ridică, simțindu-și membrele amorțite, și, când le scutură ca să restabilească circulația sângelui, iscă un norișor de praf. Le întoarse spatele și se grăbi să plece. În timp ce căuta printre picioarele trecătorilor zarul aruncat din balcon, se auzi strigat:

— Valerică, du-te și așteaptă-mă...

Repetă, făcând eforturi ca porunca să sune ca o rugă:

— Dacă poți, așteaptă-mă!

— Da, asta era!

Descoperi printre pietricelele de pe trotuar zarul și-l ridică triumfător spre Muzafer.

Cu degetele strânse, ca pentru o rugăciune creștinească, în care ținea o nouă pereche de zaruri, turcul îi făcu semn că nu va întârzia mai mult decât e necesar unui blitzkrieg – un marș și-o linie cu surdomutul, căci n-o să-și petreacă toată viața cu el ca să-i arate că doar într-o clepsidră ultimul bob de nisip poate fi și primul, nu și într-un joc pe care numai diavolul plictiselii l-a iscat...

„Dacă poți, așteaptă-mă“, murmură Valeriu, îndreptându-se spre faleza portului. „Dacă poți, așteaptă-mă“... Sigur că da, se bătu dramaturgul peste frunte, asta era cheia de boltă a sinopsisului care-l aștepta neinterminat pe masa de pe balconul camerei de hotel.

Who's Who și „Micul Paris“

Nu numai epocile se definesc prin excepțiile lor, dar și colectivitățile umane. Deși nu avem știință de un „mic dicționar enciclopedic“ sau măcar un „Grand Larousse“ al Pieței Kiliei, „Micul Paris“ merită un *Who's Who* propriu, însoțit, neapărat, de un *Baedeker*. Asta în lipsa unui pliant editat de Oficiul Național de Turism Litoral, pentru uzul turiștilor de

pe toate continentele. De fapt, un asemenea ghid a fost pus sub teascuri de directorul general, și el „mic parizian“, dar, auzind intenția „his public relation office“, s-a făcut foc și pară la gândul că firma concurentă, „Biroul de Turism pentru Tineret“, când va afla despre noua tipăritură, va lansa legenda compromițătoare că directorul general al numitei instituții de turism suferă de patriotism local.

„Decât să mă judece tovarășii, mai bine neamicii“, și-a zis el, și a ordonat să se scoată un pliant despre Istanbul, căci tot nu se înghesuie constanțenii, din lene, să facă turul aceluia oraș în două zile. Și când te gândești că, pe vremuri, cei care se plictiseau să tocească mesele sălii de jocuri de la Cazinou luau vaporul spre Istanbul, jucau opt ore la ruletă sau *chemin de fer*, apoi se dezmoșteau puțin de plictiseală prin bazar, trimiteau câteva vederi la cunoscuți – ștampila poștei locale stătea mărturie cum că n-au pierdut vremea doar în sălile de jocuri –, apoi luau vaporul și din nou consultau bibliografia sau exersau în arta hipnotizării zvăpăiatei bile de la ruletă. Iar acumăștia vin și vin, iar ai noștri nu și nu! Nu degeaba se spune că „fîrea omului e sucită ca o duminică dobrogeană“. Credeți că prospectul Istanbulului a născut curiozitatea localnicilor față de relicvele Bizanțului sau față de Edicule? Oameni de carte, călătorind cu bogata lor fantezie, „micii parizieni“ rămân locului pentru a nu abuza turismul internațional cu indicibilul lor pitoresc. Un cartier fără cartieregie (mahalagii) e ca un troleibuz spre Mamaia gol în plin sezon. Absolut imposibil, intruvabil, cum ar spune „modeștii parizieni“, folosind unul dintre numeroasele idiomuri vorbite în cartierul lor; bănuiala că ei se revendică din fosta capitală a luminilor poate fi îndreptățită doar parțial; filiațiile spirituale nu trebuie căutate în arborele genealogic al Doamnei de Staël, ci mai degrabă în cel de bastard al lui Gavroche.

Iată de ce un *Who's Who* încă n-a fost alcătuit; dacă dificultatea ar fi biruită, această carte ar face concurență serviciului de cadre al ONU. Dar nu

numai enciclopedic. Ci mai ales prin diversitatea limbilor vorbite în Piața Kiliei, plus o limbă moartă: latina. La momentul oportun se va vedea ce poate face o limbă moartă unor oameni vii. Să spunem deocamdată că o viitoare carte a oamenilor celebri de aici, un fel de carte de telefon, dar cu fir scurt, cum s-ar zice, nu trebuie să fie alcătuită în ordine alfabetică, ci în baza criteriului temporalității, căci cutumele sunt mai puternice decât pravilele, iar regula primului venit este irefutabilă. Ovidiu e acesta, nu, nu e vorba despre niciun tiz al marelui exilat, ci chiar la el ne referim: Publius Ovidius Naso. Cine n-a citit pe pedestalul statuii din Constanța epitaful poetului? „Micii parizieni“ îl știu pe dinafară, scandându-l în limba poetului, dar pe dumneavoastră vă scutim de efort, oferindu-vă o traducere liberă, dar exactă: „Aici zac eu, Nasone, cântărețul dragostelor tinere, care am pierit din cauza geniului meu; – și tu, care treci, oricine ai fi și iubești, să nu-ți fie greu a zice: fie-i țărâna ușoară lui Nasone“.

Ovidiu și morala la zi

Un cronicar al Constanței de la începutul acestui veac îi găsea poetului născut la Sulmona atâtea scăderi morale, încât îndreptățiți ni se par „micii parizieni“ să-l revendice cu fervoare, cu statuie cu tot, pentru cartierul lor, punându-l astfel la adăpost de pudibonderia alcătuitoarelor de prospecte turistice. Iată un fragment, o fractură, cum ar zice un celebru gânditor francez de origine română, din capitolul pe care i-l dedică Ioan Adam marelui exilat la Pontul Euxin: „Virgil a cântat în poezia lui iubirea curată și puternică, pe când Ovidiu a fost preamăritorul iubirii brutale. Muza lui Ovidiu, Corina, nu subjugă prin candoarea și iubirea ei aleasă, ci prin aprinderea simțurilor și prin depravare (...). Felul de viață ușoară și mai cu seamă al femeilor de elită, luxul acela destrăbălat, cu pieptănăturile fantastice și

stofele scumpe, cu petrecherile libere, când iubirile se aprindeau lesne, la cursele de cai sau la teatru, au fost redade de Ovidiu cu multă exactitate, în tablouri clare și adevărate. Vina lubricității din poezia amoroasă a lui Ovidiu este vina secolului acela de rătăcire și nervozitate, când fiicele împăraților se întreceau în (de)cădere cu curtezanele publice. Ovidiu, care a trăit în acel mediu de pierzare, s-a scufundat în viața aceea stricată ca într-o învăluire de voluptate și înveninare, lăsându-ne în opera lui amintirea și otrava acelor vremuri“.

Ovidiu – mod de întrebuințare

Cum au reușit mahalagiii noștri să facă o pasiune pentru Ovidiu e destul de greu de spus. Nu atât de greu însă ca să înțeleagă și cel ce are răbdare să-și asculte cugetul. La început a fost disponibilitatea asta, dintotdeauna, a „micilor parizieni“ pentru melodramă, compătimirea pe care o încearcă și astăzi față de un om scăpat. Și ce este o epocă în decadență, dacă nu o ființă colectivă scoasă la licitație publică! Poetul și epoca sa erau, se vede și din citatul pe care l-am dat, scoase la mezat. Alături de acest fapt de psihologie colectivă, mai e un fapt de psihologie individuală, dar pe care tot omul normal îl trăiește, chit că diverse opreliști îl fac să nu recunoască tentația fructului oprit, seducție la care cu greu poți rezista la o vârstă coaptă, tentație care scade spre bătrânețe, când triumfătoare devine ființa noastră morală, chit că lecturi sau vizionări video vinovate mai pot produce fiori retro... Când au început ei să se intereseze de Ovidiu, nici măcar nu știau că lor le este, în primul rând, destinată opera acestuia. *Ars amatoria – Ars amandi* e o „artă de a iubi“ destinată tinerilor săraci, eventual poeți, care aveau nevoie de eforturi sporite pentru a intra în grațiile femeilor; bogatul nu are trebuință să învețe preceptele amorului, având suficienți bani în buzunar

ca să fie spiritual; numai cine are bani lichizi și plătește „cash“, în avans, se bucură de discount chiar și în amor. „Pauperibus vates ego sum, quia pauper amavi“, zicea Ovidiu, făcând caz de originea sa socială, tocmai pentru a înălța, prin contrast, colectivitățile cărora, chipurile, le datora succesele sale, în pofida lipsei solvabilității: „Eu sunt poetul săracilor, căci am iubit fiind sărac“. Dar nu numai el, am zice noi, dacă n-am pricepe că nu e vorba să iubești așa, platonice, cum iubesc toți săracii lumii de când s-a inventat cinematograful, ci să duci dorința până la capăt, ca să n-ajungi un subiect freudian. Adică să bagi sabia în teacă. Cum în același manual versificat în metru antic – metru, nu glumă, un picior = 0,3048 m – Ovidiu îl ia în deriziune pe Homer, avansând ipoteza că până și acesta de s-ar fi prezentat la curtezanele Romei, chiar însoțit de cele nouă muze, dar cu mâinile goale, ar fi fost îmbrâncit pe ușă afară. Nu ne rămâne decât să înțelegem, ca și „micii parizieni“ care au mințile fosforescente din cauza alimentației lor supraabundente cu pește, „hrana săracului“, că, pe de o parte, muza lui Ovidiu era superioară celor nouă muze homerice, asta în ceea ce privește vraja poeziei sale de dragoste, iar pe de altă parte, că Ovidiu mai era dăruit de zei cu o altă superioritate compensatorie, din moment ce curtezanele o luau în seamă, în ciuda penuriei lui de cash. La fel ca și Ovidiu, „modeștii parizieni“ erau și ei aleșii zeilor. Dovada? Căsoaiele lor pline de copii și viețile lor paralele, care însă nu rămâneau întotdeauna paralele, ca în geometria euclidiană, ci se mai și scurtcircuitau, când săbiile nimereau prea des în alte teci, dând loc la scandaluri de stradă, veritabile spectacole gen „comedia dell’arte“, anticipând cinematograful neorealist. Filistinismul și pudibonderia onorabililor orașului au fost motive de disponibilizare a poetului în favoarea „micilor parizieni“, dar acest argument nu are valoare într-un proces de stabilire a paternității, așa că a trebuit să se scurgă mult timp până când... Dacă adevărul poate umbla cu capul spart o vreme, dacă adevărul are mai

tot timpul cucuie, asta nu înseamnă că într-o buna zi el nu va birui, nu va scăpa de vătămări. Timpul e bun la toate: el ocrotește tainele și tot el le dezleagă. Deznudarea, se înțelege, are un drum invers decât cel prin care se încifrează un secret. Mai întâi s-a pus problema localizării cetății Tomis. Nu-i așa că vă pare incredibil. Cum adică, veți spune, a fost un timp când nu s-a știut unde e situată cetatea?

Dacă nu e Ovidiu, nu e nici Tomis

Unii au localizat-o în Ungaria, alții, mai încoace, la Timișoara, iar pe vremea lui Miron Costin, la Cetatea Albă, unde s-ar afla chiar și o baltă, Vidovo, care se cheamă „Lacul lui Ovidiu“. O legendă culeasă acolo spunea că „a venit din Roma un om deosebit, care era nevinovat ca un copil și bun ca un tată“. (Asta e omul nostru, au exclamat la unison „micii parizieni“ când au auzit prima dată povestea). Omul acesta suspina mereu și uneori vorbea cu sine, când însă povestea ceva, atunci părea că din gura lui curge miere. Dacă legenda o fi supraviețuit, povestea cu lacul Vidovo s-a dovedit calpă: el se chema așa pentru că acolo erau spălate oile înainte de a fi trimise la export, la Constantinopol... Dar numai în aceste orașe s-a încercat situarea cetății Tomis? Locuitorii Caransebeșului puteau arăta o casă în care poetul ar fi locuit și o trăsură de lemn cu două roți cu care Ovidiu se plimba. Exact ca Iosif Constantin Drăgan la Lugoj în filmul făcut, contra cost, acum câțiva ani de Televiziune... Sânguincioșii elevi ai Școlii Ardelene au găsit și o etimologie râmleană numelui orașului bănățean: *cara mihi redes*. Chiar dacă „modeștii parizieni“ nu cunoșteau încă latina, ei au îndepărtat ipoteza cărășenilor ca pe un moft: „cara“ nu e cuvânt latin, au zis ei, ci oriental și înseamnă negru...

În sfârșit, după ce s-a ajuns la concluzia că cetatea Tomis se află acolo unde s-a aflat dintotdeauna, adică

la Constanța, căci doar cetatea nu putea fi ca Olandezul Zburător, s-a mers mai departe, tot de la macro în jos... Dar, vai, câtă osteneală și-au dat științele înrudite pentru a face ca măcar adevărul ăsta să nu umble cucuiat!

De ce „micii parizieni“ au întors spatele bisericii

După ce s-a acceptat că cetatea avea cartiere, cercetându-se îndeaproape, au fost identificate, prin eliminare, ca nelocuite de poet doar patru. Bineînțeles, prin simplă deducție logică, nu ne rămâne decât să credem că doar în Anadalchioi sau Piața Kiliei putea fi domiciliul lui Ovidiu. Cum în anii din urmă Anadalchioiul a fost cercetat metru cu metru, răscolit de excavatoare, sape și hârlețe, ridicându-se aici noi și falnice cartiere: Tomis I, Tomis II, Tomis III, Tomis etc. și nimic, nimic, nimic, nu ne rămâne să iscodim, ca ultim refugiu al tainei, decât „Micul Paris“. Aici n-au intrat buldozerele (există un consens al edililor de a prezerva vechea arhitectură a mahalalei...), n-au acces deci arheologii; soarta Istoriei e legată de prezența buldozerului; o legătură ombilicală. Unde omul nu poate desfereca taina istoriei, folosește buldozerul. Dar până să descopere această unealtă demolatoare, oamenii din vechime căutau muzele. O primă muză s-a dovedit mincinoasă. Preotul de la biserica „Sfântu' Gheorghe“, întrebat pe la începutul secolului despre enoriașul său, Publius Ovidius Naso, după ce s-a făcut un timp că-l caută în terfeloagele aduse de sus din clopotniță de Călin-mutu', dascălul lăcașului a strigat: evrika. Adică, în traducerea liberă a unui element muncitoresc distribuit la începători în latină: „Un sfânt catolic român care a suferit martiriul pentru religiune și a fost închis într-un turn din marginea orașului“. „Puah!“, au zis „micii parizieni“, refuzând să-l mai creadă de-atunci pe

popă. Instinctul le spunea că cine iubește viața pe lumea asta – și cine poate iubi mai mult decât un poet al „iubirilor vinovate“ – nu poate fi un martir al religiei. Vai, cât de scump a plătit biserica această informație falsă! Ea a fost pur și simplu devalizată într-o noapte de starostele lotrilor din „Micul Paris“, care, intrând călare în biserică, și-a folosit calul ca scară pentru a se înălța și a înhăța icoana cea mai de sus de pe catapeteasmă. Singura care făcea și desfăcea minuni. Dacă popa care a spus o minciună atât de gogonată n-a pățit nimic, atunci de ce să pătească ceva cel care iubește atât de mult icoanele pe sticlă și le ia cu toptanul ca să le vândă „en détail“ colecționarilor din lumea-ntreagă? Astfel, totodată, s-a supus testului – dacă e sau nu axiomă – pedagogia tagmei preoțești: „Fă ce zice popa, și nu ce face el“. Săracu' părinte, din cauza lui aveau să sufere colegii de breaslă, făcându-și astfel loc simetria schismatică precum că, dacă „omul sfințește locul“, există desigur și reciproca: omul compromite chiar și un loc sfânt. Așa se face că mulți ani mai târziu, aici, în acest lăcaș, mahalagiii au asistat la o tragi-comedie: un craidon și-a adus mireasa în fața altarului. Ei, ce dacă, veți zice dumneavoastră, e singurul care-și leagă de gard libertatea de mișcare, e primul fluturaș care rămâne fără aripioare? Da, era singurul și cred că așa a și rămas, deci poate figura într-un „guiness“, dar ne jenăm să-l trecem în *Who's Who* ca să nu riscăm să fim urmăriți de „modeștii parizieni“, atât de răzbunători cu cei care le popularizează nelegiuirile. Nelegiuire era, chiar dacă blasfemie nu poate fi numită, din moment ce lăcașul cu pricina decăzuse din calitatea sa sacră, de tabu, din cauza minciunii practicate de unul dintre slujitorii ei. Și anume faptul că mireasa craidonului era moartă, se omorâse din dragoste neîmpărtășită legal, cu acte în regulă, și era deci neînsuflețită când a fost adusă în fața altarului. Popa, nu același ce-l trecuse pe Ovidiu în rândul sfinților, ci un urmaș al lui, oficiase căsătoria după ce se tocmise asupra procentului din

zestrea pe care ginerele văduv urma s-o capete de la socrii îndoliați.

Când zeul umbla incognito în Piața Kiliei

Întorcând spatele Bisericii, mahalagiii au redescoperit vechi tradiții locale surghiuite de creștinism pentru a le impune pe ale sale. (Dovadă că nu există spații umane vidate de eresuri; pleacă sau sunt alungate unele, vin sau sunt inventate altele...) O astfel de tradiție, descoperită de latinistul N. Lascu, vorbește despre originea lacului pe marginea căruia se reazămă, la Nord, mahalaua. Era, se zice, în vechime, când zeul local împreună cu aghiotantul său umblau incognito pe pământ. Pe locul lacului se afla atunci o mahala cu oameni răi și neprimitori („păi, aceștia suntem noi“, au avut o criză de sinceritate „modeștii parizieni“, înăbușindu-și însă repede slăbiciunea), care au refuzat să dea adăpost și hrană celor doi călători. Mai mare în satul acela era un străin (probabil că liderul neoficial, cum am spune azi, îmbogățiți cu limbajul sociologilor, căci celălalt era starostele, ca să folosim limbajul administrativ al epocii), iar starostele, se-nțelege, era venit din depărtări, tocmai de la Râm... Ovidiu se numea acel străin și avea un suflet bun și darnic și o minte tare isteată. Poetul, spune mai departe basmul, neavând familie, era îngrijit de o văduvă săracă, a cărei unică avere era o vacă stearpă. Femeia i-a găzduit pe cei doi drumeți, dar pas să le poată pune ceva pe masă, într-atât de goală îi era cămara. Atunci, cei doi, ca niște veritabili revizori de la centru, dar varianta bună, negogoliană, veniți să reabiliteze sectorul zootehnic, au îndemnat-o să mulgă vaca. Bătrâna, neîncrezătoare, ca orice țăran, s-a cam codit. Dar Ovidiu, pe de o parte poet, ca orice poet clasic, nu cum sunt cei contemporani, întotdeauna datornici și mai întotdeauna la Fondul literar, pe de altă parte

crezându-i pe oaspeți trimișii camuflați ai lui Augustus, adică revizorii lui Gogol, pentru a-i cerceta purtările și simțindu-se culpabil, se grăbi să mulgă vaca. Minune! Vaca stearpă nu mai era stearpă și toate oalele din casă au fost umplute cu lapte (aviz cititorilor din sectorul zootehnic: basmele n-au ce căuta în bibliografia cursurilor de iarnă din zootehnie, unde o vacă stearpă tot stearpă rămâne, chiar dacă mănâncă la fel ca una productivă). Peste noapte s-a mai petrecut o minune (din fericire, nu doar nenorocirea nu vine singură, ci și minunea): întregul sat, cu excepția casei în care au fost găzduiți cei doi călători, se afla de-acum sub un lac de apă dulce și albă ca laptele. Siut-ghiol. Ovidiu, când văzu minunea, încremeni pe loc și se prefăcu într-o statuie, care a fost adusă în orașul apropiat, adică prima dintre cele șase mahalale ale cetății, în Peninsula: Piața Ovidiu de astăzi.

Somați de tineri să spună tot ce știu, bătrânii făcură mărturisiri nu tocmai complete. Da, ei refuzaseră să-i găzduiască pe călătorii veniți de departe – le înnodase dracu' mințile în seara aceea. Cam așa se întâmplă în viață. Oamenii te judecă după un incident, și nu după comportarea ta generală, căci altfel, cine poate fi mai primitor decât ei, mai ales că nici n-au ce păgubi, nu pot oferi nimic, deci nu se pot lipsi de nimic pentru a fi gazde ireproșabile. „Din nimic, când vrei să dai, tot nimic rămâne!“ – iar dacă satul dispăruse, asta nu înseamnă că și locuitorii intraseră la apă. Bătrâna îi avertizase cum că cei doi călători sunt de undeva de la centru și atunci tot satul rămase treaz: niciodată nu știi ce le trece prin cap ăstora veniți de departe! Așa că, spre ziuă, când vaca stearpă începu să inunde, ei își croiră drum spre cel mai apropiat tumulus, unde se află și astăzi vatra lor. Auzind cuvântul, care îndeobște denumește o ridicătură artificială de pământ peste un mormânt al unei căpetenii, cei tineri se arătară curioși, dar un gest energic al înțelepților le tăie setea de cunoaștere cu ajutorul buldozerului. Sau cu sapa muncilor în zadar. Patriotice.

— Dacă nu ne credeți, cercetați-l pe Poet, mai ziseră bătrânii.

Ovidiu-cârcotașul

Ușor de spus, greu de executat! Mai întâi, cura de ovidianism începe cu o cură de pește. (Din acest punct de vedere, lacul Siutghiol avea pește cât poftești.) Și apoi, citindu-l pe Poet, descoperiră că preacurvia care-l făcuse pierdut pe meleagurile lor nu le era străină, ca și alte metehne ale acestuia; ele veneau să contrazică imaginea de om bun și blând pe care i-o făcuse legenda. (De unde să fi știut „micii parizieni“ că exemplul prost e singurul care se ia; asta e o descoperire post-freudiană...) Ovidiu era tot atât de cârcotaș, dacă nu și mai și, ca bătrânii lor. Într-atât de zeloasă se dovedi școala ovidiană din Piața Kiliei, încât, pe măsură ce se mai descoperea încă un defect al idolului, pe atât îi creștea vanitatea „micului parizian“. Nu omul e un animal cârcotaș, ci poetul – dar nu cel omagial, ci cel elegiac – a fost prima teză de doctorat luat cu Ovidiu de membrii școlii de ovidistică, ce prindea să se înfiripe în Piața Kiliei, la facultatea din colț, vizavi de prăvălia lui madam Coțofana. Ea merită rezumată, teza, evident. Grație faptului că omul se molipsește doar de exemplul prost, cercetătorii au găsit că Ovidiu a fost agentul patologic. Virușii și bacteriile au fost importate de poet pe malurile Pontului Euxin tocmai de la Râm. Inclusiv cele de natură etică. Incubarea lor a avut timp berechet: nouă ani de exil. Distribuirea lor – care să desăvârșească implementarea – a beneficiat de vocația locului: folclorizarea. Trecând din gură-n gură. Pe baza tarelor importate – totdeauna celălalt e vinovatul – se poate face portretul colectiv al „micilor parizieni“; știind modelul – omul și poetul Ovidiu –, putem descrie copia/copiile. Și invers: cunoscând contaminatul, nu e greu să-l descriem pe agentul

contaminator. De fapt, această idee a fost larg desfășurată în ultima teză de doctorat știută de noi, având ca titlu *Poetul e cârcotaș dacă așa-l vrea colectivitatea, și nu poetul e culpabil de viciile auditoriului, că așa e comanda socială*. Da, poetul e un bun făcut la comandă, și nu cumpărat de-a gata. Cum îl voia deci lumea în care fusese Ovidiu lepădat? Dar cum arăta ea, această lume?

Cum nu dispunem de expertiza necesară luării unui doctorat, nu ne aventurăm într-o chirurgie a tăierii firului în patru și nici să facem bici din orice. Și mai ales un bici care să mai și plesnească, ci ne mulțumim cu o simplă lectură a operei de exil a lui Ovidiu. Mai multul îl lăsăm viitorului exeget. Plus paternitatea totală asupra ideilor noastre. În niciun caz însă vreun element care l-ar înstrăina pe Ovidiu de cei cărora le aparține de drept: „micilor parizieni“.

Tristele și *Ponticele*, operele de exil ale lui Ovidiu, nu trebuie luate ad litteram de cel ce vrea mărturie pentru cunoștințele tomitane ale exilatului, ele sunt o ficțiune și trebuie să ni le asumăm ca atare. Pe ce te bazezi, monșer? – m-ar putea chestiona fiul lui Moromete. Pe felul în care e descrisă natura la Tomis. La fel ca și oamenii, nici natura nu e chiar atât de schimbătoare încât poetul exilat tocmai din tureatca cizmei italice să fi găsit atunci, pe malul Pontului Euxin, un peisaj polar, siberian. Chiar să fi fost Tomisul Polul Nord planetar? Iată și alte mostre de exagerări pe care le admitem ca fiind poetice și nu chiar defecte de caracter. În repetate rânduri, el afirmă că Tomis s-ar afla sub constelațiile Carul Mare și Carul Mic, ambele în apropierea stelei polare, ceea ce e indiscutabil o inadvertență, la fel ca și localizarea cetății pe malul Styxului, adică la granița lumii reale cu cea a celor morți. Cunosând bine poezia contemporană, știu că veți fi îngăduitor cu poeții, din moment ce poezia poate face dintr-un pitic, de exemplu, un uriaș, sau, poftim, cel mai mare pitic din lume... Deci să lăsăm geografia ovidiană, care probabil stă la originea confuziei celor care vor să localizeze aiurea exilul Poetului, și să încercăm să

beneficiem de informațiile acestuia asupra strămoșilor „micilor parizieni“. Mărturisirea pe care o face el în *Pontice*, IV, 2, 40-45, cum că, pentru a face să-i treacă timpul mai repede, el nu obișnuia să bea vin, nici să joace zaruri (ca indigenii), ci stătea numai în tovărășia muzei. Această mărturisire – ipocrită? – nu trebuie să ne deranjeze; ea e o fandoseală de poet, adică o poză de detașare de rest, căci, fiind elevi silitori la școala criticii literare din deceniul șase, am luat cunoștință de inexistența turnului de fildeș în care încearcă, zadarnic, să se refugieze Poetul, dar și de piesa de bază a esteticii marxist-leniniste: „Două literaturi“. Ea ne avertizează că literatura e dependentă de sacul cu bani, adică de comanditar. Cine l-o fi năimit pe poetul nostru să se detașeze de cei care făceau din noapte zi și al zilei ochi închid, jucând zaruri și bând vin? Oricum, nu zeul Sabazios, ca în monologul tomitan al lui Dionysos, ci un opozant al acestuia, probabil. Să reținem însă existența vinului și a jocului cu zaruri, cunoscut de „micii parizieni“ fie sub numele de barbut, când totul se mizează pe capriciul zarurilor, fie de „tavle“, table, când, deși se folosesc zarurile, calculul probabilităților precumpănește.

Minciunile adevărate ale amorului

Însă în orice minciună și cu atât mai mult într-una poetică există și un mugure de adevăr. Să fi fost muza a cărei tovărășie o prefera poetul, în deosebire de nedespărțirii lui de stacană sau de zaruri, o văduvă încă nurlie? Un cercetător mai îndrăzneț ar putea corobora versul cu legenda care ne spune că Ovidiu a consimțit să mulgă vaca stearpă pentru a le abate atenția presupușilor cadriști romani veniți în inspecție de la gazda sa. De altfel, în altă parte – *Tristele*, IV, I, 77 –, făcând o temenea cititorului, el va cere iertare pentru valoarea mediocră a operei din

exil. Chiar dacă vina aparține locului barbar în care a scris, în loc de calitate lux, de export, a fost constrâns să livreze poezie cu defecte. Uneori chiar din materiale deficitare recuperate. Iubindu-se, ca poet de exil, unul plin de întâmplări tragice, el face totodată și o plecăciune muzei, lăudând-o pentru fidelitate. Un examen trecut „cum laude“. Corborând invocarea muzei în *Tristele* cu rețetele pe care le dă tinerilor în *Ars amandi*, ne va apărea mai evident faptul că muza poetului nu era, cum se zice, „o abstracțiune“, o neființă, ci una reală, palpabilă. Altfel zis: nurlie. După ce soțul ei legitim se exclusese de pe lumea asta, trecând malul Styxului, lângă care se afla pe vremuri Cetatea, văduva concurase și câștigase postul vacant de muză; titulara părăsită loco Roma... Să reținem deci în beneficiul „micilor parizieni“ mărturia (și o minciună poate fi adevărată, depinde de cel care decodifică mesajul!, mânuind hermeneutica) că despre ei e vorba, despre felul de a-și petrece orele libere, cel de-al doilea opt al zilei, din cele mai vechi timpuri și până în prezent.

Cu riscul de a vă instala un sentiment de frustrare, să spunem că ceea ce credeți că ați dobândit prin experiență proprie aparține Poetului; chiar dacă se spune că patria e limba în care visăm, tot e mai valoros ceea ce creăm în patria care vorbește limba în care trăim. Așa și cu Ovidiu: tot ceea ce e de calitate a fost produs la el în țară. În „*Ars amatoria*, *ars amandi*“ sfaturile pe care le dă tânărului sunt identice cu cele pe care le știți de-acum, dar fără de folos! Căci degeaba ai dorință, dacă nu ai și putință!

Cine n-a avut la tinerețe cartea lui Ovidiu n-a avut parte de multe bucurii în viață. Da, ai carte, ai parte. Dar de unde s-o procuri, când la latină ești nevolnic, element muncitoresc? Cel mult începător, iar o traducere la îndemână nu e oportună, căci, în loc să-i facă pe tinerii bonjuriști obsedați de creșterea indicelui demografic, îi înzestrează cu aripioare grație cărora zboară din floare-n floare. E și asta un adevăr: ca să reușești în ceva, nu trebuie să ții morțiș

să rămâi prizonierul unei singure flori. Dar ca să ajungă la un foarte mare spor de populație, urmașii lui Ovidiu din Italia, ca și cei din „Micul Paris“, îl citesc pe poet în original, doar cartea care-i învață cum să se asocieze și să persevereze, adică să ducă treaba până la capăt și să nu facă dintr-un băiat și o fată doi tovarăși de idei, care-și dispută în pat paternitatea unei inovații destinate să ducă la creșterea productivității muncii, și nu a populației; nu tovarăși fideli ai unui drum lung și sterp.

În deosebire de cărțile pe care le au tinerii la îndemână, cartea întâi a lui Ovidiu se ocupă de alegerea și cucerirea unei femei, a doua cu arta de a păstra iubirea, a treia de chipul cum trebuie să se poarte o femeie ca să fie iubită, căci, nu-i așa, dacă dragoste cu sila nu se face, nici dragoste solitară nu e de dorit, inclusiv pentru atingerea unei necesități sociale – sporul de populație. Dacă tânărul merge în căutarea unei femei de o vârstă mai matură (femeile mai coapte îl interesau pe poet, cum s-a văzut și din atașamentul manifestat față de gazda sa din exilul tomitan), tânărul ar trebui să-și poarte pașii cu lentoare prin locurile publice (vezi Corso, vezi drumul de la Miga la Ovidiu, în cazul Constanței), dar mai ales spre Teatru, unde femeile merg ca furnicile și ca albinele să vadă, dar mai cu seamă să fie văzute: „Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsae“. Mai convenabil e la circ, ne asigură Ovidiu, dar noi nu trebuie să-l luăm *mot à mot*, adică să mergem la Iosefini, ci la stadion, căci acum acolo se-nghesuie lumea și unde e lume multă și șansele cresc, conform aceluiași calcul al probabilităților. (Ce păcat că n-am descoperit la timp utilitatea matematicilor superioare, căci am fi evitat eșuarea la „umanioare“!)

„Deci așază-te lângă ființa pe care o plăci, întreab-o ai cui sunt caii“, ne sfătuiește Ovidiu, dar noi, contemporanii lui Dinamo, facem pe niznaii și-o putem întreba cu cine ține arbitrul, iar dacă ea zice că acesta face parte echipei din Ștefan cel Mare, noi să-i lăudăm inteligența și să-i spunem că e o aleasă a Fortunei, căci, dacă frumusețea se duce,

înțelepciunea n-o va părăsi niciodată, iar dacă n-a știut că echipa asta e aleasa zeilor, atunci să-i spunem noi că așa e și de ce e așa; o femeie dă orice ca să afle un secret, deși secretul ăsta e al lui Polichinelle (adică proprietate colectivă). Dacă ți se întâmplă să cunoști o femeie la lumina faclelor, nu te-ncrede în ce vezi, nu există femeie urâtă noaptea! Mai bine caută să o cunoști ziua, în plină lumină, și mai ales în vreo stațiune, cum ar fi, de pildă, 2 Mai sau în alte locuri de nudism, dar și la Mamaia merge, dacă nu vă duceți să faceți troc cu polonezele, ci conversație galantă. (Performanța „micilor parizieni“ de a face și una, și alta cât e ziua de lungă și lung e țărmul mării e greu de atins!) Când intri în vorbă, copiază sfiala țaranului de la coada vacii, destăinuie-te, mărturisește rănilor care-ți însângerează sufletul; orice femeie are vocație de mamă a răniților!

Caută să fii curat, „munditiae placeant“, haina să nu divulge meniul care ți-a bucurat prânzul, dinții curăță-i de rugină și de resturi, dar nu căscând gura și ciugulind cu unghiile, așa cum se lasă balena igienizată de păsările cerului, părul nu ți-l lăsa zburlit (stilul punk nu-i plăcea nici lui Ovidiu!), unghiile să nu-ți fie îndoliate, iar gura să nu-ți exalte miasme ca o gură de canal. Nu te îmbăta, prefă-te numai; beția adevărată păgubește, cea mimată ajută ca femeia să treacă peste toate opreliștile pe care i le ridică convențiile, regăsind adevărata sa natură, chit că ea o face pe adversara dorințelor ei trupești!

Ca să fii iubit, fii amabil, ăsta-i secretul, nu te lua după filmele cu antimodele, adăugăm noi, doar dacă ești atât de îngrămădit să crezi că viața e ca-n filme. O indulgență îndemânatică îi câștigă pe toți, în vreme ce bădărănia stârnește ură. Amorul plăcut e copilul cuvintelor dulci, râzi când râde și asociata, plânge ea, plângi și tu, dar nu hohoti, ca o bocitoare profesionistă, vă avertizăm noi, știind cât de zeloși sunt astăzi unii. Ulise nu era frumos, dar puneă atâta miere în vorbe, încât până și zeițele Mării se dădeau în vânt după el.

Croiește-i drum prin gloată, ține-i umbrela desfăcută deasupra capului, nu te rușina să-i ții oglinda; Hercule, zice-se, torcea lâna printre fecioarele ioniene. (Un motiv în plus să ne grozăvim că și noi suntem herculeeni, din moment ce nu ne dăm duși la culcare înainte de a spăla grămada de vase murdărite la prânzul duminical...)

Nu reproșa iubitei defectele (nici nevastei, ne luăm noi libertatea să adăugăm, căci altfel există riscul să fim chestionați dacă nu cumva am găsit o alta...), dimpotrivă, află un nume măgulitor pentru fiecare cusur: femeii negre ca noaptea spune-i oacheșă, slăbănoagei spune-i că întrece în delicatețe pe cea mai scump plătită manechină a unei celebre case de modă, dolofanei spune-i că s-a împlinit ca un fruct zemos, unei femei în vârstă să-i spui cu convingere – mai ales că ăsta-i chiar adevărul – că trebuie să fie o damă cu experiență; de la treizeci de ani în sus femeile sunt pline de atracție, ca și vinul vechi în vremea vechilor consuli (cam între treizeci și patruzeci de ani putem estima vârsta gazdei lui Ovidiu, gândindu-ne la faptul că, după prea mulți ani, chiar și vinul cel mai cel începe să-și piardă calitățile, mai întâi aromele, apoi cele gustative). Toate astea, adaugă poetul, amintește-ți-le zi de zi: „Naso magister erat“, adică (traducem liber) „Ovidiu a fost maestrul meu“.

Doar șarpele își schimbă pielea

Dar degeaba știe junele toate astea, dacă nu știe și partenera de scenă rolul ei, adică doamna mai coaptă. Fin psiholog, ținând la vanitatea părții bărbătești, Ovidiu se erijează în sfătuitoare ei, zicându-i de la obraz: bătrânețea vine galopând și cui a respins azi un îndrăgostit, mâine, în patul pustiu, nu-i va ține decât morala de cald. Dacă șarpele își schimbă pielea și cerbul își reînnoiește carnea, asta nu înseamnă că tinerețea femeii va mai veni înapoi. Ovidiu, spune G.

Călinescu, pe care l-am găsit de Cicerone, ca să ne însoțească în manualul poetului latin, „era progresist ca și Voltaire“. Întotdeauna femeia să fie elegantă, să uzeze cu inteligență de toate mijloacele celei mai înaintate civilizații. (Astăzi, suratele Evei trebuie să se folosească de cuceririle chimiei și hidroterapiei, dar și de cele ale mass-mediei; un catalog cu casete video trebuie să-i fie accesibil ca o revistă de mode Ucecom sau Burda.) Fără să te împopoțonezi cu perle și cu țesături de aur, nu-ți neglija pieptănătura. Femeia cu capul oval să-și facă o cărare la mijloc, cea cu fața rotundă să-și strângă părul într-un nod în creștet, lăsându-și urechiușele descoperite. Uneia îi stă bine să-și taie părul scurt ca Diana (tunsoarea tifos, desigur), alteia să și-l lase pe umeri ca Apollo (ca Năstase, am zice noi, care nu credem decât în zeii sportului). Ia seama la culori: negrul stă bine blondei, albul brunetelor. Bagă de seamă ca picioarele să-ți fie epilate, să nu fie ca șmirghelul, iar subsuorile să nu răspândească mirosul acela greu, de ciușcă prăjită (dacă n-ai deodorant Impuls, folosește apa și săpunul cât mai des!). Nu deschide gura mare când te miri (nu se știe niciodată ce zboară prin preajmă), fă ce-oi face (Marilyn și-a sacrificat două măsele sănătoase) ca să ai două gropițe în obraji. Să râzi cu măsură și rar și râsul tău să aibă un „nescio quid femineum“. Să cânti și să dansezi (iată sursa inventării break-dance-ului), pentru ca liniile feței să rămână pure, modelează-ți caracterul – lăcomia urăște fața (neîndoielnic: Lombroso îl frecventa pe Ovidiu!). Când mănânci, apucă alimentele cu vârful degetelor. Folosiți mai bine cuțitul și furculița, chiar și la friptura de pui, iar bolul, nu uitați, în care se află apa cu petale de trandafiri nu e de băut, ci de clătit degetele, tacâmurile din dotare, la purtător, după ce le-ai folosit. În privința lichidelor, Ovidiu nu recomandă femeilor să bea, nici să mimeze beția, căci urât lucru pentru o femeie e să zacă amețită de vin. De amor și de poezie, da.

În sfârșit, după ce înșiră astea și multe altele, poetul le îndeamnă să spună: „Naso magister erat“ –

Ovidiu mi-a fost profesor!

Cum vedem, zicea Călinescu, atunci când se afla la capătul penitenței sale, Ovidiu nu este așa de criminal. Unul din marile merite de ordin civilizatoriu ale lui Ovidiu, ca și ale lui Horațiu, este de a fi privit cu respect femeia tânără și frumoasă, indiferent de condiția socială. Omul fin nu cumpără femeia, fie și sclavă, ci o cucerește. Totul nu e de a avea, ci de a dobândi prin mijloace delicate. Omul superior evită brutalitatea concupiscentei, scoate satisfacții din educarea instinctelor. Aceasta e arta dragostei. Ceea ce înainte era impuls acum e rațiune.

Desigur că-l putem asocia și pe G.C. la ideea noastră, cum că între poet și gazdă se încheiase un contract sau poate mai degrabă o înțelegere, altceva decât un contract; el e întotdeauna scris și plin de stipulații. Ovidiu nu s-ar fi încumetat să semneze ceva, căci una e înțelegerea – „verba volant“ – și altul e contractul – „scripta manent“. El n-avea de gând să-și prelungească exilul, fie și în tovărășia văduvei, mai ales că ea risca să depășească vârsta la care până și vinul vechi – de prea vechi – decade la calitatea ordinară de oțet. În plus, risca să semneze un act care-l expunea la culpa de bigamie. Oricum, o înțelegere a fost, desigur, și o simpatie reciprocă: ea i-a devenit muză, el civilizator al instinctelor erotice. Din această relație se revendică „micii parizieni“. Ei îi seamănă prin felul lor sentențios de a fi, cerebral ca poezia sa, pisălogi ca unchii din America și discreți nevoie mare, dar nu mai mult decât modelul care le-a transmis arta, puțin desuetă, de a păstra întotdeauna o taină, așa cum șade bine unui bărbat adevărat: nici hahaleră, lăudându-se în gura mare pentru cuceririle sale, nici chiar prea secretos, cum trebuie să fie doar cu secretele de serviciu. Altfel, cum ar putea fi măgulit orgoliul masculin care stimulează întrecerea dintre bărbați, ca a vânătorilor asupra numărului trofeelor? Plus bonificațiile pentru calitatea de excepție a vânatului.

Partea a doua

Lumina de la răsărit vine cu o
călăreață/săltăreață

Din fericire, încercarea Dictatorului de a transforma lumea în multiplul acelor cifre de amorezi, care asigură sporul de supuși, avea să eșueze. Numai că, la fel ca în toate tentativele de inginerie socială, pecinginea verde, carnagiul și alte nenorociri colective, istorii abundente și în devălmășie, câte au precedat moșirea omului nou, n-au trecut fără să lase urme. Astfel, „micii parizieni“ au fost nevoiți să accepte, măcar atât cât să treacă puntea, silențioșii, să facă ciocu' mic, amăgindu-se că doar tăcerea e de aur. O iluzie. Studiile de ovidistică au fost întrerupte, documentele risipite în tainițe știute doar de câțiva bătrâni, invocarea cu pană a originii nobile fu înlocuită de umilința bastardului. Și la urma urmei, pe un bastard autentic aveau ei să-l sacrifice. Ca să câștige bunăvoința autorităților zilei, mai întâi l-au pus să-l joace pe câinele roșu, cum i se zicea în ziare lu' Tătuca. Oferindu-l astfel batjocurii colective. Apoi pe Hitler. Cum făcuse și conu Zaharia, în august 23, în ziarul paginat ca fețele lui Ianus: pe o parte proslăvit neamțul, pe dos Stalin. Interșanjabile doar epitetelor: de călău și de eliberator. Până la urmă avea să fie tipărită varianta câștigătoare: Părintele popoarelor.

Din lungă noapte care căzuse în plină zi asupra Cetății (o astfel de minune doar o eclipsă de soare o poate isca și o eclipsă a și fost, dar de istorie socială), din acea toropeală o scoaseră tropotele unui kolossal cal de tracțiune luat și el trofeu, „prizonier de război“. Învingătorul, care li se înfățișă „micilor parizieni“, era în fapt o învingătoare, aveau ei repede să se convingă, după ceasul deșteptător marca cheferă, mare cât o conopidă, care-i atârna între sâni opulenți și sfidători, așa cum îi șade bine zeiței Victoria să se înfățișeze muritorilor de rând. Biruințikova, după ce avea să fie lăsată la vatră, va beneficia de un bonus: să urmeze o facultate

muncitorească, adică studii tip cursul scurt. Cu educația gătată în termen redus, a primit ordin să se dedice cercetării științifice. Din simpatie pentru eliberării ei, care i se înfățișaseră ca niște copii ai ploii, copii ai maidanelor, dar și din ceva vanitate (care cercetător nu se apropie de obiectul investigației fără a mușca din mărul ăsta? Mărul cunoașterii are și gustul trufiei!), nou-venita se dedică pătimașă, ca la un subotnic leninist, alcătuirii istoriei „Micului Paris“.

Sovromhabar – faza de pionerat

„Micul Paris“ – își începea cercetătoarea expozeul, adresat parcă locuitorilor altei planete, și nu acestui sat mare cum îi părea Bucureștiul lui Ehrenburg, venit în furgonul Armatei Roșii! – este o periferie a Constanței și se află aproape de Mamaia. Sălașul se întinde ca orice cartier proletar din centrul localității spre extremitatea acesteia, continuă sentențios Biruințikova, și nu ca satele – schiță ea o polemică cu teoria maoistă a cotropirii orașelor de localitățile rurale –, care nu pot deveni mai mult decât cartiere suburbane, mahalale, cum li se mai spune cu un cuvânt otoman. Cartier proletar, Piața Kiliei, vrând să uzurpe privilegiile centrului, și-a luat această poreclă orgolioasă înainte de Primul Război Mondial, când în economia țării precumpăneau relațiile feudale, iar elementele capitaliste se aflau la începutul ascensiunii lor, îmboboceau doar. Aici se răzlețeau doar câteva case cu grădini de zarzavaturi în care roata bulgărească de irigat era învârtită de apa dulce a lacului Siutghiol. Faptul că lacul și marea comunicau direct fără ca apele Siutghiolului să fie sărate i-a dus pe localnici la concluzia că el este dovada unei minuni săvârșite pe aceste locuri cândva de un sfânt, Sfântul Andrei. Desigur că doar ignoranța poate naște asemenea legende, o ignoranță întreținută de religie, acest opiu pentru popor. Chiar

dacă nu sunt încă stabilite cauzele pentru care Marea Neagră nu sarează apele unui lac de câteva sute de hectare, desigur că știința, care se va dezvolta și pe aceste locuri eliberate de oștile sovietice, conduse cu înțelepciune de generalissimul Stalin, părintele tuturor popoarelor, învingătorul hidrei naziste, va găsi singura explicație adevărată a unei excepții de la principiul vaselor comunicante. În orice caz, sfatul pe care-l dăm fraților români e de a amâna dezbaterea publică a acestei chestiuni până când specialistul nostru în probleme religioase de la Sovromnaval va demasca interesele de clasă ale clerului constănțean, care a pus în circulație legenda minunii săvârșite de un sfânt. Până atunci se cuvine să înarmăm poporul cu convingerea că trebuie, cu ajutorul dezinteresat al marelui frate – URSS bastionul păcii e! – să facă minuni în propria țară.

Dacă religia este incapabilă să dea explicații științifice fenomenelor naturale, ea este în stare să adoarmă conștiințele, să însămânțeze solul ignoranței cu iluzii și ipoteze aflate în flagrantă contradicție cu realitatea. Desigur că ea a întreținut iluzia „micilor parizieni“ că Ovidiu le aparține, deși se știe că marele poet rus Aleksandr Sergheevici Pușkin, exilat la Chișinău de oligarhia țaristă (cu care monarhia românească oare întâmplător se înrudea?) pentru atitudinea sa revoluționară, a făcut parte din loja masonică numită Ovidiu. Bineînțeles că nimic nu e întâmplător. Nu departe de Chișinău, la Cetatea Albă, există un lac, Vidovo, numit așa în amintirea marelui poet, pe care imperialismul românesc a vrut să-l ocupe împreună cu teritoriile dintre Prut și Nistru, revenite după Marele Război pentru Apărarea Patriei în marea familie sovietică. Nici faptul că Ovidiu a fost ales mare maestru al lojei masonice de la Chișinău nu este, iarăși, un fapt întâmplător, un capriciu, o licență poetică, cum numesc criticii literari nemarxiști eroarea de versificație. Deși istoriografia literară burgheză interbelică face atâta caz de instinctul lui Eminescu care, chipurile, a luat de la Odessa drumul spre casă pe Mare, ca să

pășească așa, pe drumul anticei cetăți, totuși se poate dovedi că străvechea așezare Tomis, unde a fost exilat poetul revoluționar Ovidiu, nu e la Constanța, ci pe teritoriul nostru; chiar istorici burghezi din Europa au depus mărturie. Faptul că Eminescu l-a tradus pe Ovidiu din rusă, și nu din latină e o altă dovadă că Ovidiu e rus. Iar în ceea ce-l privește pe Eminescu, se cade să facem o strictă demarcație între opera sa progresistă și rătăcirile la care l-a dus iubirea sa pentru o femeie care aparținea nu numai altui bărbat, dar și altei lumi, unei lumi în care jumătatea egală a bărbatului e tratată ca obiect de plăceri luxoase, plăceri la care nu poate avea acces un poet proletar. Genial în opera sa capitală *Împărat și proletar*, o acută demascare a oligarhiei care trebuie combătută prin ascuțirea continuă a luptei de clasă, așa cum ne învăța marele strateg Iosif Vissarionovici, Mihai Eminescu are evidente scăderi în poezia sa de dragoste sau în cea filosofică. E și asta o lecție pe care ne-o dă istoria: când cineva părăsește teritoriul filosofiei materialiste, eșuează în marasmul filosofiei idealiste. În această parte a scrierilor eminesciene, cititorul de azi poate găsi lamentarea care nu cadrează cu un bărbat, ca și scepticismul mic-burghez, resemnarea în fața vieții, inclusiv erori de prozodie și chiar de limbă, gen: „cobori în jos, luceafăr blând...“. Sfătuim pe frații români să pună în circulație din opera lui Eminescu doar *Împărat și proletar*, urmând ca toate valorificările moștenirii sale literare să se facă mai târziu, după sfatul tovărășesc dat de o comisie condusă de șeful serviciului de cadre de la Sovromlemn, din care pot face parte și câțiva critici literari autohtoni numiți de acesta, cum ar fi N.M. sau I.V. (Omitem recomandările nominale ale docentei Biruințikova pentru a nu aduce pagube biografiei persoanelor agreeate de aceasta – n.n.).

Revoluția zarzavagiilor a dus la mercurialul prețului unic

Această incursiune în domeniul cultural nu este decât în folosul dovedirii caracterului de clasă al epocii la care ne referim. Ea luminează mai bine istoria „Micului Paris“. Așa cum efectul poartă întotdeauna cu sine cauza, noul, care se naște, va birui. Harnici și pricepuți, zarzavagiii, mahalagiii de aici nu erau nici țărani și nici lumpeni. Erau proprietari totuși, mici orășeni. Ei aveau să satureze repede piețele centrale. Deși producția era mică, vânzarea nu era prea mare din lipsa banilor lichizi. (O altă manevră a reacțiunii de a lipsi proletariatul de bancnote cu efigii regale, căci, nu-i așa, ban la ban trage și păduche la țigan!) Deci nu era vorba despre supraproducție, cum va fi în viitor, când proletariatul va avea o dublă calitate: producător și beneficiar al muncii sale. Atunci, de abundența banilor lichizi ce să mai vorbim, ea va întrece toate așteptările. Instinctul lor de clasă îi îndemna spre o organizare socială, cum însă această acțiune nu era condusă de o forță de avangardă, partidul comunist, ei eșuau într-o formă utopică de organizare. Refuzară să mai ducă legumele pe piața orașului și îi obligară pe consumatorii burghezi să-și deplaseze impozantele staturi în mocirla lăsată de roata bulgărească. Această acțiune, neorientată de o conducere superioară, de clasă, avea să ducă la pauperizarea producătorilor. Iarna care urma îi găsi cu munți de varză și grămezi de legume nevândute. Încrâncenarea lor de a dovedi că doar clientul e la mâna producătorului ieși întărită, radicalizând masele, apropiind ceasul marii socoteli: Revoluția. Primăvara, burghezimea devitaminizată (se știe că murăturile sunt o sursă bogată de vitamina C, altfel absentă din alimentația de pe timpul iernii) lăsa impresia că face hatârul producătorilor, iar producătorul, lipsit de forța sa conducătoare, dar și de faptul dovedit cum că proprietatea naște proprietate la pătrat, așa cum ce naște din pisică

șoareci mănâncă, se lăsă sedus de perspectiva unor afaceri mârșave, neștiind că, orice ar face, capitalismul își este gropar sieși. Porniți pe panta înavușirii, „micii parizieni“ deveniră servitorii societății de consum: curțile lor fură ocupate de butoaie uriașe, pe care toamna le umplură cu murături asortate: varză albă, pepenași dobrogeni și gutui care să le împrumute aromă și culoare și câte și mai câte roade puse la saramură, printre care nu lipsea, desigur, ciușca, un ardei iute și mic, care nu face bine stomacurilor delicate și nici suferinzilor de hemoroizi. Nu, categoric, e o minciună sfruntată cum că ei au pactizat cu dușmanul de clasă. Le-am și spus-o „micilor parizieni“, când am avut cinstea să fiu primul eliberator al cartierului lor, că ei au participat la îmbuibarea burgheziei pentru a o lichida fizic, adică obligându-i pe capitaliști ca la așa murături să pluseze cantitatea de carne îngurgitată, carne care duce la mărirea colesterolului, colesterol care produce gută în proporții de masă, care... E adevărat, colesterolul crește dacă alimentația nu este rațională, științifică, așa cum este ea la noi, de la revoluția bolșevică încoace, fiind eradicați toți și toate, inclusiv colesterolul mărit.

Aldămașul și spolierea „micilor parizieni“

Cum istoria nu a semnalat încă dispariția unei clase exploatatoare fără revoluție, nici prin creșterea colesterolului, trebuie să spunem limpede teoreticienilor care pledează pentru exporturi masive de carne că ea, carnea, nu va duce la lichidarea capitalismului, ci doar revoluția mondială prin ascuțirea continuă a luptei de clasă. Azi, capitalismul e muribund, deși colesterolul nu i-a crescut pe măsura previziunilor școlii vegetariene promovate de Miciurin, care împărtășește teoria exportului total, pe motiv că mâncarea e bine să o dai dușmanului, ca să-

i fie grăbită lichidarea prin trecerea în lumea cealaltă. Care lume? Cercetarea pe care am întreprins-o la fața locului pentru aspirantură a dovedit cu totul altceva și iată ce: la început, Piața Kiliei era un loc de alișverișuri în stil mare, en gros, cum învățaseră mahalagiii să spună pe franțuzește afacerilor, în octombrie însă, toamna deci, când se fac preparativele pentru a avea îndestulată lunga iarnă dobrogeană, începeau să se perinde pe aici, în afara doamnelor, cârciumarii; slujnicele lor fuseseră declarate persona non grata de „micii parizieni“. Cumpărătorii mergeau pe vârfuri ca balerinii pe poante, pe cărările înnorioate din grădini vedeau marfa, încă de pe vrej, se tocmeau și apoi beau aldămașul: întotdeauna țiucă însoțită de brânză de oaie, se-nțelege; ei nu cunosc încă brânza tip telemea, care înseamnă o variantă ce părea cândva neverosimilă, brânza degresată din lapte de vacă. Așa cum se va întâmpla în această economie, după depășirea fazei primitive de capitalism cu puternice rămășițe feudale, când puloverele erau tip lână, și nu cum vor fi, de nelână, adică plastic, acel „ersatz“ inventat de piața liberă, capitalistă, care în goana după profituri maxime e în stare să vândă orice, înșelând bietul cumpărător, pauperizând masele, amăgindu-le cu felurite confecții, în speranța iluzorie că astfel le vor abate de la rațiunea lor de a fi groparul capitalismului.

Deci, revenind, după ce aldămașul era băut, băteau palma cu zarzavagiul, creând iluzia de egalitate între palma bătătorită și palma plină de ghiuluri, iluzie care ținea loc neinventatei legi a contractelor; strângerea mâinilor celor două părți și, chipurile, rușinea obrazelor erau garantele târgului încheiat. Așa se face că bogații au devenit tot mai bogați, iar săracii au sărăcit tot mai mult (conform legii obiective a polarizării sociale), ceea ce a dus în final la transformarea cârciumarilor în mari patroni de restaurant, într-atât de mari, încât nu mai pridideau cu noile obligații mondene, darămite să se mai și deplaseze în Piața Kiliei, ca să se strecoare ca pisicile

pe potecile inundate de roata bulgărească, să vadă marfa, să bată palma și apoi să bea aldămașul. Lasă că și cerul gurii lor începea să se dedea la bucătării cosmopolite. Lipsa de patriotism a caracterizat întotdeauna clasele exploatare, a căror deviză e: „Patria e acolo unde îi e burții mele bine“. Cu burta plină, ele cer muncitorimii să se opună realizării vechiului deziderat marxist: „Proletari din toate țările, uniți-vă!“. Aceasta trebuie să fie pentru internaționalismul proletar și împotriva mâncărilor rafinate; în orice țară în care inechitatea socială n-a fost lichidată vor persista alături de două literaturi și două bucătării, udate de două feluri de băuturi: amărăștene și exotice. Repudiind telemeaua, mai ales aia din lapte de oaie, amestecată cu ciușcă, menită să potolească hăul deschis în stomac de lacrima de prune, cum spuneau cârciumarii țuicii, un fel de basamac menit să adoarmă vigilența de clasă și să-l transforme pe muncitor în coadă de topor, proletariatul își va îndeplini menirea sa istorică: gropar al capitalismului. Țuica, alături de religie, e opium pentru poporul muncitor! Așa se face că între foștii cârciumari, acum mari restauratori ai Constanței, și zarzavagii, micii producători aflați într-un acut proces de pauperizare, proces accelerat de utopia în care crezuseră, apărură intermediarii, precupeții ambulanți, samsarii, cum li se zice în Balcani indivizilor ăstora care, împerciunați, invadaseră cândva și drumurile „pravoslavnicei Rusii“ de dinaintea Revoluției și chiar și după, în perioada NEPULUI, când s-a aplicat noua strategie: un pas înainte, doi înapoi. Nu numai băutul aldămașului era acum în sarcina acestora, ci și târguiala de legume proaspete pentru foștii cârciumari. Cum reușiră să înșele vigilența zarzavagiilor, care se juraseră cândva că nu mai pot trata decât cu cârciumarii? Explicația trebuie găsită în anarhia pieței libere, piață care face ca prețurile să fie alandala, amețindu-i pe cumpărători. Când samsarii începură să prindă cheag, ei se porniră să dea din coate și-și lățiră aici acareturi cu prăvălie

la stradă, străzi pe care le tăiară drepte prin grădinile de zarzavat. Treptat, treptat, numărul legumicultorilor începu să se micșoreze, grădinile de zarzavat puteau fi întâlnite doar pe malul lacului mic, lacul Tăbăcărie, pentru ca în final ele să poată fi găsite doar vizavi de așa-zisa insulă Ovidiu, în satul Palazu Mare, pronunție locală a zeiței Pallas Athena. De aici satul își va lua revanșa asupra orașului îngropat? Noi nu împărtășim teoria maoistă a invadării orașelor de sate, ci invers, a orașului proletar invadând satul care se chiaburizează, cum ne arăta Lenin, continuu și în proporție de masă. Oricum, ora răzbunării se apropie, e iminentă. Până atunci vom asista la prețul de monopol introdus de intermediari pentru pauperizarea orașenilor.

Răzbunarea tropotește

La început, producătorii se îmbătară cu apă rece, cum se spune prin partea locului, amăgindu-se cu ideea că de-aia-și strămută parcelele productive, ca ei, producătorii, să fie mai aproape de sursa vitală a meseriei lor – apa dulce a lacului Tăbăcărie –, valorificând deci mai rațional resursele locale prin renunțarea la sacale, niște butoaie uriașe, cocoțate pe căruțe tătarești, închipuind niște mastodonți cocoșați, ca să nu spunem niște tulumbe pompierești. Apa era mai aproape, de bună seamă, dar cine ar fi avut ochi de văzut ar fi priceput că economia pe care o făceau ei era risipită, așa cum se mai face și azi economie cu orice preț sau, cum se spune, te scumpești la tărățe ca să te mănânce porcii. Sau dai făina pe pomană. Apă era berechet, numai că pământul arăta ca la război: adânc răscolit de săpătorii proprietarului fabricii de cărămizi, văduvit de cernoziomul care-l face roditor. La omul muncitor, doar hărnicia mai poate egala naivitatea sa. Nu e nimic, și-au zis în barbă grădinarii, și, din toamnă până-n primăvară, săpară pământul înghețat departe în hinterlandul cetății (și la

Constanța a fost cetate, dar nu Tomis, cum crede școala burgheză de arheologie locală), pătura aceea roditoare a pământului, osânza lui, pe care o transportau apoi cu convoiul de căruțe, astupând gropile din preajma lacului. Când își dădură seama că, în loc să care apă, cărau pământ, și încă de la o distanță incomparabil mai mare, începură să se dumirească: pofta banului, care-l încearcă întotdeauna pe producător, mai mare sau mai mic, le întunecase mințile. Cu căciula în mână se înfățișară samsarilor care erau negustori onorabili, cum se zice, așezați definitiv pe fostele grădini. Aceștia își impunseră cu arătătorul obrazul gras, veritabilă talpă de bocanci, toval burghez, gest local care înseamnă: așa ne-a fost înțelegerea? Totuși, ca să-și arate omenia, pentru a le înăbuși ura de clasă, care începuse să se trezească în micii producători, proprietarii le propuseră să le vândă ei humusul de care aveau grădinarii nevoie. Din nou bătură palma, din nou băură aldămașul pe care negustorii îl plătiră (căci ei aveau acum ce să vândă zarzavagiilor), și aceștia luară pe mere (pe locul de casă) ce dădură pe pere, adică pe humusul de care are nevoie planta ca să crească, așa cum omul are nevoie de hrană, fie ea și rațional-științifică. Și astfel avea să fie escaladată o altă culme în saltul capitalismului spre stadiul său imperialist: negustorii vândură, metaforic vorbind, dacă ne permite cititorul acestei cercetări științifice, castraveți grădinarilor. Că așa i se întâmplă omului sărac atunci când se apucă de negustorie! Din această afacere ei aveau să rămână fără căruțele tătarești, ce trecură în proprietatea negustorilor; lipsindu-i astfel și de mijloacele de transport, nou-veniții urmau să dicteze prețurile zarzavaturilor, și nu producătorii, căci așa se-ntâmplă în jungla numită piață liberă, în care nu producătorul dictează prețurile, ci teoria mulțimilor, o denumire imperialistă care vrea să spolieze și mai mult masele, prevalându-se de gradul înapoiat al instrucției acestora care, rareori, trece peste regula de trei simplă a aritmeticii. Așa se face că după alișveriușul făcut, săracul ajungea și mai

sărac, iar piramida socială creștea cu o nouă pătură, cea a negustorilor, făcând ca apăsarea asupra bazei să crească, să devină strivitoare. Mulți mici producători se proletariză, îngroșând rândurile celor care așteptau la gura portului să prindă un sac din cei pe care zilnic, în zori de zi, îi aruncau vechilii, oamenii armatorilor; cine prindea sacul era fericit; în ziua aceea putea munci până i se înmuiau oasele și apoi câteva zile familia avea ce mânca. Cei mai puțini se încăpățânară să lucreze pământul, sfidând orice limită a rezistenței omenești, într-atât de mare poate fi ura de clasă, la care se adaugă sentimentul de răzbunare. De atunci, înaintașii producătorilor neorganizați de azi s-au jurat să ia de pe orășean tot ceea ce poate fi luat. Și șapte piei dacă dădeau de ele! O răzbunare care se află în plină desfășurare, inducând iluzia ofensivei satelor asupra orașelor. Doar la nivelul zarzavagiilor însă.

Ziua cea mare a sosit

Urmele epocii în care băștinașii au fost dezmoșteniți le-am văzut și eu atunci când, în avangarda trupelor eliberatoare, am trecut din beci în beci, obligându-i pe „micii parizieni“ să iasă la lumină, asigurându-i de sentimentele noastre pașnice, prietenești. Ei au ieșit mai degrabă forțați din aceste buncăre adânci, săpate de zarzavagiii care se strămutaseră, scoși cu anasâna. Urcau nesfârșitele trepte ale beciurilor, ținând mâinile întinse în sus. La început am crezut că-și feresc capetele de posibilele obstacole, dar după ce au ajuns afară, ascunzând pentru câteva clipe ochii de lumina curată a dimineții de august, au ridicat din nou mâinile, vrând să se constituie în prizonieri. Imaginea mea, escortând masa aceasta pe care o eliberasem și căreia nu-i venea să creadă minunea, a fost filmată, inclusiv scena în care am ajutat o bătrână să se ridice. Ea mi-a mulțumit și reporterul a rugat-o să repete

mulțumirea: Maică, și-a scuzat bătrâna refuzul, eu am căzut în cur, nu în cap... Așa a și rulat filmul pe ecrane și n-am înțeles nici în ziua de azi de ce se prăpădeau de râs „micii parizieni“ la scena aceasta și nici asigurarea pe care am primit-o de la autoritățile locale, cum că ei fac haz de necaz, nu m-a mulțumit. Sau faptul că un comic vestit, Jean Constantin, născut aici și cu singurele studii de specialitate efectuate pe maidane, care stârnește râsul din te miri ce, nu a reușit să mă lumineze asupra înțelesului comic al spuselor bătrânei. Sentimentul de vinovăție pe care ei îl încercau când i-am scos din beciurile alea adânci l-am deslușit destul de repede, văzând golite până și de ultimul cui depozitele nemțești. Până când autoritățile locale au pus santinele a trecut o zi, suficient ca „micii parizieni“, cu lăcomia care-i caracterizează, cum s-a văzut când revoluția a trecut la confiscarea bunurilor burjuilor, să care tot ceea ce puteau căra: haine și pistoale, paturi și păaturi, oale de bucătărie și oale de noapte, generatoare electrice și oglinzi, canistre și cazane de baie, tot, tot, tot ceea ce de fapt ne aparținea ca trofee de război. Bineînțeles că ele au fost recuperate de autorități, iar drept pedeapsă le-am luat toate aparatele de radio, instalându-le, în schimb, în fiecare casă difuzoare pentru culturalizare proletară – proletcult pe scurt. Dar să ne întoarcem la obiectul cercetării noastre istorice, deși tot istorie e de-acum și proletcultul...

Aici cititorul află cine ce este...

...Pot confirma exactitatea cu care cercetătoarea Biruințikova descrie beciurile mahalagiilor din Piața Kiliei. Nu și restul; sunt un om ciudat, confirm ceea ce văd, nu ceea ce aud. Pivniță adâncă, de pildă, era cea a cârciumii lui Șarpe, de unde se auzea, cântat la patefon, până pe maidanul unde băteam mingea de cârpă, *Lili Marlen*. Cum memoria mea înmagazinează toate amintirile pe care e bine să nu

mi le amintesc, cântecul acesta avea să fie cu bucluc treizeci de ani mai târziu.

Pivnițele astea se întindeau pe toată suprafața ocupată de acareturile gospodariilor. Le-am văzut cu ochii mei, repet, și deci sunt realitate, privite și cu ochii materialismului dialectic, și cu ochii idealismului platonician. (Că or fi sau nu închipuiri, năluci proiectate de o lume a ideilor, nu știu, nu mă pot constitui în martor, căci eu n-am văzut acolo idei, ci doar un beci, și dacă n-am văzut, ci doar am auzit, aș fi un martor care ar trebui alungat cu pietre; mai multe poți scoate de la unul care zice „nu știu, n-am văzut, nici pe-acolo n-am trecut“, decât de la unul care se laudă că a auzit cum că... etc.) Am văzut și beciurile, am văzut și casele, erau atât de umbroase, încât aici, în mahala, s-a născut vorba aceea care ne-a speriat copilăria: acolo unde nu intră soarele intră doctorul. Camere întunecoase și numeroase. Oricum, se vedea bine că întâi au fost făcute beciurile, și nu acoperișurile, de unde se poate deduce vocația pragmatică a „micilor parizieni“ și lipsa de interes pentru construcții mentale, concepte și sisteme filosofice, plus alte îndeletniciri care sunt independente de atracția gravitațională. Într-o asemenea casă – trei camere de dormit, două încăperi pentru gătit (una de vară, alta de iarnă), grajduri, remiză pentru căruță, altele pentru depozitul butoaielor în lunile în care erau goale, cu prăvălie mare în față, pe colț și alte două mai mici pe laturi, tocmai bune de închiriat, cea din stânga unei frizerii, iar cealaltă unei prăvălii cu mărunțișuri, de ace și carice – s-a născut Valeriu Timișana. Se înțelege că nu sub acest nume și primul care va dovedi comprehensiune față de alibiul adoptat va fi cititorul de azi, mare degustător de romane. (Autorul nu doar pentru a scuti istoricii literari de eventualele osteneli în recompunerea genealogiei dramaturgului nostru face aceste precizări, ci și pentru a nu-l osteni pe inspectorul de cadre în sarcina căruia cade biografia scriitorului să confrunte informațiile de aici cu adevărul micșorat până la limita în care el, devenind

atât de parțial, poate fi luat drept opusul său: una e să fii odraslă de negustor și alta e să te declari, cum făcuse așa-zisul Valeriu, „fiu de mic negustor“.) Ce paradoxuri poate naște istoria! Dorința firească a unui comerciant e de a fi mare, dacă ne luăm după legile obiective ale materialismului istoric, care călăuzesc capitalismul, pe când dorința fiului acestuia, care vrea să nu fie vămuit politic prin serviciile de cadre ale noului regim, e de a-l da pe tatăl său drept mic, ignorând nepermis, dar sănătos, la urma urmei, asigurările garantate de Stalin, cum că fiii nu răspund de părinții lor. Probabil că această neîncredere în glasul adevărului și al rațiunii, cum erau în epocă zicerile lui Tătuca, explică circumspecția cu care asculta nu numai asigurările oficiale, ci și pe cele paterne. Opiniile altor exegeți care au contribuit la îndestularea dosarului său de cadre pun caracterul său prepuehnic pe seama filistinismului originii sociale, din moment ce el zice că e fiu de „mic“, mic îi e și atașamentul, au declarat sub semnătură olografă cei pe care Valeriu s-a hotărât, după o îndelungată cernere a tuturor cunoștințelor pe care le-a avut la diferite vârste și, apoi, în diferite locuri de muncă, să-i declare în autobiografia sa. De unde se vede încă o dată că de cine ți-e frică, de-ăia nu scapi, că nu degeaba zicem: ferește-mă, Doamne, de prieteni, iar pe dușmani lasă-i în grija mea!

Așteptând într-un bar de noapte cu orar scurt

Ușor de spus, greu de făcut! Ca și acum, când se puse pe așteptat. Nu era omul care să se plictisească în solitudine. Ci enoriașul religiei păgâne, aristotelice, cum că datoria omului e să fie fericit. Dar fericirea presupune îndeplinirea a numeroase dorințe, printre care cea mai obsesivă e năzuința spre imortalizare, supraviețuirea numelui în memoria

posterității. De aceea nu pierdea niciun prilej pentru a învăța câte ceva și căuta alt prilej pentru a aplica cele învățate, convins fiind – și câte mediocrități parvenite nu-l îndreptăteau să creadă asta! – că stăruința poate suplini și chiar prisosi puținătății putirinței. Cum ultima lecție pe care încerca să și-o însușească erau instrucțiunile primite din Focșani, de la Pillat, consacră așteptarea Turcului exercițiilor de identificare profesională, după fizionomii, a consumatorilor. Clienții de la una dintre cele două mese ocupate îi atraseră atenția. De ce tocmai ei? Săreau în ochi prin contrast: de ținută, de consumație. Dar și cu ceva în plus. Valeriu, dând apă la moară coautorilor dosarului său de cadre, era hotărât de data aceasta să nu cadă victimă aparențelor. Și aparențele erau atât de izbitoare, încât el nu le putea nesocoti și basta, chit că de curând parcursese bibliografia indicată de Pillat. Dacă în una din cărțile consultate îl șocase identitatea dintre figurile tarate și cariera lor socială, despre care lămuriau explicațiile fotografiilor, asta nu înseamnă că un secol n-a fost suficient ca profesioniștii deghizărilor să tragă concluzii lucrative. Dacă Valeriu n-ar fi aparținut acestui sfârșit de veac și de mileniu, dacă un presupus secretar de redacție i-ar fi înmănat fotografiile acestor consumatori, cerându-i să le facă legende, Valeriu i-ar fi identificat lesne pe unii drept onorabili șefi de familie, iar pe alții oieri din Mărginimea Sibiului, veniți la Constanța să desfacă producția proprie de telemea tip oaie. Asta și nimic altceva ar fi fost ceea ce redactorul sus-numit își putea permite să explice sub fotografiile destinate cititorilor ziarului. Scriitorul Valeriu Timișana însă nu putea fi așa ușor de dus de nas. Asta îl și deosebește, repet, printre altele, mă rog, pe un scriitor de un ziarist: în timp ce gazetarul este robul factologiei, al aparențelor deci, scriitorul e dator să facă mai mult, să emită ipoteze, să desfacă aparențele, coaja faptelor și a întâmplărilor, să fie ubicuu ca Sfântul Duh. Dacă ești un simplu muritor, care stă la rând pentru marea trecere, acum, în

penultimul deceniu al mileniului doi – și ziarist-muritor poți fi! –, doar atunci ești îndreptățit să crezi că e adevărat ceea ce vezi. În schimb, un dramaturg, un creator – care nu mai e ziarist-muritor și aspiră la posteritate – are datoria să se îndoiască de identitatea dintre expresia facială și tipologia socială a semenilor săi. El trăiește pe un alt palier al evoluției cunoașterii și altele sunt fișele personale ale indivizilor – nu ca în urmă cu trei decenii, la mijlocul secolului. O deghizare în brânzar oșan, acum, încă în plin sezon pe Litoral, și bașca într-un bar aflat nu departe de Gura portului, cel mai mare acum din Marea Neagră, plus o dană militară, poate fi deconspirată până și de un adolescent. Da, știe asta și un copil, că acolo unde n-ai voie să intri fără legitimație, nici să fotografiezi, nici să filmezi fără autorizație înseamnă că sunt secrete, și unde sunt secrete mișună spionii, iscoade instruite cum să fie mai cu folos. Dar dacă...

Virusul dilematic al vigilenței revoluționare începu să roadă și în el, impresia că oșenii nu sunt chiar oșeni, ci niște indivizi pitiți în oșeni, care-și beau spezele de deplasare în interes de serviciu pe plăceri extraprofesionale, într-un bar, cheltuieli pe care le vor deconta contra bon stampilat. Grea misie nu e doar spionajul, ci și aceea a scriitorului care trebuie să treacă pragul dilemei dintre aparență și esență. De fapt, care e acel ceva care definește menirea celor doi în diviziunea socială a muncii? Sau care asociază spionajul și ficțiunea? Mai aproape de spion, gândea scriitorul Valeriu Timișana, decât de gazetarul care fusese, deși amândoi fideli marxism-leninismului, primei lui/lor iubiri filosofice. De aceea, Valeriu se despărțea de trecut râzând și, dacă l-ar fi scrutat un ziarist, nu un scriitor, pe el, Valeriu, aflat acum sub identitatea sau sub masca de consumator, ce profesie i-ar atribui? Lăsa suspendat răspunsul, căci sinele dramaturgului se afla potopit de un imens hohot de râs, râs cu care scriitorul nostru se despărțea de imaginea pe care tradiția i-o fixase spionului: nas coroiat, nu musai semit, ci cam așa cum îl are Puiu

Călinescu, ochelari cu rame groase cum le are Nicu Constantin, pălărie de cowboy ca J.R. din *Dallas* și aparatul de fotografiat agățat pe umăr, dar cu carcasa de piele deschisă, gata oricând să fotografieze secrete militare, la fel ca fotografii cooperativei Foto-Veselia care-și fac rondul pe plaja dintre Hotel Parc și Internațional, dar și mai departe, gata să immortalizeze amintiri colorate de la Mamaia, inclusiv secrete personale pe care nu trebuie să le afle nici chiar nevasta, reținută de campania culesului la ceapeul din comuna Ohraba de sub Piatră, județul Hunedoara. Aici, iată, și definiția secretului perfect: „Știe tot satul ce nu știe bărbatul!”. Sau invers? Nu, nu în varianta „ce nu știe satul...” e secretul lui Polichinelle, ci în cealaltă: știe tot Râmu’ ce-a uitat rumânu’.

J.V.C. trece cortina de fier

Privind cu sagacitatea scriitorului, Valeriu mai marcă un punct în fața ziaristului, ochiul său era cu mult mai experimentat, știa mai multe decât confratele său; un ziarist trebuie neapărat să fie tânăr, capabil să se înflăcăreze pentru cauzele altuia, un scriitor însă, ca să vadă lumea prin ochii personajelor sale, trebuie să fie ceva mai copt și mai înțeleghător cu slăbiciunile lumești. El are altă experiență, a agonisit prea multe paradoxuri de-astea. Iată, bunăoară, ce rezultate diferite poate da un test la care i-am supune pe cei doi: întrebați-i dumneavoastră despre semnificația inițialelor J.V.C. Pentru cel mai tânăr, ele semnifică o marcă electronică japoneză, producătoare de casetofoane, reportofoane, radiocasetofoane, casete și video-casete, televizoare, camere de filmat etc., pentru celălalt însă, ele înseamnă o durere acută în scoarța cerebrală, urmată, ca-n experiența aceea pavloviană cu câinele, de ascuțirea vigilenței revoluționare. J.V.C. e dușmanul, spionul care a trecut „cortina de fier”, care a reușit,

pentru moment, se-nțelege, să înșele vigilența organelor de resort, chit că mirosea de la o poștă a pui de lele, de cățea, putea a spion, sărea astfel în ochii oricărui om cu nivel cetățenesc ridicat, cu spiritul de vigilență treaz, așa cum i s-a revelat și graficianului care a semnat coperta cărții *J.V.C. trece cortina* apărută în anii '50: un individ cu nasul coroiat, cu buze subțiri, un om rău și clevetitor, cu restul feței ascuns după niște ochelari fumurii cu rame groase și pălărie de cowboy trasă adânc pe frunte, ca și peste urechile clăpăuge. Cum dracu' o fi scăpat, fie și momentan, individul ăsta de vigilența celor investiți de popor să fie vigilenți e greu de spus; Valeriu, în deosebire de ziaristul cu același nume, în loc să se indigneze, cum i se întâmplase la apariția cărții, emitea acum o ipoteză că de aia a ajuns scriitor, și nu ca atunci, ucenic de ziarist; fusese un act de conivență între autorul cărții și organele de resort, lăsarea pentru un timp în libertate supravegheată a spionului, cu scopul de a-i demasca exemplar manoperele! Și cu cât se scufunda pe firul vremii, în rememorarea romanului, cu atât mai sigură i se părea această ipoteză. Da, bine au făcut autoritățile că n-au făcut ceea ce trebuiau să facă din capul locului cu spionul deghizat în cetățean cam șturlubatic, dar oarecum onorabil. J.V.C. a crezut că ne-a păcălit, adică pe organele noastre de resort, care, sincronizându-se cu lumea, ar lua un spion drept un om onorabil și pe onorabilu' Conu Iancu drept spion. Eroare! Lucrătorii noștri, abia veniți în branșă, încă la abc-ul meseriei, luaseră toată istoria spionajului de la capăt, și nu de acolo de unde o lăsase Mihail Moruzov, fostul șef al serviciului secret al armatei noastre noi, democrat-populare. Dar dacă băieții nu erau încă prea școliți, dovedeau vocația cerută, căci, până la urmă, lipsa lor de vigilență nu avea să fie doar aparentă, ci și extrem de subtilă, cu o rată a dobânzii cămătărească, ce mai! Pur și simplu, J.V.C. devenise un pion otrăvit, cum spun intimitii șahului și mai ales ai contraspionajului, care sunt în majoritate, dacă nu covârșitoare, oricum absolută, adică jumătate

plus unu, iar acest cetățean responsabil în plus poate fi chiar Valeriu, mare amator de istorii secrete.

J.V.C. fusese lăsat să treacă „cortina de fier“ ca să spioneze cum se desfășoară Festivalul Mondial al Tineretului de la București. Ei, mă rog, ce-o să spioneze, se întrebară retoric tinerii lucrători de resort, o să vadă cât de fericiți sunt tinerii lumii, cum numai ei pot fi când Cupidon e lăsat să hălăduiască liber, apoi o să demaște cât de primitiv e românul, care a știut să-și strângă cureaua înainte de Festival, ca să se găsească tot ce trebuie în timpul întâlnirii mondiale a tineretului. Tineret care, se știe, are o foame imensă, nepotolită, invers proporțională cu vârsta, foame care nu poate fi întrecută decât de cea sexuală. Că alimentarele și cofetăriile vor fi apoi închise mult timp pentru igienizare, asta n-o s-o mai vadă J.V.C., căci îl vom demasca noi, și-au zis neofiții care nu silabisiseră încă învățătura de la capitolul unde se spune, negru pe alb, că în domeniul ăsta otrăvirea unui pion e o treabă cu dus și întors. Nu J.V.C. le făcu figura – personajul era o marcă serioasă, ca și cea japoneză de produse electronice astăzi –, ci autorul cu care fuseseră de conivență organele de resort: el spălă putina, predând peste Ocean, ce altceva, dacă nu marxismul, și se despărți de noi râzând, în consonanță deci cu filosofia lui Marx, în care, chipurile, era specialist. Fără a mai scoate o continuare la cartea sa bucureșteană, el avea să spună în gura mare ceea ce J.V.C., după ce fusese lăsat să-și facă mendrele în timpul Festivalului, nu mai avusese posibilitatea să mai comunice post-festum agenției care-l simbria. Din perspectiva timpului însă, autorul lui J.V.C. s-a dovedit a fi și el un pion otrăvit, dar nu de lucrătorii de resort, ci de epoca ce avea să vie, chit că au plătit contemporanii care au bătut palma și au băut, poate, aldămașul cu autorul; nu numai arta cere sacrificii, ci și cariera socială a adevărului. Așa se face că, printre altele, lumea a aflat la timp că Mitică Ciubotaru îl doborâse pe sovieticul Sotzicas, satisfăcând setea de răzbunare a bucureștenilor pentru despăgubirile de război care

se tot scurgeau spre Big Brother, de se întrebau românii, cu mic, cu mare, dar până când, frate, până când? Da, știa atunci nu numai „tot Râmu’ ce nu știa rumânu’“, ci mai toată lumea că țara fusese adusă la sapă de lemn de „marele frate“, riscând să fie lipsită chiar și de unealta asta de bastionul păcii. Deși-l avea în frunte pe părintele tuturor popoarelor, el râvnea și la prietenul amanților săraci, poetul Publius Ovidius Naso, al cărui loc de deportare ținea morțiș să-l fixeze într-unul din județele luate și ele cu japca, cu anasâna, de predecesorul lui Stalin, un alt Tătucă, țarul Alexandru al II-lea.

În care scriitorul nostru pune în practică învățătura lui Freud

Nu trebuie să fii scriitor, ci pur și simplu chelner ca să-ți dai seama că Valeriu clocotește în această clipă de indignare. Iată de ce șeful de sală, singurul bărbat care purta un corect costum de seară, luându-l drept altcineva, așa cum și personajul nostru, complicându-și existența, și așa plină de complicații, le atribui identități profesionale fortuite altor consumatori, făcu un semn discret spre barman și acesta se repezi să schimbe sonda cu licoare verde, aidoma unui „monopol“ ce se vindea după război sub numele de „mentă“ și era dat peste cap de hamalii din port, nu înainte de a icni, cucernici, „adio, mamă!“, cu o sondă cu licoare galbenă, identică am zice cu „Secărica“. Tot după al Doilea Război Mondial, va fi și ea dezmiardată de bețivii epocii, mutați acum mai toți în cimitirul municipal „Învierea“, disponibili să devină oale și ulcele, cu o revelație mistică: „Te-am zărit printre morminte“. Amintindu-și astfel întreaga listă de băuturi pe care o ofereau locantele din „Micul Paris“ postbelic, Valeriu refuză, îngrețșat, schimbul de culori, instaurând suspiciune în personalul localului.

— Un domn nu se comportă așa! judecă iute șeful de sală, hotărându-se să-l supravegheze personal pe tovarășu’...

Dar cum această profesie era secundară în policalificarea cerberului, el nu putea ține sub observație și gândurile suspectului, în deosebire de noi, cititorii, care avem o indiscreție îndelung calificată prin lecturi. În loc ca la bar să se comporte ca la bar, adică să bea ceva, cu mâncarea, mă rog, în general trebuie să fii mai virtuos în viață, adică mai cumpătat, iar într-un asemenea loc chiar prudent, căci, dacă o să te îngreunezi la propriu, riști să-ți ușurezi prea mult punga, Valeriu Timișana o făcea pe criminalistul, și încă de modă veche, emulul lui Cesare Lombroso. Și câte n-ar fi putut face mai cu folos aici, în barul Cazinoului! Cum localul se umpluse, surprinzător, ca la comandă, ar putea, de exemplu, să se uite la artiste, dacă s-ar jena să privească la femeile din perechile constituite legal, care trecuseră, însoțite, pragul barului. Oricum, la o femeie frumoasă, chiar și căsătorită, e datoria oricărui bărbat să se uite ca la o floare, dar fără apetit vegetarian. Doar așa sună una dintre cele zece porunci: nu râvni la femeia altuia, dar dacă o admiri, adăugăm noi, faci o faptă bună, socialmente necesară, căci întărești coeziunea cuplului prin creșterea simțului de proprietate al legitimului. Dar ce, numai pe artiste și pe femeile căsătorite își putea exersa simțul estetic, dacă cel bahic nu intra în preocupările momentane? La Constanța, în plin sezon, se știa ce efect stimulator are soarele, nu numai pentru întărirea oaselor, ci și pentru consolidarea coabitării dintre sexe. Nu degeaba primul său pedagog, chiar de la vârstă fragedă, tatăl său, îi spuse într-un context care lui Valerică îi scăpase că soarele a ajuns tatăl golanilor. Atunci crezuse că el e vizat; prea își petrecea vacanța pe plajă. Mai târziu, reamintindu-și scena, îl revăzu privind cu năduf spre lozinca mângălită cu catran pe soclul prăvăliei lor: Votați soarele! Aici, în vecinătatea imediată a Gurii portului, nici marinarii

care veneau la bar, nici eventualii spioni nu erau însoțiți de marinărese sau spioane, ci disponibili pentru prietenii cu aborigenele. Iar ea, societatea locală, era bine reprezentată mai ales prin exemplare feminine. Și nostime, și altruiste, disponibile zi și noapte pentru întărirea solidarității internaționale. Valeriu deci, în loc să-și exerseze simțul estetic, se silea să-și arate că poate fi și un vigilant vardist. În tot timpul acesta, cât l-am criticat, criticatul, fixându-i pe cei doi care se dădeau drept ciobani, și poate că așa și treceau ei pentru alții, dar nu pentru copoiul nostru, încerca să tranșeze o dilemă a istoriei contraspionajului postbelic: e mai mare câștigul decât paguba când „faci pact cu diavolul ca să treci puntea“? Dar, de fapt, care e prețul unui pact cu un păcătos? Dacă împrumuți de la el mijloacele, nu-ți asumi și caracterul? Din lectura aceluiași roman, rememorat acum cu surprinzătoare proștețime, Valeriu își aminti că demascarea spionului fusese făcută de organele competente, de vânători, recurgând la aceeași garderobă a vânatului: pălării cu boruri largi și haine de piele, folosite și iarna, ca și în plină caniculă. Similitudinea din urmă se dovedi salvatoare pentru cugetul scriitorului; e și în natura adultului de a rezolva mai întâi problema cea mai simplă, nu numai a elevului mediu, aflat în fața tezei la mate. Dacă în cei patruzeci de ani spionii și-au schimbat stilul vestimentar, de ce să nu îmbrace și vânătorii altceva în locul ținutei clasice, ținută pe care o poate reproduce cu ușurință până și un pictor naiv în tablouri gen „vânătorul vine cu pușca-n spinare...” – conchise Valeriu, arătând involuntar spre cei doi care se dădeau drept responsabili cu oile, aflați la odihnă pe litoral. Gestul său, unul pe care-l voia mental, îi investea pe cei doi, chiar dacă făloși purtători de pălării mici, cu prerogativele lucrătorilor de resort. Alertat de privirea vigilantă a consumatorului monitorizat de personalul barului, șeful de sală se deplasă să vadă cine e acesta: domn sau tovarăș. Folosind din plin attributele primei sale meserii, pentru care avea o certă vocație, ca probă,

stilul său nici prea obedient, dar nici prea autoritar, adică mai mult decât supus, dar mai puțin, o, cu mult mai puțin, decât unul de comandă, un stil deferent, căci șeful de sală, fără să-l sâcâie, după ce-l învălui prin câteva întrebări de baraj, localizând ținta, cum se zice în limbaj artileristic, vru să afle ce preferințe are onoratul său musafir.

— O citronadă, îi zâmbi, dezarmat, Valeriu.

— De ce nu, se grăbi să-i iasă în întâmpinare șeful de sală. În Germania, în RFG, se corectă el iute, observând mirarea consumatorului, în localul unde am lucrat în schimb de experiență, eram gata la orice oră din zi sau din noapte să satisfacem toate dorințele consumatorilor. Știți cum se zice: „Clientul nostru, stăpânul nostru!“.

— Chiar și pe cele, cum să zic, schiță Timișana lângă tâmpla sa dreaptă mișcarea circulară a unui tirbușon.

— Chiar și... confirmă râzând șeful de sală. Numai că pentru asta ceream un mic răgaz. Dar puține erau situațiile de excepție; lapte de cocos sau lapte de cămilă aveam în stocuri suficiente, ca să nu vorbim de adevăratele delicatese: caviar, somon, stridii, vânat, verdețuri marine... Ei, ce să-i faci, tovarășe, oftă din rărunchi cerberul, încercând să determine apartenența de clasă a interlocutorului său, societate de consum. Acolo, se bătu el discret pe burtă, atingând însă și buzunarul costumului său impecabil, acolo capriciul se plătește, nu ca la noi, unde, ce să mai zic... lăsă el suspendat panseul său negustoresc, cercetându-l în continuare. Pentru nevoia dumneavoastră de acum, continuă, zâmbindu-i complice, pot trimite un băiat jos, la restaurant, să vă aducă o ciorbă de burtă, bine dreasă și cu oțet și cu smântână.

Valeriu nici nu apucă bine să-l vadă cum îi face cu ochiul, că șeful de sală se răsuci iute, pocnind din degete spre barman. Acesta se grăbi spre ei.

— O citronadă! comandă clientul, reușind astfel să se elibereze de sub tutela cerberului. Da, repetă el, apucându-l de mâneca hainei, doar o citronadă. Nu

numai că nu-mi place ciorba de burtă, prefer tustlamaua, se grăbi el să dreagă posibila sa impolitețe, dar nu simt nevoia unui pansament gastric.

— Să știți că și doctorii recomandă după o noapte...

— Nu e cazul, respinse insinuarea amfitrionului, sunt scriitor, mărturisi el, și printre alte precepte ale meseriei mele e și acela fără alcool în cursul săptămânii.

Fără alcool sau la ce e bună școala scriitorilor abstinenți

„Hopa, se minună în gând șeful de sală, ce spui de tovarășu’, am evoluat, ne-am dat naibii, nu ne mai ajunge să ne dăm ingineri, o facem pe scriitorii! Păi, ăștia beau, nenică, nu ca matale citronadă, ăștia sunt Setilă din poveste, nu moftangii, mironosițe.“

— Bine, tovarășu’, spuse cu glas tare de data asta oberchelnerul, frecându-și cu încântare mâinile, mă duc să storc, personal, câteva lămâi, dar pun și un strop de coniac, nu-i așa?

— Nu, nu beau decât la sfârșit de săptămână. Ce să-i faci, fiecare meserie cu rigorile ei.

— Lăsați, lăsați, zâmbi de-acum pișicher șeful de sală, mai știu și noi câte ceva. Nu prea avem timp, dar am auzit și noi de un Fănuș Neagu și de Ilie Purcaru și cine nu știe de vorba aia latinească: *in vino veritas*? Că n-o fi tovarășu’ doar scriitor de weekend! se prefăcu acesta mirat. Mie puteți să-mi spuneți, se aplecă el la urechea lui, că sunteți în misiune și aveți tot concursul, tovarășu’.

Valeriu începu să se amuze, văzând că sinceritatea sa, ușor deplasată, la urma urmei, căci nu se cade ca un om să decline primului venit identitatea sa profesională, e luată drept mască, și atunci, ca să-l sancționeze pe cerberul cel prepuehnic, plusă:

— Ca și în meseria dumneavoastră, unde se îmbină arta cu comerțul, plăcutul cu utilul, preciză el, frecând semnificativ degetul mare de arătător, mărink astfel stânjeneala șefului de sală, există și în breasla noastră, a scriitorilor, manuale care te învață fel și fel de tehnici de lucru. La dumneavoastră, cum să faceți *mis en place*-ul, parcă așa se cheamă așezatul mesei, nu? – și la noi, cum să construiești personajul, cum să-l diferențiezi de altul: prin trăsături fizice, prin ticuri, prin temperament etc. La dumneavoastră e bine să serviți clientul pe partea lui stângă, la noi e bine să nu-l servim de la început cu mizilicuri, ci să trecem direct la, cum să zic, specialitatea bucătarului... Bref, autorul de manual ale cărui rețete le urmez zice să nu gust pic de alcool toată săptămâna. Scriitorii pe care-i cunoști dumneata, probabil, frecventează altă școală de gândire.

— Preciș, aveți perfectă dreptate! se bătu cu palma peste frunte șeful de sală. Alora din America le dă mâna să-și ia astfel de angajamente. De vineri de la prânz dau verde băuturii, când se-ntâmplă să-și respecte angajamentele asumate, se grăbi el să dreagă busuiocul, ai noștri însă... E și chestie de obișnuință, de tradiții. Știți că ultimele descoperiri arheologice spun că Dionysos era de prin părțile noastre, tovarășe? numai că se deghiza, își ascundea identitatea și-și zicea Sabazios.

Valeriu își împinse bărbia înainte și șeful de sală, urmărindu-i privirile, ajunse la masa la care se aflau onorabilii capi de familie. Se aplecă prin stânga unuia dintre cei trei, întrebă ceva, căpătă răspunsul și apoi se îndreptă spre bar. În timp ce barmanul dregea câteva sonde, șeful de sală se puse pe stors lămâi, dar, paralel cu această operațiune, urechea sa era atentă la barman, care se făcea că descântă amestecurile din paharele înalte. În sfârșit, cei doi ieșiră de după tejghea: barmanul se îndreptă spre masa celor trei, șeful de sală spre Valeriu. Îl servi pe partea stângă, de unde și apucă să-i șoptească repede:

— Fetele lor sunt în corpul nostru de balet. Sunt minore și la început s-au opus ca ele, eleve la

școala de coregrafie, să ia locul, fie și pentru o săptămână, dansatoarelor de la Fantazio plecate în turneu cu Teatru'. Până la urmă au fost convinși să accepte. Arta cere sacrificiu, tovarășe. Ceva trafic de valută, bursă neagră? se interesă, indiscret, ca-nre colegi, șeful de sală.

— Nu, deocamdată nimic, păru supărat Valeriu, dezamăgit de faptul că aparențele celor trei nu puteau fi dezmințite.

— Oricum, îi pun sub observație cât timp iau referințe! se grăbi, subaltern, șeful de sală să-și dovedească zelul.

— Cu discreție! mormăi Valeriu, concediindu-l.

Acesta se retrase spre culisele barului, nu înainte de a trece și pe la alte mese, întrebând, ascultând, făcând glume, ca să niveleze ceea ce oricum unui observator i-ar fi părut o atenție exagerată – aceea acordată unui client solitar și băutor de limonadă de un șef de sală și ăla încă de bar.

— Cu spionii ăștia, se laudă el pentru prezența sa de spirit, nicio prudență nu e de prisos. Dar nici cu tovarășu' nu mi-e rușine: are replică pentru orice. Noroc că experiența mea nu mă înșală, căci, dacă eram un țânc chiar și-l credeam că nu e în misiune, ci că face, cum zic zugravii ăia, pictură după natură, ferească Sfântu' să te picteze un colonel din ăștia!

O alarmă interioară se grăbi să-l avertizeze că e timpul să socotească iute câți lei trebuia să-l pună pe barman să scoată din sertar pentru sticlele de coniac cumpărate de la magazin și introduse clandestin în bar. În timpul ăsta, clientul, fire cam sucită, în loc să se bucure că trecuse cu succes primul autotest, după lecturile sale criminalistice, se întunecă la față.

Sofistica sau vulnerabilitatea dilematicului

— Da, aveți dreptate, alături de sfânta și simpla naivitate, cum e cea a pictorilor naivi, o naivitate dusă la acribie uneori, când pictorul scrie sub tigru că e tigru, pentru ca admiratorul tabloului să nu-l confunde cu o benignă pisică, există și sofisticăria care complică inutil lucrurile.

Ajuns la această observație, Valeriu risca să facă ceva foarte grav, să bată, de exemplu, cu pumnul în masă, dacă nu și-ar fi amintit brusc că totuși intuiția sa psihologică e de excepție. La început fusese tentat să admire fetele din corpul de balet, dar ochii și așa alungiți, mongoloizi – nu degeaba fusese poreclit în copilărie Chinezu’ – refuzară să se dilate. Și mai mult decât atât, asta îi crease o stare neplăcută de disconfort, de frustrare, ca și cum, dacă le-ar privi, ar comite un incest.

„De bună seamă că am îmbătrânit, din moment ce mi se par copile niște balerine de bar.“

Informația pe care i-o dăduse șeful de sală îl liniști doar pentru o clipă. Deci nu e încă bătrân, mai are multe de făcut în branșa asta, se ironiză, apoi se înfurie:

„Dacă cutra asta de cârciumar, ca să-și facă planul, acceptă minore la bar, cum dracu’ să-i califici pe neghiobii ăștia de părinți care pot sta liniștiți la masă când fecioarele lor sunt dezbrăcate de ochii hulpavi ai atâtor bărbați, aici, la Gura portului? Ciudat, furia asta se potrivește unui ziarist, se amuză el, un scriitor, cel mult, poate fi intrigat la început, ca apoi, privind prin ochii personajelor sale, să le înțeleagă mecanismul de gândire. Ei, mă rog, se porni gâlceava cu sine, și ce-o să vezi? Se puse în postura de tată al unei fete. Norocul meu că nu sunt! – se grăbi să se bucure. Înainte de a i se naște fiul, răspunsul său invariabil la întrebarea celor care-l descoseau să afle care e dorința sa paternă afirma limpede și categoric: «Fie ce-o fi, numai băiat să fie!». Deci hai să zicem că aș avea o fată de circa șase ani. Dacă nu-i place pianul – de vioară ce să spun, până învață cineva să cânte ca lumea, îți mănâncă profesorii toată agoniseala, dar nici nervii nu-ți scapă teferi de

scârțâiala care se cheamă exercițiu; dacă nu vrea să se facă pianistă sau acompaniatoare, o dai la balet. N-ajunge prim-solistă, rămâne măcar cu un mers frumos, de felină, ceea ce nu-i puțin lucru în ziua de azi. Dar de aici și până la a le aduce de mână la bar, minore fiind, apoi să le asisti cum fac, îmbrăcate așa sumar, o îmbrăcămintă care face mai tentantă nuditatea, un soi de gimnastică de serai, chit că în jargonul coregrafului altfel sunt codificate exhibițiile astea, e ceva care mă prostește pur și simplu“.

Redevenind furios, ridică sonda, vru s-o ducă la gură, dar văzând-o goală o puse la loc, izbind-o. Barmanul se uită la el. Îi făcu semn să vină. Acesta se apropie grăbit.

— Unde-i șefu’?

— Vine imediat, domnu’ autor.

Din spate se iți cerberul:

— Da, tovarășu’, se înclină acesta, a fost bună băutura, nu-i așa? Vă mai fac una, cred că am prins un fir, continuă el confidențial, după ce-l expedie pe barman cu sonda goală, oamenii ăștia umblă să-și căpătuiască fetele fie cu marinari, fie cu ce-o fi, poate și un scriitor, îi făcu el cu ochiul, adică îi știm noi pe scriitorii ăștia, poate cu un tablagiu... Eh, apoi numai tată de fete să nu fii!

Mimând plictiseala, Valeriu își întoarse privirile de la șeful de sală, suficient ca acesta să se retragă strategic pe poziții dinainte stabilite, adică în preajma intrării, pe un pedestal de unde putea supraveghea totul, mișcându-și capul în arc de cerc, cercetând ca un reflector, noaptea, liniile dușmane.

— Da, numai tată să nu fii! se trezi omul nostru repetând oftatul sincer al amfitrionului, care probabil se străduia să se chivernisească destul ca la ușa fiicei sale să dea buzna pețitorii. Dar ce, numai cine are fete are grija asta? Uite, dacă ciobanii ăștia ar fi ciobani, și nu altceva, ar sta în bar să-și toace banii?

Valeriu, ca orice profesionist al lecturii, avea păreri pozitive despre priceperea sa în a cunoaște oamenii dintr-o ochire, mai ales când îi vizita acasă; mediul material în care trăiau, mulțimea lucrurilor

inutile, risipite în diferite locuri din încăperile destinate oaspeților sau puse la păstrare, dar nu în locuri tainice, ci la vedere, acolo unde cel care trebuie să vadă să aibă ce vedea. Așa cum fac cei de la drumuri și poduri în luna noiembrie cu ceva criblură depusă, grămăjoare, pe marginea șoselei, ca să vadă lumea și mai ales șefii că iarna poate să vină, ea nu îi va surprinde, și chiar nu-i surprinde decât dacă va viscoli prin ianuarie, întroienind șoselele. Abia atunci îi vom auzi cum că au fost surprinși de venirea iernii. Tot așa și gospodarii, care îngrămădeau la vedere baloturi cu fînețuri și plăpumi și cergi și perne, mă rog, și câteva kilograme de sute. Valeriu aflase că o oca de bancnote înseamnă opt sute de mii de lei. Și toate astea ca să existe acolo, la vedere, semne palpabile că părinții fetei au o bază de discuție cu eventualii pețitori. Chiar dacă acestora, când se înființează la tratative, gazdele, ca să descurajeze pretențiile exagerate, le spun din capul locului că sunt bucuroși de oaspeți, dar nu știu dacă oaspeții vor fi mulțumiți de zestrea fetei, agonisită de ei de-a lungul vieții.

Orășeniiăștia, îi privea cu un ochi critic scriitorul pe părinții fecioarelor, au cotizat cu o parte substanțială din lefșoara lor de angloiați pentru instruirea estetică a odraslelor. Era îndreptățit să fie ironic, văzând acum „pe viu“ la ce se reducea arta balerinelor aflate în plină expansiune coregrafică. Oricum, mocanii din Mărginime au o viziune superioară, pragmatică asupra zestreii. Și fiind așa, nu e de datoria oricărui marxist practicant s-o deteste? Da, banii n-aduc fericirea, dar, oricum, o întrețin atât timp cât sunt, așa cum o bună cremă de zi sau de noapte, dacă nu poate face o piele catifelată dintr-un toval, va prelungi, neîndoios, frăgezimea unui ten feciorelnic. Bineînțeles, cei doi cu pălării mici nu erau dintre aceștia. Îi știa bine: nu-și toacă banii prin baruri de noapte, ci fac feciorilor case arătoase de un milion sau două la Sibiu, în Crâng, în Calea Domnilor, ca să vadă lumea că n-au muncit de pomană și că, dacă ei, tații, au fost gospodari buni,

apoi merită ca feciorii lor să huzurească. De vreme ce ei, bătrânii, n-au știut altceva decât oieritul prin munți plus rețeta cea mai eficientă de făcut brânză telemea tip oaie, au obligația să le transfere copiilor dreptul la fericire. Indiscutabil, asta e legea inexorabilă a progresului: ca binefacerile comodității și ale minimului efort să se dezvolte în progresie geometrică. Ca legea planic-proportională. Nu știți ce este? Sau ce era? Această lege, care era obiectivă, pare-mi-se că nu mai e. Musai trebuie consultați specialiștii, absolvenții de la Academia „Ștefan Gheorghiu“. În legea minimului efort, pe care lingviștii, spre lauda lor, au descoperit-o, oșenii sunt experți, maeștri, urmați îndeaproape de cetățenii noilor centre agro-industriale. Așa se face că fiii lor, duși de-acum la oraș, își vor da fiicele să facă baletul, iar băieții școala de muzică. Și apoi vor sta și ei în bar cu limonada în față, în așteptarea pețitorilor, o așteptare mai comodă, să recunoaștem, decât așteptarea aia activă, când îți mucegăiesc oasele sub ploaia mocănească de toamnă, sus, la munte, sus...

„Ei, ce să-i faci! Legea-i lege și unde-i lege nu-i tocmeală“, se consolă Valeriu, manifestând o surprinzătoare maturizare scriitoricească.

Așteptând IDMS-ul, ca pe Godot, să vândă elicoptere

Pentru nimic în lume ziaristul n-ar fi acceptat ca o fatalitate faptul că exemplul prost e musai molipsitor: el s-ar fi supărat, ar fi luat asupra sa rezolvarea problemei, s-ar fi zbatut, ar fi consultat forurile de specialitate, opinia publică, IDMS-ul. Ce caută IDMS-ul aicea? Simplu: nu e timpul să li se vândă oierilor din Mărginime măcar elicoptere, dacă nu cu bani lichizi – căci cine nu are bani azi? – măcar în troc, un troc socialist – ei să dea brânză și carne și lână, iar el, IDMS-ul, elicoptere din care ciobanii să-

și poată supraveghea ca din zborul păsării turmele de mioare risipite pe versanții munților Cîbinului?

Ce n-ar fi făcut ziaristul ca să apere principiul ăsta sfânt al societății: binele general prin stimularea producției materiale. Ar fi adus, ca exemplu, deși pilda ei e inversă, ceea ce a făcut o firmă capitalistă într-un târg african uitat de lume. Când patronii au început să fie nemulțumiți că plusvaloarea e cam modestă, au chemat sociologii. Dar nu din ăia pe care-i consulta M.S. ca să ne informeze câți își vizitează părinții uitați la țară, ci din ăia plătiți în scopuri lucrative. Aceștia, cu priceperea meseriei lor, au întors chestiunea pe toate fețele și, în final, le-au dat soluția: trebuie deschis în târgul ăsta un magazin cu biciclete.

— Biciclete? s-au mirat capitaliștii. Păi, ăștia și când sunt conduși la locul de veci merg pe jos, ce să facă cu bicicletele?

La prima vedere, patronii aveau dreptate, chiar o dreptate istorică, deși istoria e în perspectiva ei infinită mașteră cu capitalismul, după cum tot ne învață marxismul. Dar dacă ne gândim că pleiade de campioni olimpici la maraton, în frunte cu etiopianul Bikila Abebe, dintre pedestrașii ăștia cu vocație sunt recrutați, or fi având și scepticii dreptatea lor.

— Dacă nu deschideți voi, deschidem noi magazinul, i-au amenințat sociologii.

În fața iminentei concurențe, capitaliștii au cedat, condiționând însă achitarea onorariilor cuvenite cercetării de rezultatele financiare ale noii inițiative particulare. În primele săptămâni, bicicletele aveau să aștepte zadarnic cumpărătorii, piesele nichelate dădeau să se umbrească, chiar și sub soarele strălucitor al Africii. Cam atâta a ținut suspansul, apoi au început să apară cumpărătorii. A făcut dever celebrul magazin, iar de plusvaloare ce să mai vorbim! Ziaristul auzise că acolo, între timp, nu se mai vînd biciclete, ci mercedesuri. El, adică Valeriu Timișana, care crede numai ce vede, nu luă decât sub titlu de inventar zvonul ăsta. Un ziarist e obligat prin legea presei să se bazeze pe informații temeinic

verificate – de către organe –, și nu pe gura lumii, care e slobodă să vorbească, inclusiv să se minuneze că așa sunt unii cu noroc: să cadă din copac direct în Mercedes, fără a fi mers cu cercul în copilărie, cu trotineta în adolescență și apoi cu căruța. Dar care e motivația diagnosticului pus de confrății sociologilor noștri de la ITB? Ei observaseră că indigenii nu prea sunt sânguincioși, vin la lucru doar în preajma zilei de salariu, iar cu banii câștigați trăiesc mult și prost, târâș-grăpiș, în colibele lor, până la următoarea zi de plată. Mulțumindu-se cu puțin, având doar necesități elementare, munceau și puțin, doar pentru un pumn de mălai, cum se zice. Ca să muncească mai mult, trebuia să li se creeze noi nevoi. Cum experiența cu mărgelele de sticlă fusese consumată de primul val de misionari, indigenii au fost tentați acum cu biciclete nichelate. N-au cumpărat din prima săptămână, nu numai pentru că nu le ajungeau banii, dar și pentru că trebuiau să se obișnuiască să muncească mai mult. Ca printre necesități să figureze automobilele, a trebuit să fie inventată, printre altele, cumpărarea în rate; cei mai punctuali și harnici muncitori în capitalism, tot sociologii ne asigură, sunt cei înglodați în rate; cointeresarea e capitalistă în exclusivitate, din moment ce la noi s-a desființat vânzarea în rate, cointeresarea prin rate fiind suplinită în socialism prin recompense morale: lauda în grupele sindicale, la gazetele de perete și, maxima recompensă, prin presa scrisă și vorbită...

— Bine, frate-miu, i-ar fi replicat ziaristului nostru redactorul său șef, un individ căruia nu-i plăceau nici subiectele inedite, nici argumentele care nu primiseră o consacrare publică, adică nu deveniseră locuri comune, maidane ale gândirii anonime. Cum poți convinge cititorul nostru cu pilde luate dintr-o lume a banului, unde, în numele plusvalorii, orice șmecherie ține? Acolo e proprietate privată, capitalistă, aici e proprietate colectivă...

— Dacă-mi permiteți, avea să-i spună șefului său, pe care-l știa speriat chiar și de umbra lăsată pe biroul său de tabloul Președintelui, hai să vă spun un

pont pe care mi l-au vândut colegii de la ziarul de dincolo de Mare, un ziar cu care, și prin ostenele dumneavoastră, ne-am înfrățit. Într-o adunare generală sindicală, după ce invitatul de la Cabinetul municipal de Partid le-a înfățișat sindicaliștilor cu cotizația la zi – am uitat să vă spun că numai ei aveau dreptul statutar să beneficieze de conferințe – cum va fi viața în cea mai supremă dintre lumi – pleonasmul nu-mi aparține, e al traducătorului care ne-a însoțit –, s-a ridicat Ivan Ivanovici, care l-a întrebat pe vorbitor dacă în acest viitor luminos el, sindicalist cu cotizația la zi, își va putea cumpăra un avion. Stupoarea lectorului nu era mai mare decât a dumneavoastră, tovarășe redactor-șef: ce-i trebuie unui sindicalist, mai ales cu cotizația la zi, un avion?

— Păi, îi va face trebuință, a spus Ivan Ivanovici, când o fi la pensie, atunci o să aibă mai mult timp liber și când o să afle că la Arhanghelsk s-au băgat ouă, țușt acolo cu avionul său, când la Erevan se dau roșii trufandale, ceri turnului de control autorizație de zbor, te plasezi pe culoarul destinat și, hop, la Erevan să ieși roșii, nu livrate de vreun colhoz, ci scoase din piatră seacă de pe lotul individual al colhoznicilor...

Valeriu, scriitorul, se trezi în bar râzând de unul singur. Deși scena vivantă se desfășura în arenă. Era ceva melancolic, destinat consumatorilor ajunși la vârsta amintirilor. În schimb, absent de la locul întâmplării artistice – vorba lui Adrian P. –, el râdea solitar, ducându-și mâna la gură, exact ca babele știrbe. Valeriu-dramaturgul râdea de Valeriu-ziaristul, abandonat de șeful său, care fugise pur și simplu, cu o agilitate nebănuită la un trup atât de greoi, negând, de va fi întrebat, că el ar fi luat cunoștință de un asemenea banc. Așa că doar scriitorul avea să fie depozitarul glumei pe care o auzise, cândva, ziaristul la Odessa, și al argumentului pe care acesta din urmă ar fi avut de gând să-l folosească într-o pledoarie ziaristică moartă înainte de a se naște. Dar nu din vina gravidei, ci din cauza moașei care fugise de la locul faptei, chit că locul acela îi justifica retribuția

cea mai mare din organigramă. La urma urmei, el, Valeriu, deși nu-i era deloc indiferent în ce ligă se situa țara în care fusese destinat să se nască, n-avea ambiții mari, nici măcar să schimbe comerțul de stat, nici să desăvârșească noua revoluție agrară, ci doar să contribuie la desfășurarea ei: el voia să convingă autoritățile de utilitatea socială a vânzării de elicoptere ciobanilor din Mărginimea Sibiului. Și, zău, succesul era posibil, dacă redactorul-șef ar fi avut răbdarea să-l asculte și curajul de a-l publica. Curajul, se spune, e necesar și în socialism. Nu doar în luarea puterii. Cu atât mai mult acum, când s-a desființat cenzura, un șef de ziar are în exclusivitate și pâinea, și cuțitul, adică dreptul de a fi curajos.

Multe ar mai fi de spus și de scris. De exemplu, s-a desființat pentru totdeauna la noi exploatarea omului de către om? S-a cam desființat. Da, mai sunt și excepții. Cum ar fi ciobanii angajați cu anu'. Pe mâncare la stână și ceva produse de luat în desagă – bunuri deficitare – de bacii mai îndestulați și care, mutându-și feciorii domni la oraș, sunt obligați să recurgă la mâna de lucru disponibilă cu care, se-nțelege, nu pot face bara-bara câștigul, ca să nu spunem noua valoare rezultată, căci plusvaloare nu există la noi; un producător particular n-o să dea câștigul unui străin, iar împărțirea dreaptă n-a fost așa nici în vremurile imemorabile ale Mioriței, darămite acum, când fiecare se zbate pentru bunăstarea sa pe lumea asta, și nu să dea în numele unei părelnice echități viitoare vrabia din mână pentru umbra unei valori de pe gard. În schimb, feciorilor da, și chintalul de sute, și brânza, și carnea, și oile le-ar da, dacă ei, feciorii, duși la oraș, ar vrea să le ducă la pășunat. Ar vrea săracii, dar cum? Doar dacă tătânele ar avea posibilitatea să cumpere elicopter. Dis-de-dimineată, cu noaptea-n cap, s-ar scula feciorul de pecurar de lângă consoarta cu care împarte patul de mijloc al dormitorului stil – export Arabia Saudită –, ar trece în baia faianțată cu produse ceramice glazurate la Lugoj pentru Israel, și-ar face toaleta folosind, în final, *lotion après rasage* sau

after shave lotion Caron Paris marca Yatagan, și-ar pune blugii făcuți la Scornicești pentru o firmă internațională foarte cunoscută (dar nu-i pot spune numele pentru a nu încălca legea presei, care interzice divulgarea secretelor de serviciu) și apoi ar trece pe terasa vilei pardosită ca o tablă de șah cu gresie făcută la Cesarom „pour le monde“. Și de pe terasa asta ce va vedea? Elicopterul, bineînțeles. Deblocând sistemele de alarmă, feciorul nostru ar urca în nacela aparatului și pe lungimea de undă repartizată și-ar informa tatăl, care e deja la datorie, pe munte, că e la breakfast. Nu, bineînțeles, n-a uitat să ia cu el ultima casetă video cu Chuck Norris karatistul și să i-o lase la casa bătrânească, când va ateriza pentru a prânzi. Oricum, dacă el n-a uitat de casetă, nici taică-su' să nu se dea suferind de amnezie și să-și țină promisiunea. Are nevoie de un kilogram de mangoți, îi va aminti el în grai cifrat, căci niciodată nu se știe cine ascultă pe lungimea asta de undă.

Demascarea e iminentă. Dar...

Nu, hotărât nu, ăștia cu pălărie mică nu sunt oieri din Mărginimea Sibiului. Aia, precis, din perspectiva pentru care milita ziaristul Timișana, n-ar sta să toace banii în bar, pierzând rândul la magazinul de elicoptere IDMS, care azi-mâine va începe livrarea lor, contra cost sau în schimbul unui tren de vagoane cu brânză. Stimați cititori, o nouă partidă începe: elicopterul *versus* brânza telemea tip oaie. Pe cine pariați?

Dacă ăștia nu râvnesc la un elicopter – simplă deducție logică – înseamnă că nu sunt ceea ce par că sunt, iar cei de la masa alăturată or fi părinți – cine nu profesează și meseria asta, oftă adânc scriitorul, oricum: cine are să-i trăiască, cine n-are... –, dar meseria de bază e alta, desigur. Ajungând aici, credeți că era de-acum într-un totul liniștit? Ultimul

test EKG îl arătase într-o stare de permanentă activitate, ceea ce înseamnă că și atunci când împrejurările nu-i puneau probleme, mintea sa cerea cimitiruri de rezolvat; noroc că viața asta nu ne lasă creierele să hălăduiască brambura, căci, zău așa, dacă ar fi și penurie de probleme existențiale, zgomotul interior pe care l-am avea de suportat ar fi infernal, aidoma unei mori care merge în gol, și urlă, și urlă, reclamând materie primă la măcinat... Dacă clienții de la cele două mese nu erau ceea ce voiau să pară, demascarea lor era insuficientă fără a ști cine-s hoții și cine-s vardiștii.

Găsind un subterfugiu, Valeriu Timișana tocmai se pregătea să afle direct identitatea lor reală, nu să-i legitimeze, căci n-avea această calitate, ci să-i provoace să-și lepede singuri măștile, ca în filmele cu acțiune palpitantă, când, în final, Zorro lasă să-i cadă masca nocturnă, îngrozindu-l pe coruptul șerif. Constrâns să accepte duelul fatal, întâmplarea, dar o întâmplare artistică, expresie lansată de poetul generației sale, îl ajută să nu se expună public. După ce corpul de balet își termină dansul oriental, numit, printr-o litotă, „al buricului“, și se retrase din scena rotundă, făcându-i pe presupușii părinți ai fetelor să-și plimbe privirile prin sală pentru a colecta impresiile stârnite, deci după ce fetele întoarseră artistic dosul publicului, strecurându-se printre mesele orânduite în cercuri concentrice, locul lor îl luă un tip scund și gras, îmbrăcat în frac, haina de altădată a diplomaților, moștenită astăzi doar de dirijori și prestidigitatori. Nu trecu mult timp până ce șeful orchestrei spuse numele artistului. Valeriu Timișana trăi minunea pe care o vede un naufragiat atunci când îi cade din cer un colac de salvare. Nefiind atent la anunțul prezentatorului, scriitorul nostru avea să facă mai târziu un mic efort pentru a rememora sunetele care alcătuiau numele grăsanului.

Era unul italian, de bună seamă, Girardini sau Girondini, bâjbâi Valeriu, deși însemnele rasei semitice creau o mică inadvertență. Cam așa cum ne par numele unor personaje folosite de dramaturgi

inabili. Scriitorul uită repede de viciul său intelectual și acceptă originea peninsulară a dolofanului. Italia nu e populată și de ei? Nu, să nu lăudăm spiritul tolerant al scriitorului, dar nici să punem pe seama aspectului comercial, seducător, al asistentei lui Girondini – o fecioară mai coaptă, dar nurlie încă – faptul că Valeriu ne scutește de încă un exercițiu de identificare a celor ce-i ies în cale. La urma urmei, ce vină avem noi să suportăm capriciile unei minți care face din dezlegarea misterelor, ca a cuvintelor încrucișate, o obsesie existențială? Așa că ia să nu se mai minuneze de fiecare dată și de fiecare dată să ne amintească că e Toma Necredinciosul! Valeriu, indiferent la obiecțiile noastre, ale celor de la galerie, fiind capacitat, ca să folosim un barbarism tare snob, de minunile pe care le făcea Girondini – cu panglici, cu porumbei, cu uite oul – nu sunt ouă etc., etc. –, râzând cu gura până la urechi, era întrecut la hohoteli doar de producătorii particulari de telemea tip oaie. Asta observă și Girondini, care se îndreaptă spre ei.

„Bine că n-am râs mai tare“, se felicita ziaristul scriitor *in spe*, propunându-și ca pe viitor să folosească masca pe care o purta când se plimba hai-hui pe stradă, lăsând impresia că nu se plimbă, ci că peripatetizează.

Fusese atât de fascinat de șmecheriile executate de Girondini, încât nici prin cap nu-i trecea că alegerea grăsanului fusese condiționată nu de intensitatea hohotelor, ci de șeful de sală. Într-atât de zelos se dovedea acesta, încât, fără ca Timișana să facă măcar o vagă aluzie la cei doi consumatori, flerul oberchelnerului se dovedea temeinic instrumentalizat.

După ce tobele duruiră a grindină, crainicul ceru stimăților consumatori puțin „pay attention“, iar grăsanul Girondini, aflat de-acum în fața celor doi ciobani, ezită doar o clipă să aleagă subiectul pe care va aplica trucul său. Cei doi erau atât de asemănători, încât ai fi zis că sunt gemeni, dacă n-ar fi venit pe lume la câțiva ani diferență. Probabil că știau și ei, din moment ce unul, pe care Valeriu îl botezase deja

Ion, purta o muscă de mustață care îl particulariza de celălalt, ca și cum ar fi avut o stea în frunte. Asupra lui s-ar fi oprit alegerea scriitorului, dacă ar fi fost în locul lui Girondini, pe el îl alegea și prestidigitatorul, măgulind vanitatea personajului nostru, convins că la sugestia lui telepatică a fost făcută opțiunea. Și început, ceea ce Valeriu aștepta cu înfrigurare, demascarea „băieților“ cu clopurile intenționat uitate pe cap. Ea se făcu metodic, cu o tipicărie mai degrabă germanică decât italică. La început, prin sărăcirea ciobanului, supus testelor, de atenția distributivă prin iuțeala de mână a experimentatorului și nebăgarea de seamă a subiectului. „Bine-nțeles: ceas cu calculator“, bănuie Valeriu, care nu se uita la ciobanul cu musca de sub nas, expus spectacolului public, ci la „geamănul“ lui. Fața rotundă a acestuia, parcă și mai rotunjită de calota pălăriei, se lăți mai întâi într-un răs de om fericit, interpretează scriitorul: Pătru ăsta se bucură că are ce povesti acasă, în sat. Ceva nici prea picant, căci s-ar putea ca la următoarea deplasare a lor pe Litoral, în interesul serviciului familial, muierile să-i oblige să le ia cu ei, dar nici prea banal. De spectacole de revistă s-a săturat tot satu', de când teatrul care vrea să-și dreagă bugetul realizat prin autofinanțare a epuizat toate formele posibile de încasări prin şușanele lăutărești, servicii lucrative cum ar fi tâmplărie pentru coșciuge sau pictarea de ilustre pentru sărbătorile de primăvară, ca și pentru cele de iarnă. Teatrul din Sibiu e mai prezent în satul lor decât doctorul. Săptămânal dă raită la ei în comună, viitor centru agro-industrial, și trage două spectacole pe zi, plus unul seara și toată lumea e mulțumită – teatrul își poate onora trupa la proxima chenzină, satul poate raporta fericit că a mai făcut câțiva pași înainte, apropiindu-se de visul lui secular, orașul. Așa ceva nu văzuseră, de bună seamă, până acum rășinărenii, căci nu erau scamatorii codași, neputincioși să-și facă planul (plinul) în spectacolele date în marile orașe, ca să fie nevoiți să bată coclaurile, cum făceau unii care, strâmbând din nas

la adresa circarilor, îl preferaseră pe Shakespeare, ca și pe Teodor Popescu, colegul Marelui Will.

Între timp însă, Ion amână pentru mai târziu degustarea satisfacției de a avea sacul prea plin cu noutățile pe care le va căra acasă tocmai de la Constanța, căci altă urgență îi ocupă atenția: urmărirea portofelului care trecuse, nu se știe când, din buzunarul lui Pătru în mâinile lui Girondini. Dar nu numai teșchereaua se ascundea de stăpânul ei, ci și verigheta de la deget se dădu dusă – mai întâi se învârti pe scaun, ca o giruetă în jurul axului propriu, făcându-l pe Pătru mai să strige după ajutor, așa cum lăsa să se ghicească inspirarea adâncă, prolog exploziei vocale menite să hălăduiască până în satul său. Se abținu în ultima clipă, ceea ce transformă obrajii, de un roz sănătos, într-un roșu Dacia tip african, un stacojiu nesănătos. În timp ce renunța la postarea defensivă, se ridică brusc, țâșnind ca dintr-un resort de oțel, și cu un țipăt de luptă, iscat din instinctul de proprietate agresat de fachir, se repezi la acesta, strângându-l cu labele lui de urs. După ce se topi stupoarea, lumea se puse pe râs în cascade; inițial, mulți crezuseră că așa e scenariul, cum că cei doi ciobani sunt acoliții lui Girondini, dar iluzia dispăru ca o umbră, căci repede avea să sară în ajutorul presupusului italian chiar portarul împodobit cu fireturi de mareșal. Portarul chiar era portar la bar, nu și artist, cum e portarul de la teatru. Că de când cu autofinanțarea, tinere talente, ca Drăgănescu sau Hamdi Cerchez, rup mai întâi bilete la intrare și se metamorfozează apoi unul în amoretul din Verona, celălalt în harpagonul lui Molière... Da, era chiar portarul cu fireturi, care, când îi salutase la intrare, cu repetate salamalecuri, pe cei doi producători particulari de brânză, crezuse că trăia bucuria unică de a fi martor al culturalizării satului românesc. Faptul că au început și ciobanii să treacă pragul barului de seară, căci cel de noapte devenise o amintire din vremuri uitate, când nopțile erau luminate *a giorno*, merita să fie consemnat măcar în presa locală. Era portarul corespondent voluntar al

ziarului *Dobrogea Nouă*? Că lucra cu part time e cert. Mai degrabă la Secu. Oricum, bucuria portarului e un sentiment pozitiv, patriotic; și-l consemnăm ca atare. Nu doar pentru faptul că și în satele din Mărginime se va vorbi laudativ despre barul de la Constanța pe care-l onora ținuta sa autoritară, ci și pentru că exemplul cu autofinanțarea teatrelor n-avea să se extindă și asupra barurilor. Din perspectivă istorică, evenimentul fu marginal. Nici nu merită să-l reținem. Mai ales că spectatorii, martori ai unei întâmplări culturale, sintagmă deseori întâlnită în *Flacăra* lui Adrian Păunescu, îl văzură acum pe portar părăsind morga de șef, lepădându-și haina pe care în copilăria noastră i-am invidiat-o, abandonând veleitatea dictatorială, ca să se repeadă să-l elibereze pe Girondini din strânsoarea de urs a ciobanului. „Mareșalul“ n-apucă însă să ajungă decât la mijlocul ringului, căci Ion se repezi cu capul înainte în burta acestuia, făcându-l să ia marșarier, icnind, agresat, din adâncul bojocilor. Balerinele, ca un stol de lebede speriate de spiritul rău travestit în haine de oier, și nu de lebădă neagră, se repeziră în culise să-l salveze pe ocrotitorul lor. Vai, ce trecătoare e măreția omenească! Ieșind din organigrama barului, care-i cerea să fie glacial și marțial, neonorând masca și haina din dotare, aruncându-se ca un pompier în para focului, ajunse acum neputincios să se ridice copăcel de pe parchet. Incidentul luă proporții cinematografice, căci și la bătaie pofta se accelerează. Și alți competitori își lepădau haina de seară, înaintând spre inima barului, amușinând șansa de a depăși performanța realizată în perioada interbelică în barul (filmul) „Șapte păcate“. O clipă în plus și...

Peste hărmălaia stereofonică bubui o voce. Nu era a fantomei din Hamlet

— Hei, voi, frați ciobani, bine ați venit la noi pe Litoral, aici unde din vechime străbunii voștri au lăsat loc de bună ziua, practicând transhumanța...

Avizi de noi cunoștințe despre umbrele strămoșilor uitați, ciobanii se întoarseră spre orchestră, de acolo de unde li se adresase calda urare. Mai ales că li se vorbea în limba română, o limbă neaoșă, și nici bulgărește, nici rusește, nici sârbește, cum auzeau ei când încercau toate tastele televizoarelor color, și nici în englezește, cum erau vorbite mai toate filmele video. Chiar dacă dublate în românește de vocea inimitabilă a Irinei Nistor. La auzul vocii strămoșești, ciobanii își lăsară treaba neterminată, altfel spus, strânsoarea lui Pătru nu-l făcu pe Girondini să-și dea ultima suflare, iar Ion se întoarse cu spatele la „mareșal“, nemaiășteptându-l să se ridice ca să-i administreze lovitura finală. Așa cum văzuse că face eroul său videocinematografic Chuck Norris cu dușmanii pe care-i adoarme cu o directă în maxilar, de parcă i-ar îndopa cu un pumn de barbiturice.

— Atenție la mine, bubui din nou vocea de bas-bariton, vă vorbește campionul la table al Orientului, Muzafer Hamid.

Bunul-simț al ciobanilor, sensibili la valorile oficializate, își făcu efectul, mărindu-le atenția, iar faptul că jocul ăsta de table instalase și la ei, în munți, o stare de excitație competițională le mări emoția. Neavând energie electrică la stână, geaba cărau videoul cu ei. Iar radioul nu-i satisfăcea defel, după ce urmaseră iarna un curs de inițiere în table la Centrul de cultură și creație socialistă, continuau acum să se perfecționeze la stână, ca în cantonament, în artele mentale. Nu șah – era un joc monarhist, ci table, joc popular. Republican. Se pare însă că nu prea pricepeau care îi era chichirezu’. De ce atâția oameni cu carte, cum văzuseră ei la oraș, se dădeau de ceasul morții pentru o linie și un marț? „Nu i-o prii jocului ăstuia la munte, o fi doar pentru șes?“ – era o întrebare care-i neliniștea de ceva timp. Degeaba sunaseră ei la radio și geaba tot urmăreau emisiunea „răspundem ascultătorilor“, căci numai

lor, cu abonamentul achitat la zi, nu li se dădea răspuns. Cum norocul le scoase în cale acum pe cel mai bun tablagiu din Orient, se grăbiră să nu le scape ocazia ca omul ăsta să le deslușească taina. Chiar așa, când ne gândim ce importantă e problema, mai ales că numărul tablagiilor crește, iar jocul ăsta ar trebui desfășurat sub strictă supraveghere medicală. El ar trebui recomandat doar temperamentelor flegmatice, iar în doză dublă, celor ce urmează să li se facă trepanație pe creier, fără anestezie, adică având nervii necrozați de duruitul zarurilor și de trântitul furios al pulurilor. Perseverenți din moși strămoși, Ion și Pătru, lăsați să se ocupe anarhic de jocul cu zaruri, riscau să se apropie cu repeziciune, în această aventură în care s-au lansat din preaplinul plictiselii la stână, de înverșunarea mioritică a unuia împotriva celuilalt; unul de singurătatea învingătorului, altul stors de lingoarea învinsului. Probabil, la fel ca ei, Cain și Abel, din plictiseală, se apucaseră de jocul ăsta cu zaruri, eșuând într-o ură bestială, cum numai frații sau tovarășii de idei pot ajunge într-o nefastă zi.

Acum, cei doi îl sorbeau din ochi pe Muzafer, uitând până și de bunurile lor, subtilizate de Girondini.

— Măi fraților brânzari, li se adresa Muzafer cu vocea lui melodioasă, lăsând să se creadă că sunt tovarăși de breaslă (nu ca sportivi, ci ca producători de bunuri), cum, bre, oameni buni?, întrebă el, riscând un surprinzător gest de răsucire a bustului masiv și ridicând în același timp mâna dreaptă, îndoită din cot, deasupra capului.

Orchestra prinse din zbor comanda Turcului. (Formația era locală și iute deci de minte.) Acesta îi făcu semn lui Girondini să restituie lucrurile subtilizate de la cei doi sibieni, apoi îi chemă prietenește la el, îi luă pe după umeri și începu să cânte cu vocea lui impunătoare, dar melodioasă. Ciobanii, fericiți că experiența girondineză s-a sfârșit cu bine, simțind prietenia lui Muzafer, dar și simpatia sălii, erau de-acum la ei acasă; se lăsară antrenați de

această capodoperă a cântecului de petrecere transilvănean pe care radioul îl evită sistematic, ca să nu încalce decretul 400, care interzice consumul de alcool la locul de muncă; radioul se ascultă mai ales în primul opt al zilei, în al doilea se ascultă soacra, nevasta, copiii, sfânta familie proletară deci, lăsând ca de televiziune să abuzeze reprezentanții aleși, adică aleșii reporterilor. Când, în sfârșit, toate zilele săptămânii făcură punte pentru ca petrecerea să fie non-stop – visul turmentat al oricărui petrecăreț – la comanda energică a lui Muzafer orchestra, ciobanii, consumatorii, cu toții se opriră din acțiunea culturală, în pofida faptului că este singura piesă care se poate cânta, dacă nu la nesfârșit, oricum, până se epuizează timpul real investit de oamenii muncii în creația muzicală și anonimă, adică o săptămână.

Lung e drumul Clujului, ca și al adevărului absolut

— Oameni buni! Într-atâta vă beți mințile, încât veți putea ajunge la o echipă de specialiști ai doctorului Hociotă, care, studiindu-vă coardele vocale, vor putea comunica lumii științifice în premieră mondială procesul de pierdere a vocii prin stadiul intermediar al răgușirii. De-ar fi doar doctori, dar de moraliști ce ziceți? Ei ar descoperi adevărul, scumpilor, că o fi vorba de argint, dar cântecul e de milioane.

Până la urmă însă, tot tăcerea se dovedește a fi de aur, căci îi vine românului mintea de pe urmă, odată cu nota de plată a consumației, plus a orchestrei. Dar mai era mult până la acest ultim adevăr. Multe plăceri trebuiau consumate pentru a ajunge, prin negarea negației, altfel spus, mai puțin filosofic, deși tot cu o vorbă înțeleaptă, dacă nu a înțelepților din biblioteci, oricum, a înțelepților de pahar, cui pe cui se scoate, pentru a ajunge la adevărul ultim, adevărul absolut. Revenind la personajele noastre aflate în plin

carnaval, stimulat și el de Festivalul național al muncii și al creației socialiste, să spunem că scena era de o înduioșătoare expresivitate. După ce descendenții celor care iscaseră, între două transhumante, „Miorița“ îi strânsesă cu căldură Turcului mâna cât o lopată, unul dintre ei, Ion, cum îl botezase Valeriu ca să-l deosebească de celălalt personaj, de Pătru, care nu avea mustăcioara ca a lui, cât o muscă, numit arbitrar – dar ce nu e arbitrar în teatru? –, căută în portmoneu, dar nu ca să verifice dacă n-a fost șutit teancul, ci ca să-l omenească pe Muzafer pentru bunăvoința arătată în promovarea internațională a folclorului nostru, crezându-l trubadur la curțile europene, nu doar campion la table. Muzafer refuză cu demnitate, fără să jignească cinstita față, așa cum șade bine unor oameni care vor deveni prieteni. Pentru ca Ion să nu creadă totuși că îi evită prietenia, frățietatea chiar, care se verifică printr-un proverb al breslei oierești – „frate, frate, dar brânza e pe bani!“ –, Muzafer îi luă banii ca un avans pentru plăcerea fraților oieri de a trăi șansa unei partide de table. Ocazie cu care, nu-i așa, domnii producători autorizați să vândă telemea tip oaie își vor încerca iscusința în jocul inteligenței și al norocului, cum s-au dovedit tablele, nu doar în Orient, ci și în Occident; de-acum jocul cu zaruri, o apă și-un pământ, făcând punte, adăugăm noi, între culturile eleate și culturile heracleice. Cei doi îi mulțumiră încă o dată, strângându-i pe rând și îndelung mâna Turcului, așa cum văzuseră că fac la televizor șefii de state ca să dea posibilitate și celui mai absent fotoreporter să immortalizeze tradiționala prietenie pentru ziarele de a doua zi, ziare care trăiesc infim, ca secundar al istoriei...

Muzafer, după ce-și arată îndelung dentiția pătată de nicotină, dar înnobilită de un canin de aur, se întoarce spre orchestră, cerându-i bateristului să lovească toba mare pentru a face un anunț important; exact, ați ghicit: „pay attention“. Toboșarul, care nu era altul decât Jean Cârnici, veteran al brigăzii a V-a Constanța, de pe Șantierul național al tineretului

Bumbești-Livezeni, de acum patruzeci de ani, încercând și el să urce treptele măiestriei artistice, stimulat de nevoi materiale, dar și de invidia față de popularitatea fraților săi, tovarăși de brigadă – actorii Jean Constantin și Ilarion Ciobanu –, bătut toba mare-tare, cum bătea covoarele vecinilor, încercând să le destrame urzeala. Într-atât de zelos executa comanda Turcului, încât candelabrele de cristal, ca și geamurile de securit ale Cazinoului intrară într-o lungă vibrație. Ca orice artist intrat bine în rol, Cârnici se înflăcăra de amintirea entuziasmului de brigadier; flacăra mocnise până atunci sub fracul de artist, dar niciodată stins, după cum se vede, dădu în vâlvătaie. Slobozi, eliberator, un „hip-hip-ura, de trei ori ca la brigadă“, făcându-i să amuțescă pe toți petrecăreții, inclusiv pe Girondini, care tot mai credea că poate relua conducerea spectacolului. Doar el era vedeta, și nu turcul ăsta. Muzafer se dovedi generos însă, făcându-l pe scamatorul ce se autointitulase italian, Girondini, să roșească pentru sentimentele negative pe care le încercase cu o clipă mai înainte.

— Domnul Girondini, aici de față, îl arată Muzafer, făcând o reverență nu prea accentuată, căci burta se împotrivea exprimării recognoscibile a primului limbaj al omului, cel al trupului, a reușit să mai facă o minune, acolo, afară, arată el dincolo de ușă, în preajma căreia continua să se afle oberchelnerul: prin hipnoză și parapsihologie, domnia sa a transferat o mașină de pe carosabil în Mare. Pofțiți s-o vedeți!

Toți dădură buzna spre ieșire, de parcă barul ar fi fost mistuit de flăcări. Șeful de sală abia apucă să se dea în lături, căci altfel mulțimea, avându-i în frunte pe cei doi ciobani, l-ar fi măturat pur și simplu; repezindu-se cu capul înainte, de parcă ciobanii practicau rugbiul în Mărginimea Sibiului, de unde venise la Constanța, la Faru, Ianusevici.

— Deși băieții ăștia încearcă să fie campioni la fotbal, tot boxul și rugbiul le surâd, își schimbă părerea Timișana despre identitatea reală a celor doi.

Scriitorul, constrâns de lipsa informațiilor la zi, ca să generalizeze, se dovedea în eroare față de ziaristul care știa că nu numai la clubul ăla sunt rugbiști, ci bazele lui au și fost puse în Mărginimea Sibiului, iar primele rezultate sunt acum notabile, chiar aici, la Constanța, unde vârf de lance nu sunt localnicii, deși dețin câteva titluri de campioni naționali, ci Ion și Pătru. E adevărat, dacă scriitorul credea că Sibiul e o pată albă pe harta rugbistică, vinovat era ziaristul. Doar în principiu însă, căci el scrisese, dar articolul fusese omis din pagină pentru a nu încuraja misticismul. Da, nu e nicio greșeală, deși, dacă vom judeca la rece situația, vom vedea că ea ducea la descurajarea bigotismului, și nu invers. Redactorul-șef însă a spus „out“, gândind că paza bună trece primejdia rea:

— Până se dumiresc tovarășii cine pe cine a păgubit, până se întrunesc să citească, în colectiv, la rugămintea mea, a sancționatului, textul incriminat, scaunul meu îl ocupă altcineva, promovat din rezerva de cadre. Așa că mai bine fără articol. Ce se scoate nu se fluieră! conchise cu prudența verificată istoric de cenzura din trei dictaturi.

Pe ea se bazase și măsura revoluționară de desființare a cenzurii, măsură care se dovedea, din perspectiva timpului, și necesară, într-o societate a democrației plenare, dar și economicoasă, dacă ne amintim că aparatul de cenzură era și numeros, și retribuit direct proporțional cu vigilența manifestată.

Deci tot despre bani e vorba. Așa cum și primarul unei comune din Mărginime, ca să apropie satul de oraș, să fie el exemplu, înființă o echipă de rugbi, iar pentru înzestrarea ei făcu apel la organizațiile componente ale FDUS-ului. (Nu știți cea mai largă formă de democrație – Frontul Democrației și Unității Socialiste! –, de care n-a scăpat nici doctorul Arsene, cel mai nedemocratic personaj pe care l-am cunoscut, ales să fie chiar președintele ei?) Bisericii locale îi revenea, prin planul de măsuri adoptat în unanimitate, deși popa avea rezerve, sarcina de a se îngriji de echipamentul nou-înființatei echipe. Știa

popa ce știa! Jocul ăsta era blestemat să macine echipamentul mai dihai „ca dracu’ la moară la hârța-pârța“. Mai ales tricourile devin vulnerabile atât la grămezile ordonate, cât și la cele anarhice, spontane, iar după placaje ce să mai vorbim! Tricourile devin fâșii de stindarde bune de marele pavoaz la Ziua Marinei. În cursul dezbaterilor, popa a încercat un subterfugiu. El și-a făcut autocritica, fiind vinovat de zvonul că primarul își pierde vremea duminică jucând table cu șeful de post, în timp ce enoriașii săi, în loc să vină la biserică, la slujbă, dau iama în averea colectivă, încălcând astfel, comentă el șiret, atât codul eticii și echității socialiste, cât și una din cele zece porunci ale Domnului.

— Lasă, lasă, părinte, încercă primarul să-l ferească pe popă de a-l murdări și pe el cu cenușa pe care și-o turna pe cap. Uite, îți promit că n-am să mai joc! Martor mi-e... arată el spre tavan, dar, dând cu ochii de un anumit tablou, lăsă nerostit ultimul cuvânt.

— Ba să mă ierți, domnule primar, rosti popa, eu cred că zarul ăsta, pe care probabil că-l practicau și vechii iudei, cel puțin romanii cunoșteau jocul cu zarurile, merită să fie extins, nu rugbiul, care vătămează.

Dezbaterea s-a prelungit până când s-a ajuns la un consens: cutia milei să fie sacrificată pe altarul jocului cu balonul oval, iar de cercul de table – se acceptă deci în unanimitate propunerea făcută de Biserică – să se ocupe șeful de post.

„Nu se poate ca orgoliul plutonierului-major să nu se simtă rănit, ca să nu întreprindă ceva pentru încurajarea tinerilor spre jocul cu table“ – gândea popa.

Și decis să se facă tovarăș și cu dracu’, dacă e nevoie, până trece moda, sfătui babele, reprezentanții duminicali ai enoriașilor la slujbă, să îndemne tineretul la table, și nu la jocul cu mingea asta care e a diavolului, din moment ce nici rotundă nu e...

Ziaristul Valeriu, când relatase acest aspect al vieții de organizație din satul sibian, știa că scorul

partidei ce începuse aici între rugbi și table se întrezărea a fi nedecis, nul adică... Ion și Pătru erau, probabil, din acel sat unde se realizase o deplină unitate între sporturi, dar și între organizațiile locale ale FDUS-ului, o unitate în diversitate, visul colectivităților moderne, dar și performanța unei etici unanim acceptate.

Rămași în urmă, Muzafer și Valeriu asistau la scurgerea năvalnică a mulțimii prin singura ieșire. Chelnerii alergau după consumatori, repetând greșeala vânătorului lacom, probând încă o dată înțelepciunea milenară a poporului român care s-a manifestat cu egală vocație și în agricultură, și în creșterea vitelor, și în vânătoare: „Cine fuge după doi iepuri nu prinde niciunul“. Ei, și? Rămâne să facă jogging!

Era acum timpul să părăsească și ei scena. Barul arăta într-un chip care poate fi interpretat după context: ca un platou de filmare părăsit de figurația retrasă pentru o „pauză de un fumat“, de ce nu?, după o alarmă de rutină ALA sau, Doamne ferește, după folosirea armei cu neutroni. Ea curăță tot, salvând însă mâncarea și băutura, dovedind în final, să sperăm că doar teoretic, netemeinicia teoriei malthusiene. În afara celor doi prieteni mai rămăsese în sală și oberchelnerul. Încerca să-și pună ordine în ținuta sa vizibil deteriorată, necesitând intervenția de urgență a unui croitor calificat. Roșu de mânie, se uita la Muzafer cu o asemenea ură, încât, dacă turcul ar fi fost o floare, nu neapărat o mimoză, s-ar fi ofilit văzându-i ochii. Muzafer își duse palma drept la inimă, la frunte și la gură, semn că ia asupra sa păcatul și deci pierderile neplanificate ale barului. Șeful de sală nu se comporta, se vedea de la o poștă, la înălțimea unui „mic parizian“ și răspunse gestului de dragoste al turcului cu degetul dus la obraz. Valeriu se făcu mic de rușine, își trase capul între umeri, mărink ghebul modestiei sale. Și, neavând la îndemână altceva cu care să dreagă impresia pe care i-o lăsase oberchelnerului prietenia sa cu Muzafer, îi înmână o bucată lucioasă de carton. Până când acesta

avea să priceapă că era vorba despre o invitație la Teatru, un teatru la care nici măcar la premieră nu vin abonații, cei doi erau afară, în briza proaspătă a nopții. Valeriu Timișana își îndreptă spatele, fericit că noaptea care începea urma unei seri fascinante, o veritabilă capodoperă la care nu îndrăznise să spere vreodată.

Partea a treia

De ce Piața Kiliei trebuie să poarte
numele său istoric

Din noaptea de coșmar, Cetatea ieșise odată cu venirea primăverii. Era ca o febră galopantă, ce mai. Tunurile plecaseră departe ca să probozească asupra celor care porniseră războiul, atât de departe, încât cetățenii se credeau izbăviți de ele pentru vecie. Ieșiți din chingile austerității, eliberați de constrângeri exterioare, la început oamenii se manifestară anarhic și demolator. Mai întâi fură devastate, cum spuneam, magaziile cu efecte militare lăsate în perfectă orânduială de nemți, care se retrăgeau în Bulgaria; Valeriu Timișana se jură și acum că în copilărie a văzut cu ochii săi dosarele în care fuseseră încopciate listele cu inventarul ținut la zi de magazionerii germani. Chiar cu acribia scârțanului care nu e conștient că i-a sunat ceasul. Sau poate a omului cumpătat care mai are puterea să pună rânduială în averea sa, tocmai ca ea să nu fie pricină de zavistie între moștenitori. Așa lăsaseră și nemții dosarele, chiar dacă fuseseră zoriți, în plină noapte, s-o ia din loc. Valeriu se jură, oricui avea curiozitatea să afle amănuntele fugii nemțești, că listele erau caligrafiate de o mână meșteră în scrisul acela ascuțit, gotic, iar că pe ultima filă a dosarului, acolo unde își pun semnăturile părțile, văzuse lăbărțată iscălitura lui Adolf Hitler. Dacă cineva l-ar fi întrebat pe ce se bazează când crede că era autentică această semnătură olografă, Valeriu ar fi ridicat din umeri:

— Eu spun ce-am văzut, nu ce-am constatat.

Cum pe aici umbla și sosia lui Hitler, autorul înclină să creadă că acesta a semnat inventarul trecut în sarcina administrației române. Cum administrația era, ca de obicei, în ariergardă, adică în întârziere la întâlnire, fiind ocupată la București să vadă cine câștigă și cine pierde Puterea, nu numai că foștii aliați au spălat putina de la Constanța cu punctualitatea lor tipică, exemplară, dar și printr-un admirabil pas de gâscă, pas mai degrabă de defilare

decât de retragere pe poziții dinainte stabilite. Au plecat în grabă, lăsând bunurile la cheremul străzii. A fost un spectacol uriaș, prima superproducție cinematografică postbelică – am putea-o situa în timp – cu mii și mii de actori și cu o recuzită cum niciuna dintre ele n-a egalat-o în diversitate și valoare. Valeriu Timișana a fost spectator, dar și actor în acest film, ca în democrația ce avea să vie, producător și beneficiar totodată. Din punct de vedere material nu s-a ales cu prea multe: o cască de război care i-a folosit de ȱucal, până aproape de majorat, aruncat la împlinirea vârstei cu pricina, fiind de mult ruginită, un binoclu marca „Zeiss“, cu care putea privi, ca din loja regală, spectacolele străzii – fascinante, putem depune mărturie! –, și o placă de gramofon cu un cântec – da, același cântec care răzbătea din cârciuma domnului Șarpe, din mahala, *Lili Marlen*. Discul ăsta avea să-l asculte atât de mult la patefonul familiei, încât îl uita Dumnezeu fredonându-l în cele mai neașteptate locuri, motiv pentru care era să dea de dracu’ la maturitate.

Din punct de vedere spiritual, câștigul a fost mai mare; moștenirea și-a putut-o asuma fără niciun efort fizic, fără a risca să fie călcat în picioare, departe de brutalitatea monomului ațâțat de chilipir, fără a-și folosi coatele ca să parvină spre bunurile devenite incomode pentru retragerea strategică a armatelor Marelui Reich. Întâmplarea avea să-i deschidă ochii asupra unui precept, altfel imposibil de formulat la vârsta avută: în viață orice este permis dacă morala, pe care politica zilei o dictează, este îngăduitoare. Devalizarea magaziiilor germane, până când autoritățile române s-au hotărât să pună santinele ca să păzească magazinele goale, se chema autodespăgubirea păgubiților de război și prevestea spolierea gospodarilor care aveau două cămăși de una dintre ele, furt comis cu acte în regulă în numele unui socialism egalitarist, dublând astfel numărul celor pentru care, în viitorul imediat, cămașa avea să fie mai aproape de corp decât bunul său vecin. Sperjurul, minciuna, delațiunea erau mijloace

îngăduite pentru combaterea filistinismului burghez. Din acel timp simțea că se agită în el două tendințe rebele, care deseori intrau într-o acută stare de conflict: una-i dădea ghes să facă tot ceea ce nu-i de-a dreptul interzis și alta îl constrângea la obediență față de morala zilei. Prima oară când avea să-și dea seama că poate să fie propriul său dușman – postura în care-l expuneau demonii săi interiori – s-a petrecut cu mult timp după marea devalizare a depozitelor nemțești, după ce vidul de putere lăsat în urmă de fuga neprogramată a nemților a fost umplut.

Cum după lunga noapte otomană cetatea trăise, după Războiul de Independență, revelația obârșiei sale tracice, acum, după noaptea teutonă, zorile sale erau luminate de un astru latin. „Panem et circenses...” De pâine nu dusesese lipsă cetatea nici în timpul războiului, de giumbușlucuri, da; ele distonau cu sobrietatea prusacă, cu morala austeră a omului nou, pe care-l însămânța, oriunde trecea, în marș cu pas de găscă și tancuri Panzer, al Treilea Reich. Un imperiu destinat să stăpânească lumea, la fel ca Imperiul Roman, o mie de ani. Asta îi preziseseră astrologii lui Hitler și el credea în ei ca în steaua sa nemuritoare. Așa cum se întâmplă cu niște arcuri oțelite scăpate din corset, tot așa se petrec lucrurile și cu o colectivitate supusă vreme îndelungată unei moralități mutilatoare, potrivnică nevoilor naturale. Destinderea era exagerată, peste limitele maxime admise. În plină devorare recuperatoare se afla acum Cetatea. Foamea de distracții, de năzbâtii era nesățioasă și imaginației celor din bransă i se puneau în sarcină descoperirea de jocuri, montaje, dansuri tematice, parabole comice care să distreze, dar și să învețe câte ceva. Nu se simțea încă nevoia unei satire care să ridiculizeze excesele, altfel s-ar fi apelat la alt dicton latin: „Ridendo castigat mores”. Morala nu duce lipsă de dictoane, dar de enoriași cu frica ei, da! Acum era nevoie de proclamarea adevărurilor, mult timp ținute la popreală, și pentru asta, concursul pe care-l lansaseră edilii fusese pus sub un alt slogan latinesc: „Ridendem dicere verum”...

După atâția ani în care adevărul umblase cu capul spart și mulți cetățeni își pipăiau cucuiele căpătate de la rigorile Legii marțiale sub care fusese pusă Cetatea de Guvernatorul ei militar, doza de anestezic (cum se dovedeau a fi gluma, farsa, comedia, scheciul politic, cabalele golanilor împotriva femeilor vinovate de a fi împărțit patul păcatului cu nemții, batjocorirea bastarzilor) se dovedea de la o zi la alta insuficientă; mărirea rației de răs era revendicată ultimativ, căci de nu...

„Vox populi, vox dei“, își spuseră fruntașii orașului, oftând neputincioși, deschizând porțile cetății tuturor celor care aveau dispoziție pentru circării. Și așa se face că prin fața noului consiliu de conducere (pe rusește = soviet) începură să se perinde, ca la curtea lui Verde-mpărat, fel și fel de indivizi contaminați de boala heliadescă a autorlâcului. Umoriști și ne-, textieri de muzici ușoare sau mobilizatoare, șefi de fanfare și șefi de ocoale, care, râzând singuri, credeau că-i pot molipsi și pe alții. Își încercau acum șansa de a se muta în Cetate: trompetiști rezerviști și tromboniste active, o lume pe cât de pestriță, pe atât de dornică să satisfacă mulțimea...

Jean Constantin era singurul dintre cei îndreptățiți să se prezinte în fața fruntașilor cetății. Dar absentă încă. Vă înșelați dacă credeți că modestia l-a împiedicat sau cumva îl întârziase să ajungă la genul comic, la fel ca Toma Caragiu, tot aici, la Constanța, făcând stagiul de actor dramatic. Nu, de trei ori nu!, ca la brigadă! Modestia avea să-i vină mai târziu, când, odată cu creșterea umorului său, avea să înceapă să refuze șuşanalele care-l retribuiau prea modest, cu sume sub patru cifre... Deocamdată, adolescentul Jean Constantin se exersa în branşa constructorilor, unde în vârf se aflau arhitecții, iar la bază mulțimea de săpători; alfabetul pe care-l descifra era destinat îngroșării piramidei la talpă, temelia oricărei construcții. Un veritabil maestru avea să fie lovitura sa de târnăcop! Numai că nu ea îl va face cunoscut „urbi et orbi“, chit că a fost unul,

după propria sa mărturie, dintre cei mai zeloși membri ai brigăzii a V-a Constanța de pe Șantierul Național al Tineretului Bumbesti-Livezeni. Dacă nu vi-l puteți imagina în postura asta, ci mai degrabă ca centru înaintaș în acel trio de aur din programul de revelion la TV – „Jean, Fănică și Aurica“... atunci revedeți în cinemateca dumneavoastră personală filmul *Răsună Valea*, în care Radu Beligan s-a inspirat din Jean Constantin, brigadierul, pentru a-l întrupa pe Niki, fiu de bancher bucureștean, venit pe șantier să-și dreagă biografia în sens proletar. Se vede bine, greșise adresa. Ghinion. Debutul ca brigadier se va dovedi mașteră, de parcă istoria nu l-ar fi marcat îndeajuns. Lovitura sa de târnăcop avea să zdrobească bombeul elegantului pantof cu talpa de crep. Aflat la modă, pantofii nu-i luase Niki ca fruntaș în producție, așa cum aveau să se căpătuiască stahanoviștii, adică fruntașii, pe rusește, și nu fiii de bancheri. Numai în artă orice e posibil. Jean nu era fiu de bancher ca Niki, deși ursitele îl destinaseră să facă bani din răs. Ce ți-e și cu vorbele astea latinești! Cuvintele, reflecta la maturitate Valeriu, sunt ca niște bidoane în care toarnă de toate diversele contexte politice. Așa a devenit cuvântul – sare = salariu/salariat, leafă/lefegiu, bugetar și acum retribuție. Închizând cercul, adică dând bidonul pe de lături, de atâta bănet, „ridendo castigat mores“ se poate traduce liber prin „să faci bani râzând“... Istoria cuvintelor este și o istorie a moravurilor.

Când ne aducem aminte de soartă

Ce înseamnă să ajungi la timp în gară, să fii punctual, adică, și să nu te legeni cu iluzia că te așteaptă trenul sau ai norocul să fugi după el, căci poate o ia la deal. De parcă pentru tine, pedestraș, dealul s-ar preface în vale, cum vrea să ne facă chefereul să credem, mai ales în vacanța de iarnă a studenților, când orice rapid e leneș pe Valea

Prahovei. Lecția asta avea să fie una dintre primele auzite de Valerică... Numai că una e teoria și alta e practica; punctualitatea lui Valerică, manifestată și prin participarea zeloasă la solicitările publice, n-avea să-i aducă mai multe foloase decât ponoase.

Jean a lu' Constantin nu numai că a ajuns la vreme la Gară, dar atât de dimineată se trezise în el simțul cetățenesc, încât a avut timp, la fel ca și Ilarion, Drăgănescu și Cârnici să revendice, ca fiind pe măsura lui, prima salopetă pe care i-o întinsese magazinierul. Flutura pe el ca marele pavoaz de la pupa vasului. De un albastru nu pur, ci cenușiu, pământiu chiar, cum e cărbunele de la Rovinari. O salopetă destinată mai degrabă reeducării cine știe cărui burjui, și nu educării unui viitor comediant. Titular al unei salopete, avea acum dreptul să se alinieze frumos într-un monom perfect geometric, să învețe disciplina coristului, înainte de a ajunge solist și, profitând că nu mai e un desculț, să bată străzile pietruite ale mahalalei cu ghetele tălpuite cu lemn de fag opărit, cântând atât de tare „noi suntem mândria țării...”, încât cei cu nervii zdruncinați de reclusiunea suferită sub Legea marțială să creadă că s-au întors iar ăia... Noroc de albastrul prăfos al salopetelor care înlătura confuzia. Chiar și celor suferinzi de daltonism. Politic.

Mai trebuiau să treacă încă două sau trei primăveri până când și Jean, și Ilarion, și Drăgănescu vor putea părăsi maidanele pentru a cutreiera străzile în noile straie, cu bocancii lor cu tălpi de lemn, căci abia ieșise Cetatea din chinurile războiului și mai va până când revoluția își va putea strânge rândurile pentru a duce bătălia ei în marș. Cetatea își devora răgazul de libertate nu ca o necesitate înțeleasă, ci ca o stare biologică pură și simplă... E ca și o fiesta în premieră, când nu se poate aproxima numărul viitoarelor victime. Fruntașii marșului, preluând moștenirea Romei, probând, dacă mai era nevoie, că neofiții sunt mai catolici decât ierarhii, găsiseră o soluție: la sărbătoarea primăverii, din care alegorice vor fi aruncate mulțimii coltuce de pâine aburindă.

Va fi o bătaie în care mulți colțoși își vor rupe caninii, își zâmbiră în barbă înțelepții, așa cum de Lăsata Secului, la bătaia halviței, creștea în fiecare an numărul știrbilor și scădea numărul chilipirgiilor de halviță, mai adăugară ei pentru ultimii sosiți la conducerea Cetății, oameni mai simpli, din popor, sărântoci a căror obsesie era ca toată lumea să aibă o bucată de pâine, un acoperiș peste noapte și o cămașă, nu două...

„Panem et circenses“... Dacă pentru prima parte a rețetei electorale elaborate de statul major al Cezarului – Votați soarele – soluția era definitiv stabilită, cu circăria fantezia lor era în deficit. Soluția avea să vină de acolo de unde se așteptau cel mai puțin. Un ajutor condiționat însă: „Piața Kiliei“ trebuie să poarte legal numele pe care l-au ales locuitorii ei.

Oficialitățile târăgănară, dar cum ziua sorocită marelui carnaval al primăverii se apropia vertiginos, cu chiu cu vai, „micii parizieni“ fură convinși că revendicarea lor nu poate fi acceptată ad litteram, căci se poate supăra noul aliat de la Răsărit. Asta nu-i convinse. Apoi mai exista riscul ca locuitorii marelui Paris să-i dea în judecată la Tribunalul internațional de la Haga pe cei din „Micul Paris“ pentru uzurparea unui brand înregistrat cu ceva timp înainte. La acest argument, delegația „micilor parizieni“ ceru o pauză. Chipurile, pentru consultări, dar de-adevăratelea pentru a-l întreba pe Levon Americanul ce vorbă e aia, brand.

Pertractările, de fapt, aveau să fie atât de dramatice, încât unii se păruiră mai ceva ca muierile lor în ziua de ceartă a săptămânii, care era întotdeauna vinerea, zi de post. Motivul? Cine va fi reprezentantul permanent la Haga pentru supravegherea procesului. Revoluția nu numai că nu însămânțase valorile omului nou pe solul Pieței Kiliei, dar nici nu-și bătea capul să afle de unde se procură sămânța. Tot vechile mentalități se dovedeau viabile și așa se face că principiul individualist „să moară și capra vecinului“ îi conduse pe

„micii parizieni“ la soluția finală: nu ne trebuie proces cu marele Paris, dar dacă-i prindem vreodată că vor să se înfrățească cu noi, îi frângem gâtul cocoșului galic.

Se reîntoarseră la tratative vizibil șifonați, mocnind de ură reciproc împărtășită. Observând însă că vinovatul nu e printre ei, își orientară mânia spre ingratur oraș care era în stare să răspundă cu tribunalul omagiului pe care ei, oameni buni, pașnici și scilpitori, voiau să-l aducă fostei capitale a luminilor. Mânia face nu numai versuri, dar mai ales revoluționari. În ignoranța lor fudulă, credeau că orice demolare e un eșec și orice cădere e o pierdere ireparabilă. În furia lor – ura este eclipsa înțelepciunii, vârcolacul ei –, cerură în cor să obțină, cu imprevizibila lor inventivitate, drept răzbunare, cartierul lor să poarte de-acum numele de cod „Kiuciuk Paris“. „Să ne caute tribunalul ăla acolo unde și-a-nțărcat Mutu iapa“, adică la Istanbul, adăugăm noi, ceea ce părea atunci, pentru mahalagiii noștri, capătul lumii. Și ceva mai departe.

Beneficiind de această schimbare onomastică pentru locul lor de obârșie, urmașii aveau o șansă de a-și drege biografia așa cum îi îndrumă fantezia, la fel cum descoperirea busuiocului dă o altă calitate apei chioare... Unde dracu', Doamne, iartă-mi această blasfemie, le-ar da inspectorii de cadre de urmă ancestorilor? La Istanbul? Dacă chestiunea onomasticii fusese rezolvată, și odată cu ea puritatea de clasă a biografiilor, rămânea însă tainic prețul pe care-l vor avea de plătit „micii parizieni“ pentru că se implicaseră în foamea de comedii a cetății. Vom încerca să vă povestim, chiar dacă nu vom avea nici priceperea și nici cutezanța de a v-o dezvălui în toate consecințele ei. Da, numai puberii și umbrele strămoșilor răposați au naivitatea să creadă că, dacă ei ne somează să spunem adevărul și numai adevărul, noi le și putem îndeplini porunca.

Puberii sunt încă prea cruzi (ingenui) ca să-și dea seama de obstacolele insurmontabile ale unui adevăr povestit altora, și nu pentru uz personal, cel

mult familial. Apoi, strămoșii au plecat prea devreme ca să fi luat cunoștință de legea extrasă de Michelson și Morley dintr-un experiment, lege care-i contestă observatorului dintr-un sistem închis posibilitatea să vadă și dreptul să se pronunțe asupra mișcării întregului sistem. Și totodată să vadă partea lui de responsabilitate în istoria sistemului. Apoi, cu cât știm mai multe, cu atât mai numeroase sunt opreliștile inhibitoare în dezvăluirea adevărului întreg, integral. De aceea e mai comodă convingerea iezuită că știm că nu știm nimic. Vreți un exemplu? La vârsta primului răs asupra trecutului de care te desparți așa, râzând ca proasta-n târg, mai poți crede că ești liber, adică de nimeni nu depinzi, ca să proclami adevărul integral pentru ceea ce trăiești și vezi. Noroc că noi am beneficiat la timp de lecția aspră pe care o încasase Radu Cosașu pentru îndrăzneala de a se situa deasupra sistemului, proclamând dreptul la adevărul integral. Mai târziu, conviețuirea avea să ne îmbogățească și cu alte învățături de ținut minte toată viața: să nu proclami tot ce e evident și să nu suferi văzând cum semenii îți stau de-a curmezișul în calea spre izvorul cu apă vie.

Cum sinceritatea presupune uneori și riscul lipsei de modestie, mergem mai departe pe calea dezvăluirilor. Mai ales că suntem într-o situație privilegiată față de el, cel cu adevărul integral. Nu pentru că am urcat pe o treaptă superioară a istoriei, ci pentru că riscurile posibile sunt mai suportabile. Suntem singurii depozitari, încă în viață, ai multor istorii ale „Micului Paris“. În plus, ne-am consacrat anii de-acasă calificării în istoria istoriilor comparate ale cartierului cu veleități de cetate liberă. Mai târziu, când condițiile istorice au fost coapte, ne-am înălțat pe vârfuri, sperând să ajungem la fructele din copacul cunoașterii. Am reușit, deși ni s-a refuzat doctoratul, pe motiv că tema nu interesează societatea, n-o împinge înainte; cauza reală era, bineînțeles, lipsa unui conducător științific calificat. Care autoritate din trecut sau din prezent va recunoaște pete albe în orizontul său științific?

Felurite eresuri ne fac să nu răscolim trecutul, căci nu întotdeauna adevărul, binele și frumosul fac o dulce trinitate și n-ajung la gâlceavă – dialectică – asupra priorității pe scara meritului. De aceea am făcut legământ să tăcem, numai că fatalitatea ne dă ghes, sau poate ceasul rău, care e totuna, să mergem înainte cu povestea noastră. Mai ales că ea nu e destinată publicării. O vorbă să vă mai spun: de soartă ne aducem aminte numai când dăm de buclucuri. Când e invers, adică suntem răsplătiți, ne arogăm meritul că am reușit să fentăm destinul, grație capacității noastre de discernere, flerului, meritelor care, la urma urmei, trebuiau răsplătite. Așa se explică, volens-nolens, că ceva ne împinge, ca-ntr-un coșmar, spre hăul destăinuirilor. Să fie vraja Mării?

*Visul unui poet proletar: „La Pontul
Euxin citea un get/ silabisind din
Pontice încet“*

Și în cazul „Micului Paris“, la răstimpuri, au fost scrise istorii și întotdeauna ultima a avut pretenția și chiar a convins pe mulți că e și cea adevărată. Cu alte cuvinte, e chiar adevărul integral asupra trecutului. Mă rog, dacă ne-am lua după Napoleon, Istoria ar fi o înșiruire de minciuni asupra căreia am căzut cu toții de acord. Adică e o ficțiune? Chiar și ultima istorie scrisă de femeia cu calul și ceasul deșteptător, ceas astfel așezat încât îi tulbura deseori somnul lui Valerică, dându-i frisoane erotice. Istoria aceasta s-a dovedit că e departe de a fi fost scrisă cu acribie științifică, cum am fi făcut noi, dacă aveam avizul secției de propagandă pentru un doctorat. Caducitatea ipotezei au dovedit-o descoperirile arheologice din răstimp. Iar Mihai Beniuc, poetul care știe șapte limbi și rusește (citind deci în original teza sovietică), a tranșat definitiv locul de exil al lui Publius Ovidius Naso încă din 1956 în poezia

„Moartea poetului“. Nu vom insista asupra valorii ei estetice. Ea este, mă rog, evidentă pentru a nu mai necesita comentarii. La urma urmei, și cu ele, și fără ele, tot aia e! Noi lăudăm aici atitudinea cetățenească a poetului care, fără a intra în polemică internațională (nu era nici cazul, mai ales că Cetatea era sub ocupație străină), făcea o delicată punere la punct. Cum nu știm dacă poezia a fost publicată și în volum, deși nimic nu i-a scăpat, căci poetul stăpânea mai ales adunarea, dintre operațiile aritmetice, ca și A.P. de altfel (e aritmetica slăbiciunea, licența poezilor?), o transcriem aici din *Gazeta literară*: „Țineai cu mâna inima-ți sărmană/ Nu inimă era, era o rană/ N-ar fi putut nici fieru’ trece printre/ Atâtea răni într-însa să mai intre/ Bătea ca o aripă totuși, încă/ Plutind grăbit peste-o genune-adâncă/ Apoi a stat. Apusu-ngălbenise/ Obrazul tău uscat și stors de vise/ O mână de barbar te-a ridicat/ Și ți-a săpat în lutul aspru pat/ Trufașa Romă strălucea departe/ Nuntind în petrecanie de moarte.// La Pontul Euxin citea un get/ Silabisind din Pontice încet“.

Un soi de măr pitic, dar productiv

Valeriu, când va apuca să-și scrie memoriile, dacă va apuca, în mod cert că întâlnirii cu Mihai Beniuc și, mai ales, dialogului purtat despre poetul exilat la Tomis le va rezerva un capitol special. Pentru ca momentul întâlnirii celor doi să nu riște totuși uitarea, să transcriem aici impresia de măreție pe care i-a produs-o poetul nostru. Și asta nu din cauza înaltei funcții administrative pe care o avea în cinul scriitoricesc, ci a felului în care și-a citit poezia dedicată colegului său râmlean, de pe terasa hotelului Internațional din Mamaia. Avea la el copia manuscrisului; originalul luase deja drumul rotativei de la Casa Scânteii, unde se tipărea *Gazeta literară* în zeci de mii de exemplare.

Cu emoție vizibilă în tremurul vocii, dar și în privirile întoarse spre imaginea întipărită pentru totdeauna pe retina memoriei, Valeriu îi relata redactorului său șef întâlnirea cu poetul, al cărui pseudonim, fixat deja în conștiința publică, era „Mărul de lângă drum“. Doar întocmai se definise într-o toamnă bogată în fructe. Întâmplarea artistică avea însă și un haz involuntar, dacă nu pentru tânărul ziarist, oricum pentru martorii în slipuri de pe plajă. Bărbatul scund, îmbrăcat într-un costum alb, încerca să recite dintr-o coală ministerială. Vântul vrăjmaș se străduia să smulgă foaia din mâinile ca de gheaiă ale poetului. Încăpățânat, înălțat ca balerinele pe poante, pentru a fi mai aproape de statura poetului exilat, Beniuc stârnea hazul martorilor. Un haz prudent însă, deoarece, la acea dată, aveau dreptul la plajă doar stahanoviștii.

— Se vede bine, comentă cu ironie redactorul-șef, cum e soiul ăsta de măr: pitic, dar productiv.

Văzând impresia dezagreabilă făcută asupra tânărului, încercă s-o dreagă, mai ales că fructul era invitatul personal al șefului Regionalei. Valeriu, aflat la vârsta la care, chit că nu-l cunoștea pe zeul Krishna personal sau prin comentatorii săi, era gata să se sacrifice pentru binele semenilor, se identifică brusc cu poetul, simțindu-se ultragiat. Îi smulse acestuia din mână copia manuscrisului *Moartea poetului* cu gândul de a pleca la Regiune, la prim-secretar. Redactorul-șef se dovedi mai iute decât el, îi bară ieșirea, rugându-l să-i dea poezia înapoi.

— Oricum, e ceva să-l cânti azi, în anul de grație 1957, pe Ovidiu, un poet al iubirilor neprincipiale, e o atitudine curajoasă, încercă să dreagă șeful imprudenta calificare fructiferă.

Și începu, silnic, să recite. Din când în când, Valeriu îl oprea din lectură, invitându-l să zăbovească pentru a degusta împreună frumusețea metaforelor.

— Dar de aceasta ce ziceți, tovarășu'? bătea el cu arătătorul pe textul așezat pe cristalul mesei de redactor-șef.

Ce să zică săracu', care abia terminase facultatea de partid Jdanov și se chinuia acum să-și imagineze cum e crivățul harnic ca o gospodină care jumulește o găină bine opărită. Sau că poetul își ține inima în palmă, ca țișăncile ghiocul, ori că obrazul exilatului era șters de vise ca o lămâie greu truvabilă și atunci, mai ales atunci, la vremea inspirației datate. După acest exercițiu hermeneutic se ridică respectuos în picioare, declamând cu patos versurile astea ale căror sensuri parcă îi erau familiare de la capitolul cu „Împărat și proletar“ din manualul de-a zecea: „Trufașa Romă strălucea departe/ Nuntind de petrecanie de moarte“.

Valeriu uită repede supărarea, înfrățindu-se cu superiorul lui. De unde concluzia asta? Păi, dacă l-a scutit de efortul vizibil cu care lectura, buchisind, ca vechiul get, preluând el, Valerică, scandarea: „La Pontul Euxin câte un get/ Silabisind din Pontice încet“...

Valerică descoperă că e de-un leat cu hotelul

Ajutorul zeului Krishna nu se opri însă doar la efortul făcut pentru rafinarea gustului estetic al redactorului-șef, ci îl îmboldi pe tânărul ziarist să făgăduiască că-l va lauda invitatului de onoare al prim-secretarului Regionalei. Nici nu apucă Valerică să-i promită, că se și precipită pe scări spre reședința provizorie a poetului. Ajuns aicea însă, de la recepție i se spuse că maestrul tocmai a servit masa și acum meditează.

— Nu face nimic, spuse el, voi aștepta.

Recepționera, o fată drăguță, ca să-i alunge plictiseala, îl întrebă pe tovarășu' dacă n-ar vrea să afle istoricul stabilimentului. Propunerea, bineînțeles, a fost primită cu plăcere, iar când tânărul a întrebat-o dacă n-o să aibă de suferit serviciul, ea l-a liniștit: oaspeții, mai toți stahanoviști sau candidați de

stahanoviști, adică doar fruntași în producție, se pot descurca și singuri. Fata îi explică îndelung istoria acestui impunător hotel și multe află Valeriu. Dar și fata de la el:

— Când fugeam de-acasă veneam pe jos pe calea ferată până la Cazinou și de acolo pe plajă, până la Rex. Se vede bine că mă trăgea ața, îi mărturisi el, eu și hotelul suntem din același leat.

A fost suficientă această divulgare a vârstei, ca apoi destăinuirile să se țină lanț, stimulate și de curiozitatea proverbială a femeilor, la statutul cărora râvnea și juna.

Fata avu tăria de caracter să-i spună lui Valeriu că, spre rușinea ei, nu știe încă, la vârsta de optsprezece ani (îi dădea mâna să fie încă sinceră), de ce cartierul ăsta, atât de oropsit, se cheamă „Kiuciuk Paris“.

— Să știi că n-am spus asta nimănui, mai adăugă ea, arătându-i tânărului încrederea pe care o are în el, mi-a fost rușine să-mi arăt ignoranța.

Valeriu făcu un gest semnificativ:

— Nu merită să te rușinezi pentru atâta lucru.

— Oricum, sunt constănțeancă și nu se cade, replică ea la gestul mut al băiatului.

Pierdut în fața frumuseții ei, dar nu chiar de tot, Valeriu vorbi iar muțeste și fata traduse în cuvinte exacte gestul lui, semn că între cei doi circula deja un puternic flux empatic:

— Noblețea originii mele nu e o virtute, ci doar o întâmplare, e adevărat, fericită; nu e deci un merit personal.

Văzându-l plin de atâtea virtuți, fata-l luă de braț. Apoi ieșiră pe terasă. Pereții care au urechi disponibile au înregistrat rugămintea fetei de a o ajuta să iasă din ignoranță, iar ca răsplată, îi avansă, pe plajă fiind de-acum, în afara locului de muncă deci, care e supus unui regulament sever, un sărut feciorelnic pe obraz. Băiatul se înroși și mai tare, acuzând soarele puternic care ținea să-i ardă pielea. Fata îl întoarse cu spatele spre Sud, făcând slalom printre valurile ce se netezeau alene pe nisip, îndreptându-se spre Nord. Fericit, Valeriu își puse în

joc toată elocința sa gazetărească și toată erudiția adunată din lecturile sale secrete din *Ars Amandi*. Despre istoria cartierului său nu vorbise nimănui până acum. Și avea atâtea să-i spună... Numai că vântul bătea tare, spre bucuria pescarilor, căci el le umple năvoadele. Dar acolo unde cineva câștigă, altul pierde. Era cazul observatorului, care nu mai putea recepta vorbele lui Valerică. Și deci ce s-a dus pe vânt – *verba volant* – nu se mai poate transcrie aici.

Dar, una peste alta, dacă n-avem parte de un joc cu sumă nulă, avem parte de-o pierdere câștigătoare, din moment ce năvoadele pescarilor vor fi pline. Oricum, prețul la care ne constrânge situația merită plătit, mai ales că moneda pe care o dăm este ca o bănuț; dar nu pentru trecerea Styxului, nici peștii pe care-i prind pescarii nu sunt pentru mersul poveștii. La urma urmei, dacă nu-l auzim pe Valerică, vedem în schimb cum se umflă plasele cu pește, de parcă ar fi gonflabile sub oblăduirea vântului de Nord. Așteptându-i pe cei doi să se întoarcă, să ne mirăm puțin de noul nume cu care a fost procopsit hotelul ăsta. Numele inițial, „Rex“, nu era deloc nimerit. Regele, sub a cărui domnie a fost înălțat, dezmiardat astfel de titulara sa metresă, n-avea nici în clin, nici în mănecă cu el, nici poporul nu era suveran la „Rex“, deși construcția fusese ridicată de sindicatul feroviar, un sindicat galben însă, și era deci folosit doar de reprezentanții lui. Ca și acum de altfel, când galbenul fusese înlocuit de roșu, iar liderii eligibili de odinioară fuseseră înlocuiți de cei asupra cărora căzuseră sortii să fie făcuți stahanoviști. Zarurile fuseseră aruncate – șase-șase? – și ei se bucurau de privilegiile alegerii, iar printre ei, poetul care avusese inspirația de a se oferi, la fel ca un măr de lângă drum, care abia dacă dă ceva poame, și alea pădurețe. Măcar poate face umbră sau, de nu, în lipsa ei, poate fi un reper geografic. Sau un stimul pavlovian, fie pentru bărbați, fie pentru câini. Fără discriminare deci. Nu ăsta-i visul unui poet proletar?

Minuni face poezia: nu înfrățește doar apa cu focul...

Nu, indiscutabil, nu e bine ce facem! Cum oare de au venit și s-au rostuit lucrurile ca să ne facă să credem că am căpătat un privilegiu care se cere răsplătit printr-o jertfă? Adică de ce, dacă bate Nordul și ne surâde perspectiva de a avea pește, să sacrificăm plăcerea de a-l auzi pe Valerică? Desigur, originea noastră modestă – nu în sens cadrist – ne-a încredințat că maimultul e dușmanul multului și că nenorocirea nu vine singură, ci însoțită de una și mai mare. Dacă am fi însă atenți la lecțiile pe care ni le ține zilnic mama învățaturii, care este viața, viața ca o pradă, am fi deprins secretul că cine are pește poate căpăta și o indulgență. Se poate face un deal? Dacă nu avem peștele regilor (scrumbie albastră, nisetru, știucă, zargan, pălămidă), azi ne-ar fi de-ajuns și peștele țiganului: calcanul plat ca o tigaie cositorită anapoda cu bulbi de ghioagă. Peștele, ziceam, poate fi bănuțul care te trece Styxul, dar tot cu el plătim privilegiul de a ne îmbuiba, neinvitați, la banchetul pe care Valeriu i-l dădea Annei. Așa o chema pe noua cunoștință a tânărului ziarist. Dar nu e musai să cumperi o astfel de „indulgență“ doar dacă-l păgubești pe vreunul invitându-te la masa lui nu ca să-l ascuți, ci să-i împruținezi porția. Altfel să știi: cine instruiește pe alții nu sărăcește, chiar dacă-și ține ușa casei larg deschisă la ora mesei. Binecuvântată fie ea dacă e cu pește. Fie astăzi și fitofag. Și cu vin. Alb, sec, rece și gratis – visul bahic al lui Fănuș. Așa că ceea ce credeam că e păcat nu e decât o virtute care ne onorează prin pofta nesățioasă de a ști. Și-l onorează totodată și pe Valeriu pentru că spune tot ce știe; ce-i al lui e astfel și al nostru, chiar dacă reciproca nu e posibilă, adică ce-i al nostru îl va putea îmbelșuga într-o bună zi și pe el...

Sedus de învățăturile zeului Krishna, chiar dacă nu-l cunoștea direct, nici măcar prin emulii săi, Valeriu se desprinsese din strânsoarea delicată a

brațului bronzat al fetei și, dovedind însușită lecția altruismului, predicată de prea-înțelept, se porni să-i deschidă fetei un vast orizont istoric. Pe ce ne bazăm? Păi, ce poate face un băiat când o fată atât de simpatică îl alege confesor al unei tainice ignoranțe? Și cum, dacă nu sclipitor, se comportă genul masculin în preajma genului feminin? Gesturile largi, de tribun roman, pe care ziaristul, ca o moară de vânt care nu cunoaște oboseala cinematică, le făcea peripatetic de la Internațional la Cazinou îl indicau de la mare distanță, într-adevăr, drept elocvent și sclipitor.

Obsedat însă, fie și inconștient, de formele pline cu care călăreața îi tulburase copilăria, deși-i răspundea tinerei fete, Valeriu polemiza cu cercetătoarea Biruințikova. Instabilitatea sa sentimentală – care se manifesta și acum, când, deși era în preajma Annei, era obsedat de planturoasa călăreață – îl va împinge la maturitate, în scopul unei mai bune cunoașteri de sine, să se inițieze cu ajutorul lui Pillat și în freudism. Deocamdată, sedus de învățăturile lui Krishna, se străduia să nu-l dezamăgească pe Ovidiu. Așa părea fetei, după cum se arăta curtenitor și sigur de sine în felul în care-i vorbea. Deși în Anna Valeriu o vedea pe amazoana sovietică. Totuși, neieșind din vorba cu care poetul îi sfătuia pe tineri să se comporte pe lângă o frumoasă, mai ales pe poeții săraci. Și anume să nu bată câmpii fără folos. Secretul de seducător al lui Valeriu venea din această contradicție: curtenitor cu fata pe care o însoțea, era subjugat de imaginea celei absente și din această neconcordanță se iveau marja de siguranță a băiatului în fața seducției care îngenunchează. Așa și acum, o curta pe Anna, dar ochiul minții o căuta pe planturoasa călăreață, în timp ce mintea sa combătea vehement. Dragoste și ură, o antinomie perfect freudistă, după cum se vede.

De ce s-o fi chemând piața asta Kiuciuk Paris, „Micul Paris“, când nu are nimic comun nici cu celebra hală de carne pariziană, nici cu deocheata Place Pigalle? Habar n-am, făcu pe naivul Valeriu,

tocmai pentru a străluci mult orbitor în finalul expunerii, până să-i ia mințile fetei. („Să se-nvețe minte, să nu se mai dea neștiutoare, căci cine n-are carte n-are parte!“) Da, nu prea se știe, se bănuiește, dar nu sunt dovezi materiale certe. Putea să se cheme „Mica Veneție“, dar, probabil pe turcește, Veneției i se spune într-un fel care ar crea confuzii populației multinaționale a cartierului. Oricum, în anotimpul ploilor, străzile devin canale pe care se poate naviga, iar când nu plouă, colbul e suficient de adânc pentru pescajul caiacelor remorcate de edecari. Cu un oraș italian, mai ales din nordul „cizmei“, ar fi avut mai multe afinități sub raportul existenței umane. La fel și aici, viața familiei se desfășoară în afara casei, pe trotuar. Spațiul dinăuntru având altă destinație: conceperea pruncilor, adăpostirea averilor, găzduirea oaspeților veniți de departe sau pentru aventuri de alcov, care nici măcar în „Micul Paris“ nu se pot consuma în stradă. De ce nu s-o fi chemat „Micul Bizanț“ sau, na, „Micul Istanbul“? Mai ales că numeroasele haite de câini care se plimbă nestingherite mai tot timpul pe străzile perfect aliniate ale cartierului ar fi putut sugera o eventuală asemănare. Cine să-i fi dat numele ăsta? Poate turcii uitați de istorie în aceste locuri, printre grădinile de zarzavaturi, supraviețuind, împinși de oraș la marginea ghiolului mic? E o taină și o enigmă istorică prezența lor în această parte a orașului și mai ales conviețuirea lor cu românii, grecii, bulgarii, albanezii, armenii, alții decât aromânii, nemții, etnii care, dacă ne-am lua după istorie, și-au dorit reciproc exterminarea. Să fi fost totuși „Kiuciuk Paris“ numele dat de otomani ca un gest reparatoriu pentru împutinarea Occidentului după luarea în stăpânire a Constantinopolului? Puteau fi în stare de așa ceva, căci, pe vremea aceea, Köstenge era doar o așezare turcească mai cuprinsă, e adevărat; cam la câteva mii de suflete se cifra populația ei în preajma Realipirii. Uitată până și de recensământul Viziratului.

— Apropo, știi că orașul atuncea nu ocupa decât Peninsula, era doar o parte din ceea ce a fost

Respublica Tomitanorum? E paradoxal: și eu, și tu, acum aproape două mii de ani, eram cetățeni liberi la Tomis, iar sub ocupația otomană, doar supușii Înaltei Porți, dar în afara Cetății. Vezi cât de relativă e noblețea căpătată prin naștere? Vezi ce bază reală, firească are democrația?

Fata, după felul în care mergea, ținând în mâini, pe lângă corp, sandalele încă bune, moștenite probabil de la mama ei, nu se grăbea să-i răspundă. Deși cucerită de știința băiatului, altceva ar fi vrut să-l audă vorbind. Dar așa le orânduiește viața: pe cât de ascultătoare sunt ele ca logodnice, pe atât de logoreice devin apoi, iar în unele cazuri și mai rău. Cu intuiția lui, încurajată tacit de zeul Krishna, Valeriu vorbea... vorbea, căci încă de atunci nu-i plăcea să ajungă dator la elocința altuia. Probabil că la un asemenea viitor previzibil se gândi când se apucă să gesticuleze vehement, arătând departe, peste silueta de hangar cu turn de siloz a Cazinoului:

— După cum vezi, întoarce el capul pentru o clipă spre baza de plecare, controlând în același timp dacă silueta mică și groasă a poetului nu a apărut pe terasă, e greu să-ți deslușesc una dintre enigmele începutului. Dar dacă vom continua să ne vedem, se întoarce tânărul spre fată, vom putea dezlega până la urmă misterul acestui cartier.

Fata se îmbujoră, dar Valerică nu băgă de seamă, căci, încurajat de poezia noului său magistru, o privea sfidător cu ochiul minții pe planturoasa călăreață, care continua să-i confişte interesul. Să nu ne grăbim însă cu o concluzie aproximativă. Chiar dacă fata de lângă el nu-l putea lecui (încă) de instabilitate sentimentală. Deocamdată, călăreața cu ceasul deșteptător făcut medalion între sâni ei ca două tălângi – chiar așa se și mișcau țâțele: talanga-balanga – domina memoria lui vizuală. Marea mai avea ceva timp de vălurit până când imaginea asta, parțial color, va fi înlocuită de ceva mai multă anatomie. Trăsăturile aprigei amazoane, născută parcă odată cu calul ei nemțesc, de tracțiune, într-atât păreau de gemeni – calul și călăreața –, începură să

facă loc unui poteraș balcanic călare. Așa și-l imagina Valeriu pe Cavalerul trac: înalt, suplu, cu plete și cu barbă îngrijită, hăcuind balaurul.

— E ca Sfântu' Gheorghe din icoană, încerca zadarnic prietenul său, Nubi, să-i călăuzească imaginația.

Valerică se încăpățâna să găsească un echivalent în iconografia laică – Făt-Frumos, de exemplu –, și nu în cea creștină, spre care-l împingea prietenul său, arheologul Nubar Hampartumian. Acesta, de ceva timp, își găsisese în Anglia recunoașterea științifică, după ce ispășise aici, în Dobrogea, la Canal, un stagiul de lagăr. Vinovat fără vină, într-o poveste cu arme ascunse într-un sarcofag roman aflat în fața micului muzeu arheologic din preajma Cazinoului, unde proaspătul absolvent al facultății închinată lui Roller devenise custode. Avea să-și ia lumea în cap. Cu taina lui științifică cu tot.

Din păcate, doar „dosarul Ovidiu“, adevărul despre marele exilat și, implicit, despre „Micul Paris“, putea circula netrucat; flerul politic al ziaristului funcționa prudent. Era liber poetul Mărului de lângă drum să ofere trecătorilor necunoscuți fructele sale lirice, în schimb, Valeriu, deși fascinat de povestea Cavalerului trac, nu se grăbea să ofere primului venit taina sa. Chiar dacă era Anna. Era un fruct oprit, ca și imaginea erotică a cavaleristei, chiar dacă de altă natură. Îl păstra ascuns între cutele pe care le face prezentul, care nu e niciodată lin, neted, ci încrețit, cu mai dese sau mai rare interstiții, condiționate de capriciile soarelui. Doar el fusese ales ca simbol electoral de noii stăpâni ai Cetății: Votați Soarele! Părăsind-o subit pe Biruințikova, Valeriu era disponibil pentru Anna, dar prudența îl oprea să-i destăinuiească interesul său pentru originea fondatoare a „Micului Paris“, nu ca o sugestie în ordine materialist-istorică. Ci ca un preludiu la rolul civilizator al Cavalerului trac. Deși Nubi îl avertizase că nu se poate stabili vreo filiație între tracii precreștini și cavalerii medievali prin sus-numitul erou, Valeriu spera că va veni ziua în care

arheologul, găsind dovezi materiale de necontestat, deși era atât de departe de siturile care se cereau investigate, va recunoaște greșeala și-i va spune cinstit, punându-și bărbia în piept:

„Da, Valerică, flerul nu te-a înșelat; Cavalerul trac nu e numai dobrogean și nu e numai din «Micul Paris», ci vine din precreștinism“.

„O, ce fericit aș fi, Anna, era cât pe-acți să-i mărturisească fetei bucuria pe care o anticipa cu fervoare, dacă și ultima pată albă din istoria «Micului Paris» și-ar găsi astfel acoperire.“

În perspectiva acestei descoperiri, Valeriu cumpăni că ar fi timpul să lanseze printre cumetrele din cartier o poveste despre Cavalerul trac. Dificultatea era alcătuirea ei, în rest, avea cine s-o ducă de colo colo și să-i adauge, ca la o avalanșă, noi dimensiuni... Cum Valerică era omul care, dacă n-avea probleme, trebuia musai să le inventeze, mulțumit acum că va avea ce face în viitorul imediat, se întorsese cu totul la Anna, gata, de va fi nevoie, să plătească și taxa de înscriere la școala de gândire istorică a lui Roller, ca să poată să intre, în ochii fetei, de va fi necesar, în tagma istoricilor. Dar nu cumva asta îl va obliga s-o abandoneze pe Anna în favoarea Biruințikovei? Cel puțin la început trebuia să lase de la el în planul ideilor, din moment ce Roller, ca și călăreața devenită docentă, erau propileele noii școli de istoriografie. (Dacă nu va face pactul, s-ar putea ca altă surată a Annei să scurtcircuiteze seducția reciprocă a contrariilor.) Deocamdată, Valerică, histrion înăscut, perora cu convingere, în registru rollerian, despre trecutul cartierului său, începând cu meseriile, se-nțelege. Ocupațiile predilecte ale tracilor, o lumină el, erau pescuitul și fabricarea chirpiciului; ele îi fixaseră aici și grație lor aveau să supraviețuiască cataclismului mondial bifat în acest secol.

— Anna, o imploră Valerică, ia aminte la această umanitate, căci dacă ea a supraviețuit războaielor, nu va supraviețui revoluției noastre, se arată ziaristul vizionar, într-o fidelă gândire materialistă. După ce

vom termina cu demolatul, va începe construcția monumentalelor cartiere, în care vor locui mai întâi cei din centru, urmând ca în casele părăsite să parvină mahalagii din „Micul Paris“, mutând deci mahalaua în inima orașului. Într-o astfel de perspectivă ai fi tu, Anna, îndreptățită să crezi că doar o condiționare strict materialistă explică această îndelungată adăstare a lor într-un cartier de o remarcabilă sărăcie? întoarse el fata cu fața spre taine de nedezlegat. Desigur că ai dreptate, continuă Valeriu, deși fetei nici prin cap nu-i dăduse să-l aprobe, darămite să zică ceva, dar atunci cum se explică mulțimea de băcănii existente aici? E adevărat, ele erau obligate să vândă pe credit – nu, să nu crezi că sistemul american al cărților de credit era cunoscut; deși cumpărătorii sufereau de o cronică și jenantă lipsă de bani lichizi, datornicii erau solvabili în cele din urmă. Cum? Cu ce? Dar mai întâi de ce? lansă, pe nerăsuflăte, o rafală de întrebări. Pentru că onoarea era singura avere a mahalagiilor. Pentru a nu o schimba pe rușine, ei erau în stare să facă orice, inclusiv bani din piatră seacă. Femeile, cât era de lungă ziua de vară, fabricau chirpici folosind materia primă aflată din abundență (lutul, paie, bălegarul), bărbații erau de găsit la pescuit – fie pe ghiol cu năvoadele, fie pe mare în barcaze –, dacă nu cumva îi aflai cocoțați pe căruțele înalte și ferecate, căruțe tătarești. Luau drumul satelor ca să livreze chirpicii arși la soare, înainte ca ploile lungi ale toamnei să-i transforme într-o clisă inutilă. Cei mai voinici dintre ei își găseau de lucru ca hamali în port, nevolnicii la salubritatea publică; nimeni nu trândăvea, în speranța că onoarea moștenită e singura lor monedă de schimb. Hamalii erau plătiți săptămânal și chiar dacă se-mbătau de sâmbătă până luni, cum făceau pe-atunci și oamenii buni din Oaș, lărgi brusc Valerică cercul cunoștințelor sale geografice, tot le mai rămâneau muierilor niscaiva parale cu care să achite datoriile la băcan, la găzar, la lumânărar. Nu, cârciumarul nu dădea niciodată pe datorie, că știi cum e bețivul, se uită tânărul interogativ la Anna,

care tăgădui că știe cum e omul dăruit cu darul băuturii, e altfel decât în stare de excepție, de trezie: galant cu toată lumea și a doua zi, la mahmureală, tăgăduiește valoarea consumației făcute.

Salariaților salubrității le era mai greu să-și apere onoarea, dar n-am văzut gunoier disperat că i s-au înecat corăbiile, adică l-a părăsit speranța.

— Știi, am un prieten pe care-l cheamă Naum... Da, în cartierul nostru s-a realizat de mult dorința proletarilor din toate țările. Și el mi-a povestit cum s-a-ntors unchiul său din Germania, dintr-un lagăr hitlerist din care reușise să evadeze. Un rabin din lagăr, aflând intenția unchiului prietenului meu, i-a dat, înfășurat într-o bucată de pânză, un coltuc de pâine, cerându-i ca doar în caz extrem, când va simți că nu mai are nicio speranță de a găsi ceva de îmbucat, doar atunci să se arunce asupra acestei rezerve strategice. Atâta timp cât ai o speranță, i-a spus rabinul, Dumnezeu va fi cu tine și nu te va părăsi. Așa a fost, Anna. Omul a ajuns acasă într-o stare de nedescris, ca o fiară, Caliban, făcu Valerică o trimitere la Shakespeare, semn că nici personajele literare nu-i sunt străine, cel care fusese un dandy pe lângă unchiul lui Naum ajunsese de nerecunoscut. I-am văzut fotografia. Fugarul a avut tăria ca, înainte de a deschide ușa casei, să intre într-un salon fotografic, așa se numeau atelierele astea înainte de război, o dumiri el, atotștiutor, pe care-l ținea un consăngean al fugarului – domnu' Lupu. Chiar dacă pe firmă scria acum altceva: „La Prusianu, salon fotografic“, să știi, Anna, că tot domnu' Lupu era stăpânul. A, da, să nu uiți să-mi aduci aminte să-ți spun și o poveste cu bătrânu' lu' Prusianu'. Tânărul care era calfă la domnu' Lupu, când Guvernatorul a trecut la românizarea industriei și comerțului, de conivență cu patronul, folosi Valeriu un barbarism, unul din multele pe care le presăra în articolele sale, ca sarea pe bucate, s-a trecut el ca titular al salonului. Ei, și ce dacă era neamț, era mai român decât un român, așa că se româniza și mai eficient economia autohtonă!

În sfârșit, se arăta ziaristul nerăbdător, și nu tacticos ca un povestitor, care nu cunoaște dezagrementele spațiului limitat al articolului de ziar, singurul pat de astăzi al lui Procust, fugarul păși în salonul fotografic și-i ceru domnului Prusianu să-i facă o fotografie. Tânărul se codi, crezându-l un cerșetor cu mintea rătăcită. Drept care trecu dincolo de o draperie de catifea verde și reveni cu patronul. Acesta, iritat că a fost deranjat de la audiția de dimineață a unui post de radio – ce știu eu care, se supără inutil tânărul, cu atât mai mult cu cât Anna, continuând să-l asculte, nu-și arătase curiozitatea –, începu să-l bodogănească în idiș pe Prusianu.

Calfa înghiți în sec, mai ales că din ajun roata istoriei se-ntoarse și domnu' Lupu era din nou titularul salonului, iar schimbarea de pe firmament era doar o chestie de zile, suficiente însă până când se va convinge și el, domnu' Lupu, că întoarcerea armelor nu e un bluf radiofonic; fotograful era din stirpea lui Toma Necredinciosul. Plusul ăsta de inteligență pe care-l atribuim poporului ales nu e altceva decât un plus de prudență, Anna. O să mă mai gândesc la asta și tu vei fi prima care vei afla concluziile mele. În sfârșit, văzând că are de-a face cu un client pe cât de calic, pe atât de-ncăpățânat sau poate că vrând să treacă mai democrat decât era, patronul acceptă să-l fotografieze. Și bine a făcut, Anna, domnu' Lupu e astăzi singurul fotograf necooperativizat din oraș, căci între timp unchiul lui Naum a devenit șef la regională, ca urmare a suferințelor trăite în timpul războiului, deși el crede că ascensiunea sa politică se datorează pachetelului pe care i l-a dat rabinul din lagăr. Într-adevăr, tovarășul Naum – unchiul – mi-a spus că nepotul său păstrează pachetul, ca un talisman, lângă portretul lui Stalin.

Știi ce se afla în pachet? Mi-a spus Francisc Munteanu, care a avut curiozitatea să-l desfacă în lipsa unchiului, marele ștab, o bucățică de scândură, nu mai mare decât o palmă. Asta l-a salvat pe tovarășu', asta a fost speranța care nu l-a părăsit de

când a fugit din lagăr. Să nu uit să-ți spun că și domnu' Lupu, care a avut inspirația să expună fotografia fugarului, a tras foloase din această întâmplare. Nu, nu numai că e singurul fotograf particular, dar i se recunosc astfel merite din ilegalitate. Și, la urma urmei, n-au fost? În timpul românizării economiei el a continuat, grație tânărului Prusianu, să fie patronul salonului fotografic, iar după legile de atunci, după decretele Guvernatorului, în mod ilegal. Deci ilegalist, nu?

— Știi, deschise în sfârșit gura și Anna, și eu sunt fiică de ilegalist.

Valeriu simți că-și pierde răsuflarea și începu să tușească zgomotos. Zeul Krishna îl încurajase, imprudent, să aibă încredere în primul ieșit în cale.

— Ești fata tovarășului Naum?

— Nu, negă energic Anna, sunt fiica lui Pețeanu, adăugă ea, liniștindu-l.

La stâlpul infamiei

Știrea aceasta curmă încă din fașă alunecarea în mizantropie pe care o simțea tânărul ziarist. Povestea tatălui Annei nu-i era străină. Dar nu numai lui. Toată lumea știa incredibila pedeapsă la care fusese supus Pețeanu, din ordinul personal al Guvernatorului militar. Pe la începutul războiului, vrând să curme afacerile veroase, care înfloriseră pe vremea Uzurpatorului, înființă Garda Financiară. Valeriu fusese prea mic ca să-și mai amintească uniformă pe care o aveau inspectorii ei, o uniformă verzulie, cu fireturi aurii și cu stilet. Pe unele dintre victime însă avusese ocazia să le vadă mai târziu în postura de persecutați ai regimului militar. Stâlpul cu pricina nu era ceva de speriat. Dimpotrivă, era chiar una din podoabele în marmură ale intrării monumentale în Primărie. Pe aici, ca și azi, n-avea acces fitecine, ci doar primarul, consilierii săi, apoi oaspeții de prestigiu ai cetății, când catadicseau să vină în

inspecție. Fără destinație utilitară, în timpul Legii marțiale căpătase o utilitate stranie. Aici era adus pedepsitul. Și legat fedeleș. Era păzit întotdeauna de un soldat înalt, vânjos, cu o ținută severă, marțială, soldat care se schimba la fiecare sfert de zi, în timp ce vinovatul era ținut în aceeași poziție de smirnă, o poziție imposibilă, patruzeci și opt de ore. Întotdeauna, în fața condamnatului se afla o plăcuță pe care vinovatul fusese obligat să-și decline și să-și caligrafieze singur vina și numele din Codul Penal care-l pedepsea astfel: hoț, șantajist, traficant de influență, speculant... Tatăl Annei fusese și el printre cei ținuiți la stâlpul infamiei. Cei care au fost martori oculari, din ce în ce mai puțini, spun că Pețeanu, modest funcționar la circa financiară, perceptor, cum se numeau, era învinuit de a fi luat mită. După căderea Guvernatorului a început însă să se lățească zvonul că pedepsitul făcuse parte dintr-o organizație clandestină și, cum nu i se putuse dovedi apartenența, Siguranța Statului îl garnisise cu un flagrant delict de luare de mită. Nu după mult timp, Pețeanu avea să moară de inimă rea. Bineînțeles, după arestarea guvernatorului, fiind singurul dintre cei astfel pedepsiți care se prăpădise, poate de rușine, gestul reparatoriu al posterității nu era chiar gratuit. Oricum, pedeapsa inventată atunci de Guvernator se dovedise prea blândă pentru asanarea corupției. De aceea se vorbea chiar că stâlpul infamiei va fi înlocuit cu tragerea în țeapă. Cum revoluția nu a dat răgaz pentru a verifica temeinicia zvonului, recomandăm istoricilor acelor ani să nu ia știrea decât sub beneficiu de inventar. Oricum, perspectiva de a fi legat și expus în dosul lui Ovidiu, la intrarea Primăriei, n-a speriat pe mulți, poate doar pe copii, și printre ei s-a aflat și Valerică. Chiar dacă n-avem cunoștință cum a evoluat curba pe care a urmat-o corupția – presa nu inventase sondajele de opinie –, știm însă că, „mutatis mutandis“, inițiativa particulară pentru căpătuirea pe nemeritate a tras ceva foloase, dar nu în sensul dorit de Guvernator, ci

„au contraire“. Și asta din cauza compasiunii trezite de cei pedepsiți într-un mod anacronic, barbar.

Astfel, într-o zi de sabat, când enoriașii iudei se strâneau la templu, doi nevoiași din „Micul Paris“ avură ideea să le ceară de pomană. Știindu-le caracterul cumpătat, deși despre altul (alții) în atare situație se folosește cuvântul zgârcit, cerșetorii, de parcă se prinseseră într-o întrecere, își făcură cunoscute apartenențele, deși nimeni nu-i obligase. Pe o tăbliță: „Sunt cerșetor armean“. „Sunt cerșetor evreu“, aflau enoriașii despre celălalt. Niciunul dintre cei care pășeau spre lăcașul sfânt nu se întreba – probabil că prudența specifică se lasă la ușa templului – de ce folosesc cei doi plăcuțele astea pe care le mai văzuseră doar la picioarele celor legați de stâlpul infamiei. Poate că de sabat evreii nu sunt prepuelnici. Poate. Altfel, cei doi năsoși puteau trezi bănuieli, puteau fi chiar socotiți a fi frați, dacă nu buni, măcar de mamă sau de tată. Dar nimic. Toți treceau pe lângă ei și cu un gest ritualic întorceau spatele armeanului, lăsând să cadă în căciula evreului banul milosteniei. În sfârșit, când și ultimul dintre credincioși care avea de dat dădu, apărură și rabinul ca să se minuneze de prostia armeanului. „Bine, omule, îi spuse rabinul, ce ți-a venit să te așezi la sinagogă și nu te-ai dus să cerșești la ai tăi?“ „Auzi, domnule“, îi spuse cerșetorul, ridicându-se cu greutate, făcând să-i pârâie oasele, „ne-om duce și acolo. Hai, mă“, îl ajută el pe tovarășul lui de cerșetorie să se ridice de pe trepte, „hai să mergem. Țsta vrea să-i învețe pe armeni cum se face negustoria“, adăugă ironic. Și se mutară câteva străzi mai jos ca să încerce și fidelitatea etnică și cumpătarea conaționalilor, porniți și ei să ceară dumnezeului tuturor, dar pe limba armenească, întreaga lui milostivenie. Istoria nu consemnează dacă, măcar acolo, și-a făcut apariția temuta gardă financiară a mareșalului...

Unde se vădește talentul de sculptor al Annei

Simțindu-se vinovat pentru reacția pe care i-o declanșase paternitatea fetei, Valeriu se grăbi s-o îmbuneze cu povestea celor doi cerșetori armeni. Bagatelizând astfel, delicat, stigmatul menit să-i umbrească pe urmașii condamnaților, Valeriu reuși să schimbe umoarea fetei. Anna continua să asculte în tăcere și, cum de la un timp se convinseseră că lungimea plajei de la Internațional la Cazinou e egală cu cea de la Cazinou la Internațional, se așezară în apropierea tivului capricios pe care-l făcea perdeaua înspumată a mării. Întoarsă cu spatele spre băiat, fata se apropie de apă, lăsându-și gleznelor goale mângâiate de valurile ce se netezeau alene pe nisip. Așa ciucită cum ședea, cu poalele rochiei strânse între coapse și gambe, Anna părea exact modelul care-l inspirase pe sculptorul necunoscut al statuetei descoperite de prietenul Nubi la Histria. Arheologul îi făcuse ziaristului favoarea să-i boteze descoperirea și acum, amintindu-și de asta, Valeriu regretă că se grăbise, cum îi era meteahna, să-i pună un nume de floare. Admirând-o acum pe Anna, numele statuetei se cerea schimbat în *Pasărea soarelui*. Se dădu mai aproape de fată, indiferent la văturelele ce se succedau ritmic, ca un metronom, peste căputele tenișilor chinezești. Atenția îi fu atrasă de ceea ce făcea Anna. Deși apa în mișcarea ei de du-te-vino netezea tot, fata reușise să înalțe un postament de nisip, modelând apoi o siluetă care aducea cu cea a poetului exilat.

— Fantastic, se bucură Valeriu, parcă am fi două vase comunicante!

— Nu vrei să-mi spui ce întreține speranța gunoierilor din cartierul tău? îl întreabă Anna, fără să-și întoarcă privirile spre el.

Roșu de fericire, băiatul avea acum dovada că fata fusese interesată de istoriile lui, așa că se grăbi să continue să-i vorbească despre cei din „Micul Paris“.

În căutarea irmilicului de aur

Își întrerupsese povestea la salariații salubrității care nu-și pierdeau deloc speranța, mutând-o dintr-un anotimp în altul. Nădejdea era reînnoită de o poveste inspirată de punguța cu doi bani. Cum că un gunoier dotat cu un acut simț de observație ar fi găsit un „napoleon“ sau un „irmilic“ de aur sau măcar un cocoșel... Dacă în toată copilăria lui Valeriu nu văzu vreo față fericită de gunoier mângâiată de reflexele calde ale banului de aur găsit, nici gunoier posomorât, sceptic însă nu întâlnește. De aici, mărturisi el Annei, deducția logică a viitorului dramaturg: speranța valorează înzecit, chiar decât realizarea ei. Căci altfel, nu-i așa, gunoierul fericit ar mai fi rămas gunoier? De atunci, la fel ca oamenii din mahalaua sa angajați la salubritate în speranța unei îmbogățiri iminente, deși mai puțin răbdător, Valeriu tot căuta, în sterilul istoriilor pe care le tezurizase lacomă cetatea, bănuțul acela de aur ascuns de ochii scepticilor de serviciu. Dar cum aceste gânduri tainice nu le mărturisise încă Annei, Valeriu părăsi repede programul său estetic, răspunzând curiozității existențiale, curiozitate care nu se manifestă în planul speculației, gen speranța e mai prețioasă decât aurul, ci într-un spațiu strict limitat de depistarea sursei prin care gunoierii își puteau plăti datoriile înainte de a apuca să găsească „napoleonul“, „irmilicul“ sau măcar „cocoșelul“ răătăcit. Încă de atunci, înaintea revoluției tehnico-științifice, „Micul Paris“ cunoștea policalificarea și gunoierii – ca să vedeți cât de inventivi sunt cavalerii speranței și deci să nu mai nesocotiți nădejdea pe motiv că ea n-ar avea valoare de întrebuințare –, salariații ăștia trăiau toată viața febra aurului. Lângă furgonul cu care cărau gunoaiile pe malul ghiolului, conținut pe care îl împrăștiau pe o suprafață suficient de întinsă ca să poată fi cercetat de ochii lor beliți, ca ai eroilor lui Jack London prinși în hollywoodiana goană după aur. Dar nici prea beliți, pentru a nu risca să le scape de sub control vreo potaie atunci când înlocuiau

furgonul de gunoier cu pușcăria ambulantă de hingheri. Furia cu care cavalerii speranței alergau câinii vagabonzi era direct condiționată de mărimea debitului la băcan, la găzar, la lumânărar. Pentru rentabilizarea hăituielii, filmele cu Zorro sau „Omul cu mască“ le sugeraseră un soi de lasou, dar nu dintr-o funie, ci dintr-o sârmă galvanizată. Unealta avea forma cifrei șase. (Ea o fi sugerat avertismentul pe care și-l șoptesc sau și-l strigă marginalii când riscă să fie prinși în flagrant delict de gardieni: șase-șase?) Cercul din capăt era mobil și, după ce gunoierul, devenit hingher, reușea, după încercări succesive, să petreacă covrigul peste capul câinelui, ostenelile policalificatului se opreau; vânatul, străduindu-se să scape, își strângea singur lațul de gât. Furgonul, odată populat de javre și potăi, lua drumul ecarisajului? Aiurea. Poate hingherii din alte locuri ale planetei, acolo unde mai bântuie câini vagabonzi. Doar nu ne putem imagina să supraviețuiască profesii care nu-și mai găsesc utilitate socială. Chiar dacă se mai întâlnesc locuri de muncă fără obiectul muncii. Dacă în altă parte drumul câinilor vagabonzi spre mânuși e scurt, nu așa se întâmpla cu cei din „Micul Paris“. Cocoțați cu toții pe furgonul lor, la care înlocuiseră coviltirul cu o cușcă tip zoo, hingherii reprezentau o familie pornită să populeze vestul sălbatic. (Formidabil! Ca un făcut, comparațiile ne conduc la similitudini cu americanii din epoca pionieratului din „lumea nouă“, și nu cu parizienii cu care mahalagiii țineau să semene. Sau te pomenești că așa-i și-n literatură, nu numai în viață: vrei să te înscrii într-un gen, dar roata, care învâрте fuiorul epic, te trage spre altul.) Alcătuiind un tablou vibrant pus pe roate, demn de marile demonstrații ale oamenilor muncii, cavalerii speranței porneau să facă turul cartierului, ținând caii la pas, calm, metodic, așezat, cu tactul acela cu care se fac și se desfac perechile la dansurile din Sala Oglinzilor de la Curtea lui Ludovic Soare. (Să-i dăm și Cezarului ce-i al lui!) Mai atenți cu partenerele lor decât cavalerii din epoca luminilor totuși. Căci n-aveau a conduce o

prințesă sfioasă la primul ei bal, ci un ciopor de potăi. Fă-le, dacă poți, să nu latre cât le țineau gâtlejurile! Și le țineau, slavă Domnului, căci erau trăite sub cerul liber, și nu sub un glob de cristal, aveau liber la lătrat sub noapți cu lună plină, iar laringita n-o cunoșteau, beneficiind abundant de aerosolii marini. Hărmălaia copiilor ținea isonul javrelor. Poate credeau că hingherii sunt de la garda financiară a Guvernatorului sau mamele lor, exersând pedagogia maternală, îi speriaseră arătându-le cuștile unde se vor afla și ei dacă nu se vor aține pe lângă poalele lor. Of, numai mamă de copii de mahalagii să nu fii! De dis-de-diminează și până târziu în noapte, odraslele hălăduiau pe malul ghiolului sau, și mai rău, de Sfânta Mărie, atunci când Marea cere oameni și e întotdeauna umflată și isterică, ei făceau dinadins pluta, departe, în larg, de unde puteau vedea, printre valurile cât casa, turnurile Bisericii Sfântul Gheorghe. Când copiii își terminau tirada fricii, experimentată într-o gamă largă de vocalize acute, le lua locurile cumetrele care se ajutau nu numai de vocile exersate ca bocitoare angajate cu ora de pompele funebre ale Cetății, dar și cu mâinile agitate ca niște aripi de moară de vânt, exersate și ele – mâinile – în ghionturi repetate pentru a-și trezi bărbații din mahmureala băuturii în scopul unei scărmaneli soft. În zarva iscată se auzeau din când în când și argumente raționale, cum că, de pildă, e datoria creștinească sau musulmană, mă rog, cum se întâmpla să fie credința policalificaților, să dea drumul unor ființe lăsate de Domnul în libertate în deosebire de suratele lor cu pedigri, care mai toată ziua împart patul cu stăpânele. Poate că vocea adevărului ajungea până Sus, în ceruri, dar cert e că ea nu reușea să ajungă la cavalerii speranței, cum și arătau hingherii, foștii gunoieri din zori, cocoțați cum stăteau acum, sus, pe capră, ca niște conducători de poștalion. Așa cum muzica tace când zornăie arginții, tot așa se întorcea mahalaua la liniștea dintâi abia când cumetrele, constituind ad-hoc o societate filantropică de salvagardare a câinilor liberi, se

porneau să facă o chetă publică, obținând eliberarea pe cauțiune a javrelor. Cheta, *nota bene*, nu era ceva simbolic, gen contul omeniei instituit după cutremur, ci suficient de substanțială ca să poată acoperi debitele policalificațiilor, plus un chef la botul calului, cu țuică, brânză cu ciușcă, măsline, ceva calcan prăjit. Altfel, spectacolul „noi ne facem că ducem potăile la ecarisaj, iar voi vă faceți că știți numai adunarea zgârcitului“ s-ar fi prelungit până când risca să se strice echilibrul convenit din timpuri vechi între cerere și ofertă. Și cine s-ar încumeta să întoarcă cu fundu-n sus starea statornicită de când se știau și ei, cavalerii speranței, și muierile astea fără vârstă, cine? În fața perspectivei de a se destrăma „establishmentul“, cei mai slabi de înger se dovedeau turcii și în ogrăzile lor se aciuau, un timp, javrele grațiate de cei ce îmbrăcaseră, doar trecător, așa, ca pentru o ceremonie, haina hingherilor. De ce tocmai ei puneau atâta suflet în salvarea patrupezilor? E câinele – kiopek – animal protejat de credința lor sau naturelul le dicta să nu lipsească mahalaua, la fel ca Stambulul, de spectacolul vibrant al patrupezilor vagabonzi?

— Ție nu-ți plac câinii, Valerică? se întoarse Anna spre el, descoperindu-și șiragul strălucitor al dinților într-un zâmbet cuceritor.

Valeriu se simți dezamăgit. Vru să-i spună, dacă nu așa, de la obraz, cum se supăraseră dimineța pe redactorul său șef, când acesta se arătase insensibil la ofranda zilnică adusă de Beniuc, măcar s-o facă să priceapă că se aștepta de la ea să fie o ascultătoare mai perspicace. Se ridică hotărât să n-o cruțe, dar când privirile sale trecură de spatele arcuit al fetei, imaginea pe care ea i-o ascundea îl intrigă într-atât, încât simți cum se lichefiază vehemența cu care se pornise s-o admonesteze. În răstimpul în care Valeriu cutreierase prin istoria nescrisă a cartierului său, Anna clădise din nisip casele, piața, căruțele tătarăști, mari și pântecoase, ale cavalerilor speranței, haitele de câini, da, iată și cumetrele și peste toate astea, așa cum venea lumina din spatele lor, dinspre lac, unde

soarele, cât o tipsie cu jărat, scăpăta nu înainte însă să lungească peste replica din nisip a „Micului Paris“ umbra statuii surghiunitului... De unde știa Anna că micii parizienii îl revendicau pe Ovidiu? Doar nu-i vorbise despre asta. Era doar secretul lui. Și dacă știa sau măcar bănuia taina, de ce i-a spus așa, ca un reproș, că lui nu-i plac câinii? Hotărât lucru, avea la multe să se gândească la noapte. Ce păcat că era „cap limpede“ la tipografia unde tipăreau ziarul.

De jos, de unde continua să stea ghemuită, Anna îl fixa zâmbitoare, așteptând ceva. Valeriu îi întinse mâna, fata se prinse și se ridică pe vârfuri până îi ajunse în brațe. Vântul de Nord, care se potolise după-amiază, începu din nou să bată, de data asta dinspre larg. Sărutând-o, Valeriu îi întoarse astfel capul, încât ea să nu vadă cum valurile se pornesc să netezească plaja cu cartierul miniaturizat cu tot. Dinspre Sud, de la Cazinou, se apropia un tractor trăgând după el un plug. Îl urmau doi grăniceri ținând de zgardă doi câini-lupi. Se făcuse ora când plaja tuturor devenea țara nimănui. Pentru a evita o explicație cu soldații, în care, cu siguranță, s-ar fi pierdut cu firea, Valeriu o întoarse pe Anna cu spatele spre cei care se apropiau, împingând-o ușor spre Internațional. În direcția în care mergeau plaja era pustie, cum pustie părea și terasa singurului hotel care se afla dincoace de Cazinou. În spatele lor, după ce valurile neteziseră totul, vântul făcea să fâlfâie poalele lichide ale draperiei dantelate, în timp ce în urmă venea, somându-i, ca un buldozer, tractorul, întorcând brazde din care ieșeau scoici și râme. Noaptea venea la marginea lumii...

A cui e mașina azvârlită în mare

Mulțimea se îmbulzea spre marginea de noapte a falezei, riscând să se răstoarne peste balustrada metalică în Mare. Valeriu remarcă imediat că o asemenea înghesuială nu mai cunoscuse faleza de pe

vremea când aici se mai oficiau ritualurile Bobotezei. Întotdeauna un ger uscat, care părea strașnic celor rămași la gura sobei sau încotoșmăniți în blănuri. Aceeași mulțime de gură-cască se aduna, an de an, să comită ritualul oficiat de episcopul Tomisului. Printre ei, bineînțeles, micii parizieni și odraslele lor. De regulă, doi sau trei temerari se urcau în barca pescărească proaspăt vopsită și având un preot la provă, se îndepărtau câțiva metri de digul de piatră din dreapta Cazinoului, doar în golfulețul acela, cât un buzunar, pe care a cutezat Cetatea să-l facă în acest colț de ape. După ce popa nazaliza rugăciunile cuvenite, arunca crucea nu departe de barcă. Înotătorii lepădau de pe ei halatele, probabil că erau chiar capoatele nevestelor sau poate niște anterie reformate ale bisericii, și săreau după ea în apa rece ca gheața. Atât de repede se întorceau căutătorii la baza de plecare, încât unii mai cârcotași puneau la îndoială că obiectul scos din apă era același cu cel aruncat de popă. Unul dintre înotători avea să-l arate triumfător mulțimii. Oricum, cert este că norocosul era întotdeauna – da, aveți o intuiție peste media mulțimii! – un mic parizian. Valerică era fascinat de acest spectacol și trăia cu emoție evenimentul, un eveniment pe care niciodată nu l-a considerat religios, cum era împărtășania pascală pe nemâncate, cea care îl obliga la câteva ore de abținere alimentară, ci un fapt sportiv, competițional. Emoțiile sale nu erau de ordin mistic, ci provocate de necunoașterea rezultatului final: va triumfa sau nu un co-mahalagiu? Cum crucea era arătată mulțimii de unul din „Micul Paris“, s-ar putea crede că de-a lungul timpului emoțiile lui s-au atenuat. Eroare! Și astăzi el mai crede că ceasul rău ar putea face să le scape victoria, ceea ce trebuie să recunoaștem că e mai greu de realizat nu doar într-un ceas nefast, ci chiar și într-un ceas și jumătate. Mai târziu însă, o, mult mai târziu, Valeriu va încerca să dreagă busuiocul, afirmând că emoțiile sale nu erau generate de cine va câștiga, ci dacă toți vor supraviețui botezului luat în apa rece ca gheața. S-ar putea să fi

fost adevărată îngrijorarea asta, din moment ce deseori trebuia făcută copcă în golfuluțului de lângă Cazinoul orașului, nu cel al Mamaiei, în dimineața Bobotezei, știindu-se chiar și de atei că gerul e necruțător în această zi sfântă. Chiar dacă ar fi adevărată supoziția, înclinăm să credem că Valerică și-a schimbat părerea asupra motivației emoțiilor după ce revoluția a oprit exhibarea publică cu „uite crucea, nu e crucea“ prin Legea ocrotirii sănătății publice. Și chiar dacă nu se interzicea punctual obiceiul, acesta s-ar fi stins, probabil, nu *ex abrupto*, ci lent, așa cum au expiat și alte tradiții, cum ar fi nunta cu dar, de pildă. Dar dacă s-ar fi perpetuat ritualul public al Bobotezei, cert este că „micii parizieni“ ar fi evitat prezența la pescuirea obiectului sfânt, nu din cauza creșterii gradului lor de integrare ateistă, ci pentru un alt fapt de natură materialistă: dispariția comerțului privat. Cum le-ar fi stat micilor parizieni să umble acum din apartament în apartament, cu crucea pusă pe o tavă de argint, și să aștepte de la chiriașii blocurilor să-i omenească? Le-ar fi stat tare prost, dacă ne gândim și la faptul că nu e ușă de intrare care să nu fie dotată cu un vizor, iar cum numărul blocurilor care au trecut la electronizarea intrării din stradă a crescut, retragerea din afacerea de Bobotează ni se pare un gest cuminte din partea mahalagiilor, câți și pe unde or fi ei azi. Ehei, pe timpuri era altfel! Intrau temerarii înotători într-o cârciumă cu crucea culcată pe ștergarul de borangic și tava pe care se afla semnul sfânt era repede umplută cu bancnote de toate mărimile, ca să le fie generoșilor anul plin. Și-o țineau așa, cu blagoslovitul, până îi luau la goană târgoveții care își dădeau în sfârșit seama că an mai prost ca ăsta nu putea fi decât anu' ce se apropia... Vai, ce rău le mergeau trebile, deși îi omeniseră și pe colindătorii cei mici, dar și pe golanii ăștia care se aruncau în mare de gerul Bobotezei.

Privind acum cum se bulucea mulțimea peste balustrada de la marginea falezei Cazinoului, eroul nostru putea constata cât de mare fusese progresul

înregistrat de mahalagiii săi în acest răstimp: nu mai riscau să facă infarct la contactul cu apa rece ca gheața, ci transferau riscul asupra proprietarului autoturismului aruncat în Mare, exact în același loc. Aferim!

Valeriu, dramaturgul, un om incomparabil mai temperat decât ziaristul omonim, știa că esențialul e să nu vrei să faci ceva, să știi să-ți refuzi pornirea reflexă către ceva, de aceea avea paciența să aștepte ca mulțimea, constrânsă de atitudinea sa vulgară, nespirtuală, reacționând la primul impuls, să se împrăstie pentru a-i lăsa și lui un câmp mai larg de observație. Primii care ieșiră din monomul bolnavilor de viciul curiozității se dovediră a fi cei doi ciobani. Faptul îl bucură pe scriitor, întrezărind șansa unei posibile însănătoșiri spirituale a producătorilor de telemea. Într-o simetrie perfectă, ca-ntr-o imagine de oglindă, cei doi își ridicară clopurile, ștergându-și scăfârliile cu gesturi largi, circulare. Se vedea bine că sentimentul lor de proprietari ai autoturismului de teren ARO nu fusese agresat prin aruncarea unui obiect asemănător în Mare.

— De ce nu m-ați întrebat, măi, fraților, vă linișteam eu. Mașina voastră e aia, nu? le arătă Muzafer frumusețe de mașină parcată insolent sub semnul de oprire interzisă.

Cei doi aprobară fericiți: da, Aro ăla cu dublă tracțiune, aia e mașina lor și nimeni n-a atentat la ea.

— Cea aruncată în mare, se întoarce Muzafer spre mulțimea care încă nu-și satisfăcuse păcatul curiozității, e a mea!

Zâmbetele celor doi ciobani înghețară pe chipurile lungite de mirare.

— Haide, Valerică, nu-l slăbi Muzafer pe dramaturg, numindu-l la fel ca odinioară, pe vremea când acesta era doar ziarist, îl am pe Girondini dispus să exerseze scoaterea lui prin parapsihoză. Cum a aruncat-o, așa s-o scoată. Experiment mondial, îți povestesc eu.

— Domnule, nu vă fie cu supărare, se auzi Muzafer interpelat de Ion sau Pătru, de ce nu-i trageți

o bătută lu' ăla cu vrăjile?

— Păi, ce vină are Girondini? El a făcut-o la comanda proprietarului. Asta e meseria lui: minunile. Enervat că a pierdut la table, a cerut lui Girondini să arunce mașina în apă, lămuri turcul, ușor amuzat.

— La tableee? își lungiră ciobanii vocile.

Evidența îl convinsese și pe scriitor: făceau transhumanța telemelei tip oaie motorizat, cu un ARO 244 pe motorină.

— Da, la table. Ce vă mirați așa, mă flăcăi? Campionul Orientului sunt eu, se împunse turcul în piept cu indexul cât un crenvurșt de tip nou, am câștigat mașina chiar în seara asta. Dacă vreți să vă încercați puterile, puneți jos ARO ăsta, cu butoaiele cu brânză cu tot. Mă găsiți în „Micul Paris“.

Unde se povestește despre Serafim, baschet și de ce s-a amânat revoluția agrară

Mărginenii se grăbiră spre mașina lor și abia când ajunseră în dreptul remorcii unul dintre ei, parcă Ion, îndrăzni să întrebe:

— Dar unde e, bre, cârciuma asta?

— Nu e cârciumă, ci un sălaș de oameni buni, o dădu Turcul în graiul local al producătorilor deplasați pe Litoral, unde produsele lor erau acum prețuite în leu-aur.

Apoi Muzi se puse pe jucat și cântat. Cu mâinile ridicate cu eforturi lăudabile deasupra capului, pocnind crenvurștii ca niște castaniete, sucindu-se și răsucindu-se greoi, ca un urs în jurul axului, Muzafer atacă din nou orația de petrecere a moțoganilor, dar într-o tratare orientală, ușor melopeică, de parcă se pregătea pentru un nou disc la „Electrecord“ cu cântece de petrecere și de pierzanie culese de pe meridianele lumii. Lumea, văzându-l, întoarse spatele mașinii amfibii și-l înconjură pe turc,

ținându-i isonul care cum putea. Era o astfel de hărmălaie, încât câinii de rasă de prin vecini căzuseră din visele lor roz-fondant în hăul horror, de parcă năvăliseră în apartamentele stăpânilor haitele de câini vagabonzi.

Când toți beneficiarii spectacolului oferit de Muzafer se socotiră că-l pot egala pe turc, devenind și protagoniștii carnavalului sui-generis, Muzafer se retrase la marginea platoului dintre Cazinou și Acvariu, unde în urmă cu câteva decenii se aflase muzeul arheologic de unde fusese înhățat Nubi și dus la Canal. Apoi se șterse de nădușeala abundentă cu o batistă cât un ștergar de nuntă.

— Vezi, măi Valerică, tu, care ești acuma om mare, nu faci nimica acolo, arată el spre vest, spre București probabil, și nu spre fosta capitală a luminilor, să afle lumea despre noi, despre „Micul Paris“.

— Lasă asta, se eschivă Valeriu de răspundere, mai bine spune-mi adevărul: a cui e mașina aia, că doar n-oi fi câștigat un parc întreg de Dacii, ca să o lași pe asta să ruginească în Mare!

— Ei aș, am pierdut noi averi și mai mari și nu s-a sfârșit lumea, ce-i acolo o mașină pe lângă altele, măi Valerică, mă băiatule? Numai că fii liniștit, mașina asta nu e a mea, nici a ta, nici a... — vru el să parodieze o triadă celebră, dar se răzgândi din cine știe ce obscure motive, adăugând sec: e a unui nevolnic din mahalaua noastră, care a pierdut-o la barbut... Valerică, oftă de data asta Muzafer, mai degrabă ostenit de efortul făcut să urce panta decât de regretul de a vedea ducându-se pe apa sâmbetei valorile tradiționale, s-au schimbat obiceiurile și în mahalaua noastră. Jocul de table e acum la preț printre intelectuali, iar babaroasele le-au luat în stăpânire „micii parizieni“. Dacă nu facem nimic, ne pierdem identitatea, oftă Turcul, vădit îndurerat de perspectiva anonimatului colectiv. Continua să se sprijine cu mâinile, alternativ, când pe un picior, când pe altul, până ajunse pe creasta falezei, în rând cu Farul genovez. În timpul războiului era altceva, făcu

Muzafer o pauză meditativă, ajutându-și respirația să scape de cadența morbidă. În timpul războiului, își reluă meditația, se suspendă cele zece porunci și supraviețuiește cine poate; așa am ieșit noi la liman, dar după aceea, odată furtuna trecută, apele se întorc în matcă și bărbile se bărbieresc ca să se vadă când roșește obrazul și când nu...

Cum se-nstrăinează oamenii buni...

Valeriu se uită mirat la prietenul său mai vârstnic, descoperindu-l preocupat de moravurile obștii. Îl intriga orice ieșire a individului din partitura rolului său; un jucător de table totuși, cu atât mai mult un campion, trebuie să fie un jucător de table și atât, un producător de brânză, un producător de brânză și așa mai departe. Ce s-ar face lumea dacă s-ar trezi într-o bună dimineață uitând de distribuția ocupațiilor impusă de diviziunea socială a muncii și ar vedea că fiecare individ își organizează o economie închisă în care el le face pe toate... Nici perspectiva asta nu i se părea utopică – prea văzuse ca ziarist pe mulți pricepându-se la toate, muncind cu gura, ca să nu-i bănuiască în stare să treacă într-o zi și la fapte. De aceea, pierderea identității despre care-l avertizase Muzafer că-i paște pe „micii parizieni“ i se arăta și lui posibilă.

— Uite, reluă Turcul, încurajat de tăcerea prietenului său, tăcere în care Muzafer bănuia o tulburare adâncă, mă uitam la mocanii ăștia...

— Crezi că sunt ciobani? își mai exersă vigilența fostul ziarist cu o ultimă zvâcnire.

— Vezi, Valerică, îl mustră Turcul dezamăgit, și tu ai devenit bănuitor. Așa ne înstrăinăm unii de alții. Nu eram așa... Stai, lasă-mă să termin, îl opri Muzafer să protesteze, tu crezi că mocanii ăștia vor mai intra vreodată într-un bar? Nu, îi astupă gura cu palma lui dolofană, ca un pui de pernă, nu te grăbi să-ți dai cu presupusul, meditează mai întâi și lasă-te

de concluzii gazetărești. Vrei să fii scriitor și treci prin viață ca un tren printr-un tunel... Dacă vrei să afli părerea mea, ți-o dau gratis. Eu m-am gândit îndeajuns la asta și iată răspunsul meu: da, vor merge! După ce fac căsoaie la copii, ce-or să facă mai departe cu banii? Or să ia câte un ARO pentru ei, câte o Dacie sau vreun Volvo la licitație la fiecare fecior, suflându-i-o vreunui fotbalist de sub nas, și pe urmă ce-or să mai cumpere dacă elicoptere nu li se vând, iar cu locomotivele diesel, pe care le facem în întregime în țară, chiar dacă li s-ar vinde, n-au ce face cu ele pe munte. Atunci vor veni la bar. Nu pune pariu cu mine, că pierzi, îl avertiză Muzafer.

Nici pomeneală să-i treacă scriitorului prin cap să-l contrazică. În niciun caz, doar nu era dintre naivii ăia care chiar cred că întotdeauna „turcu’ plătește“.

— Fii convins, adăugă Muzafer, că ăștia, îi arată pe ciobani, care le ieșiră în față cu mașina, ăștia abia așteaptă să le cumpărăm brânza ca să se-ntoarcă în sat și să se laude cu minunea ai cărei eroi au fost. Vrei să-i întrebi? Valeriu făcu semn că nu. Află, Valerică dragule, în ziua de azi numai faptele bune nu-și găsesc laudătorii.

— Domnule, îl chestionă pe Muzafer Pătru, după cum îl botezase dramaturgul pe cel fără mustață, cum se cheamă meseria lu’ domnu’ ăla care ne-a luat toate cele, fără ca noi să luăm samă?

— Păi, ce treabă aveți să aflați, se prefăcu Muzafer curios, lipsește vreun „Bălcescu“ din teșcherea?

— Nu, ferit-ar sfântu’, se precipită cel cu mustăcioara cât o părere, încercând să-l îmbuneze pe turc, întrebăm și noi, așa...

— Pun rămășag că vreți să povestiți în sat despre ce vi s-a întâmplat în seara asta la bar.

— Și dumneavoastră tot cu... făcu Pătru cu degetele de la mâna stângă rășchirate o mișcare circulară, strângându-le apoi ca un evantai spre degetul mic...

— Nu, dom’le, ți-am zis doar: eu sunt Muzafer, din „Micul Paris“, campionul Orientului la table.

— Dar la ce școală se-nvață treaba asta?

— Tablele se-nvață...

— Nu tablele, alea le știm, că și noi ne ținem de ele când facem sălaș cu oile în munți, treaba astălaltă cu uite popa, nu e popa... Are el un fecior, arătă Pătru către Ion, mai rotunjour ca domnu' cel de la Cazinou și nu prea-l trage ața sus, cu oile de la stână. Am vrea să fie domn la oraș, cu mașină mică, și poate că învață și el să... încercă Pătru să-l facă pe Muzafer să înțeleagă rostul indiscreției sale.

— Da, aprobă Ion, tatăl unui flăcău dispus să schimbe transhumanța tradițională cu o meserie ce se practică și ea pe drumuri, dar pe drumuri europene...

În care aflăm mai multe despre turc (turcul nostru, dobrogean)

— Ai văzut, mă, Valerică, se bucură Muzafer, până și ei, care sunt plini de bani – nu-i așa, flăcăilor? îi chestionă el, făcându-le pișicher cu ochiul –, până și ei vor să fie ca „micii parizieni“. Știu, știu – îl opri să-i replice, punându-i palma lui dolofană pe față, o labă mare cât o lopată, care cândva, când Muzafer era campionul de înot la fond al Constanței, îi era de folos la vâslit.

Era înainte de a trece la jocul ăsta sedentar, despre care nu știm dacă adâncește circumvoluțiunile, dar avem dovezi certe că toacă nervii și lățește șezutul – partea aceea spate jos, care-și schimbă numele – al practicantului, cum numea curul Ion Băieșu. Metafora asta o ținuse minte împreună cu motivul delegației lui Guță. Încă nu scrisese dialogurile marelui succes de televiziune, Tanța și Costel. Venit la Constanța cu o delegație de la Fond, cu o diurnă atât de mare, încât, pe lângă hotelul plătit, pleca de aici și cu un palton cumpărat, obiect care-i lipsise în plină iarnă.

— Valerică, nu spun un secret vorbind despre tendința naturală a omului de a trăi mai bine, iar azi, aici, mai bine, arătă turcul cu indexul în asfaltul de

sub el, nu înseamnă ca în societățile bazate pe exploatare, arată el cu capul în direcția Mării, să ai mai mulți bani, ci mai mult timp liber. Asta nu se poate obține nici la oi, nici la coada vacii, ci doar în artă, ca să nu vorbesc de ocupațiile ilegale. De altfel, uită-te la tine, îl împunse turcul cu indexul pe dramaturg.

Timișana era surprins de aceste preocupări ale prietenului său. Se despărțise de Muzi cu ani în urmă. Seara, cânta, ca solist de muzică orientală, la fostul Castel Regal, acum Barul Orientul, iar în timpul zilei făcea pe „pictorul de vapoare“ la Șantierul Naval.

— Ce să ne mai mirăm de feciorii ăștia, îl invită Muzafer pe Valeriu să-i cântărească din priviri pe cei doi care își aplecară, vinovate, privirile. Până și tu, mi-a spus Romeo, te-ai lăsat de munca la-mpărăție și te-ai apucat s-o faci pe artistul.

— Și ce ți-a mai spus? îl chestionă eroul nostru, nu doar ca să-și satisfacă interesul, ci pentru a-și reveni din uluială.

— Mi-a spus că până și artiștii ăia refuză rolurile pe care le-ai scris. Iar că piesa ta e cam mistică. Cum ai putut să scrii așa ceva, tu, care erai ziarist de partid?

— Mistică? Și tu te-ai grăbit să crezi că sunt un prost dramaturg? Întrebă Timișana întristat.

— Nu, eu nu sunt ziarist ca să mă pricep la toate, ci, dacă-mi permiți o părere, cred că și ăștia, artiștii, vor să fie altceva decât sunt.

— Așa-i, oftă Valeriu ușurat, dom' director vrea să-l joace pe Romeo, iar Romeo, prietenul nostru, regizorul, preîntâmpină dramaturgul riscul unei confuzii posibile, vrea să-i plătească șefului său, sau te pomenești că mie, se luminează Valeriu, vreo poliță prin această distribuție anapoda. Când eram ziarist le-am criticat teatrul făcând o analiză sociometrică de-au ajuns să mă reclame la UTC.

— A, să nu uit. Ce crezi că mi-a spus directorul? Nu se aștepta ca tocmai tu, membru de

partid, să scrii așa ceva. Cică și titlul l-ai luat din Biblie. E adevărat?

Când strugurii sunt prea acri, teatrul devine nefrecventabil

Muzafer vru să-i mai spună ceva, dar privirile sale îi întâlneau pe cei doi ciobani. Continuau să stea lângă ei, ca niște elevi scoși la tablă. Obişnuţi cu mişcarea, se simţeau stingheri, trecându-şi greutatea de pe un picior pe altul, pendulând egal, simetric. Întâlnind privirile turcului, Pătru, înghiontit de Ion, după ce tuşi ca să-şi dreagă vocea, li se adresă:

— Domnii nu vor să meargă cu noi undeva să adăstăm o țară, căci le-o fi foame. Poate la Mamaia, mai adăugă el prudent, ca să nu creadă oamenii ăștia despre ei că nu știu care sunt pretențiile orașenilor când vor să mănânce ceva: la ei nu contează ce e pe masă, ci unde li se așază farfuria.

— Ce zici, Valerică, îl înghionti Muzafer, nu se cade să refuzăm tradiționala ospitalitate românească.

— Tocmai mă pregăteam să-ți propun să mergem la Anna. Uite, e a treia zi de când sunt aici și încă nu i-am vizitat atelierul. Sper că Romeo i-a zis ceva ca să mă acuze, dar știi cum e Anna, încheie Valeriu, pentru ca apoi, brusc, să aibă o revelație: Știi cum e cu artiștii ăștia când devin geloși? Dacă e adevărat ce ți-a zis despre piesă, de ce nu i-ar spune cu totul altceva Annei?! Iar ea știi ce poate să-mi spună?

— Valerică, nu-ți pot spune decât atât: ferește-te de confidențe și mai ales să le faci publice, deși, se îndoi Muzafer că sfatul lui mai poate folosi la ceva, tu te-ai apucat deja să te expui public, scriind teatru. Gazetăria e altceva, teatrul e însă striptease, ascultă-mă pe mine, mai adăugă el.

Și, văzându-l absent, îl socoti docil, drept care, mulțumit, li se adresă celorlalți:

— Aici, la Constanța, noi suntem gazde, ăsta e rolul pe care ni l-a destinat Țăl de Sus, răsă Turcul.

Așa că noi facem invitația, se aplecă el într-o intenție eșuată de a face un gest delicat, dar dacă voi vreți să vă luați revanșa, o puteți face mâine, în piață, vânzând brânza sub mercurial.

Cei doi aprobară, mai ales că socoteala de-acasă se potrivise să fie deja mai mică decât cea realizată azi-dimineață în târg. N-avuseseră parte de concurență; brânzarii dispăruseră fără urmă. Valerică aprobă și el, nu fără a face o rezervă, în concordanță cu statutul de independent pe care-l are un intelectual și, cu atât mai mult, un artist-intelectual, ca să-l deosebim de confratele său neintelectual, cum e considerat pictorul naiv sau poetul popular.

— De acord, Muzi, hai să mergem, deși, apropo de ce mi-ai zis, bag seama că până și oamenii ăștia, închiși cum sunt de veacuri în căsoaiele lor – le-ai văzut porțile măcar la televizor? –, și-au pierdut prudența, dorind să ne însoțească.

Cei doi aprobară. Probabil că erau mândri de căsoaiele lor în care nu intra, nepoftită, nici măcar musca. În acest timp, Valeriu devenise sceptic, convins că spectacolul cu piesa sa nu va trezi interesul publicului, rămânând o întâmplare artistică banală. Așa ar debuta ca un dramaturg de excepție. Nu valoric, se-nțelege, ci patologic.

Se urcară în mașina ciobanilor și, cu samarul hurducăindu-le în spate – așa i se părea dramaturgului remorca mașinii de teren –, porniră să străbată Peninsula. Erau învăluiți de mirosul pătrunzător de brânză tip telemea de oaie, un miros de cojoc mișos udat de ploaie mocănească. Săraca brânză românească, n-o mai găseai pe piață, iar în lume circula sub numele de „greek cheese“, ambiționând să fie competitivă cu mirosul camembertului. Muzafer îi pilota, descurcându-se de minune cu semnele de circulație, deși nu condusesese niciodată un vehicul, nici măcar o trotinetă, dar se vedea că are uzul îndelungat al drumurilor făcute cu mașinile de piață. În fața restaurantului Păltiniș le ceru să oprească. Pătru sau Ion, în obscuritatea dinăuntru Valeriu nu mai știa pe care cum să-l

deosebească, nevăzând mustăcioara, semn că ăla e Ion, se înscrie lin pe banda-ntâi, parcând ca un veritabil profesionist între o mașină și o birjă. Indiferent la faptul că și proprietarii acestora parcaseră sub semnul de interdicție.

— Măi, Valerică, îți amintești cum îl saluta portarul pe Serafim în noaptea aia?

Valeriu dădu din cap, cum să nu-și amintească gustul în premieră al înfrângerii, gustul de cenușă: echipa lor tocmai ratase calificarea în divizia A. Federația hotărâse ca turneul de baraj să se desfășoare în orașul lor, ca să aibă echipa locală o șansă în plus. Dar nu reușiseră promovarea. Onomastica restaurantelor e ca și a oamenilor – numele purtat acum: Păltiniș! Numele anterior: 1 Mai și, mă rog, după numele de calendar al regalității: 10 Mai. Banchetul, programat la locanta asta prevăzută cu o grădină spațioasă, a avut totuși loc, deși nu mai era banchet, ci priveghi. Așa-i prin locurile astea, ar fi vrut Valeriu să-i dumirească pe cei doi ciobani, chefurile nu se contramandează, doar cravatele se schimbă, dar se răzgândi. Ce să-i intereseze pe ei schimbarea din mers a apetenței pentru petreceri? Valeriu se uită supărat la Muzafer pentru ideea avută de a lua ciobanii după ei. Turcu' ăsta habar n-are cât de tare ne modelează gusturile geografia în care trăim. La munte sau la Mare.

— Aștia – arată supărat pe Ion și Pătru – nici n-au apucat să descopere plăcerile distracțiilor la un bar cu program și, hop, le și taie calea un prestidigitator care vrea să-i lefterească. Cum poate un cioban din vârful de munte să aibă anticorpii unuia din Kiuciuk Paris?

Sau să-i intereseze cum el, Valerică, a gustat prima oară din paharul înfrângerii? „Fă-i să-i intereseze!“, îl îmboldi vocea vanitoasă a autorlâcului, orgoliul care-l viciază pe omul cumsecade, omul obișnuit, făcându-l să evalueze amintirile banale ca având valoare de circulație. Necondiționând osteneala de a le face publice de găsirea unor cititori motivați să caute în ele irmilicul de aur.

Zarurile fuseseră aruncate. Valeriu trecu pragul spre alții, amăgit că poate face dintr-un eveniment personal, trăit la sfârșitul adolescenței, o monedă de circulație. În timpul acestui solilocviu, Muzafer făcu propunerea de a mânca ceva aici, la Păltiniș. Mai ales că numele restaurantului era atât de familiar distinșilor oaspeți din Mărginime.

— Știi ce, Valerică, în timp ce tu priveai crunt spre ei, frații noștri brânzari se gândeau să pună de-o înfrățire cu Marea.

Valeriu, care o luase înainte, se opri în fața porții metalice. Se întoarse spre Muzafer, arătându-i intrarea interzisă de o placă de tablă prăzulie care dubla știutele vergele verticale ale porții monumentale. Turcul, care se apropia legănându-se greoi, ca un marinar coborât pe uscat, îi zâmbi complice. În pofida schimbărilor de stăpâni, ca și de nume, de la Funogea la nimeni, restaurantul nu-și uitase menirea originală. Până la ivirea alimentației științifico-raționale, deverul lui era atât de mare, încât închidea poarta asta masivă abia spre ziuă, făcându-și datoria de a sătura, fie noapte, fie zi, și pe ultimul Setilă-Flămânzilă. Dar acum? Starea de camuflaj lăsa să se creadă că dincolo de ea e o proprietate privată sau un țințirim, și nu o oază în noapte. Când Valerică intrase aici pentru prima oară, ca junior al echipei de baschet, orarul era practic non-stop. Din moment ce de la închidere, mult după miezul nopții, și până la deschidere, în zori, foarte matinal pentru a servi amatorilor ciorba de burtă, schembeaua sau tuslamaua ori momițe la grătar sau fudulii, nu treceau decât câteva ore și uneori nici alea dacă unii consumatori mai de soi voiau să facă punte între două zile. De ani buni însă – buni? – la ora asta, odată cu găinile, chelnerii făceau monetarul. Muzafer îl asigură că nimic nu s-a schimbat, doar filmul sonor cu Marele mut. Norocul venea de la Șermet, tătarul crâmlean, responsabilul locantei, pe care îl știa toți caralii. Așa că niciunul dintre ei nu trecea de poarta oarbă după noua reglementare galinaceică a orei oficiale de închidere. Ajunși în incinta grădinii

restaurantului, după ce trecură prin arcada de piatră cioplită, mare avea să fie mirarea ciobanilor luând contact cu manierele consumatorilor: mesenii, care ocupau mai toate locurile, mâncau și vorbeau muțeste.

Avantajul orarului galinaceic al locantelor

— Vrei să zici, Valerică tată, îl muștră, zâmbind, la ureche Muzafer, că barurile de noapte nu sunt de noapte, din moment ce programul începe la concurență cu muezinul de la moscheea noastră din Peninsula și se termină la 10 seara, după ora de vară? Nu e mai bine așa? E bine și pentru personalul restaurantelor. Uită-te ce odihniți sunt. Și apoi, de ce să nu dai o șansă și stâlpilor de bar să fie treji dimineața, pentru a-și realiza personalitatea în câmpul muncii; și să-i mustre conștiința sau ce-or avea treaz în ei, căci altfel, în somn, cine știe ce vise erotice îi încearcă. Știi cum zicea Freud despre vise? Sunt calea regală a inconștientului! – îl ului, din nou, Muzafer, de parcă își aruncase ochii pe misiva primită de la Pillat din Focșani.

Ion și Pătru îl aprobau de zor, semn că știu și ei atâta lucru.

— Da, cine știe ce vise sterpe îi încearcă, reluă Muzafer, fără să contribuie la creșterea indicelui demografic. Apoi făcu, ca un maestru al scenei, o pauză necesară pentru ca spectatorii să aibă șansa de a-l aplauda. Mai bine așa, cu porțile astea mari de fier forjat închise, cu tabla asta de culoarea mătăsii-broaștei, care nu trezește indiscreția trecătorului. La ce bun, apoi, portar? Cui să se încline politico? Consumatorului care-l înjură de mama focului că e dat afară, lăsând în frapieră bateria aproape întreagă? Virtualul portar nu mai trebuie să aibă grijă să nu-și activeze durerea de șale, li se adresează de data asta Turcul celor doi oaspeți ai Litoralului. Cine știe

Constanța la sfârșitul toamnei știe cât de necruțătoare este Marea cu oamenii bolnăvicioși.

De parcă până atunci el povestise, și nu Muzafer, Valeriu se trezi vorbindu-le lui Ion și Pătru despre Serafim, despre felul în care-l impresionase pe el, Valerică, mezinul echipei, comportamentul seniorial cu care acesta părăsise, spre zori, restaurantul. Pătru sau Ion, n-avea importanță, urmau să aprecieze povestea. Sigur că au acasă, la Rășinari, video la care se închină când sunt la iernat. Valeriu se hotărî să procedeze metodic, meșteșugărește. Își aminti regulile din manualul american de scris scenarii după care se trăgeau, probabil, mai toate filmele pe care cei doi le vedeau, când rămâneau acasă lângă femeile și pruncii lor. Mai întâi dramaturgul făcu descrierea fizică a lui Serafim: 1,84 metri înălțime (cam mic pentru un baschetbalist în ziua de azi, fie el și conducător de joc), 90 de kilograme (cam greu pentru unul și așa nu prea înalt, se simți tentat Valeriu să comenteze, dar renunță, căci nu putea interesa cu asta devoratorii de video), ras complet în cap fie pentru a desăvârși lucrarea începută de natură, fie pentru a se disimula, ascetic, fapt care dă un farmec sporit unui bărbat de 30 de ani... După ce îl înfățișă cât de cât sub raport fizic, Timișana dădu și câteva indicații psihologice, începând cu menționarea temperamentului – flegmatic, „adică unul care n-are nervi“, traduse Muzafer, ca nu cumva cei doi să confunde temperamentul cu subprodusul unui tebecist. Nici pomeneală de vreo boală, chiar dacă omul nostru mai era și roz în obraji, ca un purceluș. Umorel lui era tipic englezesc. Adică, explică Muzafer, râde, de e de răs, rămânând serios. Apoi, ironia lui Serafim: de milioane! Mai ales când se persifla. Aparținea unei vechi și înstărite familii de bancheri. Tatăl lui Serafim se naturalizase și băgase banii în case de raport. Jumătate din fosta Stradă Regală îi aparținuse, mai spuse Timișana, și cei doi își arătară admirația prin semne și interjecții guturale. Adică era proprietarul străzii în proporție de 51 la sută, glumi

Valeriu ca să-i facă pe Pătru și Ion să dea mirarea pe un râs sonor. Fără succes. Cum Valeriu glumi fără să râdă, englezește, cei doi, necunoscând conotațiile acestui 51 la sută, nici măcar nu alunecară în zâmbet, ba, dimpotrivă, deveniră serioși, preocupați să nu piardă niciun detaliu dintr-o poveste care se așteptau să fie captivantă. Chezășia așteptării lor era Muzafer, salvatorul bunurilor lor personale, la care atentase scamatorul de la Bar. Chiar așa, unde-o fi pișicherul ăla? Precis că face scamatorii cu mașina Turcului. Iar Turcul, liniștit, ca și cum nu mașina lui fusese aruncată în Mare, îl înconjura cu atâta prețuire pe scriitor, încât acesta se hotărâse să-și amintească pentru ei, Pătru și Ion, despre unul ras în cap, la fel ca polițistul Kojak. Și ăla nu avea plămânii vătămați, deși o boală tot avea, căci n-ar fi folosit domnul ăsta, care e scriitor, cuvântul ăla pentru mucii.

Strania poveste a lui Serafim

După ce descrierea personajului i se păru suficientă pentru ca urmașii autorilor anonimi ai Mioriței să și-l poată proiecta pe ecranul minții, ecran destelenit încă de pe vremea Caravanei cinematografice și populat acum de puhoiul filmelor video, Valeriu se apucă să adauge câteva detalii despre statutul social al lui Serafim. Surprinzător, dar tocmai la acest punct interesul ascultătorilor se dovedi mai mare. De fapt, nu ar trebui să ne surprindă dacă am ști tribulațiile prin care trec mulți dintre consătenii lui Ion și ai lui Pătru, încercând să dribbleze organele fiscale, foncierea lui Moromete, folosind motivul transhumanței. Nu în căutarea unor pășuni cu iarbă mai grasă, ci în căutare de inspectori financiari cât mai indolenți sau înțelegători. Un fârtat de-al lui Ion, bunăoară, avea o parte dintre oi pe lângă Lugoj și el, cu alte oițe, se amestecase printre momârlanii din Valea Jiului; altul își trecuse oile pe numele unui văr, fotbalist itinerant prin țară la echipe

din prima divizie. Oile își schimbau pajiștile odată ce verișorul se transfera în alt oraș. O hărțuială asemănătoare îl făcuse pe Serafim să-și urmeze studiile – aceleași – la Iași, Cluj, Timișoara, Craiova și, la urmă, în Capitală; cinci ani de învățatură în cinci centre universitare și asta pentru a dejuca vigilența inspectorilor de cadre, nedându-le ăstora răgazul să confrunte declarațiile despre starea socială a părinților, semnate pe proprie răspundere, cu actele din arhivele proprietăților. Stratagema lui Serafim se dovedise inspirată. Sau poate cadriștii de la agronomie erau mai înțelegători decât cei de la filosofie. Cinci ani, Serafim trecu dintr-un an în altul și dintr-un oraș universitar în celălalt, lăsând, în afara unor false autobiografii, regretele colegilor. Ei pierdeau un camarad simpatic, dar nu și motivația exprimată zgomotos ca revoluția în agricultură să reușească. Revenind la soarta lui Serafim, să spunem că era un fapt rar ca un absolvent de agronomie să cunoască încă din vremea celor cinci ani de studii tot atâtea spații verzi celebre ale țării: Grădina Botanică din Cluj-Napoca, apoi Copoul, parcurile de pe cele două maluri ale canalului Bega, Parcul Poporului din Craiova, Herăstrăul, bașca Cișmigiul. Doar repartizarea guvernamentală avea să fie aiurea, fără noimă. Om normal, Serafim ar fi preferat bulevardele bucureștene. Cum capitala avea câteva sute de metri pătrați de spații verzi pe cap de locuitor! – vai de capul lui, vorba aceluiași Mircea Crișan –, Serafim încercă să intre la Dinamo. Avea să fie refuzat. Cauza era prea vizibilul său călcâi vulnerabil: dosarul de cadre. Originea lui socială îl făcea indezirabil la un club supus servituților militare. Norocul lui că lupta de clasă din sport nu era atât de ascuțită, ba chiar era boantă, la cluburile sindicale în comparație cu Dinamo sau Clubul Central al Armatei, iar la clubul Recolta chiar lipsea cu desăvârșire. De unde se vede că satul nu mai e de mult un spațiu conservator sau, dacă socotiți că a devenit între timp, înseamnă că viitorul nostru e trecutul, adică suntem retro... Făcând această descoperire, Serafim nu trăi o criză

existențială, ci intră, ca baschetbalist, la Recolta – nu râdeți! – București, iar cu locul de muncă la IAS Jegălia. Cum echitația era pasiunea lui din copilărie, nu trecu mult timp până renunță la naveta pentru baschet și se dedică exclusiv călăririi până la deșălare a exemplarelor de rasă ale celebrei crescătorii de aici. Câte și cum scăpaseră ele de valorificarea lor superioară în parizer e un mister. Astfel, călăria îl ajută să uite repede și de spațiile verzi, pentru care crezuse că avea o certă vocație, și de bulevardele bucureștene.

— Acum, cu revoluția agrară, continuă Timișana, putem lăuda opțiunea lui Serafim, care preferase satul Bucureștiului. Avem o altă perspectivă, politiză povestea fostul ziarist, actualul dramaturg *in spe*, țintind să-i implice și pe oierii noștri în epica transformării satului românesc.

Pătru și Ion se grăbiră să-l aprobe, deși în sinea lor socoteau că tot Bucureștiul ar fi fost alegerea nimerită. Dar cine nu găsește ca fiind o stare de grație statutul altora și ca o stare perfectibilă propria sa existență?

— Jegălia, deși se afla dincolo de Dunăre, făcea parte din regiunea Dobrogea, iar eu eram ziarist la gazeta regională.

— Făcea cronica sportivă, îi lămuri Muzafer, singurul colț care se putea citi în ziarul ăla. Îți amintești, măi Valerică, ce bucurie ți-am făcut?

— La banchetul de bairamul lor, musulman, îi lămuri Valerică pe sibieni, Muzafer m-a luat cu el la Cazinou. Și mi-a dedicat un cântec la microfon. El, turc sau tătar, Dumnezeu știe, că el nu știe ce e...

— Hai, n-o lua pe arătură, măi Valerică, râse Muzi, noi ăștia din „Kiuciuk Paris“ experimentăm deja modelul european.

— Omul acesta, continuă Valerică, este un cântăreț cunoscut. A cântat și la radio, are și discuri înregistrate. Când o să vă însurați feciorii, musai să-l chemați la nuntă. O să fie peștișorul de aur pentru belșugul mesei cu dar. Sau nu vă place decât muzica noastră populară?

— Ba cum, răspunse bucuros Ion, cel cu mustață, îl deosebi Valeriu, ajutat de felinarul unde se afla masa sub care se așezaseră, dincoace de poarta metalică a restaurantului. Cântăm și de-ale noastre, dar și sirtachi...

— Alea sunt grecești, îl avertiză Pătru, inițiat, probabil, în contenciosul greco-turc, domnu' nu e...

— Fraților, eu sunt din „Micul Paris“, așa că știu cânta în toate limbile, îi liniști Muzafer, îndemnându-l pe Valeriu să reia povestea întreruptă de aprecierile sale privind trecutul gazetăresc al scriitorului.

Cum invitația nu-i fusese făcută de perechea de ciobani, vanitatea naratorului se simți lezată. Valeriu, oftând din greu, reluă povestea lui Serafim. Dar, drept pedeapsă, pe scurtătură, renunțând să fie în rând cu postmoderniștii. Aia se dau după vișini, întorcând lucrurile și pe o parte și pe cealaltă, măsurând până și metrul etalon din aur conservat la Paris de șapte ori până când se lasă convinși de evidență, deși nici atunci nu poți fi sigur că până la sfârșitul povestirii o să pună semnul egal între metrul etalon și metrul personajului. Asta-i schepsisul ca să dovedești că nu ești un scriitor omniscient și urmărești autenticitatea de proces-verbal a scriiturii.

Revoluția agrară și rolul pe care-l joacă un țăruș

Lui Valeriu și lui Liviu, prietenul său, după ce-l descoperiră pe Serafim la Jegălia și socotiră minime pretențiile potențialului lor coechipier, nu le fu greu să-l convingă să li se alăture. De când nu mai bătea bulevardele, renunțând la mișcarea peripatetică între parcurile Capitalei în favoarea echitației, Serafim se cam rotunjise, iar în teren, deseori, îl puteai vedea mângâindu-și burta ca pe un marsupiu. Căutase și găsisse punctul ideal de unde aproape toate încercările erau reușite. Astfel că aportul lui Serafim la acumularea de puncte marcate justifica transferul.

Formidabil, să vezi ce rol poate juca în viața unui om un țăruș. Un reazim al încrederii. Un semn nevăzut, mistic am zice, dacă n-am fi liber-cugetători. Mă rog, atâta cât ne cer vremurile. Secretul lui Serafim era ciotul de țăruș care marca colțul terenului de volei. În zilele în care nu se juca baschet, ci volei, moș Topor, îngrijitorul terenului, lega țărșii ăștia abia mijiți din zgura roșie cu un fir de sfoară peste care trasa cu praf de cretă albă, adusă din cariera de la Canara, liniile cerute de regulamentul jocului. Aici, în colțul din dreapta, întotdeauna pe dreapta, se așeza Serafim. Căuta cu pernița de sub laba piciorului stâng bucățica de lemn și, când o găsea, găsea de regulă și mingea aruncată de el în gaura covrigului de pe panoul de sticlă. Constanța, îi lămuri Valeriu pe cei doi sibieni, a fost primul oraș din provincie care a înlocuit panoul de lemn cu cel de sticlă incasabilă. E adevărat, reveni el iute din păcatul vanității, Serafim nu simțea mai mult de șase, șapte ori pe meci reperul tainic, dar suficient pentru un jucător care părăsea repede terenul. Juca puțin, dar eficient. Pentru a juca mai mult n-avea suflu și din lipsă de suflu ajungea repede la limita regulamentară a celor cinci faulturi, când era eliminat. A fost, cum zic criticii literari, le mări povestitorul orizontul producătorilor liberi despre scriitorii de proză scurtă, un scurtelnic. Deși în partida decisivă marcă peste norma sa obișnuită, echipa rată calificarea, dar nu și banchetul. După ce la „hors d'œuvre“ comesenii se tânguiră îndelung, la felul principal își schimbă umoarea, înjurându-i pe arbitri. Și soarta vitregă. Din porția de carne tranșată pentru fiecare jucător, o gospodină chibzuită ar fi îndestulat masa unei familii cu trei-patru copii. Într-atât era porția de mare, încât depășea marginile farfuriilor întinse, așa încât cartofii prăjiți le fură serviți în castroane de salată: omul și castronul. De fapt, dacă Valeriu ar fi fost sincer, cum se cere unui scriitor postmodernist, și probabil că ar fi fost, dacă s-ar fi deslușit cine al cui invitat este la masa la care cei patru se așezaseră, le-ar fi mărturisit că friptura era cât un capac de veceu. Și, repetată zilnic,

împreună cu batoanele de ciocolată, supraalimentația baschetbaliștilor îl ținea aproape de echipă, dar așa, neștiind cine plătește – Turcul? ciobanii? el? nemțește? –, ceilalți ar crede că a rămas același inșiabil mîncău, ceea ce, trebuie să recunoașteți, nu se cade, chiar și pentru un scriitor de lungă respirație epică. După ce această mică criză de sinceritate se consumă tacit, povestitorul reveni la banchetul care, paradoxal, celebra la urma urmei o înfrîngere sau poate că, fiind atît de tineri, socoteau că tinerețea lor e fără sfîrșit și oportunități de revanșă vor mai fi. Poate la anu'... După ce proferară cele mai cumplite amenințări la adresa adversarilor, pe care deja îi și vedeau îngenuncheați, la fel ca și ghinionistii gladiatori din filmul sovietic *Spartacus*, își descărcară apoi furia hăpăind mîncărurile care se succedau ritmic și abundent, ca, în sfîrșit, să se ocupe și de clienții restaurantului. Îi deranja că nu le plac cîntecele pe care le chinuiau, urlînd cît îi țineau plămîinii. Și-i țineau, slavă Domnului, căci erau tineri și sătui acum de atîta mestecat în tăcere. Valeriu, Liviu și ceilalți juniori nu fură admiși decît la un pahar de bere, adulții însă se regalară, chit că sindicatul de care ținea asociația sportivă nu deconta băuturile. Însă orice problemă poate fi rezolvată, dacă e formulată corect și găsește bunăvoința sponsorului. Șeful de sală, înfocat susținător al competitorilor locali, era familiarizat cu aritmetica adunării merelor cu perele. Așa că urma să traducă, ca și altă dată, prețurile băuturilor, plus obiceiul pămîntului – bacșișurile chelnerilor – în tarifele bucatelor. Pot fi și batoane de ciocolată. Cine să-și bată apoi capul să se întrebe dacă cei care le-au mîncat nu se află și azi pe budă din cauza constipației sau nu li s-a aplecat spre vomă de atîta dulce. Dar ce revizor contabil are o inimă atît de haină, încât să pună la îndoială factura asta care apropia atît de iute ziua răfuielilor, singura zi în care cei din urmă pot fi cei dintâi?

Abia spre zori se sparse petrecerea și Valeriu împreună cu Liviu îl însoțiră pe Serafim. Pe *haivan*

doktor, cum îl ridicaseră ei la rangul de doctor de animale pe inginerul veterinar, așa cum fusese acesta încadrat la Jegălia. Deși continua să fie blamată ingineria genetică, exista și o astfel de poziție în organigrama Întreprinderii Agricole de Stat Jegălia. *Haivan Doktor* făcuse figură separată cât ținuse zaiafetul. Chiar să-l fi afectat înfrângerea? se întrebau juniorii.

Când ieșiră, portarul, ca să-i lase să treacă, împinse unul din canatele de fier forjat, salutându-i ceremonios. Serafim găsi gestul cerberului ca fiind de casă mare. Valeriu, mai sceptic, nu văzu în politețea lui decât satisfacția că numărul întârziărilor a mai scăzut cu trei. Făcură câțiva pași. Serafim se întoarse, paznicul, mirat, îl lăsă înăuntru. Cei doi negociară ceva în șoaptă. Portarul îi dădu ascultare; era doar obișnuit cu capriciile chefliilor. Multe văzuse în nopțile lungi de veghe. Serafim, după ce trecuse poarta, făcu stânga-mprejur spre ieșire și cu marsupiul expandat de atâta depozitare nerațional-neștiințifică, împins și mai avan înainte trecu pe lângă portar. Acesta, acum, deschise larg cele două canaturi grele, se aplecă adânc, imprudent pentru coloana sa, și-l salută cu o voce unsuroasă:

— Noapte bună, domnule inginer, vă rugăm să mai poftiți...

Serafim îi luă pe după umeri pe cei doi colegi mai tineri, îndepărtându-se. După câțiva pași îi întoarse din drum. Portarul îi aștepta. Le zâmbea slugarnic în fața porții larg deschise, ca un majordom de înaltă casă. Serafim îi abandonă pe cei doi, trecu pragul grădinii, nu înainte de a se apleca spre portar, care-și expuse toată dentiția strălucitoare, de metal. Serafim păși înspre interior... stânga-mprejur... portarul reiterează urarea: „Noapte bună, domnule inginer, vă rugăm să mai poftiți...“. Apoi încă o dată și încă o dată... La fiecare repetiție, ca dublele unui film, Liviu și Valerică vedeau cum trece dintr-o mână în alta câte o bancnotă. Când Serafim isprăvi remunerarea salamalecurilor sau consideră că ultima dublă e perfectă, se îndepărtară definitiv. Ziaristul,

contrariat, întoarse capul și-l văzu pe paznic netezind biletele de bancă, salariul personal pe care și-l asigurase prin intuiție profesională, disciplină scenică și o înțelegere deplină a distribuției sociale a rolurilor cu care suntem investiți în viață.

— Merită, măi băieți! îi liniști Serafim, văzându-le pe chipuri părerea de rău pentru banii risipiți astfel.

— Atuncea, continuă Valeriu, după ce tăcu puțin, n-am înțeles ce merită. Credeam că slugărnicia portarului nu merita atâta bănet. Un portar care doar își făcea datoria. Poate cu ceva exagerare. Poate chiar fusese ajutat să-și alunge plictiseala. Acuma însă, dacă aș mai trăi aceeași scenă, cred că nu m-aș rușina să-l îmbrățișez pe Serafim. Merita, merita chiar, acum mă gândesc că...

— Avem și noi în sat un inginer, nu-l lăsa pe Valeriu să termine unul dintre cei doi, probabil proprietarul cinemaului de la domiciliu.

O birjă sfidează noaptea constănteană

— Hai să mergem, zise Muzafer, văzându-l pe prietenul său cum privește contrariat pe cel care îi nesocotise nostalgia.

Era și el nedumerit că cei doi n-au curiozitatea să afle ce s-a întâmplat cu Serafim.

— Hop și Goguță din teleguță, glumi acru Turcul, îngânându-l pe Ion sau Pătru, cel care-l întrerupsese pe Valeriu: „Au și ei un inginer care...”.

Cei doi se rușinară, deși doar unul păcătuisese; se vedea cât de colo că tovărășia de la stână îi făcuse unu, ca pe niște siamezi... Se ridicară, întorcându-se la mașină.

— Vezi, măi, Valerică, nu toate amintirile au valoare de schimb, chit că tu voiai să le faci donație, îl tachină Turcul. L-ai mai văzut de-atunci? se interesă el arătând vag cu capul.

— Nu. Atunci, spectator intrigat, credeam că e un fel șugubăț al unui chefliu. L-am condus la camera pe care o avea, ori de câte ori venea la antrenamente la Constanța, în clădirea staționarului medical din Port, jos, lângă poarta doi, acolo unde erau terenurile de tenis pe care le îngrijea nea Bozambo. Avea tren la Jegălia după numai câteva ore. Ne-a îmbrățișat, promițând că în primăvară va veni din nou. N-a mai venit. Mai târziu însă am aflat de ce. Mi-am dat seama că în noaptea aceea își lua adio de la noi, dar și din rolul în care se deghizase după slalomul acela printre serviciile de cadre din cinci centre universitare.

— Măi, Valerică, măi, cum de nu ți-ai dat seama că e adio și n-am cuvinte? încercă Turcul să schimbe registrul lăcrămos.

— De unde să fi știut că își revendicase deja la comunitate identitatea ca să plece. A plecat chiar în iarna următoare. E peste Lac acuma, la New York, se dovedi Timișana bine informat. N-a găsit nimic ca inginer. Acum e ajutor de administrator la un bloc cu locatari de o condiție socială îndestulată. Mai schimbă o garnitură la un bideu, mai ajută o bătrânică să-și găsească echilibrul, mai dă cu insecticide prin spațiile comune, mai ține locul unui soț plecat prea mult și prea des în Europa după afaceri...

— Vezi, măi Valerică, dacă te-ai fi născut scriitor, ai fi citit în adâncul sufletului ăstuia, dar așa, tot ziarist rămâi: consemnezi ce vezi, și nu ce ar trebui să crezi. Și ziceați că aveți și voi un inginer, li se adresă Muzafer celor doi sibieni care erau de-acuma lângă mașină. Dar statui aveți?

— Cum de nu, se grăbiră cei doi să se laude, țințirimul e plin cu chipuri cioplite.

— Alea sunt ale morților. Ca să se privească unele pe altele. Dar de-alea pe care le admirăm noi, oamenii vii, aveți? Păi, dacă n-aveți, măi flăcăi, se făcu Muzafer că-i muștruluiește, de ce nu puneți mână de la mână... Hai că vă fac o surpriză, le spuse

el, arătând cu palma sa cât o pâine ardelenască spre o trăsură oprită în spatele remorcii de la ARO.

— Domnu' Campion, i se adresă Pătru sau Ion, greu de dovedit aici, unde lumina era zgârcită, ca de altfel în tot orașul, dacă nu vă e cu supărare, n-am vrea să lăsăm angaralele aici. Mai avem niscaiva produse și...

— Nicio grijă, mergem cu trăsura și vine apoi birjarul să ia și restul.

Cei doi ar mai fi vrut să zică ceva, dar autoritatea campionului era prea mare pentru a fi înfruntată. Cum naiba un birjar să știe să conducă o mașină, și încă un ARO cu remorcă? Și dacă știe, se întrebau ciobanii, de ce s-o fi ținând de birjă și nu face treaba căraușiei cu o mașină mică?

Valeriu, care avea un dinte împotriva acestor ascultători indiferenți ai amintirilor sale, ar fi vrut să le zică ceva care să-i usture, dar renunță. Îi văzu cum, urcându-se în faeton, se așezară cumiți pe strapontina din spatele birjarului, convinși, probabil, definitiv că la Constanța orice e posibil, ca în filmele lui Spielberg cu extraterestrii de gradul III. Când se urcă și Muzafer, trăsura se înclină brusc, ca o barcă izbită în tribord de un val.

Muzi a devenit un om cu greutate, aprecie Valeriu; nu poți fi campion la table dacă n-ai șezutul mare, gândiră, la rândul lor, cei doi ciobani, regretând silueta lor suplă, incapabilă să se îngroașe, în pofida vârstei și a poftelor lor sănătoase de mâncare. Așezându-se pe scaunul din spate, Muzafer îl chemă pe birjar cu un ton autoritar, de mare boier. Cel chemat era chiar mutul întâlnit de Valeriu în balconul lui Muzafer, un bărbat încă tânăr, cu o mustață mare, în furculiță, muscălească. Coborî de pe capră, ocoli trăsura, oprindu-se lângă Turc. Primi instrucțiunile și ochii înfundați în cearcăne vineții străluceau de plăcere.

„Ce i-o fi venit s-o facă pe ghidul de la onete?“ se întrebă Valeriu nedumerit de itinerarul stabilit de prietenul său. Dar și de comunicarea dintre Turc și Mut.

O luară la vale, spre Peninsula. Prilej pentru Muzi de a le vorbi despre Cazinou.

— Aici n-a fost dintotdeauna așa, adică tortul ăsta de frișcă din beton armat, preciză el și apoi apelă la o metaforă mai apropiată universului lor domestic: adică înainte de această curcă picată cloșcă. Acum vreo optzeci de ani era o clădire din lemn, un fel de baracă, cum, desigur, știu ce e cei doi producători liberi și autorizați de telemea tip oaie.

Chiar așa li se adresa Muzi, cu politețea proprie orientalilor. Ați văzut-o, probabil, prin filmele americane din istoria vestului sălbatic. Numai că aici n-au fost niciodată prețuite moravurile grăjdarilor, ci la loc de cinste se afla distincția boierească.

— N-ați citit romanul *Întunecare* de Cezar Petrescu? îi chestionă Muzafer. De ce să citiți? Dacă ați fi avut curiozitatea asta, ar fi fost mai ușor pentru cineva să vă convingă că Dobrogea este California românească.

(Oierii, care mai știau și ei ceva geografie, zâmbiră neîncrezători: „O fi Turcu ăsta campion la table doar acolo, în Orient, cu Occidentul însă...”)

— În corespondența dintre Bălcescu și Ghica, cel care a fost bei de Samos, apare ideea asta.

Muzafer se întoarce spre Valeriu pentru ca prietenul său să-l poată admira în toată splendoarea, așa cum stătea el în picioare, în birjă, ca o statuie. Și perora. Demonstrând că istoria locului e fără taine pentru el. Sau, de ce nu, dovedind beneficiile tablelor asupra apetenței pentru cultură: orizontul unui profesionist la table nu poate fi redus doar la împerecherea capricioasă a zarurilor și la bezmetica matematică a probabilităților. Da, frunțașii voștri, care sunt și ai noștri, vorbeau despre ținuturile astea încă pe vremea când erau sub stăpânirea turcului – chiar această litotă folosi Turcul pentru a numi lunga noapte otomană în care căzuse pământul dintre Dunăre și Mare – această Californie românească.

Telemeaua invitată la Cazinou

În răstimpul în care Muzafer se ocupa cu instruirea patriotică a oaspeților, Mutul opri birja în fața Cazinoului. Coborî și intră în local. După puțin timp se întoarse însoțit de șeful de sală. Acesta, printr-un gest semnificativ, dădu de înțeles lui Muzafer că totul este în ordine, că e de acord că „domnii brânzari“ pot plăti și în natură, iar direcția Cazinoului îi roagă cu respect să nu-i ocolească nici pe viitor, mai mult chiar, pot desface produsele lor atât de apreciate chiar la garderoba barului, care tot rămâne goală în timpul verii.

— Chiar și iarna garderoba nu-și găsește întrebuințare. Consumatorii au căpătat obiceiul să stea la mese în cojoace, deși avem garderobieră care să le păzească. Poate din motive estetice, se lansă oberchelnerul în considerații culturale, de contrast cu tutu-urile dansatoarelor din corpul de balet al Teatrului Fantazio. Cât privește invitația tovarășului dramaturg, continuă șeful de sală, subliniind anularea distanței neglijabile la care se situase oberchelnerul față de el, am primit-o cu plăcere, dar n-o pot onora. Nu pentru că orele de începere și de sfârșit ale spectacolului coincid cu cele de deschidere și de închidere ale barului, ci pentru că premiera a fost amânată. A trecut domnu' Romeo p-aici și mi-a spus că s-a amânat la calendele grecești. N-am înțeles când va fi asta. Până atunci, i-aș aminti tovarășului dramaturg că a rămas dator cu două citronade.

Valeriu simți că-și pierde cumpătul. La început furios pe sine că-i dăduse chelnerului prilejul să-l tragă de mânecă, apoi pe Turc, care alesese să se întoarcă la Cazinou, de bună seamă ca să-l compromită în fața ciobanilor, după ce-l lichidase la Păltiniș ca povestitor. În furia asta neexprimată – furie cu atât mai periculoasă pentru sănătatea mentală – nu scăpă nici teatrul ăsta scăpătat. Chiar dacă mintea refuza să decodifice informația pe care oberchelnerul i-o servise la pachet, cum că premiera căzuse, rămase fixat să vitupereze doar starea

falimentară a teatrului incapabil să susțină măcar valoarea unei citronade. Nemulțumit, dramaturgul *in spe...* se jură că va oferi, după premieră, o masă pe cinste. Gândul revanșei îi mai răcori furia. Cu ocazia asta o să-i arate șefului de sală că și un dramaturg, nu numai niște brânzari, poate fi o persoană capabilă să facă un troc, să se înscrie în noul trend al schimburilor de bunuri. După ce rezolvă astfel răfuiala, Valerică se întrebă dacă teatrul ăsta, care se poartă cu piesa sa la fel de gingaș ca circarii cu „femeia de cauciuc“, n-o fi în stare să plătească un turneu cu piesa sa, așa cum obișnuia pe vremuri, cu mult înainte de autofinanțare, când el, Valeriu, își făcuse ucenicia de dramaturg ca figurant într-o piesă uzbecă. Smuls atât de brutal din starea negativă în care căzuse după insuccesul trăit ca povestitor, Valeriu se mai înfurie o dată, dar pe sine; unde merge mia merge și suta! Motivul? Ideea care-l fulgerase cum că episodul cu Serafim, relatat ciobanilor, ar putea fi nucleul epic al unui roman publicabil. Că de eșecuri se cam săturase. Tema? Nimic nu poate ierta dezertarea, chiar dacă fugarul mituiește nesăbuit un portar de cârciumă. Sau invers, parcă e mai bine: cine plătește înseamnă că pleacă; ambiguitatea mesajului e prețuită de critica literară postmodernă. Toți sunt niște rebusiști, adăugă prozatorul nostru încă o tușă groasă, de catran, pe firmamentul breslei. Oricum, merită să se mai gândească la nucleul ăsta epic, capabil să mărească taina sugestivă.

Dar dacă va fi mai obscură, n-o să capteze interesul – intră Valeriu într-un labirint dilematic, așa că, hotărât să se salveze, îi fixă crunt pe cei doi oieri. Aceștia se lipiră și mai tare unul de celălalt. Au o intuiție inegalabilă oamenii primitivi, constată autorul nostru și, bucuros de flerul său, zâmbi. Fu răsplătit imediat cu un zâmbet simetric; exact ca animalele de casă, taxă el reacția. Simpatiile și antipatiile trec la ei prin nevăzute vase comunicante.

Valeriu continua să greșească. Atitudinea defensivă a ciobanilor nu era dictată de agresivitatea privirilor sale, ci de apariția neașteptată a lui

Girondini. Acesta le făcu semn să se strângă și urcă lângă ei. După o clipă de ezitare, Ion și Pătru coborâră din trăsură. Muzafer hohoti gros și se grăbi să facă prezentările. Apoi se dădu jos din birjă pentru a se cățăra pe capră, lângă muscal. Pe locul vacant de pe banchetă, din fața strapontinei, încăpură șezuturile modeste ale oierilor. Stăteau față în față, cu Girondini și Valeriu. Înfruntându-se. Prudenți, ciobanii își încrucișară brațele la piept, la fel ca în tablourile fotbaliștilor englezi. Motivele erau însă altele. Englezii, ca să-și evidențieze pectoralii, oierii, ca să-și simtă sub palme portofelele. Iar ca să-și camufleze gestul defensiv, cei doi își fixară privirile, în același timp, pe ceasurile lor electronice, Texas instruments. Fabricate la Obor, la Mecanică fină, după o licență americană, ceasurile camuflau, la rândul lor, calculatoare electronice. Prevăzute cu cele patru operații aritmetice, ele își găseau în producătorul individual de teamea tip oaie utilizatorul ideal; mai importantă e socoteala, mersul câștigului, al plusvalorii, decât măsurarea timpului, care, oricum, trece odată cu anotimpurile.

Istoria joacă teatru la statuia lui Ovidiu

Cu echipajul astfel populat, trăsură se urni. Mergea mai greu, nu numai pentru că fusese încălcată prevederea de pe talonul de înregistrare a birjei, talon eliberat de serviciul de circulație, dar și pentru că era nesocotită puterea nominală a capacității de tracțiune: un singur cal la cinci călători. Și încă pe strada care urca spre Piața Ovidiu. Vai de sărmanul căluț, se gândiră ciobanii la mârtoaga muscalului. Doar cu o clipă înainte de intrarea în transă. Privirile lui Girondini le înmuia voința, le dicta mâinilor ca, de unde erau țepene pe portofele, să se înmoaie ca niște legume. Apoi urmă căscatul acela adânc, sănătos, care dă de știre că pleoapele cad ca niște

obloane de fier. Binecuvântat e procedeul doar atunci când te încearcă o migrenă sau un deochi de invidie sau gelozie. Fără pricină, căscatul porni năvalnic, fără ca el să poată fi ascuns cu palma dusă la gură; chiar dacă ciobanii ar fi știut modul ăsta manierat de disimulare a somnolenței sau a plictiselii. Oricum, din orice unghi ai fi analizat căscatul, efectul era același: o ofensă adusă campionului Orientului, nerecoștință pentru cel care se străduia să le arate lor, deși oameni cu stare și cu meserie nobilă, dar străini de loc, Constanța. Noroc că Muzafer nu observă ce confruntare de voințe are loc în spatele său și, ajungând în inima pieței, opri vehiculul cu o autoritară comandă rostită în limba cabalină, un idiom bogat exclusiv în interjecții. Minunată ocazie pentru cei doi proprietari de animale să se smulgă, cu un efort uriaș, din strânsoarea privirilor maestrului Girondini pentru a se da jos din trăsură, zorindu-se confuz s-o ocolească pentru a ajunge la cal, cu care se solidarizară, luându-l în brațe: unul capul, altul crupa.

— Am spus-o întotdeauna: oamenii buni sunt buni în primul rând cu animalele! proclamă Muzafer, împrumutând din înțelepciunea lui Ali Baba. Nu-ți mai amintești, Valerică, băiatule, cum boceau muierile din mahalaua noastră când vedeau trecând pușcăria pe roți a hingherilor? În sfârșit, domnilor, se adresează acum Muzafer celor doi iubitori de animale, care nu-l lăsau din brațe pe bietul cal, ținându-se cât mai departe de privirile, dar și de mâinile scamatorului. V-am adus aici nu numai să arătăm recunoștința noastră nocturnă marelui exilat, ci să ne și bucurăm împreună de arta cioplitorului acestui simbol al latinității noastre, avansă Turcul o ipoteză menită să încurce și mai mult ițele trecutului, din care atâția de la Râm purced de parcă și aici, în problema cu originile, ar fi valabilă exclamația aceea paradoxală: „Puțini am fost, mulți am rămas!”. Vreau să vă divulg un fapt de istorie contemporană, continuă Muzafer, și sunt sigur că măcar dumneavoastră veți ști să-l apreciați, și nu așa cum se

întâmplă cu unii, arată spre Valeriu și Girondini, rămași în continuare în trăsură, care degeaba știu atâtea despre strămoșii lor, dacă n-o povestesc și altora. Această statuie, arată el în spate, fără a-i slăbi din priviri, mai ales pe Valeriu, aparține de drept „Micului Paris“. Ea a fost cumpărată, se răsuși Muzafer spre cei doi sibieni, care între timp, văzându-l pe campionul Orientului că l-a luat în stăpânire pe Girondini, se dădură mai aproape de grup, cu bani peșin, dar actul de vânzare-cumpărare n-a devenit valabil din cauza unor evenimente istorice neprevăzute. Sper, fraților, că povestea statuii lui Ovidiu o să vă intereseze mai mult decât cea a lui Serafim, adăugă Muzafer.

Turcul coborî de pe capră, îi luă pe lângă el pe oaspeții săi și se apropie așa, ținându-i protector pe după umeri, de soclul statuii. Se așeză cu fundul lui mare pe piatra întunecată, poftindu-i și pe ceilalți lângă el. Girondini ezită, dar Valeriu îl luă de mână, așa că scamatorul îndeplini docil dorința Turcului. Povestea statuii era captivantă și el, dramaturgul – acum tot fără de operă jucată în CV –, se lăsă tentat, fulgerat chiar, de ideea de a scrie altă piesă care să se poată monta chiar aici, în această piață, unde istoria se jucase cândva nu numai cu destinele oamenilor, dar chiar și cu închipuirea în bronz a nobilei lor descendențe.

— Da, chiar așa, se prinse Valeriu în joc, și cu intenția de a brava, dar mai degrabă cu nevoia din subconștientul său de a pansa rana care începuse să sângereze orgoliul de autor refuzat. Ia să-mi verific memoria. Ce dată a fost?

După ce se suci și se învârti în jurul statuii, în timp ce Muzafer îi țintuia pe ceilalți, care, nerăbdători să afle cine știe ce descoperiri senzaționale, se tot foiau pe treptele de granit, memoria scriitorului scoase la liman informația cerută. Era un efort chinuitor de defulare a eșecului: 22 octombrie 1916.

Cum devin mahalagii proprietari de artă

În vremuri de restriște, Cetatea trăia din plin, dar inconștient bucuria schimbărilor. E adevărat, nu toate erau de același fel. Adică cu gust amar. Asta născu și vorba că de unde vine nenorocirea vine și izbăvirea. Până atunci crezuseră că există o lege mai presus de toți și deci că e iminentă pedepsirea vinovaților. „Micii parizieni“ se înșelaseră. Deși nimeni nu-i învățase, inteligența nativă, felul pe care îl aveau de a moși adevărul îi apropiaseră de aceeași concluzie a filosofilor: „Primo: războiul e noaptea minții și când tunurile vorbesc legea tace; Secundo: la lumina zilei poți să faci ceea ce nu e interzis, iar noaptea poți nesocoti legea“. Mult timp, după îndrăzneala pe care le-o dădea descoperirea făcută – că sfidarea legii nu e pedepsită mintenaș –, se vor minuna de cât de inocenți fuseseră până atunci, respectând ceva nevolnic.

Experiența din care trăgeau o concluzie globală era ivită în circumstanțe excepționale. Vrând să dea un fason, un aer de spiritualitate cartierului lor, „micii parizieni“ dădură sfără-n Cetate să afle cine e proprietarul statuii lui Ovidiu. În sfârșit, un cârciumar se dăduse într-o doară ca fiind el cel căutat, pentru ca apoi, văzându-i pe „micii parizieni“ că prizează, să le spună și prețul pe care-l plătise al bătrân municipalității. A, nu, le spuse falsul stăpân, el nu se poate despărți atât de ușor de o moștenire care are și o mare valoare sentimentală: e moștenită din moși-strămoși.

Cumpărătorii nu se împiedică de un argument de care nu auziseră neam. Ceea ce știau știau bine însă: niciun vânzător – și ce altceva era un cârciumar? – nu poate să nesocotească rațiunea lui de-a fi: aceea de a vinde. Apoi, tot ce e pe lumea asta are un preț de vânzare. Altfel, de ce-i căutase, doar ca să se afle în treabă?! Porniră tratativele și se târguiră îndelung, până când descoperiră un adevăr pe care urmașii lor

aveau să-l afle de la alții și ăia din Das Kapital: acumulările cantitative duc la un salt calitativ. Saltul ăsta îl făcură după pertractări lungi și obositoare. Bătuseră palma, băură aldămașul și apoi delegația comunității se deplasă într-un furgon polifuncțional în satul Cocoșu, fost Horozlar, care tot pe împintenatul îl numește, dar în limba foștilor stăpâni ai Dobrogei. Mai bătură o dată palma – ritualul ăsta al bătutului palmelor aveau să-l lase moștenire –, apoi membrii onoratei delegațiuni îndepliniră, pe rând, un alt ritual: apăsarea buricului degetului gros pe actul de vânzare-cumpărare. Asistați fiind de privirile autoritare ale unui notar slut, pipernicit și plin de negi.

(Chestia cu apăsatul degetului le plăcu așa de mult, încât, prima dată când o odraslă a cartierului povesti că, umflat de Poliție, a fost pus să apese pe o coală albă nu numai cu degetul gros, dar și cu celelalte, și nu numai de la o mână, ci și de la perechea ei, bătrânii se bucurară că urmașul lor a intrat în afacere, în biznes, cum zic americanii. Bucuria le fu însă de scurtă durată, nu pentru că novicele se înghesui să le arate urmele vineții pe care i le lăsase pe spate bastonada polițiștilor, ci pentru că aceiași polițiști sau alții veniră să-l ridice, cu dovada clară că urmașul lor a intrat într-o afacere păguboasă, lăsându-și amprente în casa în care intrase nepoftit pe fereastră. De atunci, se hotărâră să fie mai prudenți când cineva îi invită să presteze ritualul ăsta ciudat. Drept care cerură organelor în drept să modifice, ca neadevărată și neavenită, paremia „cine are carte are parte“ în altă formulare: „Toată lumea are parte, are carte, n-are carte...“. Așa s-a instaurat democrația în Piața Kiliei. Kiuciuk Paris, pentru inițiați.)

Să revenim la Horozlar, cum avea să se numească din nou, doar după câteva zile, satul Cocoșu. (Unde ne așteaptă delegațiunea, plictisindu-se să ne terminăm digresiunea.) De ce ajunsese ea aici, la circa zece kilometri de „Micul Paris“? Stăpânul statuii, știind ce impresie face autoritatea de stat

„micilor parizieni“ și cunoscându-l pe notarul ăsta plin de negi, cu care mai făcuse și alte potlogării cu acte în regulă, le spusese că în satul ăsta obscur depusese actele necesare transferului de proprietate; „micii parizieni“, încă prunci în malversațiuni cu acte în regulă, dar la care vor recurge din plin urmașii lor, îi dădură crezare. Apoi, aflând că băutura o plătește vânzătorul și că nu beau din banii lor, la așa pomană, băură până căzură sub masă. Deși prezența slutului îi cam stingherea; așa cum în ochii lor prezența legii e întotdeauna incomodă.

Le trebuiră câteva zile să-și revină din mahmureala lăsată de ritualul aldămașului și să aibă capul limpede pentru planul de măsuri pe care comunitatea trebuia să-l adopte. Fără plan, nema bani. Gunoierii aveau să fie investiți cu drepturi discreționare. Așa că lepădară meseria de bază, ieșind din aria lor de jurisdicție, care era „Micul Paris“, hingherind în toată Cetatea tot ceea ce era patruped: câini de curte și câini de casă, pisicile nimănui și pisici persane. Chiar și un ponei le căzu în covrigul lasoului. Noroc că reușiră să strângă banii necesari înainte de a prinde gustul afacerii pe picior mare, care i-ar fi dus, fatalmente, la răpirea de bipezi. (Slavă Domnului, păcatul kidnappingului e în sarcina altora...) Și ca să scape de bocetele muierilor, planul de măsuri dispunea ca femeile să presteze, musai în același timp, cât e zi-lumină, muncă obștească pentru prepararea chirpicilor necesari ridicării unui uriaș trunchi de piramidă. În vârful lui, moț, urma să fie așezat Ovidiu. Atât de înalt – dacă se poate până la cer – comandară înțelepții soclul, încât poetul să poată vedea Roma din „Micul Paris“. Așa, erau ei siguri, l-ar vindeca de lingoarea exilului. Dulgherii și rotarii, la rândul lor, căzură și ei pe gânduri cum să facă ceva nenumit atunci, un trailer, zicem noi acum, un atelaj atât de lung, încât căruțele din dotare să pară niște jucării. Noua arătare urma să fie prevăzută cu o caroserie identică tancului aflat la acea dată încă pe planșetele proiectanților britanici, fiind capabilă să transporte, fără riscuri și

mari opinteli, statuia de bronz, plus celelalte angarale de pe soclu ale poetului iubirilor interzise.

Trec batalioane române Carpații...

Poate că mahmureala aldămașului a anesteziat emoția veștii că țara intrase în război, chiar dacă și cârciumarii „Micului Paris“ înregistrară o creștere vertiginoasă a deverului de rakî și telemea cu adaos de ciușcă. Aceste două produse locale făceau trecutului punte cu prezentul. Marcau bucuria patriotică și erau leac la beția aldămașului. Bucuria patriotică venea de la faptul că Țara s-a mișcat trecând Carpații. Pentru intinii cartierului nu era deloc ciudat că această comunitate multinațională participa unanim la chefurile prilejuite de gestul istoric: trec batalioane române Carpații... Și asta nu pentru că membrii ei, nefiind abstenenți, se dădeau în vânt după petreceri. Motivele erau de altă natură, deși e greu de explicat cum se face că n-a existat în „Micul Paris“ nici măcar un veto, nici în perioada neutralității, nici acum, când România, devenind aliata Antantei, se dușmănea și cu bulgarii lui Pepo, și cu turcii lui Iașar, și cu nemții lui Prusianu...

Plecarea feciorilor la război o marcară prin doborârea recordului abia stabilit la Sfânta Maria și o ținură tot așa, până când Guvernatorul își făcu datoria pedagogică, atrăgându-le atenția că, de băut, au băut cam mult, și dacă vor să mai bea e dreptul lor – el, Guvernatorul, nu le poate impune vrerea sa unor oameni liberi –, numai că le recomandă să lase uitării chiotele de bucurie și să însoțească libațiunile cu bocete pentru ceea ce i s-a întâmplat oastei, nu departe de cetatea Tomis, la Turtucaia. Schimbând repede macazul, bucuria în blesteme, ținta deveni generalul Aslan. Îl proboziră în fel și chip. „Ce soi de leu o fi ăsta de se lăsase bătut în așa hal?“, se ntrebară „micii parizieni“, care știau ce înseamnă cuvântul ăsta în turcește. Apoi se dreseră cu acrituri,

ca să poată mântui o treabă prea des întreruptă de ingerințele unor evenimente, care se cereau marcate prin toasturi abundent repetate. În plină acțiune de montare a trailerului îi surprinse istoria. Da, de bună seamă era ziua fatală de 22 octombrie 1916. De unde această acribie istorică la „micii parizieni“, a căror memorie nu numai că nu se împovăra cu astfel de repere, dar nici măcar cu socoteala vârstei nu se încurca. Mult timp se va judeca orașul în numele „micilor parizieni“ cu moștenitorii imperiilor care formaseră coaliția Puterilor Centrale. Data asta, pe care până și un țânc din „Micul Paris“ o știe, e ziua când năvăliră armatele Puterilor Centrale peste ei. Și, cum veniră, se și puseră pe jefuit. Confiscară tot ceea ce agonisise gospodarul, fără măcar să se teamă de impresia pe care o vor lăsa posterității. Nu eliberară păgubiților nici măcar acolo, o bucată de hârtie, ca un eufemism, care să certifice hoția făcută în numele vreunui interes de stat. Nimic. Și asta pentru că ele declaraseră că duc împotriva României un război de jaf și pedepsire.

Ce dracu' le făcuseră „micii parizieni“, de jefuiră într-un hal fără de hal?! Mahalaua fu jertfită, odată cu țara, pe altarul zeului păgân al talionului. În primul rând avea să le fie confiscată harabaua, lungă cât un tren de azi, cu care urmașii spoliatorilor de atunci fac acumă cărăușie europeană și euro-asiatică. Căluții dobrogeni, ceva mai măricei decât niște ponei, dar iuți ca aceștia, născuți nu ca să urnească poveri mari, ci ca să-i înhame stăpânii la niște tărăboante cu care să-și mântuiască trebile zilnice, cărând de colo colo ce trebuie unei gospodării sau unei comunități, fură transformați în parizer și înlocuiți de cai nemțești, descinși parcă din mitologia cabalină, capabili să tragă, fiecare, câte un vagon cu încărcătură cu tot.

*Generalul bulgar vrea să-l ducă pe
Ovidiu la Yataganski Akademia*

Bulgarii se gândiră să fie mai deștepți cu o țără decât aliatul lor mai mare din acest război și dejugară câteva perechi de boi de corvoadă, îl legară pe Ovidiu în lanțuri, socotindu-l prizonier de război, și se încăpățânară să-l dea de-a dura de pe soclu. Bronzul se izbi cu o asemenea putere de pavajul de granit al pieței, încât bubuitura se auzi până în „Micul Paris“. Mahalagiii crezură că Al de Sus i-a tunat pe lotrii mascați în haine militare. Eroare! Păcat, altul ar fi fost făgașul moral pe care l-ar fi urmat mahalaua. Dar așa... Cel care se dăduse stăpânul statuii, speriat de perspectiva de a fi condamnat pentru încălcarea contractului de vânzare-cumpărare, se grăbi să-i anunțe pe noii proprietari că se spală pe mâini ca Pilat din Pont. Hoțul, cu acte în regulă, le sugerează astfel că degeaba se vor osteni să-l dea pe mâna justiției; el nu răspunde de fărădelegile invadatorilor. Avea și el dreptate:ăștia furau fără acte!

Așa cum se întâmplă când interesele colective trebuie apărute în fața autorităților, noii proprietari ai statuii se puseră în mișcare. Necunoscând dilema balotajului, votând într-o unanimitate deplină, cum se spune la Partid, în delegație fură incluși, cu titlu de obligativitate, bulgarul Pepo, turcul Memedali, neamțul Prusianu, tatăl calfei de fotograf de la salonul de mai târziu al domnului Lupu. Astfel constituită și mandatată cu împuterniciri depline, delegațiunea ceru să fie primită de generalul Cantargieff. Comandantul bulgar se jurase la '913 că va fi necruțător cu românii. Din ce-i cășunase? Pentru că în anul acela, în al Doilea Război Balcanic, trupele române se opriră la bariera capitalei bulgărești, Sofia, ca Hohenzollernul nostru să nu-l umilească pe Hohenzollernul lor. Degeaba. Cantargieff, la fel ca superiorul său, generalul Toșeff, își jurase în barbă că, atunci când se va ivi ocazia revanșei, nu va privi în urma sa până când nu va bea cafeaua la Capșa. În drumul spre faimosul stabiliment bucureștean, bulgarul lor făcuse acum popas într-o construcție în stil maur, la vila

noastră Șutzu. Generalul, victimă a unei confuzii, îi primi pe toți membrii delegației. El credea că autoritățile veniseră să-i închine orașul; omagiu datorat învingătorului. Numai că fruntașii lor erau departe: unii se retrăseseră cu armata româno-rusă peste Dunăre, alții luaseră drumul refugiului peste mare, la Odessa, sau tot pe mare, în Grecia, la Salonic, acolo unde erau puse la îngrășat, într-un prelungit cantonament, trupele franceze de sub comanda lui Saraille. Generalul bulgar nu știa despre absența fruntașilor urbei, așa că, victimă a unei confuzii, cum ziceam, convocă ziariștii și fotografii de război.

Afabil, ca un exercițiu de fixare a manierelor elegante pe care avea de gând să le etaleze la Capșa, în Parisul Orientului, cum aflase încă din timpul studiilor militare de la Yataganski Akademia că este supranumit Bucureștiul, Cantargieff invită delegația să ia loc. Se supără când constată lipsa de orientare a șefului său de protocol. În sala de primire erau prea puține scaune, încât pe unii oaspeți îi văzu așezându-se pe jos, turcește. Generalul îi dumiri că obiceiul ăsta cu șezutul e al aliaților săi și nu e bulgăresc, dar explicația se dovedește superfluă, căci băștinașii dădură din cap cum că știu, să n-aibă militarul grijă. Cantargieff le spuse toate acestea într-o franceză mai împiedicată, cât învățase la Academia de Război, dar când află că delegația nu reprezintă orașul, ci doar un simplu cartier, trecu pe limba lui, ajutându-se de tălmăci. Mahalagiii continuă să tacă până când generalul le înapoie actele de vânzare-cumpărare și-i concedie scurt, răstit, pe motiv că orașul Constanța fiind de-acuma o comună a Regatului Bulgariei, statuia aparține lui și de drept, și de fapt.

— Bine, bine, domnule general, îndrăzni Pepo pe limba acestuia, și nu în franțuzește, cum crezuse generalul că e limba oficială a „Micului Paris“, dar Ovidiu nu e al nostru, nu e bulgar, îl lămură el, văzându-l pe general cam confuz. Niciun bulgar nu-și revendică descendența de la Roma.

— Nu e treaba mea, e treaba istoricilor militari să stabilească. Și dacă e cum zici dumneata, atunci punem statuia la dispoziția Arsenalului aparținător de Yataganski Minister, ca să facă gloanțe, căci așa e la război: „când bat tunurile, tac nu numai legile, ci și muzele!“, făcu el un gest de lehamite către mahalagii, care dovedeau că nu știu nimic, din moment ce sunt civili.

Pepo mai vru să zică ceva, dar colegii săi îl opriră, spunându-i, supărați, că știu ei cât de încăpățânați sunt ăștia cu „na tuca, na glava...“. Dădură să plece, dar, tocmai atunci, în uriașa sală de la parter se-mbulziră reporterii de război. Văzându-se față în față cu presa – ziariștii, se știe, sunt agenții istoriei –, mahalagii își schimbă atitudinea, devenind disponibili continuării dialogului.

— Mai întâi, îi spuse Generalul lui Pepo pe limba lor, ar trebui să facă câteva fotografii pentru a le încredința viitorimii.

Pepo le tălmăci comahalagiilor că tratativele n-au eșuat, mai sunt speranțe pentru un consens, dar nu înainte de a face niște fotografii. Prusianu, care auzise ceva despre invenția asta a secolului trecut, le explică despre ce este vorba și că dorința bulgarului de a se fotografia cu ei e semn că o înțelegere e posibilă. Generalul, care credea despre sine că are mintea iute, prinse din zbor ideea de a-și asigura prioritate față de aliatul cel mai mare și-i invită curtenitor pe mahalagii să se eternizeze împreună într-o scenă în care el, evident, se înfățișa posterității în chip de Sfântu' Gheorghe, învingătorul hidrei cu mai multe capete. „Micii parizieni“, obișnuiți cu capriciile pertractărilor, lăsară să treacă de la ei, pozară în capete de balaur, căci – cine știe, se mai întâmplă – cine dă până la urmă ia. Generalul făcu pozele și, înainte de a le încredința eternității, le trimise gazetelor sofioțe, pentru a le supune testului timpului: dacă supraviețuiesc zilei, vor supraviețui și veacului. Nu vor supraviețui, așa cum nici această întâlnire nu va fi memorată, dar memorabil va deveni

efectul ei. Nu-și răcesc gura scepticii când tot zic că doar exemplul prost e molipsitor...

După ce fotografii îl încredințară pe General că ceea ce trebuia sensibilizat a fost sensibilizat, Cantargieff, care se și vedea eternizat ca noul Cavaler trac, își îngroșă obrazul și le vorbi astfel: în virtutea dreptului istoric și al dreptului numărului, regatul său este îndreptățit să facă tot ceea ce el, generalul cu mustăți de cuirasier, aliatul invincibilei armate a Kaizerului, are de gând să facă pe pământurile cucerite și, de aceea, vrea să le dea un sfat acestor domni, fruntași ai orașului. Auzind acest compliment, mahalagiii își îndreptară brusc ținuta. Relaxați, după ce se siliseră puțin mai înainte să facă figurație mitologică, redeveniră iarăși țepeni, protocolari, de parcă aveau de înfruntat pe cineva. Nu numai că nu simțiră povara răspunderilor cu care-i încărcă generalul, dar chiar crezură că sunt încurajați să trateze recunoașterea oficială a autonomiei mahalalei lor față de Cetate. Generalul nu-i încurajă în singura direcție în care aceștia erau disponibili, ceea ce îl dovedi inabil ca diplomat. În loc să le adreseze măcar o formulă amabilă, uită repede că n-are în față oficialitățile regatului cu care regatul său e în război. Așa că îi potopi cu reproșuri. „Micii parizieni“ se simțiră sub un duș rece. Se înțepeniră și mai tare în călcâie, ca la fotograf. Iar cei de lângă Pepo îl înghiontiră atât de supărați, încât bulgarul nostru era sigur că are coastele învinețite. Furios, revendicativ, Pepo trase aer în piept și se dezlănțui în limba generalului, limbă pe care, chiar dacă „micii parizieni“ n-o știau, o înțelegeau totuși. Se vedea după felul zgomotos în care îl aprobau. (Pare un paradox, dar nu e, din moment ce până și câinele își aprobă stăpânul; chiar dacă nu-i înțelege cuvintele, îi înțelege atitudinea!) Așa se face că, pe măsură ce Pepo se descărca torențial asupra generalului, se răcoreau și mahalagiii. Furios la culme că tocmai un bulgar nu dă dovadă de înțelegere, se încăpățânează, bulgărește, să nu priceapă că dreptul forței prevalează în război,

mustăciosul le zise o vorbă pe care cu toții o înțeleseseră; era internaționalizată încă de atunci în „Micul Paris“. După ce spuse ceea ce mai găsisese de spus, generalul încercă să scape de furia care-l sugruma, slobozind inutil gulerul tare al uniformei. În acest hal, le întoarse spatele, semn nu numai că e supărat definitiv pe ei, dar că i-a și concediat. Drept care repetă cuvântul pe care abia îl rostise: *siktir*.

O întrebare care pedepsește auzul:

Was ist das?

Mahalagiii îl sictiriră și ei în timp ce se buluceau spre ieșire. Fără să se vorbească, porniră hotărâți spre generalul Mackensen. Cum de la vila Șutzu la Prefectură – unde aflaseră că își are neamțul cvartir – drumul lor trecea prin Piața Independenței, avură inspirația să-l lase pe Pepo acolo, ca să-i întârzie pe furii care tocmai se căzneau să urce statuia Poetului în harabaua ce fusese confiscată „micilor parizieni“. Ceilalți se repeziră să ia cu asalt Prefectura. Năvala au consemnat-o martorii oculari, inclusiv faptul că santinelele le vor bara drumul cu baionetele la armă. Cum erau prea grăbiți ca să șadă și să cugete, nu și-au dat seama de ce soldații i-au lăsat iute să treacă. Altfel, mahalagiii ar fi devenit conștienți că, în afară de furie, arma cea mai eficientă pe care o dețineau împotriva ocupantului german erau miasmele pe care le slobozeau chiar și într-o trecere grăbită. Nemții, deși la mijlocul războiului, n-aveau încă simțul olfactiv dedat cu mirosul sărăciei. Penuria apei curate pentru spălat și a grăsimilor din care se face săpunul îl încurajează pe omul sărac să neglijeze igiena, din moment ce murdărirea e iminentă! Mackensen, excedat și el de duhoarea care-l asaltă brusc, nu se mai formaliză să le țină o lecție despre rigorile protocolului prusac sau să-i dea afară pentru obraznicia de a-i fi tulburat meditațiile strategice, ci, după ce-și puse mânușile din piele de câine, smulse

din mâinile șefului delegației actul de vânzare-cumpărare pe care acesta îl flutura ca pe un drapel.

— *Was ist das?* îl chestionă el.

Șeful, Levon Americanul, tăcu, căci nu putea vorbi limba asta, pe de o parte, iar pe de altă parte, văzând mânușile generalului, trăia sentimente confuze. Unul de superioritate, neîndoios, față de germani, ai căror hingheri nu știau să se descurce în viață, din moment ce-și fac datoria, transformând câinii în mânuși, dar și unul al urgenței: trebuie să dea alarma în „Micul Paris“, ca să fie puși la adăpost câinii vagabonzi.

Dacă fiecare familie ia în custodie câte două javre... începu să socotească Levon în gând, numai că întrebarea lătrată a generalului îl readuse brusc în biroul acestuia.

„*Was ist das?*“ suna ca o somație ultimativă: banii sau viața, dar delegația nu se fâstâci și Prusianu făcu un pas înainte, înfruntându-l în germană pe general într-un mod care avea să-l deconcerteze. Dacă la capitolul igienă mahalaua era deficitară, la cel al limbilor ea era îndestulată: se vorbea în acest cartier nu numai mult, dar și în mai toate idiomurile ce se vor auzi pe culoarele viitoare Ligi a Națiunilor. În ceea ce privește solidaritatea interetnică din acest cartier pestriț, ce să mai zicem, ea e încă vis și astăzi pentru Europa.

După ce se zbârlise la cei care năvăliseră în biroul său și-l exasperau cu mirosurile lor, Mackensen trăia acum bucuria de a vedea cât de întinsă e aria de răspândire a limbii materne și cât de muzicală poate deveni ea când cel ce o folosește nu vrea să-și exterminе adversarul, ci doar să și-l facă aliat. Uitând de orice prudență sanitară, generalul îi invită să se așeze. Delegația se răspânde în vastul salon. Cu instinctul ierarhiei valorice în sânge, fiecare își alege fotoliul la care-l îndreptătea locul deținut în cadrul mahalalei: Prusianu și gospodarii mai cu stare în fotoliile mai apropiate, ceilalți mai departe, spre încântarea lui Mackensen, care se văzu astfel depresurat de o parte din miasmele ce-l asediaseră. După o clipă de tăcere, cât o reculegere, Prusianu se

ridică, împinse fotoliul de sub el, demonstrând că nu suntem doar fiii sângeului, ci și ai mediului, mediu care ne modifică temperamental. Începu să turuie de zor, de parcă ar vorbi Caraccioni, macaronarul. Spre mulțumirea celor două părți însă, avea să infirme aserțiunea ce urma să se descopere mai târziu, cum că orice dialog este o confruntare. Dimpotrivă, așa cum se desfășurau convorbirile, un nou-venit ar fi avut impresia că a picat într-o șezătoare literară, iar cel care se produce e de bună seamă tenor de operă italiană, care face vocalize pentru liedul ce-l va interpreta în germană. Probabil că i-ar fi apucat seara aici, dacă un incident n-ar fi încins spiritele. Cunoscând fidelitatea cu care Prusianu, ca mai înainte Pepo, susținea cauza lor în fața inamicului, „micii parizieni“ aprobau de zor pledoaria acestuia, dar la un moment dat, văzând că și Mackensen dă și el din cap, intrară la bănuieli. Și asta pentru că în audiența precedentă mahalagiii trăiseră o frustrare când pricepuseră, în sfârșit, că la bulgarul Cantargieff mișcarea capului de sus în jos e o negație, un nu, și nu un da... Cum îl văd și pe Mackensen că mișcă și el capul ca un cal ținut în buiestru, înseamnă că dușmanii au convenit să le încalce drepturile. Iar felul în care li se opun, printr-un „da“ care înseamnă „nu“, e, hotărât lucru, baza de înțelegere a alianței inamice! Vanitatea de care dădeau mahalagiii dovadă, cum că înțeleg tot, că nimic pe lume nu scapă priceperii lor, avea să se dovedească calitate. Da, în unele cazuri, un defect de caracter poate fi o calitate. Mai ales în politică. Văzând că li se duce pe apa sâmbetei și ultima speranță de a li se face dreptate, Prusianu fu întrerupt de colegii săi și întrebat scurt cu ce nu este de acord Mackensen.

Prusianu îi privi nedumerit, iar generalul se arătă contrariat.

— *Was ist das?* întrebă el pe un ton muzical, deși cam wagnerian.

Mahalagiii îl ignorară, adresându-i-se lui Prusianu:

— Iar am dat cu oiștea-n gard?

Prusianu îi privi nedumerit.

— Păi, ăsta dă din cap la fel ca bulgaru' – îl lămuriră.

— Hai *siktir!* îl auziră pentru prima oară pe Prusianu, neamțul lor, înjurând turcește.

Se dovedea că Mackensen nu știa de limbajul diplomatic al micului său aliat, așa că îi ceru explicații lui Prusianu. Ce se întâmplă? De ce sunt supărați membrii delegației?

— *Was ist das?* tuna întrebarea generalului, dar, în ciuda tonului ridicat, mahalagiii nu mai simțiră amenințarea alternativei: banii sau viața! – ci o curiozitate benignă.

Uitând că Prusianu e puntea lor de legătură, începură să-i explice fiecare în limba lui: românește, turcește, nemțește, armeneste și grecește, în aromână și în rusă, în idiș și în țigănește, adică în indiană... Turnul Babel se mutase în salonul lui Mackensen, încât acesta crezu că, în sfârșit, visul Germaniei – „*Deutschland, Deutschland über alles*“ – începe să devină realitate...

— *Was ist das?* ridică Mackensen mâinile în sus, repetând întrebarea de parcă doar la această interogație se limita limba sa.

De data asta însă blând, ca un tată al popoarelor, un tată iubitor.

Mahalagiii tăcură, văzând că neamțul e prizonierul unei perpetue nedumeriri. Prusianu rămase să-i explice că delegația a fost indusă în eroare de limbajul mut folosit de aliatul bulgar. Deși făceau războiul împreună de doi ani, Mackensen auzea pentru prima oară că „da“ la Cantargieff înseamnă „niama“ și își propuse să verifice dacă alianța lor nu scârțâie, deși, de când îl știa, bulgarul nu-și permitea decât să asculte smirnă dispozițiile lui. Când, în sfârșit, Mackensen înțelese că și el este suspectat că face la fel, se înroși până la rădăcina părului, se ridică brusc de pe scaun, obligându-i, doar prin atitudinea sa, și pe ceilalți să se ridice și să-l urmeze în anticameră. Îi făcu semn aghiotantului să vină după el. Și porniră cu toții.

Spectacolul era de excepție și nimeni dintre cei căzuți sub ocupație nu va pierde prilejul de a se bucura de-a lungul întregii sale vieți. Trecătorii, constructorii binalelor de pe străzile ce curgeau în pantă spre Piața Ovidiu, femei și copii, trecători ocazionali, cu mic, cu mare, toți se buluciră după delegația „micilor parizieni“, în fruntea căreia se afla temutul „spărgător de fronturi“. Hărmălaia care se porni în centrul orașului era mai mare decât zarva cumetrelor din „Micul Paris“ în zilele în care policalificații defilau cu cușca plină de javrele mahalalei. Mahalagiii își lăsară și ei trebile baltă, inclusiv partidele de table neîncheiate. Alarmați de pericolul ca delegația să fie luată și dusă în prizonierat, dădură fuga spre Peninsulă. Speriați de zvonurile despre vampirismul inamicilor, zvonuri care precedaseră ocupația cetății Tomis, ei îi și vedeau pe fruntașii lor sacrificați de noua ordine germană. Mackensen plus trupa de strânsură fură ajunși din urmă de urletele ancestrale ale mulțimii revoltate. Tot orașul era în picioare. Huiduit astfel, Mackensen se întoarse brusc pe călcâie și se răsti la ei scurt, cum de-acuma știm, cu un lătrat: „*Was ist das!?*“.

Vociferările se risipiră ca apa în nisip, pentru ca apoi să se ridice, miloage, suspinele femeilor. Mai întâi ale celor care aveau vreo legătură tainică, un ibovnic adică, în „Micul Paris“, apoi ale gospodinelor care presimțeau o iminentă criză a peștelui și deci escaladarea prețurilor, care până atunci erau aproape de miloagă, ca și a zarzavaturilor așteptate de butoaiele încă neumplute pentru o iarnă care se anunța și mai aspră, din cauza ocupației. Când corul jeluitoarelor escaladă notele cele mai de sus ale partiturii verdiene din *Corul robilor*, apărură, grupați, „micii parizieni“. Din respect pentru durerea acestora, mulțimea le făcu cale și ei se înfipseră în general, sufocându-l cu mirosurile lor de rântaș, de seu, de usturoi, de pastramă, de babic, de telemea de oaie. Generalul se retrase cu spatele spre Piața Ovidiu. Așa, întors spre mulțimea care-l urma, îl

surprinseră „micii parizieni“. Soldații bulgari, aflați în jurul statuii, tocmai erau ocupați să-l pună în lanțuri și pe Pepo, pe care-l credeau nebun de legat. Confuzionați de puhoiul care se rostogolea spre ei, îl lăsară acum în pace. Așa făcură și cu Poetul, cu statuia lui, se-nțelege. Pe vremea când poetul peripatetiza pe-aicea, seminția hingherilor de statui hălăduia în adâncul Asiei. Făcură cerc în jurul lui Mackensen. Acesta, simțind umbra proteguitoare a aliaților, își recăpătă prestanța prusacă și ceru fotografiilor bulgari, care-l urmaseră pe Cantargieff, să-l immortalizeze și pe el pentru eternitate. Eternitatea germană. Aghiotantului îi șopti să vegheze ca publicarea fotografiilor să aibă următoarea explicație: „Feldmareșalul Mackensen, celebrul spărgător de fronturi, în mijlocul entuziastei primiri făcute de populație după cucerirea Constanței“. Fiind la începutul epocii cinematografice, încă nu era pusă la punct tehnica mizanscenei „ca la fotograf“. Exploziile scurte și intense de magneziu ale aparatelor de immortalizat, la care trebuie să adăugăm scenele succesive ale lui Pepo, întâi înlănțuit ca Prometeu, peste Mare, în Caucaz, și apoi eliberat, ca în scena robilor din *Nabucco* de același Verdi, făcură ca pozele care ne-au parvenit să arate mulțimea eternizându-se cu gura căscată. Mackensen, după încheierea acțiunii protocolare, trecu la judecarea solomonică a diferendului în care se implicaseră aliații săi. Ei îl revendicau pe Ovidiu, deși titlul de proprietate era deținut de „Micul Paris“. Le ceru bulgarilor să se retragă într-o parte a statuii, iar în cealaltă, mai departe de nasul său, invită delegația mahalagiilor, proaspeți proprietari de artă. Născut și crescut în respect total față de disciplina militară, ca și față de birocrăția prusacă, unde actele hotărăsc totul, chiar și destinele, el se simțea precum Cel de Sus la Judecata de Apoi. Ceva însă îl făcu să întârzie deliberarea. Și anume antetul pactului de vânzare-cumpărare pe care-l avea în mână: Regatul România. Germania se afla în război cu acest regat, apoi parafa rotundă a satului Cocoșu, revenit la numele mai

vechi, de Horozlar, schimbare de nume dictată de curtoazia față de marea absență de la această ceremonie – armata turcă, rămasă departe, în urmă, din cauza ritmului iavaș-iavaș în care mășăluia –, toate aceste circumstanțe îl incomodau. Era imposibil ca un german și mai presus de toate un militar prusac să suspecteze un act oficial de fals. Exclus! Dacă „micii parizieni“ erau îndreptățiți să-și ia statuia și să se ducă, de ce-l revendicau totuși bulgarii pe Ovidiu?

— De ce? îl întreabă Mackensen pe Cantargieff.

Mustăciosul, pe care neamțul îl privea acum iscoditor, ca să vadă ce mișcare va face cu capul, îl surprinse făcând o a treia mișcare, nici de sus în jos, nici pendulându-l în plan orizontal, ci ridicându-și bărbia ca și cum ar vrea să se uite peste soclul văduvit de statuia lui Ovidiu.

— *Was ist das?* întreabă Mackensen și Cantargieff lărgi gama simbolisticii semnelor mute, arătându-i cu indexul spre clădirea primăriei, unde câțiva dintre subordonații săi se căzneau să fixeze o nouă firmă: „Comuna Constanța, Regatul Bulgaria“. *Was ist das?* se înfurie neamțul, văzând că aliatul își ia singur felia cea mai groasă din tortul capturat, cum i se părea România în toamna aceluia an.

Când treci din Bulgaria în Dobrogea intri, practic, în Europa

Cantargieff încremeni, de parcă ar fi fost surprins fără uniformă, gol pușcă. Apoi își mută privirile vinovate la bronzul poetului; găvanele statuii erau mai suportabile decât ochii mânioși ai „spărgătorului de fronturi“.

— *Was ist das?* nu-l slăbi neamțul, întârziind să revină la atitudinea solemnă și marțială pe care i-o impunea rolul său de judecător. *Was ist das?* arătă apoi cu palma înmănușată spre primărie.

Cel interogat nu mai avea vlagă nici măcar să se roage să se isprăvească mai repede totul. Chit că și

penitența verbală era dezonorantă pentru un comandant. Discreți de felul lor, nebăgându-și nasul unde nu le fierbea oala sau profitând de confruntarea inamicilor, „micii parizieni“ se grăbiră să dejuge boii. Nu erau ai lor, încă nu râvneau la bunurile altora. Asta îi învățase preotul Datcu, de la Sfântul Gheorghe, citindu-le legile din cărțile sfinte. După care hotărâră care dintre haidamacii cartierului se cade să se înhame la coșcogeamite harabaua cu care să ducă în inima mahalalei lor statuia pe care o cumpăraseră cu acte în regulă.

Surprinși la început de spiritul de sacrificiu al „micilor parizieni“ – de unde or fi știind aceștia, se întrebau cu toții, că arta cere sacrificii? –, târgoveții din Peninsula ieșiră primii din uluială. Și, văzând că Poetul pleacă de la ei, surghiunit de noii stăpâni ai orașului tocmai în mahalaua din apropierea ghiolului, începură să vocifereze, obligându-l pe Mackensen să suspende pedepsirea lui Cantargieff.

— *Moment!* le ceru Mackensen și toți încremeniră în așteptarea urmării care nu putea fi decât întrebarea aceea care pedepsește auzul.

Dar nu, dintr-un motiv obscur, generalul îi grație și făcu ceva neașteptat, care avea să-i preocupe mulți ani după aceea pe istoricii locali. Generalul, este opinia noastră, neamț sadea, înțelegând în sfârșit cât de complicate sunt lucrurile și obișnuit la școala militară să măsoare de mai multe ori înainte de a tăia, și nu așa cum aveau să facă mai târziu generalii formați la școala vieții, care mai întâi trag și apoi cercetează dacă aceea era ținta, se urcă pe soclul acum gol, își caută echilibrul și, după ce și-l găsi, își duse palma dreaptă sub bărbie ca să-și sprijine capul plin de gânduri. A fost suficient impulsul acesta venit de aiurea ca feldmareșalul să locuiască el, un *ersatz*, soclul devenit vacant. Locul statuii în care-l turnase în bronz sculptorul Ferrara pe poetul de la Sulmona, surghiunit de augustul său suveran tocmai printre barbarii de aici, de la Pontul Euxin, devenise acum ocupat *manu militari*. Așa erau vremurile: la război,

ca la război, harfa înlocuită de tun și poetul de general.

Ciudat, evadarea din corsetul prusac al faimei de berbece al fronturilor n-avea să pară ilară mulțimii. Acest personaj colectiv, mulțimea de gură-cască, respectă tăcerea generalului, însă, când se prelungi mai mult, începu să se agite și unii mai întreprinzători pariau că generalul va rămâne stană de piatră în locul lui Ovidiu. Având un pronunțat spirit de inițiativă în branșa luării cu japca, Cantargieff profită de absența mentală a superiorului său ca să poruncească dispersarea mahalagiilor înhămați la harabaua bulgărească și să-l facă nevăzut pe poet. Moment în care târgoveții încetară brusc să respecte meditația generalului-statuie și se puseră pe huiduit. Sufletul hain al lui Cantargieff, nesimțitor la sacrificiul de sine al marelui strateg, deveni ținta. Inutil însă. Orașenii, și nu mahalagiii ocupați să-i împiedice pe furii bulgari să se facă nevăzuți cu statuia lor, se întoarseră spre Mackensen și se repeziră să-l dea jos de pe soclu, explicându-i, care cum putea, că ei, deși se trag de la Râm, și nu de la Berlin, îi mulțumesc pentru gestul său de sacrificiu. Însă nu e cazul să se eternizeze aici, în Tomis. Mai bine ar da dispoziții ca statuia să fie pusă la loc și o gardă militară, neapărat germană, să-i asigure paza. Intervenția târgoveților avu darul să-i redea elocința marelui strateg.

— Vă revendicați de la Roma, domnule general? îl întreabă Mackensen pe bulgar.

Cantargieff îl privi descumpănit și, văzând că mulțimea repetă întrebarea lui Mackensen, nu reuși să-și frâneze pornirea și lăsă să-i scape un cuvânt pe care neamțul îl crezu sinonimul în bulgaro-turcă al lui „evrika“.

— Păi, vedeți, colega, îl dojeni neamțul cu blândețe, evaluând corect tăcerea acestuia, păi, vedeți, de ce să ne expunem astfel Istoriei?

— *Siktir*, repetă cel admonestat.

— *Siktir*, reluă din zbor Mackensen, sânguincios să învețe o nouă vocabulă din lexiconul aliaților, *siktir*

înseamnă *evrika*. Hans, se întoarce spre aghiotantul său care era ocupat să-i împiedice pe fotografi să se înghesuie pentru a fixa prima neînțelegere dintre aliații Puterilor Centrale, te rog să notezi: *siktir* egal *evrika*.

— Dar nu e adevărat, Excelență, se repezi Prusianu, ieșind în față din grupul mahalagiilor, iertați-mă că trebuie să repet cuvântul în fața dumneavoastră, dar *siktir* e un cuvânt urât, turcesc, care, rareori, la mare supărare, se mai aude, dar nu fără a fi sancționat păcătosul. Până și în „Micul Paris“.

Cantargieff îngheță sub privirea viforoasă a lui Mackensen.

— Hans, îl strigă peste umăr pe aghiotantul său, șterge porcăria aia și notează pentru posteritate fraza asta: „Venind din Asia, de-abia când treci din Bulgaria în Dobrogea intri, practic, în Europa“.

Mackensen introduce „Micul Paris“ în hărțile militare

Din toată tărașenia, încheie Timișana evocarea sa, singura satisfacție pe care o avură „micii parizieni“ era recunoașterea și de către Germania a faptului că mahalaua lor face parte din Europa. În plus, îndreptățită e invidia Parisului pentru concurența pe care i-o face „Micul Paris“ în hărțile militare prusace.

Dacă geografia câștigă un atare adevăr, „micii parizieni“ pierdură însă statuia. Mackensen, cu apetitul, exagerat crescut, pentru instrucție, dori să se adape și din cultura antică, dar mahalagiii, atât de pricepuți în limbi străine, erau străini, dacă nu de cultura antică, nescrisă, ajunsă până la ei din gură-n gură, oricum de poezia lui Ovidiu. Prusacul, deși prinsese drag de noii săi supuși, ale căror miasme fuseseră împrăștiate de briza marină ce sufla dinspre nord, hotărî totuși, privindu-i părintește, că

rezolvarea litigiului trebuie să fie amânată până după capitularea României, iar funcționarea legislației românești în teritoriile ocupate suspendată tot până atunci. Adică totul rămâne „statu quo ante bellum“, le spuse el, arătându-le că limba poetului nu-i e străină. Deci ordonă soldaților bulgari să-l ridice pe Ovidiu pe soclu, iar noilor săi supuși le porunci să se specializeze în poezia lui Ovidiu. Nu este suficient să cumperi o statuie, mai trebuie s-o și meriți, adăugă Mackensen, zorindu-i să se grăbească să pună mâna pe carte, căci războiul de jaf și pedepsire pe care l-au pornit Puterile Centrale împotriva României nu se va prelungi până la calendele grecești, ci, cel mult, până la primăvară. Și după aia, ordinea germană va fi lege și ordine... Disciplină și cultură.

— Cum statuia lui Ovidiu se află tot aici, în același loc, încheie Valerică sinopsisul pe care-l alcătuiuse la sugestia lui Muzafer, ce concluzie trebuie să tragem? îi întrebă pe cei doi oieri din Mărginimea Sibiului.

— „Statu quo ante bellum“ a rămas tot așa, îi răspunse, neîntrebat, Girondini, căci nu supraviețuiește nimic decât provizoratul.

— Cred că s-a dovedit că actul cumpărătorilor era fals! zise Ion sau Pătru.

— Oamenii ăștia erau prea simpli să învețe carte latinească, avea să fie rândul lui Pătru să răspundă.

Sau al celuilalt.

— Eroare, strigă Valeriu ca un monitor de concurs tip „cine știe câștigă“. Memedali este cel mai convingător exemplu. Și mai e ceva, domnilor Ion și Pătru, îi numi astfel cu glas tare, pentru prima oară, spre stupoarea celor doi oieri, „micii parizieni“ erau săraci material, dar bogați sufletește. Niciun „mic parizian“ nu e străin de spiritul poeziei ovidiene și de aceea cu toții sunt îndreptățiți să zică cum că de la Râm se trag sau, eu știu, se înnegură el din senin, poate mai exact să spunem că de la Râm li se trage!

Speranța e ca Girondini să facă o minune mondială

— Știți ce, interveni Muzafer pentru ca tulburarea prietenului său să nu-i afecteze și pe ceilalți. Puțină știință duce la necredință, însă multă știință ne face bine, este ca banii albi pentru zile negre. De aceea nu știu ce să vă sfătuiesc, frați ciobani, să puneți mâna pe carte sau să țineți în ea zarurile. E greu să vă dau un sfat, dar dacă vreți să aveți și voi o statuie, atuncea...

Cum păreau inocenți ca nou-născutul în fața tăvii pe care i-o întinde nașa, ca să vadă lumea pe ce simbol profesional va pune mâna pruncul, Valeriu, ca să fie rău cu Muzafer, era gata-gata să-l întrebe ce aleseseră ciobanii în pruncie. Dar renunță. Știa că Muzafer e om bun, pâinea lui Allah; n-avea de ce-l tachina. La rândul său, Muzafer, văzându-i nehotărâți în fața dilemei formulate, indeciși ce să ia în mână, cartea sau zarurile, ridică mâinile la nivelul burții, îndepărtându-le apoi printr-o extensie, semn că Ion și Pătru sunt liberi să aleagă, la fel ca păsările cerului, încotro s-o apuce. Apoi își îndreaptă privirile spre Valeriu Timișana. Știa cât de cătrănit e. Ca să-i alunge norii negri, care, era sigur, îi acoperă cerul personal, îl rugă pe dramaturg să le povestească trama spectacolului avortat. Muzafer văzuse că așa fac americanii când intră într-un bocluc – se duc la psihiatru. (Rădăcina cuvântului *boc* = rahat, pe turcește, dar nu rahat de mâncat, ci din celălalt, căruia nu-i spunem pe nume, căci nu se cade aici.) Parcă la psihiatru se dusesse și Dustin Hoffman în *Kramer contra Kramer*, ca să scape de boclucul lui familial. Timișana, după succesul pe care credea că-l avusese cu povestea statuii – fusese sau nu un succes, doar dumneavoastră veți decide –, refuză invitația. „Poate mai târziu... poate altă dată...” Convins că Valerică e copleșit de vestea scoaterii piesei sale de pe afiș, Muzafer se uită cu speranță spre Girondini. Poate face o minune. Acesta ridică neputincios din

umeri; partea cu vorbitul nu era sectorul său principal de activitate. La insistențele Turcului însă, se oferi să facă doar ceea ce-i stă în puteri. Dacă Muzafer vrea ca el să mute acum statuia acolo unde ea ar fi trebuit să se afle de fapt, așa cum era de drept, poate face. Numai că Turcul trebuie să plătească toate angaralele ce decurg din defazarea istorică a mutației. Între timp fuseseră două războaie mondiale, apoi o revoluție, care a etatizat tot, inclusiv poezii și statuile lor. El se prinde să încalce măcar o dată angajamentul pe care l-a semnat în fața autorităților, cum că scamatoriile pe care le va face nu vor fi în detrimentul avutului obștesc. Dar o singură dată! Și asta dacă și domnul scriitor se leagă să scrie istoria „Micului Paris“. A, nu, nicio grijă, procedeul prin care colegii lui americani au făcut ca o navă militară aflată pe coasta Atlanticului să fie găsită a doua zi dis-de-dimineată pe coasta Pacificului, cu echipaj cu tot, o fi „top secret“ pentru cine-ntreabă, dar nu pentru el, maestrul Girondini, originar din „Micul Paris“.

— Dacă au făcut-o ei, continuă scamatorul, o putem și noi face, căci nimic din ce se face în lume la cel mai înalt nivel nu ne e imposibil, trebuie să facem așa cum ne-a spus Tovarășu'. Dar e păcat, nu-i așa?

— Orice, auzi la el, orice, se miră Muzafer, numai latina poetului n-a fost nimeni dintre noi amator s-o stăpânească. Dacă „micii parizieni“ nu se îmbolnăveau de microbul secolului ăstuia – politica –, statuia s-ar fi aflat acolo unde îi e locul, și nu în Piața Ovidiu, care putea reveni la vechiul nume de Piața Independenței. Poate că feciorul de care vorbeați, își trecu Muzafer privirile de la Ion la Pătru și retur, neștiind care îi e tatăl, feciorul care vrea să meargă la oraș, să fie domn adică, o avea ușurință pentru limbi străine și, dacă are, până prinde șmecheriile lui Girondini, mai bine învață latina și atunci, cine știe, luați statuia la Rășinari. Ar fi pe mâini cinstite, căci vă văd oameni iubitori de carte, picură Turcul miere în vorbele lui, făcându-se că uită pasiunea aceasta, mai nouă, pentru table. Cât privește latina, mai adăugă el o informație încurajatoare, dacă

apuci s-o-nveți o dată, o știi fără cusur toată viața. E singura limbă care nu se poluează, nu se schimbă. Nici nu sărăcește, nici nu se-mbogățește; e o limbă moartă!

Perspectiva ca într-o bună zi să se poată întoarce în sat cu o așa mândrețe de statuie le surâse ciobanilor. O singură clipă însă, căci informația, adăugată ca un bonus, cum că latina este o limbă moartă, intră în coliziune cu spiritul lor practic; erau acum trup și suflet hotărâți să-l determine pe Girondini să-l ia pe feciorul cel dolofan ucenic de drăcovenii, și nu să învețe limba morților.

Elicopterul vs statuia lui Ovidiu

Parcă era un făcut: cineva sau ceva se opunea întotdeauna. Deși socoteala făcută era simplă, cu rezultate garantate. De ce nu pot cumpăra elicopter, dacă au bani gheață? Că sunt toate solicitate la export? Dar cotele cu brânza lor nu tot acolo se duc sub nume grecesc? Păcat. De-ar avea elicopter, ar fi mult mai mare folosul. Ar putea supraveghea turmele de sus, din nori, apoi le-ar muta unde sunt pășuni mai grase. Ciobanul în nacelă, măgarul, jos, în fruntea turmelor. Așa s-ar respecta ordinea naturală: ciobanul, vulturul Carpaților, sus, în elicopter, măgarul jos, unde îi e locul, la firul ierbii. Dacă nu și nu, atunci măcar flăcăul lor, chiar domn la oraș, ar putea face transhumanța ciupoarelor folosind știința sugestiei pe care i-o va desluși maestrul Girondini. Iar feciorul, de învățat, o să-nvețe, că de aia au bătrânii bani, ca fiii lor să învețe, iar ei, în timpul ăsta, s-or ocupa de muls, de tuns, de industrializarea laptelui, măbind producția de telemea tip oaie, timp de opt ore pe zi. Și mai mult dacă va fi nevoie. Celelalte pe din două, între somn și vizionări video, ca să fie și ei în rând cu lumea, să apropie satul de oraș. Așa n-ar mai face greutate sociologilor, care nu știu în care dintre cele trei optimi ale zilei să-i treacă.

Adică pe ei: responsabili cu oile sau „ciaubani“, cum le zic americănește, că e mai științific, și nu ciobani, cum își sperie orășenii odraslele că vor deveni, dacă nu se țin de carte.

— Da, se bucurară Ion și Pătru, nu vom mai face greutate sociologilor.

E adevărat, procentul lor e atât de mic și de neînsemnat într-un eșantion, dar cum ea, sociologia, e o știință geamănă cu contabilitatea, niciun rest nu trebuie lăsat slobod, neprins în scripte, așa cum ultimul bănuț se trece în bilanț, fie la sold, fie la debit, chiar dacă pierderile planificate pot fi cu multe, o, foarte multe cifre, cu sau fără virgulă.

— Ei, ce ziceți, frați producători, mai încercă Muzafer să modifice ceva din modul pragmatic de a privi viața, încercăm să obținem o bursă pentru feciorul cela? ardeleniză el întrebarea.

Neprimind răspuns, deși sperase în recunoștința pe care i-o datorau, supralicită. Încercă să-i cointereneze prin propunerea de a trimite feciorul chiar în Italia, la Sulmona, în orașul de baștină al poetului, cu care Constanța s-a înfrățit de mult.

Ciobanii mișcă energic capetele, confirmând și prin viu grai că au rămas la vechea formă românească de negație. În plus, îi făcură semn cu ochiul, arătându-i-l pe Girondini.

— Auzi, îl ironiză Valeriu pe Muzafer, tu te încăpățânezi să-i faci fericiți cu forța. După cum vezi, nu Poetul, ci Maestrul, lungi el a batjocură atributul scamatorului, îi seduce. Maestre, îți propun ca examenul de admitere al viitorului scamator să fie în latină.

— Hocus-pocus, se burzului prestidigitatorul, nu e dintr-o limbă moartă.

— Dacă nu vă e cu supărare, domnule campion, zise Ion sau Pătru, gândindu-se la un compromis, cum încercau deseori să ajungă cu el chilipirgii de brânză pe daiboj, n-am putea încerca să învățăm noi latina, iar feciorul scamatoria?

— Bine, se-nvoi Muzafer, batem palma!

— Dar n-ar fi și mai bine, mai încercă Pătru sau Ion un subterfugiu, pentru a se salva de la caznele învățării unei limbii moarte, să tocmiți vreun cioplitor să facă o statuie la fel ca asta?

— Corect, se aprobă, scandă latinește Muzafer.

— Dacă nu vă e cu supărare, prinse curaj unul dintre ei, poate face cioplitorul două și una o ducem cu noi la stână, iar cealaltă i-o dăm de dar „Micului Paris“, căci oamenii lui Nasone sunt ceia de colo, mai zise el, pentru a pecetlui odată pentru totdeauna înțelegerea.

— Și să scrie pe ea, veni cu un înduioșător codicil verbal fârtatului lui: „Dată oamenilor Micului Paris, spre bucuria ochilor și a sufletelor lor frumoase, de către Pătru și Ion, cum ne-a găcit dânsu’, domnu’ scriitor, oieri din Mărginime...“.

Toți aplaudară intenția ciobanilor.

Partea a patra

Efectul zorilor asupra inteligenței
materiei

Apoi Muzafer îi îndemnă să se grăbească. Zorile erau aproape. Ele aveau să spele fața nopții cu o suită infinită de culori și nuanțe. Un miraj coloristic, o lanternă magică, cu care ciobanii ar trebui compensați, pentru că dorința lor de a vedea într-o bună zi marea din elicopter e irealizabilă. Cum cel mai fascinant spectacol se putea urmări în toată plenitudinea coloristică de pe deal, unde era terasa sculptoriței Anna, pretextul de a o trezi cu noaptea-n cap le era la îndemână: veneau cu pețitori pentru artă monumentală.

Porniră spre ea. Birja o luă pe Bulevardul Mamaia, fost Lenin, fost Regina Maria, trecu iute de Spitalul Militar și, după ce o țină langa, coti la deal spre Tataia. Prin perdeaua nopții se zăreau niște ruine. Dacă n-ai copilărit pe aici, ai crede că sunt antice, tomitane. Dar nu, Valerică identifică soclurile de piatră ale baracamentelor germane, jefuite până și de ultima scândură, de rămăsese doar piatră pe piatră. Trăsura nu mai era ocupată în aceeași dispunere: acum Turcul, în picioare, era în locul birjarului, dispărut ca prin minune. Conducea procesiunea. Valeriu, alături de Ion și Pătru, pe canapea. Cei doi, deși anunțaseră intenția unei donații generoase, nu renunțaseră la poziția de fotografie a fotbaliștilor britanici. Erau cu mâinile încrucișate și cu palmele simțind portofelele. Mai ales că, de pe strapontină, Girondini îi fixa cu ochi fosforescenți. Noroc că la răstimpuri, când pleoapele ciobanilor se făceau grele, scamatorul își aducea aminte de sfatul medicului și cobora pentru a dubla, *per pedes*, arderea kaloriilor. Era un act reflex. Altfel mintea sa era departe, peste mări și țări. Cum dracu' au făcut americanii transferul vaporului? Deși experimentul avusese martori, nimic nu transpirase în afară. Poate serviciile secrete știu ceva. Se bătu la cap cu indexul. Nimic. Inteligența materiei, ascunsă sub țeastă sa,

nu-l invita să intre. „Oare birja asta nu poate fi mutată la cer?”

Cum somnul cel mai dulce al caraliilor e în zori, nu exista nimeni care să le ație calea. Cu vocea lui plăcută, baritonală, catifelată de atâta nicotină, Muzi perora ca o statuă vorbitoare, contrariindu-i pe oieri. Aveau o nouă dovadă că la Constanța orice e posibil, inclusiv beția fără băutură, beția prin cuvinte. Îl căutară din priviri pe Girondini, crezând că Turcul e hipnotizat de el. Cum calul se opintea din greu la deal, fahirul, fără a recurge încă la știința sa ultrasecretă, luase poziția unui pilier de rugby la o grămadă ordonată, împingând vânjos în aripa birjei. Dacă deformarea caroseriei era ambiția lui ultimă, fapta era aproape gata.

— N-ar fi mai bine să ne ducem la hotel, spuse Ion sau Pătru, simțind cum trosnește faetonul sub efortul scamatorului.

— Mai binele este dușmanul binelui, frați producători de telemea tip oaie! se-ntoarse Muzafer cu greutate spre cei doi, ca să vadă efectul pe care-l face mânuirea dialecticii. Adăugând apoi, mai mult pentru sine: *haram gheldi, haram ghiti*.

— Interesant, interesant, îngânară la unison Ion și Pătru, imitând vreun personaj mai doct de la „Viața satului”.

Poate pe Gică Verman; el strălucea printre neisprăviții care se ocupau de mersul Revoluției agrare.

Timișana nu știa ce le-a reținut atenția: capriciile lui Girondini sau vorbele spuse la urmă de Turc. Expresie aparținând fatalismului oriental sau eschivei de angajare. Din dragoste pentru aproapele său sau din vanitatea eruditului, slăbiciune intelectuală, scriitorul găsi de cuviință să-i liniștească pe oieri, spunându-le că nici Muzafer nu stăpânește limba lui Ovidiu, iar expresia asta e bine s-o știe orice producător care preferă contractelor cu cooperația de consum desfacerea pe piața liberă orășenească. Expresia turcească, îi dumiri Valeriu, în

traducere liberă înseamnă că tot câștigul agonisit prin întâmplare, prin întâmplare se va duce.

— Interesant, interesant, murmurară de data asta speriați Ion și Pătru, pipăindu-și teșcherelele doldora de sute.

Muzafer, satisfăcut de expertiza financiară, constată bucuros că noua meserie a lui Valerică n-a înăbușit-o pe cea de ziarist. Fericit, după ce formulă o interjecție cabalină, plus un „alé“ adresat prestidigitatorului, Turcul reluă declamația.

Cu gândurile departe, spre banii lăsați să mucegăiască în desagile dosite în șură, de teama lotrilor, Ion și Pătru erau atât de absenți, încât nici nu văzură că faetonul, lipa-lipa, se apropie de liziera măcănișului crescut sălbatic pe maidanul de la Tataia.

— Interesant, interesant, murmurau ei mecanic, împovărați de grijile de a transforma banii în avuții sau de hărnicia cu care Girondini continua să împingă faetonul.

Muncă în zadar, dar nimeni nu se înghesuia să-i liniștească pe ciobanii noștri.

— Muzafer, ce face Girondini, v-ați vorbit să ne rostogolim la vale? Sau te-a luat părtaș la experimentul românesc al transmutării parapsihologice a materiei?

— *Siktir*, strepezi Turcul printre dinți.

— Interesant, interesant, se luminară la chip cei doi oieri, auzind cuvântul pe care îl folosise și generalul care-l capturase pe Ovidiu.

Valeriu se bucură că ascultătorii poveștii sale au găsit „irmilicul“ de aur. Și se pierdu în considerații picturale despre peisajul fluorescent pe care-l va oferi marea la crepusculul dintre noapte și zi. Ce păcat că el continuase să evolueze literar la Constanța și n-a luat drumul Ardealului. Aici nu-l lua nimeni în serios. „Cine, Valerică? Flăcăul din orașul nostru?“ Ar trebui să vorbesc cu Muzi să negociem o deplasare în Mărginime. Poate și o sponsorizare la teatrul sibian.

Apoi, ceva brutal îl scoase din gândurile pesimiste. Crezu că e pe Mare și un tangaj violent s-a pornit din senin. Mișcarea abruptă îl aruncase spre oierii aflați în dreapta sa. Calul se ridicase brusc pe picioarele din spate și fornăi zgomotos. Valeriu se înălță de pe canapea și văzu că în fața bidiviului se căsca pământul. Crezu că ăsta e sfârșitul. Nici măcar nu trecuse să revadă locurile copilăriei. Nici pe Anna nu apucase s-o întâlnească. Dacă poți, așteaptă-mă...

Sus, în locul birjarului, lângă Muzafer se cățăraseră Girondini. Fascinați de covorul fermecat care se desfășura în fața lor, cei doi priveau înainte de parcă se aflau la timona unei nave. Scrutau depărtările și simulau comenzi care să strecoare faetonul printre fiordurile de culoare ale mării. Un abur pufos îi învăluia, dar nu atât de dens ca să ascundă depășirea imprudentă a birjei de un vehicul motorizat. El trecu atât de iute, încât Valeriu nu reținu nici măcar un semn de identificare. Ciobanii, cu instinctul lor de proprietari, săriră ca electrocuțați, bănuind că mașina, care dispărea în hăul de dincolo de buza dealului, era a lor. Urlară într-un glas, mai ceva decât dacă ar fi văzut lupul dând iama în oi:

— Hoții, hoții! M-au furat!

De parcă două mașini dispăruseră. Poate că așa se exprimă în Mărginime simțul de proprietar colectiv agresat: la singular – presupuse Valeriu Timișana.

Continuând să privească înainte, ca și cum s-ar afla în fața unui simulator de navigație, Muzafer reuși să potolească bidiviul speriat de moarte, în aceeași limbă a interjecțiilor. Apoi găsi timp să-i liniștească pe oieri:

— Nicio grijă, frați mărgineni, era prietenul nostru birjarul. N-a văzut că se termină dealul.

— Dar oare e la volan? îndrăzni să-l interpeleze Ion sau Pătru.

— Se descurcă el, răspunse Turcul absent. L-o fi pus pe pilot automat.

După o clipă de tăcere se întrebă într-o doară:

— Cine o s-o anunțe pe Anna că am dat de bocluc?

Nimeni nu-i răspunse.

Birja cu pasagerii săi încremeniți se fixase într-o rână pe marginea prăpastiei. Din emoția șocului, calul se cabrase, întorcând trăsura cu spatele spre Mare. Viitorii mecenai aveau să fie singurii care săriră din vehicul și se opintiră să-l îndepărteze de marginea prăpastiei. Nici scamatorul, nici scriitorul și cu atât mai puțin campionul Orientului la table nu se încumetau să devină edecari. În sfârșit, când reușiră să restabilească echilibrul vehiculului, cei doi oieri repetară scena care deja ne e cunoscută: îmbrățișară calul. Valeriu n-avu timp să vadă dacă tabloul era identic și în privința dispunerii în peisaj a personajelor; cine și ce îmbrățișa din anatomia animalului. Căci atenția îi fu distrasă de ceva care i se ițea din buzunarul din spate al pantalonului din stofă de alpaca. Era zarul cât un ou de porumbel cules din mulțimea care defilase, câteva ore mai devreme, prin fața balconului Turcului. Cu degetele strânse a rugăciune sau de folosit ca unealtă de luat o gustare, Valeriu ridică zarul spre Muzafer. Atrăși de gestul de mirare al dramaturgului, cei din birjă se uitară unii la alții, ca și când atunci ieșeau dintr-o pasă de hipnoză. Între timp, spectacolul cromatic al zorilor de pe întinderea Mării se încheiase. Un nor gros veni să întunece soarele abia trezit la viață. Plaja de sub ei era aici atât de îngustă, încât, dacă n-ar fi sesizat diferența de nivel, și-ar fi ferit picioarele ca să nu li se ude încălțărilor. Din cutia de rezonanță a hăului urca spre ei freamătul care precedă tangajul din adâncuri. Negura era sfâșiată de țipete funebre de pescăruși amestecate cu valurile care se alungau neîncetat. Calul necheză speriat și se ridică din nou pe picioarele dinapoi. O haită de câini, parcă ieșită din pământ, dacă n-ar fi fost ruinele din apropiere, îi înconjură metodic, în tăcere. Ciobanii, simțind pericolul, se refugiară și ei în birjă, devenind atenți la dialogul de pe capră. Turcul, campionul Orientului la table, îl ruga pe Girondini să facă o minune. Imposibil, îl refuză acesta. Calul, altfel de suflet decât omul, nu răspunde la pasele fachirului. Mai

degrabă un ARO decât un cal. Animalul, auzind că despre el se vorbește, tropăia pe loc, ținând la respect haita de câini. Situația personajelor era paradoxală: o birjă naufragiată pe Mare sau o insulă asediată pe uscat. Ajunși aici, le era interzis să-și spele fețele răvășite de avatarurile nopții cu apa vie ce îi amăgea în valuri succesive chiar sub picioarele lor. Se aflau la capătul nopții de la marginea lumii. Clipa de cumpănă dintre noapte și zi trecuse, schimbând și statutul plajei: țara nimănui, cum fusese ea peste noapte, redevenea plaja tuturor. Doar dacă soarele va răsări și pentru noi, se îngrijoră Timișana. În timp ce Muzafer începuse să se îndoiască de calitățile supranaturale ale lui Girondini. Poate calculul probabilităților... Luă din mâna scriitorului bucata de os cu care amenință, mai întâi, haita de câini și apoi o aruncă departe, spre vila Annei. Câinii alergară spre osul zarului, exact ca-ntr-o scenă de vânătoare. Oierii nu mai aveau răbdare să aștepte ca soarele să biruie norul, săriră din trăsură și se prăvăliră la vale în întâmpinarea soarelui care se va iți odată și odată. Asta știau și pace! Soarele schimbă noaptea în zi. Geaba zice scriitorul, care povestea așa de frumos, că soarele e tatăl golanilor. Nu mai aveau timp să-l întrebe cu ce-l supăraseră. Nici de la Turc să afle dacă Girondini reușise să le scoată mașina din mare. Dacă putuse înseamnă că fachirul e omul de care au nevoie. Căci nevoia de a se rostui cu un elicopter, mai va. Avea dreptate domnul acela drăguț, șeful de la bar, dar se convinseseră și ei că dorința lor nu e fezabilă. Adicăte! e faină, dar nu e pentru ei! Se mirară apoi la ce bun să cauți vorbe străine, când limba strămoșească e plină de cuvinte care arată că ce vrei nu se poate...

SFÂRȘIT

În loc de epilog

Scrisoarea lui Pillat (toamna lui 1988)

Când am fost convocat la poștă printr-un aviz cât un fluturaș, cum se spunea cândva hârtiilor aruncate din aeroplan, făcând reclamă magazinului „Sora“ aflat lângă Gara de Nord sau Galeriilor „Lafayette“, am fost întâi tentat să cred că vreunul dintre inamicii mei de prin anii '30 a cerut prin testament ca propria sa cenușă să fie tezurizată de subsemnatul și Poșta, care măcar de dorințele morților ține seama, m-a procopsit cu o urnă; nu cred că e ceva mai incomod și un lucru mai blestemat ca o urnă cu cenușa unui dușman, mai ales că am avut destui, în casa unui om care la optzeci de ani (mă rog, mâine-poimâine îi ating) continuă încă să-și pună în practică strategia agoniei sale. Nu, e ceva de coșmar; nici n-o poți azvârli, suntem doar fiii aceleiași epoci creștine și avem cultul morților, chit că acolo se află urmele minerale ale unui dușman cu care n-am putut fi afin și pace! Dar de fapt ce prostii spun: cu ce se deosebește pumnul de cenușă al unui prieten de scrumul celuiilalt?

Oricum, am răsuflat ușurat când de la mesagerie am fost trimis la ghișeul cu timbre, recomandate, avizări etc. Era coletul tău, căci scrisoare nu-i pot zice, se pare că totul e supradimensionat la generația ta, inclusiv epistolele, când sunt, bineînțeles, dar cum eram sub ușurarea pe care mi-o pricinuisese eșuarea funestei mele ipoteze, am luat cu altă umoare în mâini obiectul atenției tale și chiar, desfăcând pachetul, m-am și bucurat că

efortul de a descifra scrisul tău și mărunț, și cu literele strivite de nevăzute greutateți aflate între rânduri va fi redus la jumătate, iar apropoul pe care mi-l face caietul de dictando virgin îl pot ignora. Să văd dacă voi avea tăria de caracter. Oricum, ferește-te! Mi-a trecut deja euforia la care mă adusese avortata mea presimțire că vreun dușman politic mă mai poate otrăvi și după cincizeci de ani de la moartea lumii în care am evoluat pe aceeași baricadă, dar pe laturi opuse, așa că mă aflu într-una din cele două ipostaze prielnice redactării unei scrisori: când ești otrăvit de dragoste sau orbit de furie. În această ipostază de furie m-a adus provocarea pe care mi-o faci cu cele două caiete!

La vârsta mea nu pot fi furios decât pe mine, se-nțelege. Cum am putut crede că, interesându-te de Lombroso și crezând că am fost suficient de abil ca să te împing spre fondul special al unei biblioteci publice (știu că din milosârdia lui Scarlat Vârnăv, fostul prefect, Constanța a fost înzestrată cu o bibliotecă publică bogată în cărți fundamentale), te vei baricada acolo, orb la soarele strălucitor al Litoralului și la nudurile ce-l populează și surd la ereziile pe care valurile mării le repetă la nesfârșit! De două ori naiv! În primul rând, îmi făceam iluzia că, frecventând cărțile lui Lombroso, măcar meșteșugul tău de portretist ar fi avut de câștigat. Nu se poate, mi-am zis, ca fondul de cărți al bibliotecii de la Casa d'Italia să nu fie în biblioteca municipală, căci nu i-o fi dat foc Caliban când se crease vidul de putere – plecau ai lor și nu veniseră încă ai voștri, deși mai corect ar fi să zic ai noștri, căci doar în slujba acestora mi-am pus condeiul tinereții mele!

Pot jura, citindu-ți caietul, că n-ai citit nimic din ce ți-am recomandat sau, dacă ai citit, urmezi o cale inversă. E plauzibilă cea de-a doua variantă, dacă mă gândesc mai bine, și raportezi lipsa ta de apetență pentru portret sau refuzul de a portretiza: vezi cei doi mocani pe care nu te străduiești să-i diferențiezi. E adevărat, dacă nu e o pornire involuntară, efectul urmărit e perfect: echivocul

promovează conotații, iar în cazul celor doi – Ion și Pătru –, unde se instalează confuzia, efectul divulgă caracterul de serie mare al persoanelor, a-personajul, să-i zicem, din moment ce generația ta a inventat antimodelul, de ce n-ar exista și a-modelul, ți-oi fi zis și ai trecut la fapte, efectul e interesant. Zic interesant și subscriu și eu la lipsa de precizie a acestui cuvânt! Dar acordul acesta – te avertizez – nu mă face să uit furia cu care am pornit să-ți scriu. Este păcat, mare păcat că nu te devorează curiozitatea, căci altfel ai fi văzut și explicat toate cele pe care le trăiești aievea sau le visezi. Sau, mă rog, le fabulezi. Dacă demonul curiozității te-ar fi stăpânit – doar era patronul breslei noastre, dar se pare că pe voi, urmașii noștri de la ziarele de azi, curiozitatea nu vă acaparează, totul e previzibil și supus dezvoltării planice, proporționale –, atunci, neîndoios, lecturile din Lombroso te-ar fi dus la Girolamo Cardano, cu care ai afinități, deși el a trăit cu patru veacuri mai devreme, dar nu numai din cauza pasiunii tale automobilistice (omul nostru a fost medic, matematician, filosof, a descoperit formula pentru rezolvarea ecuației de gradul 3, dar și dispozitivul pe care-l are și „Dacia“ ta, Regina șoselelor, cum i-ai zis într-un reportaj TV – axul care-i poartă numele, axul cardanic), ci și din cauza pasiunii voastre comune pentru vise. Zadarnic îți umfli toracele, ceea ce vreau să-ți scriu mai departe te poate face mai prudent. Cardano spunea despre sine că e mincinos, calomniator, cartofofor. Nu mai ai afinități cu el? Și nici mai departe? La opt ani, scria el în cartea sa *De Somniis*, un opis de fapt, în care încerca să traducă visele și halucinațiile sale, avea vedenii geniale, la tinerețe era impotent și afemeiat la maturitate... Lăsându-ți deplina libertate de a alege concordanțele convenabile, să-ți spun că el face observația (pe care și psihiatrii au găsit-o justă) că nebunii visează foarte mult (vezi ce faci, nu mai abuza de ele!) și că în visele lor nu există absolut nicio legătură logică. În general, oamenii văd în ele ceva analog cu ceea ce au simțit în viața de toate zilele. Mai departe însă, omul

nostru, de s-ar fi ocupat să descopere și restul subansamblelor automobilelor, ar fi făcut ca epoca mașinilor să fie mai timpurie, binemeritând recunoștința noastră. „Cartea de vise“ pe care o alcătuiește, după asemenea observații viabile, ține de literatura absurdului pentru care, personal, n-am nicio apetență: fiecare gest și fiecare cuvânt ce survin în timpul somnului sunt tălmăcite de el, ceea ce, trebuie să recunoști, nu e o treabă serioasă.

Lăsând ironia la o parte, dacă te frecventează destul de des visele, nu intra la grave bănuieli, ci asumă-ți simptomul în beneficiul tău ca scriitor; nu se mai poartă de mult scriitorul care o face pe demiurgul, creând lumea în câte zile putea el, ca să se spele pe mâini apoi, plecând să se odihnească, lăsându-ne nouă o lume perfect articulată. Acum titanii literaturii nu mai fac prozeliți, nu mai sunt la modă, acum scriitorul- „personaj“ și mai ales scriitorul-„caz“ sunt ca musca la arat. Oricum, e mai greu să fii demiurg – uzurparea acestei posturi e chiar imposibilă, nu e la îndemâna unui sergent-major –, e mai ușor să te amesteci printre personajele tale, demascându-te în public, decât să-ți ascunzi toate metehnele și să produci o operă care e un nou univers. E adevărat, ca să ții cumpăna dreaptă, sunt și avantaje ale noii maniere și mai ales în direcția intercomunicabilității; cititorul, care vede că și autorul său preferat este încercat de aceleași „complexe“, e psihoterapeutul său. Altfel se privește pe sine, chit că moda pe care a instaurat-o freudismul, involuntar, e adevărat, a dus la corcolirea frivolităților noastre. Cu îngăduință privim acum slăbiciunile, viciile, patimile care ne devorează, după ce știm că ele îl pedepsesc și pe autorul nostru. Autoritatea sa publică e încă mare, dar nu știm pentru cât timp.

Averea agonisită de predecesori poate fi tocată repede de niște descendenți dedați la viciul inovării, cartofori ai jocului la bursa literară. Apropo, pentru ce scriem noi? (Nu te inflama, rogu-te, e firesc ca din când în când să ne punem această întrebare, chit că

nu ne somează nimeni. Deocamdată!) Prin anii treizeci, Oscar Lemnaru – nu știu dacă-ți spune ceva numele lui, era coleg de breaslă cu noi, dar și poligraf – a făcut o astfel de anchetă și n-am putut, zic eu acum cu o undă de vanitate – ce vrei, atunci n-aveam nici treizeci de ani! –, să mă sustrag. Interviu era lung și te scutesc să-ți citez măcar din memorie.

Dar voi pentru ce scrieți? Colegii tăi de la secția agrară ca să se facă arăturile la timp, să nu se irosească niciun bob în urma recoltei, să nu se lase de izbeliște animalele; colegii tăi de la secția economică au și ei de lucru și sunt, după cum văd eu gazetele și programele TV, spornici: să facem economie de energie electrică, să reducem stocurile supranormative, să economisim metalul și alte materiale deficitare (deci practic tot, căci nimic nu mai prisosește în lumea modernă, totul e deficitar, mai puțin lenea, indolența, risipa și alte valori negative – antivalori deci –, căci, dacă n-ar fi așa, zău că nu știu ce-ați mai combate). Mai nou, voi, care vă ocupați de morală, care v-ați ocupat de dezbateri de morală, ați trecut să faceți reportaje turistico-propagandistice (necesare, e adevărat, convingătoare de asemenea, căci, slavă Domnului, aveți ce să arătați, avem cu ce ne făli!), dar în detrimentul divulgării unor tare morale, căci îți amintești ce scria idolul studenției tale (sunt convins că n-ai avut timp să cauți cartea aceea de reportaj, *Kiev, Moscova, Leningrad*, despre care ți-am amintit în epistola trecută!): în condițiile societății noi, oamenii care ar putea fi identificați că (nu mai repet identitățile lor imorale) sunt acum buni cetățeni, mă rog, sovietici. De ce? Și pentru că există, în afara justiției, o opinie publică exigentă, constrângătoare... Dar dacă te străduiești să citești printre rânduri, vei descoperi scepticismul autorului privind proiectul omului nou.

În sfârșit, la o anchetă ultimativă și voi, gazetarii de azi, ați avea ce răspunde, pentru că aveți atâtea de făcut și faceți tot ce vă stă în putință ca totul să fie

bine și tot românul să prospere! Altfel zis, să depășești planul stabilit de Codul eticii și echității socialiste. Ei, dar în sfârșit, în sfârșit de-adevăratelea, căci aicea am vrut să ajung: ce-ar răspunde scriitorii de azi, romancierii, bunăoară? Dar cu mâna pe inimă sau sub prestare de jurământ, nu cu mâna pe Biblie, căci nu se mai poartă, nu se mai retipărește, deși ea e cartea cărților. Apropo, chiar tu, publicist și scriitor, nu-i așa, deși prunc al Partidului, nici măcar *Das Kapital* nu l-ai deschis decât la paginile indicate de bibliografia obligatorie de la Învățământul politic. Ar trebui să citești Biblia, măcar din respect pentru izvorul izvoarelor, căci cărțile și din cărți se scriu, dar, mă rog, ce-ar răspunde confrății tăi la această anchetă? Bineînțeles că admit existența aspirației firești a omului, inclusiv a autorului, la mai bine, la un „standing“ social, la succes moral și material, dar mai departe decât atât? Nu cumva ne-am molipsit cu toții de ce credea fiecare cumătră că îi e sau că i-a fost viața: „Un roman, tu, un adevărat roman!“. Iată ce observăm noi la o mai atentă cercetare, nu numai a romanului autohton, ci și a celui european. (De cel francez, ce să zic!, nu e pentru mine, care am fost o viață întreagă un filofrancez, o mai mare dezamăgire de bătrânețe ca involuția literară a Franței!) Că romanul nu mai ambiționează să re-creeze monumentalul, universul uman – poate nici nu mai e posibil după un Shakespeare (îl socotesc cu un cap mai înalt decât toți!), un Balzac, Gogol, Dostoievski și ceilalți ruși, dar și după câțiva americani, elevi excelenți ai marilor ruși care și-au egalat maeștri – care promovează interesantul, „stranietatea“, „curiozitatea“ la rang de categorie estetică. De aceea, vorba cumetrei noastre, a proliferat oare romanul care, altfel spus, are un trecut jenant: a făcut, după expresia unui gânditor francez de origine română, trotuarul literaturii? Admit că omenirea, dacă a pierdut niște exigențe constrângătoare (vezi raportul actual dintre cele zece porunci și „spiritul de toleranță“), a câștigat în sinceritate; pudibonderia e azi, pe bună dreptate, jenantă, și acest câștig trebuie

admis în palmaresul social al romanului, dar care e limita înainte de a ajunge să facem copii în fața copiilor noștri? Ca să ne păstrăm într-un cerc de exemple de care amândoi avem cunoștință, de ce crezi că Fecală, fostul tău coleg de redacție, a asistat-o pe nevastă-sa în chinurile ei, notând minut cu minut ofensiva morții, iar la debutul său literar, la lansarea romanului, se însoțea cu noua lui jumătate? Pentru că agonia fostei soții, ca și suferințele soțului i se păreau interesante pentru a fi oferite publicului, și nu numai lui, din moment ce – te citez – a avut și o critică favorabilă. Chiar totul e de vânzare, chiar trebuie să facă romanul azi trotuarul cetății? Să ne înțelegem, nu cer criticii, care trebuie să opereze cu categorii estetice, să facă și morală, dar măcar un veto descurajator sau, na, o rezervă se cădea să facă! Idolul studenției tale avea o vorbă, la care subscriu: „Pe noi trebuie să ne intereseze opera, și nu mizeria morală a autorului“. Exact, cu condiția însă ca mizeria morală a acestuia să nu contamineze opera. Scriu această frază și-mi dau seama că e atacabilă. Ce zici de François Villon, o să mi se replice, ce zici de Céline, căci spui că ai fost îndrăgostit de romanul francez, de Ezra Pound și Knut Hamsun? Accept contraargumentele, dar nu abjur. Villon a fost, paradoxal, primul scriitor realist, opera celorlalți a avut suficient de pățimit pentru mizeriile morale ale autorilor din perioada celui de-al Doilea Război Mondial; cum cuvântul nu poate niciodată ucide sau, oricum, nu în proporție de masă, cum au făcut criminalii de război prin camerele de gazare, păcatele politice ale acestora trebuiau prescrise, fie și pentru că opera lor ne îmbogățește; oricum, boicotul operei și al acestor autori, un boicot de câteva decenii, ar trebui să avertizeze pe unii pentru care totul e de vânzare, inclusiv onestitatea (vezi patimile proletcultiștilor). Dar mai e ceva în cazul acestor scriitori excepționali: natura lor umană, nu mă sfiesc să spun, genialitatea lor, care îi scuză pentru unele fapte sociale – nu e cazul lui Fecală, mă grăbesc să adaug, poate și spre norocul proaspetei lui jumătăți și

vei vedea de ce. Genialitatea este – nu-mi aparține observația, ci unor autorități medicale incontestabile – și o formă maladivă, oricum, cu o etiologie comună cu alienarea. Și uneori, după cum vei vedea, cele două forme ale aceleiași a-normalități coexistă. La unii (genii) și la alții (nebuni) sentimentele sunt puternice, epuizarea nervoasă la fel, ivirea, fără cauze aparente, a unor creații, a unor sisteme filosofice, a unor descoperiri este similară... Sunt egali de vanitoși. (Mă mir că Memedali al tău n-avea această carență sau te pomenești că judecarea celor doi nu era o constrângere exterioară, cum mă lași tu în piesă să înțeleg, ci tocmai expresia acestei vanități, într-o formă histrionică însă. Gândește-te la această ipoteză!) Deși foarte distrați, au porniri sinucigașe și predispoziții spre alcoolism. (Probabil că știe ce știe și autorul manualului american de compus scenarii când vă interzice consumarea licorilor alcoolice, altfel stimulative, ca dopingul la atleți, în zilele de lucru!) Într-adevăr, sunt multe similitudini, iar trecerea directă dintr-o postură în alta e lesnicioasă: sunt genii care înnebunesc, dar și nebuni care au momente de genialitate. De altfel, popoarele primitive intuiau că cele două manifestări pot fi fațetele (măștile) aceleiași naturi umane, din moment ce practicau adorația nebunilor, considerându-le ființe inspirate de zei, așa cum noi, modernii, iertăm geniilor orice păcat, păcat pe care altfel, la nivelul oamenilor normali, îl socotim o mare scădere morală... Dar sunt și deosebiri între cele două stări (de grație) – poți citi și de adulație: de regulă, genialitatea se ivește mai de timpuriu decât nebunia. La treizeci și cinci de ani își atinge apogeul, deși exemplele ilustre ne obligă să mai scădem această vârstă: Alexandru cel Mare la 20 de ani, Carol cel Mare la 30 de ani, Carol al XII-lea la 18, d'Alembert la 26, Bonaparte la 26 de ani... Dacă nebunia se pare că este ereditară, transmițându-se de la o generație la alta într-o stare mai pronunțată (dacă bunicul era doar hazos, cum spun grecii tăi, scrântit, zicem noi, ăștia care n-am plecat în transhumanță, nepotul ar

putea fi nebun sadea), genialitatea nu e, din păcate, ereditară, chiar dimpotrivă! Ceea ce mă face să cred că geniul trage pentru sine toată seva stirpei, inclusiv cea destinată generațiilor următoare; prima venită ar fi văduvită de har, asta e observația pe care am făcut-o asupra descendenților imediați ai unor bărbați care au ilustrat exemplar epoca interbelică!

De aceea sunt puțin contrariat de Memedali al tău. Cazul e interesant. Îți atrag atenția că sunt conștient de felul similar cu al ciobanilor tăi când îți mărturisesc cum am primit relatarea asta. Lipsesc însă serioase date caracterologice și mi-e greu să-i găsesc loc printre nebuni, deși într-acolo vrea să mă împingă descrierea ta. Și uite de ce:

Nebunii sunt incapabili să muncească, să fie răbdători, atenți, să le placă ordinea, să cugete. (Mania ordinii nu e deci o manie, ci o calitate; însușește-ți-o!) În sfârșit, e cazul să punem punct acestei divagații. Între fiziologia oamenilor de geniu și patologia alienatului există multe puncte asemănătoare: există oameni geniali care sunt nebuni. De-o pildă, idolul studenției tale era în viața sa conjugală, dar și la Institutul pe care l-a condus plin de astfel de „capricii“, iar de prietenul tău, Poetul, cel care până deunăzi folkăia pe toate stadioanele, ce să mai vorbesc! Dar sunt și nebuni cu momente geniale. Așa cum există și oameni de geniu care n-au trecut prin momente de nebunie. Concluzia? Să-i ocrotim deopotrivă și să le acordăm înțelegerea noastră pentru friabilitatea propriei noastre naturi. Dacă popoarele vechi, la vârsta barbariei deci, conveniseră astfel, crezându-i aleșii Domnului, noi le datorăm cel puțin recunoașterea meritului de a fi adus pata de culoare a epocii în care au trăit sau trăiesc. Căci fără ei lumea ar fi îngrozitor de cenușie. Mă grăbesc să retractez, cel puțin parțial; socotesc această toleranță vinovată când mă gândesc că mai bine rămânea veacul nostru cenușiu decât colorat în sânge, cum a fost în atâtea rânduri: genocidul armenilor, evreilor, Primul și al Doilea Război Mondial, camerele de gazare, Vietnamul,

Afganistanul, terorismul etc., și de aceea avertismentul lui Cesare Lombroso, deși ne vine din secolul trecut, ar trebui să ne însoțească și în mileniul următor (după cum vezi, mă străduiesc să-ți îndeplinesc rugămintea: îmi organizez temeinic agonia cu care vreau să parvin în noul mileniu): „... voi îndruma pe cei tineri ca să se lase de anumite sisteme, să fie foarte precauți când studiază chestiunile abstracte ale teologiei, medicinei și ale filosofiei, aceste științe bazate mai mult pe declamațiuni, pe disonanțe, pe planuri și idei paradoxale, și să prefere acele studii liniștite, serioase, practice. Dar nu numai studenții să bage de seamă în această privință, ci și oamenii de stat, deoarece acești reformatori nu trebuie să-și găsească luminile și forțele conducătoare în aziluri de nebuni; ei să caute a avea o cugetare sănătoasă, pentru că de acțiunile lor depinde fericirea unei mase întregi de oameni“. Aș zice că sfatul acesta e valabil și pentru scriitori, dacă ne gândim la tirajele de masă, la mania cititului, manie încurajată și de programele TV care te constrâng să te refugiezi în lectură, la autoritatea de „daimon“ modern al cărții. Apropo, ca să ne întoarcem de unde am plecat, dar, nu-i așa?, pe un palier superior, cum ne învață dialectica voastră, dacă aș fi somat să răspund ca scriitor – deși nu sunt și am să-ți mărturisesc mai jos de ce – la o anchetă gen „pentru ce scrieți?“, știi ce-aș răspunde? Nu trebuie să dai din cap, tu știi ce știu personajele tale, care în niciun caz nu pot ști mai mult decât știi tu, și deci nu știi ce aș răspunde eu, deoarece nu sunt invenția ta. Cum că scriu ca să suplinesc „daimonul“ de care lumea modernă ne-a lipsit. Poate că vei folosi în vreun vis de-al tău și personajul ăsta antic și de demult, legendar, dar nu prea nostalgic, să-ți spun că „daimonul“ era o ființă între zeu și muritori, un geniu mijlocitor ce lega lumea de sus, divină, cu cea de jos, omenească, dând universului unitatea. Dacă-ți mai spun că Eros era un daimon, gândirea ta concretă va înțelege mai bine că nu e vorba să păcătuim prin metafizică, încercându-l pe scriitor cu puteri

supranaturale, ci de a-l face să fie trăsura de unire între lumea ideilor morale și realitatea noastră existențială. Să știi că ești pe aproape, se vede bine că ți-a folosit aerul pe care l-ai respirat în Grecia, că te-au fascinat vestigiile unei lumi care credea în unitatea indestructibilă a universului populat de oameni și de zei deopotrivă. Mă gândesc la înțelepții din visul tău – sper că-ți revendici paternitatea lui; deși anecdota cu cei doi armeni la poarta sinagogii nu e a ta, ai împrumutat-o și ai plasat-o într-un context inedit, care obligă la meditație. Nu, nu sunt de vină frunțașii cetății că n-au știut să păstreze aparențele față de intrus și s-au avut ca frații vitregi, deși de-o mamă și de-un tată erau. Asta-i natura umană și n-ai ce-i face; la această înțelepciune aveau să ajungă mult mai târziu, dar cu enormă vărsare de sânge. Scepticismul acesta poate să-l caracterizeze pe un gânditor, pe un scriitor, nu. Primul face această observație absolut reală în planul psihologiei colective, pune punct și merge mai departe, al doilea însă revine repetat, exasperând, ca muncile lui Sisif, pe eventualii săi cititori, până când aceștia – siluiți – vor pune osul să rostogolească bolovanul, mântuind cauza scriitorului. Dar degeaba ar scrie Fecală și procesul-verbal al agoniei altei jumătăți, căci n-am cum să-l ajut: împotriva naturii nu mă pot ridica, încrederea în ameliorarea naturii umane însă poate conta pe alianța mea! Vezi totuși ce păreri bune am despre scriitori? Și atunci – ca să te scutesc de un caiet prăpădit cu epistola ta, ce zic unul, două, cel din urmă pentru răspunsul subsemnatului – grea întrebarea pe care vrei să mi-o pui: „De ce nu te-ai făcut scriitor?”. În primul rând, am fost prea pătimaș în tinerețea mea, prea am vrut să fac chirurgie socială pe viu, iar acum, ca să fac operație cu anestezice, ar însemna să abjur tinerețea și asta n-o pot face sub niciun chip: a fost singurul anotimp fast pentru mine. În al doilea rând, un scriitor trebuie să aibă o știință a banalității – pe care gazetăria practică de mine nici nu mi-a cerut-o, nici nu mi-a dat-o! –, ca și a detaliului, a infimului. Și apoi, e o incompatibilitate

temperamentală între mine și ceea ce trebuie să fie un scriitor adevărat. N-ai văzut cum m-am inflammat împotriva lui Fecală, deși, la vârsta mea și cu câte am văzut eu, felul în care Fecală a trecut de la gazetărie la autorlâc e atât de nevinovat; scriitorul, care e un daimon, trebuie să fie înțelegător cu slăbiciunile omenești, un gazetar nu, pentru că el judecă oamenii în relația lor cu datoria, cu postura lor socială, cu ceea ce vor să pară – scriitorul nu e judecător, el e doar grefier. Oricum, cred că ai făcut o alegere bună, dedicându-te teatrului, deși te expui interpretărilor regizorale abuzive și unor actori fără duh, cum mi te plângi. Personaje ca Delicucu și Memedali, pariez că onomastica asta de mitocani își are sorginta în „Micul Paris“, cine știe de ce fel de interpreți vor beneficia. Atenție deci la riscuri, curbă periculoasă cum se spune în legea voastră, a automobiliștilor. Teatrul e altceva, e de sorginte nobilă, romanul însă a fost un bastard la naștere, apoi sergent-major, detronându-i în final pe toți: și tragedia, și poezia, și mitologia, și procesul-verbal. Originea sa bastardă și lăcomia sa insașiabilă se văd în fraudă și jaful pe care-l practică, în disponibilitatea sa și pentru domni, și pentru demoni; materia sa primă se alcătuiește din tot ceea ce interesează spiritul comun: bârfă, anecdote, pe scurt, nevoia noastră de clevetire. Evident, de ceea ce a ajuns romanul vorbesc și pot să te asigur că nu fac figura unui snob dacă îți voi mărturisi că sunt în primul rând eu, cel ce ți-l hulește în acest chip, un mare consumator de romane! Când cei doi mocani spuneau „interesant, interesant!“ ai fi avut toate motivele să exulți de fericire: exercițiul tău de a deprinde știința banalității – căci doar n-o fi fost povestea cu generalii inamici tot un vis! – e apreciat de potențialii consumatori de romane. Ei, săracii, n-au înțeles prea multe, dar instinctul lor șlefuit la „școala video“ a sesizat ceva la care merită să se gândească; ceea ce se înțelege ușor, de la prima ochire, nu mai interesează; acel ceva care ascunde în el o șaradă, o enigmă, care-ți reclamă un efort detectivistic, ca apoi, când ai revelația, să guști

plăcerea de a fi cel puțin egalul rebusistului, asta ne sensibilizează vanitatea și ne reține atenția; „interesant“ are o funcție estetică de-acuma, vrem, nu vrem, dar nu interesantul sub raport scatologic, căci astfel, unde crede Fecală că e o mină de aur, nu e de fapt decât o hazna dintr-o comună necanalizată... Da, indiscutabil, domnia evidenței este în crepuscul; șarada, visele, întâmplările echivoce, generatoare de conotații, iată ultimele achiziții ale romanului! Să se ocupe oare un daimon cu cimilituri? Chiar se ocupă deja... Și te rog să nu te miri, din moment ce cuvintele au ajuns nu să transporte ceva de la mine la tine și așa mai departe, adică ceea ce eu vreau să spun, ca tu să știi, ci să ascundă, în fapt, ceea ce eu gândesc, sau să-ți abată atenția de la ceea ce tu vezi că eu fac... Uite că din nou încep să mă înfurii, în primul rând pe mine, care mă erijez în tălmaci al bastardului, apoi pe tine, care mă crezi Mafalda, amuzându-te că m-ai constrâns să-mi dau cu presupusul despre ceea ce ai ascuns în povestirile tale. Am ajuns și eu ca o doamnă de aici, profesoară de literatură, cu doctoratul luat, care după fiecare lectură mă somează să-i spun care e secretul ascuns chiar și în cea mai nevinovată povestire. Exasperat, încep să bat și eu câmpii, ca și criticii literari, căutând tâlcuri acolo unde nu sunt, și tare mă tem să nu ajung și eu, ca înțelepții tăi, delator, din prea multă știință. Din punctul ăsta de vedere ai perfectă dreptate: exemplul prost este molipsitor. Să sperăm că nu doar el, cel puțin asta trebuie să fie speranța scriitorilor, pentru că altfel n-ar simți nevoia morală de a scrie. Dar furia nu mi-a trecut, oricum, nu total. Dacă pe tine te iert, pe mine sunt foc și pară: la optzeci de ani tot mai cred că mai am ceva de învățat, așa cum, la fiecare schimbare de prefix al vârstei, credeam că am mai urcat un pic spre piscul cunoașterii. Eroare, de două ori eroare! O dată pentru că, de fapt, nu urcăm, cel puțin după treizeci și trei de ani, ci coborâm pe scara biologicului, iar în al doilea rând – e descoperirea mea definitivă! – pentru că lecțiilor ce trebuia să le învăț în cei șapte ani de-

acasă plus școala primară nu li s-a adăugat în fond nicio altă prelegere care să mă înalțe cu ceva. Restul? Anecdote și istorii. Crezi că exagerez? Dacă la adevărurile astea fundamentale mai poți adăuga vreunul, eu pierd, dar și tu ar trebui să lași scrisul și să te faci filosof. Deci ți le înșir, nu sunt mai multe decât degetele mâinilor: să nu furi, să nu minți, să nu râvnești la femeia altuia, să-ți ajuți aproapele, să te speli pe dinți măcar dimineața și seara, ceea ce ție nu-ți place, altuia nu-i face, după faptă și răsplată... Ei, vezi, află că nu trebuie să ajungi la optzeci de ani pentru a conchide că asta-i tot ca să fii un om întreg.

Dacă crezi în știința asta a ta, atunci ajută-l pe Sisif să devină, vorba lui Camus, fericit. Dacă nu, admite că e un dobitoc și nu poate fi fericit decât așa: trudind repetat! Și cu asta închidem paranteza. Și epistola, dar nu înainte de a te avertiza că am cerut să mi se aducă exemplarul meu din cartea lui Freud, unde am însemnările mele, așa că, dacă nu mă vei slăbi cu visele tale, sunt pregătit să-ți spun tot adevărul, chiar dacă el nu-ți va fi convenabil. *Violonul* meu *d'Ingres* a fost oniromanția, dar nu concurând-o pe Mafalda citind în cafea... În orice caz, intuiția nu m-a înșelat când am făcut pasiune pentru sistemul freudian; e un construct confirmat de timp prin valoare imaginativă, și nu prin una științifică, cum s-a acreditat, cu morgă savantă, decenii de-a rândul. Oricum, dacă ai luat-o pe drumul ăsta, ești major și vaccinat, ți-ai asumat deci toate riscurile. Cine nu riscă nu câștigă. Dar „vae victis“...

Pentru tine semnez, Pillat
Focșani, nov. 1988

P.S. Apropo: să nu mă înțelegi trunchiat. Cele deprinse în copilărie sunt suficiente ca să te porți ca om. Ca romancier însă, mai ales azi, trebuie să parcurgi cu stoicism, neapărat așa, îngroșând obrazul, toate interdicțiile cărții sfinte. Cel puțin astăzi, când e o supraproducție de inteligenți și un mare deficit de caractere... Vrei dovada? Citește ziarele! Chiar și

Scânteia la faptul divers. Ce zic doar „faptul divers“,
din doască-n doască...

Mulțumiri

Pe la douăzeci de ani am luat o carte care n-avea nici o legătură cu lecturile mele. Publicată de Editura Academiei, era o culegere de studii privindu-l pe Ovidiu. Se împlineau două mii de ani de la naștere și – fapt neobișnuit – alături de lumea civilizată se dăduse liber să-l amintim pe celebrul exilat roman. Două dintre studii s-au pitit în memoria mea vreme de trei decenii. Unul, care oferă ponderea volumului, aparține reputatului latinist, universitarul clujean Nicolae Lascu (1908-1988). Era o suită de povești despre aventurile intelectuale pe care le cunoscuse situarea în timp și spațiu a exilului poetului roman.

Celălalt eseu era semnat de G. Călinescu (1899-1965): *Ovidiu, poetul*. N-avusesem încă în mână istoria lui monumentală, așa că balansul între analiza voit didactică și ironia nedisimulată cu care epiciza poezia erotică a lui Ovidiu avea un farmec insolit. Cred că cititorul cărții de față înțelege motivul recunoștinței autorului.

Scrierea poveștii în stil picaresc a fost pentru mine o evadare în anii optzeci ai secolului trecut. O parte scrisă în 1986, restul în 1988. Evident, referirea în carte la revoluție e în spiritul vremii: răsturnarea cu fundul în sus a raporturilor de stat care a început la 23 august 1944 și a continuat într-un tempo accelerat la 30 decembrie 1947. Nu credeam atunci că va veni o altă revoluție în care ceea ce era sus, împotriva firii, va fi acum în balta tranziției. Chiar și așa, revoluției anapoda autorul îi mulțumește din multiple motive.

Vremurile fiind așa cum au fost, am abandonat manuscrisul olograf. Și a rămas așa până când, astă vară, recitindu-l, mi-a plăcut. Ca să placă și altora trebuia procesat. Grea misie! Nici un chioșc cu xerox

n-a fost în stare să-mi facă măcar o copie. Folosisem hârtia și cerneala disponibile atunci. Apoi scrisul, dificil de descifrat de alții, făcea manuscrisul greu de procesat editorial. Norocul mi-a scos în cale echipa de profesioniști de la *RxAtelier*: Maria Erzian, Mihaela Neagoe, Mariana Gologan și Cătălina Niță. Sper că eforturile lor de a translata cvasiilizibilul în varianta editorială le vor fi recompensate de lectura fluentă a acestei cărți publicate la prestigioasa Editură Polirom.

Mulțumiri adresez și cronicarului literar, doamnei profesor Rodica Lăzărescu, redactor-șef al prestigioasei reviste de cultură, literatură și artă *Pro Saeculum*. Domnia sa a fost prima cititoare a acestei cărți. Discret, a folosit tastatura pentru a pune la locul lor puzderia de virgule cu care e încrustată o carte. Chiar și ceva mai mult. Poate nu doar din politețe mi-a spus că i-a plăcut cartea. Sper să vă placă și dumneavoastră. Și Aurei, bineînțeles.

V.Ar.
(octombrie 2015)

Cuprins

Partea întâi. Flăcăul din orașul nostru

Partea a doua. Lumina de la răsărit vine cu o
călăreață/săltăreață

Partea a treia. De ce Piața Kiliei trebuie să poarte
numele său istoric

Partea a patra. Efectul zorilor asupra inteligenței
materiei

În loc de epilog

Mulțumiri

Table of Contents

Partea întâi. Flăcăul din orașul nostru	6
Partea a doua. Lumina de la răsărit vine cu o călăreață/săltăreață	39
Partea a treia. De ce Piața Kiliei trebuie să poarte numele său istoric	89
Partea a patra. Efectul zorilor asupra inteligenței materiei	179
În loc de epilog	186
Mulțumiri	201